

S L U Ž B E N I L I S T
GRADA ČAČKA
BROJ 17
2. decembar 2009. godine

Na osnovu člana 21. stav 2. Zakona o planiranju i izgradnji (“Sl. glasnik RS” broj 47/2003, 34/2006), a u vezi sa članom 215. stav 6. Zakona o planiranju i izgradnji («Službeni glasnik RS» broj 72/2009) i člana 63. Statuta grada Čačka («Službeni list grada Čačka» broj 3/2008),

Skupština grada Čačka, na sednici održanoj 27. novembra 2009. godine, donela je

PROSTORNI PLAN GRADA ČAČKA

UVODNE NAPOMENE

Izradi Prostornog plana opštine - grada Čačka pristupljeno je na osnovu Odluke o izradi Prostornog plana opštine Čačka („Službeni list opštine Čačak“ br. 12/2005), čiji je sastavni deo Program za izradu Prostornog plana prema članu 25. Zakona o planiranju i izgradnji („Službeni glasnik RS“ broj 47/2003 i 34/06).

Nosilac izrade Prostornog plana grada Čačka (u daljem tekstu - Prostorni plan) je Javno preduzeće za urbanističko i prostorno planiranje, građevinsko zemljište i puteve “Gradac” Čačak.

Prostorni plan je strateški dugoročni dokument koji nudi opredeljenja za korišćenje, organizaciju i uređenje prostora i osnovne pravce ekonomskog i socijalnog razvoja Grada.

Planski horizont Prostornog plana je 2021. godina.

Predlog Prostornog plana je baziran na Strategiji planskog područja usvojenoj dana 30.03.2007. godine od strane Stručne komisije za planove. Izradi plana prethodila je izrada analitičko dokumentacione osnove.

I POLAZNE OSNOVE

1. OBUHVAT I GRANICA PROSTORNOG PLANA

Obuhvat područja Prostornog plana teritorije opštine - grada Čačka poklapa se sa sadašnjom administrativnom granicom i obuhvata površinu od 636 km². Teritorijalno formiranje čačanskog regionalnog i administrativnog centra je novijeg datuma i potiče iz 50-tih godina 20-tog veka sa formiranjem opština kao samostalnih većih teritorijalnih jedinica.

Opština - grad Čačak se nalazi u središnjem delu centralne Srbije između 20°7'15" i 20°38'30" istočne geografske dužine i 43° 44" i 44° 00' 30" severne geografske širine, u okviru Moravičkog okruga. Moravički okrug čine opštine Gornji Milanovac, Lučani, Ivanjica i Čačak.

Opština - grad se graniči sa opštinom Gornji Milanovac, na severu i opštinom Lučani na jugo - zapadu. Na zapadu se nalazi opština Požega, koja je u sastavu Zlatiborskog okruga. Istočno od grada Čačka je opština Knić, koja je u sastavu Šumadijskog okruga, a na jugo-istoku je grad Kraljevo koje se nalazi u sastavu Raškog okruga.

Položaj opštine - grada Čačka koji se nalazi na kontaktu Zlatiborskog, Šumadijskog i Raškog okruga je veoma povoljan, jer se preko teritorije ove opštine odvijaju veoma značajne privredne, saobraćajne i kulturno-obrazovne veze.

Poveljan saobraćajni položaj grada čine dve veoma značajne saobraćajnice. Od ibarskog puta, koji od Beograda vodi preko Gornjeg Milanovca i Kraljeva prema Skoplju, odvaja se kod Preljine krak, koji preko Čačka, Užica i Zlatibora vodi za crnogorsko Primorje. Od Preljine južni pravac vodi, ne samo Kosmetu i Makedoniji, već preko Kruševca ka istočnoj i jugoistočnoj Srbiji. Od Kraljeva preko Novog Pazara i Ribarića može se stići u Crnu Goru.

Kroz teritoriju opštine - grada prolazi i železnička pruga normalnog koloseka, koja dolinom zapadnog Pomoravlja spaja dve veoma važne železničke komunikacije, prugu Beograd - Bar sa međunarodnom prugom Beograd – Niš - Sofija.

GRANICE OPŠTINE – GRADA ČAČKA

Bitna karakteristika geografskog položaja je da se čačanska kotlina nalazi okružena planinama severozapadne Srbije (planine Jeljen, Vujan, Bukovik, Ostrica, Ovčar, Kablar i Jelica).

Granice opštine - grada počevši na jugozapadnom delu u Ovčarsko-Kablarskoj klisuri na reci Zapadna Morava, gde se nalazi tromeđa sa susednim opštinama Lučanima i Požegom, dalje kreće ka zapadu Čarapića rekom, pa preko planine Kablara i podkablarskom rekom Kamenicom prelazi na sever odakle nastavlja rekom Čemernicom ka planini Jeljen. Preko planine Jeljen dalje se pruža planinama Vujan i Bukovik i završava svoju severnu stranu. Severoistočnu stranu opštine graniči planina Ostrica koja se spušta ka zapadnom delu doline reke Zapadne Morave i u pomoravskim selima Bresnici i Katrgi završava svoju severozapadnu i zapadnu stranu. Jugozapadna strana granice polazi od pomoravskog sela Goričani pa preko podjeličkih sela Kačulica i Petnice izlazi na planinu Jelicu. Jugozapadna strana opštine se kreće vrhom planinskog masiva Jelice, koji razdvaja Čačansku kotlinu od Dragačeva, kojom dolazi na početnu tačku gde završava granica plana.

Precizno definisanje granica katastarskih opština izvršeno je prvo bitnim državnim premerom za potrebe katastra iz 1933. godine, pri čemu se vodilo računa o usklađivanju administrativnih sa prirodnim granicama.

2. OBAVEZE, USLOVI I SMERNICE IZ PLANSKIH DOKUMENATA VIŠEG REDA

2.1. PROSTORNI PLAN REPUBLIKE SRBIJE

Prostorni plan Republike Srbije („Sl. glasnik RS“ br.13/96) je strateški dokument kojim se globalno na osnovu kontinuelnog analitičkog pristupa dugoročno planira, usmerava, objedinjuje i prati razvoj na čitavom području Republike.

Republika Srbija zahvata prostor sa raznovrsnim fizičko geografskim karakteristikama, prirodnim uslovima i resursima. Na teritoriji Republike Srbije sustiču se velike reke (Dunav, Sava, Morava, Tisa, delimično Drina) koje konvergiraju sa severa i sa juga ka Savsko-Dunavskoj liniji. Preko teritorije Srbije prelaze važne evropske saobraćajnice. Saobraćajnice uglavnom prate doline velikih reka i povezuju severnu, srednju i zapadnu Evropu sa balkansko-mediterranskim i blisko-istočnim prostorom. Mreža glavnih i drugih saobraćajnica čini područje Republike Srbije, a posebno Savsko-Dunavski i Dunavsko-Moravski pravac jednom od najkomunikativnijih u ovom delu Evrope.

Opština - grad Čačak je obuhvaćen Prostornim planom Republike Srbije kao strateškim razvojnim dokumentom za period do 2010. g. Ovim strateškim planom jasno je definisan značaj opštine-grada Čačka u sastavu sekundarne Zapadno-Moravske osovine razvoja koja se nastavlja na primarnu osovinu razvoja Subotica - Skoplje. Grad Čačak je regionalni centar koji ima lokacione pogodnosti za razvoj u dolini Z. Morave u okviru Zapadno-moravskog pojasa (Kruševac, Trstenik, Kraljevo, Čačak, Lučani, Požega). Usled povoljnog položaja, veoma plodnog zemljišta i klimatskih povoljnosti moguć je i veliki razvoj poljoprivrede na ovom području. Grad je veoma dobro saobraćajno povezan, ali će u dugoročnom periodu ostvariti još bolji nivo povezanosti preko auto-putnih koridora (zapadno-moravski, Beograd-Južni Jadran, vezni koridori, Batočina-Kragujevac-zapadno-moravski koridor).

Prostornim planom opštine - grada Čačka nastojalo se da se sproveđe (primeni) osnovna strateška opredeljenja PPRS da se postigne veći stepen ukupne funkcionalne integrisanosti prostora, veća saobraćajna i ekomska povezanost, poboljšanje kvaliteta života, kao i stimulisanje razvoja seoskih naselja i područja kao višefunkcionalnih, proizvodnih, socijalnih i kulturnih prostora i jačanje ekomske snage seoskih domaćinstava.

Među potencijalima koji su navedeni u PPRS za opština-grada Čačka ističu se:

- poljoprivredno zemljište,
- zapadno-moravski hidro-energetski potencijal,
- mineralne sirovine (magnezit i šljunak),
- saobraćaj,
- turizam,
- prirodna i nepokretna kulturna dobra.

PLANSKO KORIŠĆENJE I ZAŠTITA PRIRODNIH RESURSA

Korišćenje i zaštitu poljoprivrednog zemljišta

Opština - grad Čačak u PPRS, kroz rejonizaciju poljoprivredne proizvodnje, pripada
1.Ratarsko stočarskom rejonu i
2.Voćarsko vinogradarskom reonu.

Među prioritetnim opredeljenjima PPO je zaštita poljoprivrednog zemljišta a naročito ograničavanje pretvaranja zemljišta od I do IV bonitetne klase u nepoljoprivredne namene kao i očuvanje kvaliteta i prirodne plodnosti zemljišta, obzirom na izražene zahteve za prostorom drugih privrednih i društvenih aktivnosti u procesima ekonomskog razvoja.

Na teritoriji grada Čačka sva sela su grupisana u četiri poljoprivredna rejona:

- podkablarski
- podvujanski
- pomoravski
- podovčarsko-podjelički

Korišćenje i zaštitu šumskog zemljišta i lovnih područja

PPRS planirano je unapređenje stanja šuma i šumskog zemljišta, kao i lovnih područja kroz prevođenje izdanačkih šuma u visoke, melioracijom degradiranih šuma u visokoproduktivne sastojine, melioracijom izdanačkih šuma lošeg kvaliteta, rekonstrukcijom nekvalitetnih degradiranih visokih šuma u kvalitetnije kao i zaštitom postojećih kvalitetnih šuma.

Po teritorijalnoj podeli šume i šumsko zemljište Opštine-grada Čačak pripadaju Golijskom šumskom području i regulisano je Zakonom o šumama. Stepen šumovitosti Opštine je 23%.

Na nivou opštine biološkim uzgojnim radovima, odnosno, planom gajenja šuma, podizanjem novih šuma (pošumljavanje) težiće se ka planiranom procenatu povećanja šumskog zemljišta iz Prostornog plana Republike Srbije. Na nivou opštine biološkim uzgojnim radovima, odnosno, planom gajenja šuma, podizanjem novih šuma (pošumljavanje) teži se ka ostvarenju planiranog procenata iz PPRS. Povećanje površina pod šumom pošumljavanje predviđeno je na zemljištu VI, VII i delom VIII klase.

Principi razvoja lovstva i uzgoja divljači na nivou Republike ispoštovani su PPO kroz sledeće ciljeve:

- povećanje brojnosti sitne i krupne divljači;
- poboljšanje strukture i kvaliteta divljači; i
- zaštita i očuvanje svih, a posebno retkih i ugroženih vrsta.

Korišćenje i zaštita voda i vodoprivredna infrastruktura

Vode i vodni resursi kao bitan prirodni potencijal zahtevaju plansko korišćenje i zaštitu voda, prostorno i vremenski dugoročno definisano.

Pri izradi PPO korišćena je Vodoprivredna osnova Republike Srbije („Službeni glasnik RS“ br.70/02) Prostorni plan Republike Srbije („Službeni glasnik RS“ br.13/96) i PPPPN Izvorišta vodosnabdevanja Regionalnog podsistema "Rzav" („Sl. glasnik RS“ 05 br.110-7782/2004-001).

Značajan uticaj na sistem vodosnabdevanja opštine - grada Čačak ima regionalni podsistem "Rzav" sa planiranim akumulacijama "Svračkovo", "Roge" i "Orlovača". Ovim sistemom obezbeđivala bi se predviđena količina vode od 1200l/s. Do realizacije akumulacija, čime bi se obezbedio maksimalni protok, opština-grada Čačak štiti i koristi i postojeće izvore podzemnih voda Beljina i Prijevor kao i 86 lokalnih izvora.

PPO predviđa zaštitu i monitoring mrežu kontrole voda Zapadne Morave, Dičine, Čemernice i Kamenice, u skladu sa ciljevima korišćenja i zaštite voda u PPRS.

Kada je u pitanju zaštita i korišćenje površinskih voda predviđena je rekonstrukcija starih i izgradnja novih delova melioracionog sistema Parmenac - Katrga sa ciljem da navodnjava obradivo poljoprivredno zemljište.

Korišćenje mineralnih sirovina

PPRS ukazuje na znatna ležišta mineralnih sirovina, koja se delom koriste na teritoriji opštine-grada Čačak, u najvećoj meri, ležišta magnezita, eksploracija kamena, šljunka i korišćenje mineralnih izvora. Strategija razvoja opštine-grada Čačak izdvaja izvorišta mineralnih voda kao potencijale u razvoju na lokacijama Ovčar Banje, Slatinske banje i banje Gornja Trepča. Kako se Strategija razvoja opštine - grada Čačak, opredeljuje i za proizvodnju voća i povrća sa zaštićenim geografskim poreklom, eksploracija ostalih mineralnih sirovina zadržana je u postojećim okvirima do novog planskog perioda.

STANOVNIŠTVO, NASELJA, DELATNOSTI I REGIONALNA PODELA

Stanovništvo i mreža naselja

Prema rezultatima projekcije stanovništva u razdoblju do 2021. godine depopulacione tendencije će biti osnovna karakteristika demografskih tokova u Opštini. Do 2021. godine broj stanovnika će se smanjiti na 112502 stanovnika, što će u odnosu na 2002. godinu

(117072) predstavljati smanjenje za oko 4570 lica. Uzrok nastavljanja tendencije opadanja stanovništva je, pre svega, starosna struktura.

Prema PPRS Čačak predstavlja regionalni centar koji opslužuje najmanje tri opštine sa 150000 ili 100000 stanovnika. Čačak je središte Moravičkog okruga.

Pri organizaciji mreže naselja vodilo se računa o osnovnim postulatima iz Prostornog plana Republike Srbije o ravnomernijem razvoju, racionalnoj organizaciji centralnih funkcija i čvršćem povezivanju gradova. U Opštini - gradu Čačku kao protivteža urbanom centru izdvojena su sledeća sekundarna naselja

- Preljina
- Mrčajevci
- Mršinci - Slatina

Razvoj i urećenje seoskih područja

Prioritet u razvoju seoskih naselja ima stvaranje takvih uslova razvoja koji će aktivirati potencijale sela i motivisati stanovništvo na povećanje kvaliteta življenja u seoskom području, što je ispoštovano u PPO kroz racionalnu organizaciju mreže naselja, razvoj putne mreže i drugih infrastrukturnih sistema i opremanje seoskih naselja sadržajima javnih i centralnih funkcija.

Razvoj i razmeštaj industrije

Potencijalni pojas u razvoju industrije prema PPRS je između ostalih i zapadnomoravski pojas. Veće industrijske lokacije smeštene su na prostoru Generalnog plana, uglavnom u obodnim delovima grada. Veliki kompleksi su pretrpeli transformacije. Strategija razvoja Čačka veliku pažnju poklanja razvoju privrede i prehrambene industrije, što je u PPO pokazano kroz lokaciono razvojni potencijal naselja.

SAOBRAĆAJ I VEZE

Drumski saobraćaj

Prostornim planom Republike Srbije predviđeno je da čačanskom opštinom prolaze veoma važni putni pravci. Opštinom prolaze autoputevi E 763 i E 761 koji se ukrštaju u naselju Preljina. Za putni pravac E 763 urađen je PPPPN infrastrukturnog koridora Beograd Južni Jadran deonica Beograd Požega („Sl. glasnik RS“ br. 37/2006). U PPO ovaj putni pravac je preuzet precizno sa datim stacionažama, alternativni obilazni pravci su M 5, severna magistrala i severni lokalni put. Za saobraćajnice magistralnog (M 5, M 22, M 23) i regionalnog (R-117,R-226,R-276,R-259,R-227) nivoa predviđeno je poboljšanje kvaliteta i modernizacija postojeće putne mreže, kao i razvoj lokalne mreže čime se postiže povezanost sa drugim republičkim centrima i šire.

Železnički saobraćaj

Na nivou Republike planira se razvoj železničke mreže izmeđuostalog i pruga Čačak – G. Milanovac – Topola - Mladenovac. PPO predviđeno je:

- očuvanje postojećih koridora u finkciji poboljšanja postojeće pružne mreže, posebno u segmentu sprečavanja dalje gradnje uz same pruge;

- poboljšanje kvaliteta pružne mreže, rekonstrukcijom i modernizacijom i na taj način ukloniti nedostatke;
- obnova i zaštita pružnih objekata.

Kao i rekonstrukcija železničke stanice u Prijevoru i njeno prerastanje u Robno trgovinski centar što je i cilj Strategije razvoja opštine - grada Čačka.

Vazdušni saobraćaj

Prema smernicama iz PPRS potrebno je rezervisati i sačuvati prostor tj. zemljište za buduće aerodrome, što je i učinjeno. Planiran je aerodrom u Preljini koji obzirom na blizinu privrednih centara i državnih puteva I reda M5, M22, M23, planiranih auto-puteva E763 i E761, uz odgovarajuće meteo - faktore, nalazi na strateški izuzetno povoljnoj lokaciji koja je zaštićena.

Energetska infrastruktura

Na teritoriji opštine - grada Čačka, koja zajedno sa teritorijama opština Gornji Milanovac i Lučani pripada konzumnom području ED "Čačak", najveća je TS 220/110 kV "Čačak 3" u Viljuši, koja u svom krugu posede i MTK postrojenje. Sa njenih sabirnica na 110 kV-noj strani vrši se napajanje mreže ED "Čačak". Mreža ED "Čačak" ima potreba za većom količinom električne energije nego što je kapacitet ove trafostanice (150 MVA), tako da se ostatak potreba nadoknađuje iz TS 220/110 kV "Požega". Na ovom naponskom nivou sistem je stabilan.

Dalekovodom 220 kV u pravcu Kraljevo – Požega, dovodi se visoki napon 220 kV u konzumno područje ED "Čačak" radi napajanja TS 220/110 kV "Čačak 3", snage 150 MVA, kao jedine postojeće tog nivoa na teritoriji opštine-grada Čačak, ali i TS 220/110 kV "Požega".

U skladu sa Prostornim planom Republike Srbije snabdevanje gasom područja vršiće se sa magistralnog gasovodnog sistema koji je deo sistema gasifikacije zapadnog dela Srbije pritiska do 50 bara i on je formiran vezom Batočina – Cvetojevac – Bresnica - Požega, sa odvajanjem razvodnog gasovoda Preljina - Gornji Milanovac.

Glavna merno regulaciona stanica za Čačak smeštena je na pravcu magistralnog gasovodnog sistema u severno zapadnom delu opštine Baluga. GMRS Čačak je kapaciteta 20000 m³/h sa ulaznim pritiskom 16-50 bara i izlaznim od 12 bara.

Telekomunikacioni saobraćaj

Opština - grad Čačak predstavlja centar Moravičkog okruga u oblasti telekomunikacionih sistema. U sladu sa ciljevima PPRS predviđena je modernizacija i razvoj mreže u skladu sa savremenim tendencijama ovih usluga. Predviđeno je povećanje centrala na nivou fiksne i baznih stanica na nivou mobilne telefonije, kao i povećanje kvaliteta postojećih i uvoćenje novih servisa TV, radio i informatičkih sistema.

TURIZAM I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE, PRIRODNA I KULTURNΑ BAŠTINA

Razvoj turizma i organizacija turističkih prostora

Prema PPRS Čačak pripada II turističkoj zoni sa srednjim planskim subregijama i segmentima drumskih pravaca E 761 i E 763 je povezana sa drugim turističkim regijama. Dominantni pravci razvoja turizma ovog područja su banjski, verski i seoski turizam.

Zaštita životne sredine

Prema PPRS Čačak pripada zadnomoravskoj industrijskoj zoni. Poštovanjem pravila i mera zaštite životne sredine iz PPO Čačak, prevencijom sprečavanja degradacije, otklanjanjem uzroka potencijalno štetnih uticaja, upravljanjem rizikom, monitoringom zaštite životne sredine, sprovode integralni pravci strategije daljeg razvoja opštine.

Zaštita prirodnih dobara

Uredbom Vlade Republike Srbije Ovčarsko-kablarska klisura je proglašena za predeo izuzetnih odlika prve kategorije ("Sl. glasnik RS" br.16/2000).

Posebno izdvojene celine u PPO su Ovčar Banja, Slatinska banja i banja Gornja Trepča, kao i područje planine Jelice, reka Zapadna Morava i Kamenica.

Zaštita nepokretnih kulturnih vrednosti

Očuvanje temelja i materijalne baštine nacionalne kulture koja se razvijala na tlu Republike Srbije predstavlja jedan od osnovnih smernica PPRS. Na teritoriji Opštine - grada Čačka postoji veliki broj spomenika kulture, nepokretnih kulturnih dobara niz arheoloških nalazišta i verskih objekata koji su evidentirani i zaštićeni kao preduslov za očuvanje nacionalnog identiteta.

2.2.STRATEGIJA RAZVOJA OPŠTINE - GRADA ČAČKA

Drugi važan strateški dokument koji definiše osnovne pravce razvoja je Strategija razvoja opštine - grada Čačka („Sl. glasnik br. 8/2005 usvojena 25. juna 2005. god.“). Ovim dokumentom definisana su strateška opredeljenja za osam oblasti društvene reprodukcije:

1. Prirodni i ljudski resursi,
2. Privredna infrastruktura,
3. Privreda,
4. Poljoprivreda, prehrambena industrija i razvoj sela,
5. Društvene delatnosti,
6. Preduzetništvo i uslužne delatnosti,
7. Komunalna infrastruktura,
8. Funkcija sistema uprave.

Strateška opredeljenja su podeljena u dve grupe:

1. U prvoj grupi su ona čije je rešavanje moguće u okviru raspoloživih, ljudskih, materijalnih i finansijskih resursa opštine.
2. U drugoj grupi su ona koja se rešavaju prvenstveno na nivou države a lokalna samouprava može svojim angažovanjem doprineti da se ona nađu u strateškim planovima Republike Srbije.

Obe grupe opredeljenja imaju viziju da grad Čačak postane ekonomski i kulturno razvijeno područje zapadne Srbije koje svoj razvoj bazira na preduzetničkim akcijama građana, prirodnim komparativnim prednostima i zahtevima globalnog tržišta i kao takva bude nosilac sopstvenog razvoja.

Razvoj privrede grada se temelji na industriskoj i poljoprivrednoj tradiciji i savremenim tehnologijama.

Opština - grad Čačak se prepoznaće kao sredina koja je u svakom pogledu privlačna za življenje, kao sredina gde se vodi računa o kompletnoj infrastrukturi i gde se posebno podstiče informatička infrastruktura, preduzetništvo i obrazovanje.

Opština - grad Čačak nastoji da stvori:

- o Povoljan ambijent za izgradnju konkurentne, inovativne i preduzetničke privrede, kroz efikasnu međuzavisnost i partnerstvo privatnih i javnih institucija,
 - o Razvijene naučno - istraživačke i obrazovne institucije na svojoj teritoriji i time pospešuje transfer znanja i njegovu tržišnu primenu u stvaranju novih proizvoda i usluga
 - o Unapređuje infrastrukturu, pruža kvalitetne i savremene usluge građanima i preduzećima,
 - o Razvija građansko društvo, doprinosi zapošljavanju i blagostanju građana u celom regionu,
 - o Ravnomerno razvija sve sektore uz optimalno korišćenje resursa.

2.3. NACIONALNE STRATEGIJE

Ciljevi, obaveze i načela, definisani sektorskim Strategijama Republike Srbije su veoma važan osnov kod planiranja i uređenja prostora. Izdvajaju se Strategija regionalnog razvoja RS, Strategija održivog razvoja, Strategija razvoja informacionog društva RS, Strategija razvoja komunikacije, Strategija razvoja energetike, Strategija razvoja telekomunikacija, Strategija naučnog i tehnološkog razvoja RS, Strategija razvoja turizma, Strategija razvoja trgovine, Strategija razvoja siromaštva i dr.

Kao posebno značajnu izdvajamo Strategiju regionalnog razvoja Republike Srbije, za period od 2007. do 2012. godine, čiji je osnovni cilj – podsticanje ravnomernog regionalnog razvoja. Operacionalizacija ovog cilja podrazumeva pre svega:

1. podizanje regionalne konkurentnosti,
2. smanjenje regionalne neravnopravnosti i siromaštva i
3. izgradnju institucionalne regionalne infrastrukture. Ove opšte ciljeve svakako treba realizovati i na nivou samog regiona, odnosno lokalne zajednice, kroz jasno definisanu politiku, mere i aktivnosti.

Strategija je definisala sledeće aktivnosti lokalnih samouprava: podsticanje razvoja malih i srednjih preduzeća, osnivanje novih preduzeća, promociju stranih i domaćih investicija, promociju razvoja klastera, unapređenje infrastrukture, povećanje lične bezbednosti i smanjenje kriminala, kao i posebne mere podrške kroz podršku istraživanju i razvoju, razvoju poslovnih udruženja, razvoju uprave i sl.

Kroz izradu Strategije razvoja opštine - grada Čačka, principi republičkih Strategija, kako Strategije regionalnog razvoja RS, tako i sektorskih strategija, su sprovedeni. Takođe su ugrađene i razrađene aktivnosti usmerene ka lokalnim zajednicama, na osnovu čega je Strategija razvoja opštine-grada Čačka, jasno definisala zadatke, mere i aktivnosti kada je u pitanju izrada Prostornog plana opštine-grada Čačka.

3. OCENA STANJA, POTENCIJALI I OGRANIČENJA ZA RAZVOJ, KORIŠĆENJE I UREĐENJE PROSTORA

3.1. PRIKAZI I OCENA STANJA

3.1.1. PRIRODNI USLOVI

Opština - grad Čačak ima kotlinske i brdsko-planinske predeone karakteristike. Teritorija grada se može podeliti na tri karakteristične predeone zone: čačansku kotlinu sa nadmorskom

visinom od 200 do 300 m, koja predstavlja karakterističnu morfološku celinu, brežuljkasto-brdski predeo sa nadmorskom visinom od 300 do 500 m i brdsko-planinski predeo od 500 do 985 m.

Čačanska kotlina u morfološkom pogledu predstavlja tektonsku potolinu. Formirana je u oligocenu spuštanjem dva uzdužna raseda. Tada je započela njena limniska faza i trajala je do kraja pliocena i početka diluvijuma. U neogenu je ovde bilo jezero, kao i požeškoj kotlini, sa kojim je povezano preko jezerouzine u Ovčarsko-kablarskoj klisuri. Posle iščezavanja neogenih jezera na centralnim jezerskim ravnima kotlina razvili su se tokovi koji su bili pritoke jezera. Po dnu jezera usekla je svoje korito Zapadna Morava, dok su pritoke nekadašnjeg jezera postale pritoke Zapadne Morave.

Površina ove kotline do kraljevačkog suženja iznosi 270 km² a dužina kotline je oko 40 km. Kotlina je na teritoriji opštine oivičena planinama Ovčar (985m), Kablar (885m) sa zapada, Jelica (929m) sa juga, podgorinom Suvobora i Maljena, Vujan (857m) i Bukovik (850m) na severoistoku.

Izražen deo reljefa su jezerske i rečne terase.

Ova zona je zastupljena sa 45.74% od ukupne teritorije Grada.

Brežuljkasto-brdski deo teritorije Grada čini prelaz između ravničarskog i planinskog predela. Zahvata geografski prostor podnožja planine Jelice, na desnoj strani Zapadne Morave, koji je raščlanjen rečnim dolinama, počev od Pakovrača pa do Kačulica. Sa leve strane Zapadne Morave ovo pobrđe se prostire od sela Vidova pa do Bečnja i Bresnice.

Pobrđe predstavlja pliči deo nekadašnjeg jezera, gde su se taložili jezerski sedimenti. Pobrđa su raščlanjena rečnim dolinama, koje daju utisak blago zatalasanog zemljišta koje se blago spušta u čačansku kotlinu. Zbog svojih povoljnih karakteristika predstavlja veoma značajnu zonu za poljoprivrednu proizvodnju. Ova zona je zastupljena sa 33.49% od ukupne teritorije grada.

Brdsko-planinski predeo zahvata prostor preko 500 m n.v. gde su planine Jelica (929m) koja predstavlja prirodnu granicu između Dragačeva i čačanske kotline. Ovčar (985m) koji je od Jelice razdvojen Pakovračkom raselinom po J. Cvijiću predstavlja grotlo starog kratera. Kablar (885m) nastavlja se severno od Ovčara prema planinama Suvobor i Maljen. Planinski predeo severozapadno od Kablara predstavlja podgorinu Suvobora i Maljena na teritoriji opštine - grada Čačka, nadmorska visina ovih reljefnih oblika ne prelazi 860 m.n.v. Teren je ispresecan rečnim tokovima i raščlanjen živopisnim dolinama reka Kamenica i Čemernica. Brdsko-planinska zona je zastupljena sa 20.77% od ukupne teritorije opštine.

Na ovakve karakteristike opštine - grada Čačak su imale i imaju geološki i geomorfološki procesi koji su se odvijali i koji se još uvek odvijaju na ovom području.

U geološkom smislu šire područje Čačka i okoline izgrađuju paleozojski metamorfiti, ultramafiti, stene mezozojske starosti, sedimenti neogena i vulkaniti. Nastarije stene pripadaju paleozoiku.

Na području Grada se izdvajaju dva različita područja u tektonskom pogledu: jugozapadno, koje pripada unutrašnjim Dinaridima i severoistočno, koje pripada vardarskoj zoni. Jugozapadno područje izgrađeno je od metamorfisanih karbonskih tvorevina u kojima su varicijska ubiranja formirala komplikovan sklop, tako da se struktura paleozoika razlikuje od mezozojskog i neogenog pokrivača. Severoistočni pojas pripada eksternom pojusu vardarske zone. Veći deo ove zone pripada čačanskom neogenom basenu i njegovim obodnim delovima. Ovo područje je izgrađeno od metamorfta Jelice, mezozojskih tvorevina i ultramafita.

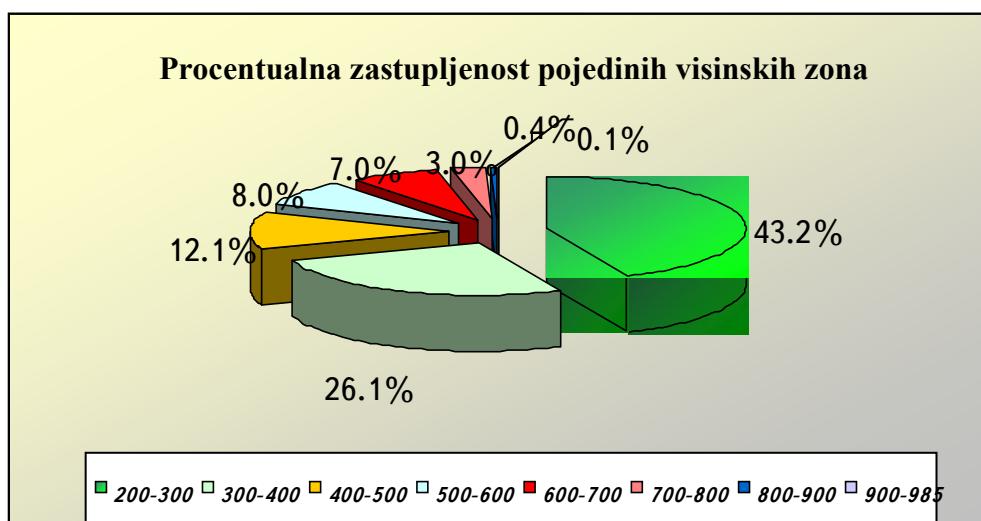
Najstarija geološka zbivanja, koja se mogu registrovati na širem području Čačka, potiču iz vremena starijeg paleozoika, kada se formira Jelica. Povlačenje mora, koje je započeto krajem trijasa, nastavlja se u juri. U središnjem delu basena vršena je sedimentacija fliša. Može se prepostaviti da je krajem oligocena i početkom miocena kao posledica tektonskih pokreta

stvorena jedna ili više potolina. U ovim potolinama tokom miocena počela je egzistencija jezerskih basena. Krajem donjeg miocena počelo je oticanje jezerskih voda, da bi se tokom helveta ove oblasti preobratile u kopno. Karakter sedimenata ukazuje na brzo tonjenje jezerskog dna i relativno brzu i ritmičnu sedimentaciju. Dok se sedimentacija vršila u plitkoj jezerskoj sredini, u pojedinim delovima basena stvarana su tresetišta.

Najverovatnije u srednjem pleistocenu u okviru ranije stvorene jezerske ravni formirane su doline Zapadne Morave i drugih većih vodenih tokova, na čijim stranama su sačuvani tragovi tri akumulacione faze sa odgovarajućim terasama-odsecima. Geomorfološke osobine terena opštine-grada Čačak opredeljuju hipsometrija, ekspozicija i nagib terena.

Hipsometrija odnosno visinska zonalnost terena grada Čačka se kreće od 204 do 985 m N.V. Najrasprostranjenije visinske zone su od 200 do 300 m N.V. i od 300 – 400 m N.V. Zona od 200 – 300 m zauzima površinu od 276.20 km² ili 43% od ukupne površine opštine, dok zona koja zahvata nadmorsku visinu 300 – 400 m zauzima 167.39 km², odnosno prostire se na 26% gradske teritorije. Najmanju rasprostranjenost imaju visinski pojasevi 800 do 900 m, (0.4%), odnosno 900 do 985 m koji zauzimaju svega 0.05% gradske teritorije.

Grafik br.1.

Ekspozicija ili eksponiranost terena predstavlja orijentisanost (okrenutost) terena prema stranama sveta. Ona ukazuje na stepen insolacije, odnosno na izloženost terena sunčevim zracima. Osunčanost terena, odnosno izloženost terena prema nekoj od strana sveta umnogome predstavlja veoma važnu komponentu pri gradnji objekata, bavljenju poljoprivredom i funkcionalisanju niza delatnosti.

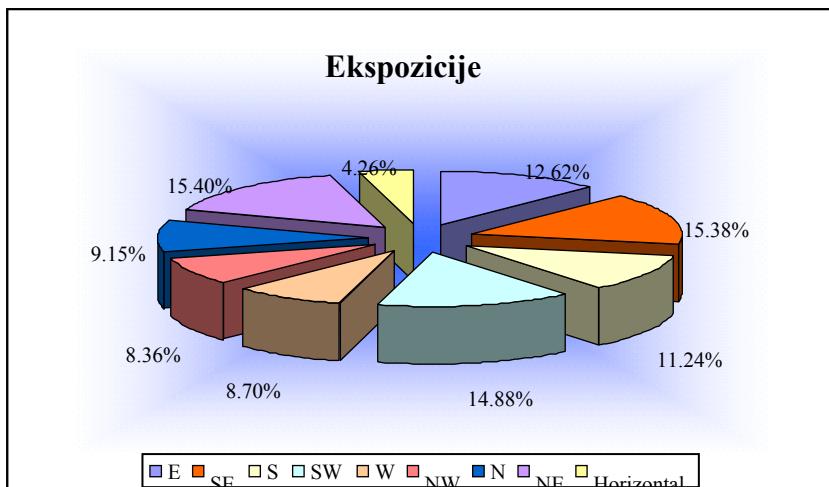
Opština - grad Čačak je specifičnog reljefa, reljef je po obodu brdsko planinski dok je veći deo opštine kotlinskog tipa, neeksponiranog tla ima 4.25%. Tople ekspozicije se javljaju sa 54.12 %, dok hladnih ekspozicija ima 41.62%. Kada se posmatra ukupna površina opštine (636km²) možemo reći da toplih ekspozicija ima više i to 344km², dok hladnih ima na prostoru od 260km², neeksponiranog terena je 32km².

Tabela br.1.

Eksponiranost terena

eksponicija	E	SE	S	SW	W	NW	N	NE	Horizontal
Pov u km ²	80.893	98.57	72.03	95.338	55.78	53.57	58.663	98.685	27.293
% učešće	12.62	15.38	11.24	14.88	8.71	8.36	9.15	15.40	4.25

Grafik br.2.

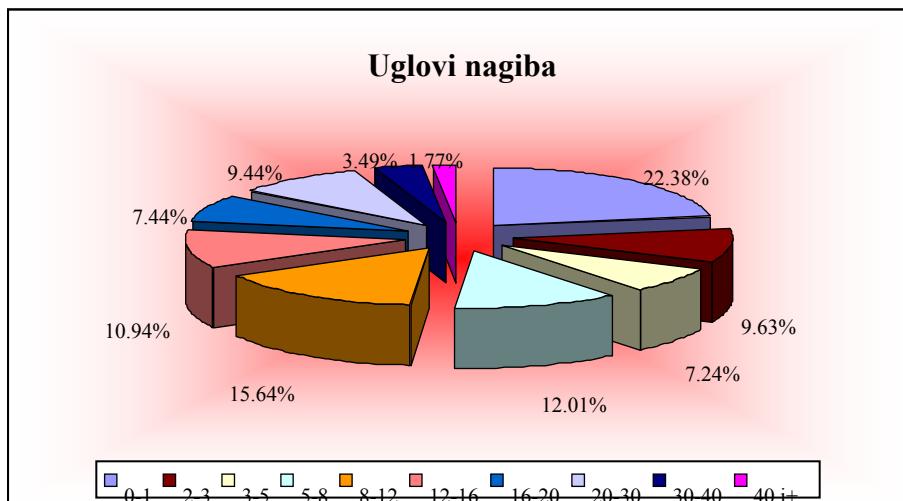
Uglovi nagiba ukazuju na stepen nagiba terena koja u opštini - grad Čačak iznosi od 0 do 40%. Opština - grad Čačak je prema pokazateljima u velikom procentu zaravnjena ili blagog nagiba. Površina Grada je 636km², 78 % zemljišta je u nagibu od 0 do 16 % a to je 496km².

Tabela br.2.

Uglovi nagiba

Ug.nagiba %	0-1	2-3	3-5	5-8	8-12	12-16	16-20	20-30	30-40	40 i+
Pov u km ²	143.195	61.625	46.344	76.866	100.086	70.008	47.572	60.424	22.316	11.338
% učešće	22.38	9.63	7.24	12.01	15.64	10.94	7.44	9.44	3.49	1.77

Grafik br.3.

Posmatrano u celini za geomorfološke karakteristike, kao i geomorfološke oblike terena opštine - grada Čačka, može se dati generalna konstatacija da na prostoru ove opštine vladaju povoljni uslovi za bavljenjem različitim aktivnostima, delatnostima. Povoljnost se ogleda u tome što je teren veoma malo diseciran, ova činjenica ukazuje i na povoljnost ostalih

geomorfoloških oblika koji se susreću na ovom prostoru, povoljna eksponiranost, blaga visinska zatalasanost.

Pored navedenih geoloških i geomorfoloških odlika opština-grad Čačka karakteriše i seizmička aktivnost. Na osnovu ispoljenih seizmičkih aktivnosti i seismotektonskih svojstava terena može se reći da opština-grad Čačak spada u seizmički ugrožena područja. Prostor opštine-grada Čačka se nalazi na tlu koje je evidentirano trusno područje sa varijacijama od 6.5° do 8° Merkalijeve skale. Povećanje skale ide od juga ka severu, južne katastarske opštine kao što su Brezovice, Petnica i deo sela Premeća su zahvaćeni prostorom koji je pod seizmičkom skalom 6.5° Merkalija, dok su velikim delom katastarska opština Prislonica i manjim delom (zapadnim) selo Gornja Trepča zahvaćene tlom koji je preko 8° Merkalijeve skale. Ostali, veliki deo teritorije grada je u arealu od 7° - 8° MCV, gde spada i urbani deo grada (7.5° MCV).

U klimatskom pogledu teritorija grada Čačka se može podeliti u dve jasno izražene celine. Prostori do 700m nadmorske visine imaju umereno-kontinentalnu klimu, a prostori iznad 700 m.n.v. imaju subplaninsku klimu. Kod oba tipa javljaju se karakteristike mikrotermalne klime. Prelazna godišnja doba odlikuju se promenljivošću vremena, sa toplijom jeseni od proleća, dok je leti usled pomeranja subtropskog pojasa visokog pritiska prema severu, područje grada Čačka često pod uticajem tzv. Azorskog anticiklona, sa dosta stabilnim vremenskim prilikama i povremenim kraćim pljuskovima lokalnog karaktera. Zimi su vremenske prilike pod uticajem ciklonske aktivnosti sa Atlantskog okeana i Sredozemnog mora, kao i zimskog tzv. Sibirskog anticiklona.

Klima ovog područja je prijatna za čoveka, jer nema većih kolebanja ni jednog klimatskog elementa. Klima kao pedogenetski činilac došla je do izražaja u nizijskom i brdsko-planinskom delu kotline. U rečnim dolinama i kotlinama veliki uticaj na obrazovanje zemljišta imala je voda, kao ona u depresijama tako i tekuća voda Zapadne Morave i njениh pritoka. Na mnogim delovima kotline antropogeni faktor je imao veliki uticaj na promenu dejstva prirodnih činilaca u obrazovanju zemljišta.

Zemljišta čačanske kotline u pogledu tipske pripadnosti predstavljaju pravi mozaik. Na ovom relativno malom prostoru izdvajamo 18 tipova i podtipova zemljišta, neračunajući niže sistematske jedinice. Ova zemljišta se međusobno bitno razlikuju u pogledu proizvodnih sposobnosti, što je uslovljeno delovanjem više pedogenetskih i antropogenih činilaca.

Zemljišta prve zone imaju najveće proizvodne sposobnosti. Ovde se radi, uglavnom, o dubokim i bogatim zemljištima, koja su pogodna za raznovrsnu i rentabilnu biljnu proizvodnju. Od važnijih tipova zemljišta koji se sreću u ovoj zoni najzastupljenije su smonice (vertisoli), zatim aluvijalna zemljišta (fluvisoli) i pseudoglej, a samo na malim površinama (ispod planine Jelica u selu Ježevica) i gajnjača (eutrični kambisol).

Zemljišta druge zone imaju zadovoljavajuća proizvodna svojstva, ali dosta slabija u odnosu na prvu, najčešće zbog dve grupe osnovnih razloga:

- a) delovanja procesa erozije
- b) manjih mogućnosti za navodnjavanje

Ovde se radi, uglavnom, o različitim podtipovima smonice. Na relativno malim površinama zastupljene su i degradirane gajnjače i pseudoglej.

U trećoj zoni područja, odnosno oboda čačanske kotline zastupljena su uglavnom nedovoljno razvijena i plitka zemljišta, različite tipske pripadnosti. Zemljišta ove zone su u velikoj meri izložena raznovrsnim procesima erozije, kao i drugim oblicima degradacije.

3.1.2. PRIRODNI RESURSI

Područje opštine - grada Čačka raspolaže značajnim zemljišnim, poljoprivrednim površinama. Ukupna površina Grada iznosi 63.636 ha, u čemu poljoprivredno zemljište učestvuje sa 40.384 ha (63,46%).

Poljoprivredne površine odlikuju se zastupljenošću oranicama i baštama 59% na 23.826 ha, voćnjacima 15% na 6.057 ha, livadama 14,4% na 5.815 ha, pašnjacima 11,5% na 4.644 ha i vinogradima 0,5%, uz veliku prostornu diferencijaciju koja, je uglavnom usklađena prirodnim pogodnostima i ograničenjima.

Tabela br.3 Poljoprivredno zemljište Čačanske kotline u periodu 1976-2004. godine.

	1976		2004	
	ha	%	ha	%
Poljoprivredno zemljište	44.025	100,0	40.384	100,0
Oranice i bašte	26.908	61,1	23.826	59
voćnjaci	6.839	15,5	6.057	15
vinogradi	519.000	1,2	201	0,5
livade	4.925	1,2	5.815	14,4
pašnjaci	4.834	11,0	4.644	11,5

Može se konstatovati da produktivno zemljište (poljoprivredno i šumsko) u ukupnim zemljišnim površinama učestvuje sa 86,76%, što je znatno iznad proseka centralnog dela Republike Srbije. Struktura korišćenja poljoprivrednih površina je takođe povoljnija u odnosu na centralni deo Republike. Intezivnim načinom korišćenja (oranice i bašte, voćnjaci i vinogradi) ovde je obuhvaćeno 74,5% poljoprivrednih površina. Do danas, prema podacima zavoda za statistiku Republike Srbije, ukupne poljoprivredne površine su smanjene za 5%.

Kada se analizira period poslednjih pet decenija, može se primetiti da se menja struktura korišćenja poljoprivrednih površina, u pravcu smanjenja učešća oranica, voćnjaka i vinograda i povećanja istog kod livada i pašnjaka.

Šume i šumsko zemljište u državnoj svojini kojima gazduje šumska uprava Čačak po teritorijalnoj podeli, koja je regulisana Zakonom o šumama, pripada Golijском šumskom području. Unutrašnja podela šuma i šumskog zemljišta u državnoj svojini na teritoriji opštine - grada Čačka kojom gazduje šumska uprava radi lakšeg i efikasnijeg gazdovanja izvršena je podela na tzv. gazdinske jedinice i to: G.J. "Jelica"; G.J. "Ovčar-Kablar"; G.J. "Rožanj-Jeljen"; G.J. "Vujan - Bukovik";

Osnovni uzgojni oblik kome dugoročno treba težiti načinom gazdovanja je visoka šuma, prirodnim ili veštačkim putem obnovljena. Posebnu pažnju treba usmeriti na sprečavanje pojave bespravne seće šuma u državnoj svojini i ne planske seće u šumama u privatnoj sredini.

Prema sadašnjem stanju visoke šume su zastupljene na 3% površine, izdanačke na 66%, veštački podignute 19% i šikare i šibljaci 12% površine.

Od sastojina lišćara je zastupljeno 48% čistih sastojina i 52% mešovitih sastojina. Na teritoriji opštine - grada Čačka u državnoj svojini je 5378.73ha, u privatnoj svojini je 9907.00ha, ukupno pod šumama na teritoriji Opštine je 14825.53ha. Stepen šumovitosti

Opštine je 23% u odnosu na optimalnu od 35% utvrđenu Prostornim planom Republike Srbije.

Uredbom Vlade Republike Srbije, Ovčarsko-Kablarska klisura stavlja se pod zaštitu kao predeo izuzetnih odlika na površini od 2250ha. Šume se nalaze u državnom i privatnom vlasništvu na teritoriji opštine - grada Čačka i Lučani. U ovom zaštićenom dobru ustanovljen je režim II i III stepena zaštite.

Šume obuhvaćene Planom gazdovanja prostiru se na teritoriji opštine - grada Čačka u najvećoj meri po obroncima planina Jelica, Ovčar, Kablar, Vujan, Bukovik i Ostrica.

Biološkim uzgojnim radovima, odnosno, planom gajenja šuma, godišnji obim uzgojnih radova je 72 ha od čega je 5 ha podizanje novih šuma (pošumljavanje) a ostalo je nega postojećih kultura.

Na teritoriji opštine-grada Čačak pojava mineralnih sirovina predstavljena je metaličnim mineralnim sirovinama, sedimentnim ležištima nemetala i podzemnim vodama.

Metalične mineralne sirovine vezane za ultrabazični magmatizam predstavljene su rudom hromita. Ležišta ove rude vezana su za serpentinit planine Jelice.

Kvalitet rude zadovoljava kriterijume za eksploataciju, jer njen sadržaj dostiže i do 45%, ali zbog malih dimenzija rudnog tela, manjeg su ekonomskog značaja, pa se ne eksploatišu.

Od mineralnih sirovina vezanih za tercijalni vulkanizam najviše je zastupljen magnezit. Njegove rezerve su takve da se eksploatacija vrši intenzivno poslednjih tridesetak godina. Intenzivna istraživanja ove rude vršena su počev od 1927. godine. U isto vreme započinje i eksploatacija magnezita vrše A.D. "Salvar" i "Emilka" sa italijanskim kapitalom. Istraživanja su vršena na terenima koji čine pogranična područja opština-grad Čačak i G. Milanovac.

Posle 1945. godine istraživanja, pa i eksploataciju magnezita na teritoriji opštine - grada Čačka, vrše Rudnici magnezita "Šumadija" sa sedištem u Brđanima. Kasnije se sedište direkcije rudnika preseljava u Čačak. Radi efikasnijeg poslovanja svi rudnici magnezita ulaze u sastav preduzeća pod nazivom Rudnici magnezita "Šumadija" – Čačak. Ovo preduzeće je 1962. godine ušlo u sastav industrije vatrostalnog materijala "Magnohrom" u Kraljevu. Rezerve magnezita ležišta Milićevci sa rezervama ležišta "Brezak" (opština G. Milanovac), kao i rezerve magnezita u sastavu "Koviljače", čine solidne rezerve za vatrostalnu industriju u Kraljevu. Istražena ležišta u sastavu "Koviljače" su: »Koviljača», "Jajačka", "Stara kuća", "Jeljen"...

Mrežasti magneziti uglavnom se nalaze na obodima neogenih sedimenata. Najvažnija i najznačajnija su ležišta "Parlog", "Beli Kamen" i "Vinogradi" u Miokovcima i "Kostića potok" u Milićevcima. Eksploatacija na prostoru grada vrši se u "Belom kamenu". Kvalitet rude je solidan.

U severozapadnom delu zapadnomoravskog neogenog basena otkriveno je nekoliko pojava sedimentnog magnezita. Najznačajnije ležište je »Parlog» u Miokovcima.

U čačansko – kraljevačkom basenu se nalaze naslage lignita srednje i gornjomiocenske starosti. Utvrđeno je više ugljenih slojeva lignita i tvrdog lignita. Produktivni deo basena čine dve ugljenosne serije koje se nalaze u mlađim zonama.

Panonska, ili donja ugljenosna zona, utvrđena je u severnom delu basena, od Mrčajevaca do Bečnja. Sastoji se od pet slojeva lignitno-mrkog uglja. Za eksploataciju je povoljan i ekonomski opravdan samo drugi sloj, poznat kao sloj E-III. Debljina uglja iznosi osam metara u povlatnom sloju. Visinska razlika između slojeva u kojima se nalazi ugajl iznosi 70-105 m.

Pontska ugljenosna zona, ili gornja, razvijena je u severnom i južnom delu basena. Ona obuhvata dva basena sloja lignitskog tipa: donji (B-II) i gornji sloj (A-I). Sloj (A-I) ravnomerno je razvijen u celoj oblasti. Debljina mu iznosi od tri do sedam metara i potpuno je čist. Oko 55 m ispod povlatnog sloja je sloj (B-II) čija je debljina 10 metara. Debljina čistog uglja u njemu iznosi 4-6 metara. Ugajl je eksploatisan u ugljenokopima koji leže uz severni

obod basena. Donja Gorevnica (lignite-mrki), Bresnica –Voljavča, Tavnik (“Strmužak”), Lađevci (“Bajovac”), Miločaj i drugi ugljenokopi.

Područje D. Gorevnica – Mrčajevci zahvata površinu oko $0,6 \text{ km}^2$ i u njemu je razvijen sloj (A- I), sa prosečnom debljinom od 7 m u istočnom i oko 3 m u zapadnom delu. Sloj B-II sa prosečnom debljinom od 10 m protkan je jalovim proslojcima, koji se raslojavaju i smanjuju debljinu sloja na 5 m. Ovde je otvoren prvi ugljenokop u basenu. Iskopavanje uglja u njemu počelo je 1908. godine i sa prekidima trajalo do 1923. Ponovo počinje da radi 1952. da bi 1968. eksploatacija bila obustavljena.

Na prostoru Mrčajevci – Bečanj, sloj A-I ima prosečnu debljinu osam metara, i dosta je čist. Sloj B-II ima debljinu 10-12m ali sa dosta jalovih proslojaka, koji smanjuju debljinu sloja na 5 m. Od starijih slojeva samo sloj E-III ima ekonomsko opravdanje za eksploataciju.

Proizvodnja uglja u zapadno-moravskom basenu kretala se 100.000- 180.000 tona godišnje i to 45% mrkog uglja i 60% lignita.

Prema istraživanjima iz 1983. godine rezerve uglja se kreću po ugljenosnim poljima:

1. Donja Gorevnica – Mrčajevci – 6.175.568 tona sa 36,20% vlage, 10,40% pepela i 6,30 silicijuma.
2. Mrčajevci - Bečanj - 27.081.090 tona
3. Mojsinje - 13.919.088 tona
4. Bečanj - Donja Bresnica- 15.000.000 tona sa 42,10% vlage, 10,40% pepela i 1,60 sumpora.

Rezerve uglja su procenjene od strane Rudarskog instituta iz Beograda (1983) i prema njihovim nalazima otkriveno je ugljenosno polje sa desne strane Zapadne Morave od Vape do Slatine. Rezerve su takve da se mogu eksploatisati, jer debljina ugljenosnog sloja iznosi oko 3,5m. Ako bi se godišnje vršila eksploatacija uglja u iznosu 300.000 tona uglja (za ceo basen, gde dolaze i rudnici sa teritorije opštine Kraljevo) eksploatacija bi mogla da traje narednih 45 godina.

Ruda dijabaza evidentirana je na Jelici. U njenoj gradi učestvuju dijabazi zajedno sa spilitima, kao članovi dijabaz - rožnjačke formacije. Lokaliteti dijabaza su: Grujine livade, Padina klika i Premićska reka. Ove stene su pogodne za industriju građevinskog materijala, a naročito za dobijanje staklene vune. Ispitivanja su pokazala da je kvalitetan za potrebe putne privrede. Dijabaza ima u predelu Kablara i mesta Glavaja u Jančićima. Ispitivanje je pokazalo da se nalaze velike rezerve dijabaza na ovom lokalitetu - oko $2.896.000 \text{ m}^3$, dobrog kvaliteta.

Ležišta opekarske gline nalaze se u dolinama reka, pa je i proizvodnja cigle i crepa organizovana od ciglarske ilovače u Ljubiću.

Znatna nalazišta krečnjaka nalaze se na obodnim brdsko planinskim masivima.

Ležišta šljunka i peska nalaze se duž rečnih tokova, ali su najveće rezerve duž toka Zapadne Morave.

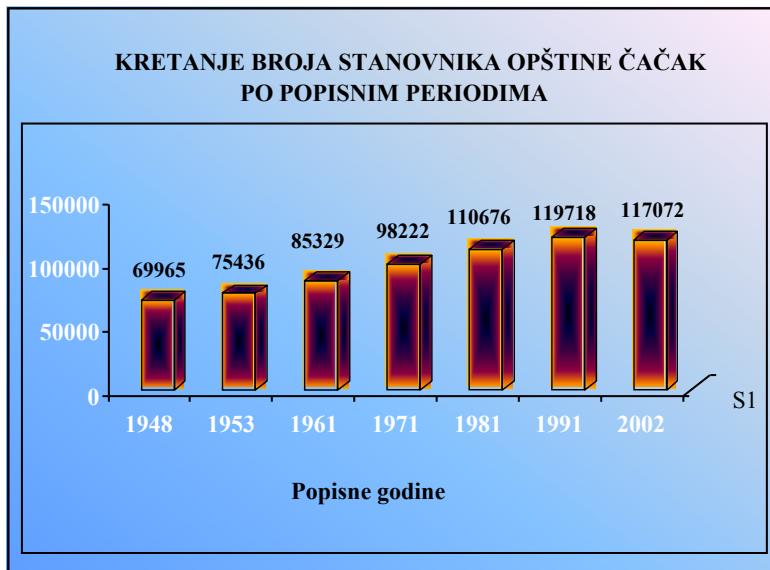
Na teritoriji grada podzemne vode iz aluviena koriste se za snadbevanje lokalnog stanovništva, a reni bunari u Parmencu koriste se za potrebe snadbevanja vodom Čačka sa kapacitetom od 1 - 60 l /sek. Pored ovih značajnih rezervi podzemnih voda na području grada, evidentirani su i termomineralni izvori u Ovčar Banji, Gornjoj Trepči i Slatini. (Karta Mineralne sirovine).

3.1.3. STANOVNIŠTVO - PRIVREDA – MREŽA NASELJA I JAVNE SLUŽBE

Statistički podaci o brojnom kretanju ukupnog stanovništva po naseljima od 1948 - 1981. god. pokazuju da porast stanovništva u naseljima čačanske opštine nije bio ravnomeran s obzirom na mogućnosti, da su ispoljene mnogobrojne oscilacije i da se veliki broj naselja odlikuje

negativnim vrednostima brojčanog kretanja koje direktno izražavaju depopulaciju. Pri tome je depopulacija uslovljena u znatnom broju slučajeva opadanjem fertiliteta, nataliteta, ali se jasno izdvaja i efekat emigracije. U tom složenom i dinamičnom procesu tesne povezanosti i niske reprodukcije stanovništva kao i učestalih pojava biološke depopulacije, na jednoj strani i krupnih promena u demografskoj strukturi koje su posebno potencirane emigracijom iz seoskih naselja, na drugoj strani, ispoljava se povratna sprega čija je rezultanta opadajući trend u kretanju stanovništva seoskih naselja. Naime, pojava postepenog smanjenja fertiliteta i nataliteta uslovjava opadanje biološke reprodukcije stanovništva. Istovremeno u periodu brze industrijalizacije i urbanizacije odvija se masovno iseljavanje sa sela u grad koje mahom zahvata mlađe kontigente radne snage i na taj način se bitno smanjuje reproduktivni potencijal seoskog stratuma i suštinski menja starosna struktura stanovništva; Stoga u toj završnoj fazi demografske tranzicije i bitno drugačijeg reproduktivnog ponašanja nisu obezbeđeni neophodni uslovi ni za prostu zamenu generacije, te najveći deo seoskog stanovništva dobija karakteristike regresivne tranzicije, koja u krajnjoj liniji vodi ka pražnjenju seoskih naselja.

Grafik br. 4.

Opština - grad Čačak je po popisu 1948. god. imala 69965 stanovnika. Najveći broj stanovnika je zabeležen po osnovu popisa 1991. g. 119718, da bi po popisu 2002. g. opština imala 117072 stanovnika. Apsolutni porast broja stanovnika u periodu 1948. – 2002. g. je 47107 stanovnika.

Analizom trenda kretanja broja stanovnika Grada, područja GP-a, opštinskog centra grada Čačka i seoskih naselja jasno se uočava da sva navedena područja, osim područja seoskih naselja beleže povećanje broja stanovnika. (Grafik Kretanje broja stanovnika i Tabela br. 14). (Karta Kretanje broja stanovnika po popisnim periodima), (Karta br. 15.; R 1 : 50 000 u kartografskim prilozima).

Grafik br. 5.

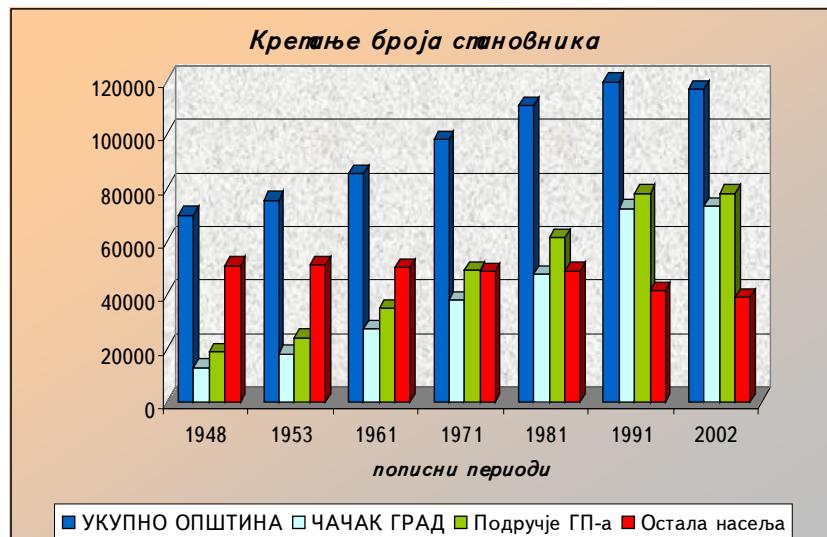

Tabela br. 4. Kretanje broja stanovnika

Naziv područja	popisni periodi						
	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002
UKUPNO OPŠTINA	69965	75436	85329	98222	110676	119718	117072
ČAČAK GRAD	12987	18049	27641	38244	47855	72392	73217
Područje GP-a	18901	24102	35031	49422	61686	78026	77972
Ostala naselja	51064	51334	50298	48800	48990	41692	39100

Tabele apsolutnog porasta, prosečnog godišnjeg porasta i indeksom porasta stanovništva u naseljima, pokazuju da se u pogledu razvoja populacije izdvajaju četiri različite grupe naselja: prva grupa je sa deficitnim odnosno regresivnim, druga je sa stagnantnim, treća u kojim se beleži porast i četvrta sa progredijentnim povećanjem, kretanjem, ukupnog stanovništva.

Prvoj grupi naselja, koja su zahvaćena depopulacionim procesom pripada veći broj naselja. Ovoj grupi pripada 32 odnosno 38 naselja ili 55,1% odnosno 65.5 % od ukupnog broja naselja. Po osnovu statističke analize, na osnovu dobijenih podataka ovoj grupi pripada 38 naselja, međutim ako se uvaži činjenica da je jedan veći broj stanovnika naselja Atenica, Jezdina, Konjevići, Kulinovci, Loznica i Ljubić pridodat broju stanovnika opštinskom centru gradu Čačku onda je depopulacionom grupom obuhvaćeno 32 naselja. (karta Indeksa porasta naselja 2002/1948 g.). (Karta Indeksa porasta stanovništva 2002/1948. god.).

Druga grupa naselja se karakteriše opadanjem broja stanovnika, ali ta pojava nije intenzivna kao kod predhodne grupe naselja. Tu su identifikovana sledeća naselja: Donja Gorevnica, Žaočani, Ježevica, Mojsinje, Mrčajevci i Ovčar Banja. Na osnovu upoređenja popisnih perioda 2002/1948.god. (Tabela Indeks porasta stanovništva).

Upoređenjem popisnih perioda 2002/1991. god. sledeća naselja pripadaju grupi naselja koja imaju opadajući trend broja stanovnika i to: Baluga (Ljubićka), Baluga (Trnavska), Bečanj,

Vapa, Viljuša, Donja Gorevnica, Donja Trepča, Žaočani, Zablaće, Ježevica, Jezdina, Katrga, Loznica, Mojsinje, Mrčajevci, Ovčar Banja, Prislonica, Rakova, Riđage i Slatina.

Karakteristika ovih naselja je da se iz njih iseljava mahom mlado stanovništvo, zbog toga se uvećava broj staračkih domaćinstava i realno smanjuje reproduktivan potencijal stanovništva. Trećoj grupi pripadaju naselja u kojima je došlo do povećanja broja stanovnika.

Na osnovu upoređenja popisnih perioda 2002/1948. god. tu pripadaju naselja Pakovrače i Prijevor. (Karta Indeksa porasta stanovništva 2002/1948 g.). (Karta br. 16.; R 1 : 50 000 u kartografskim prilozima).

Po osnovu analize popisnih perioda 2002/1991. god. izdvajaju se sledeća naselja koja beleže indeks porasta broja stanovnika: Beljina, Vranići, Kulinovci, Mršinci, Pakovrače, Parmenac, Stančići i Trbušani.

Četvrtoj grupi pripadaju naselja u kojima biološka migratorna dinamika stanovništva ima najveći intenzitet. Tu pripadaju sledeća naselja:

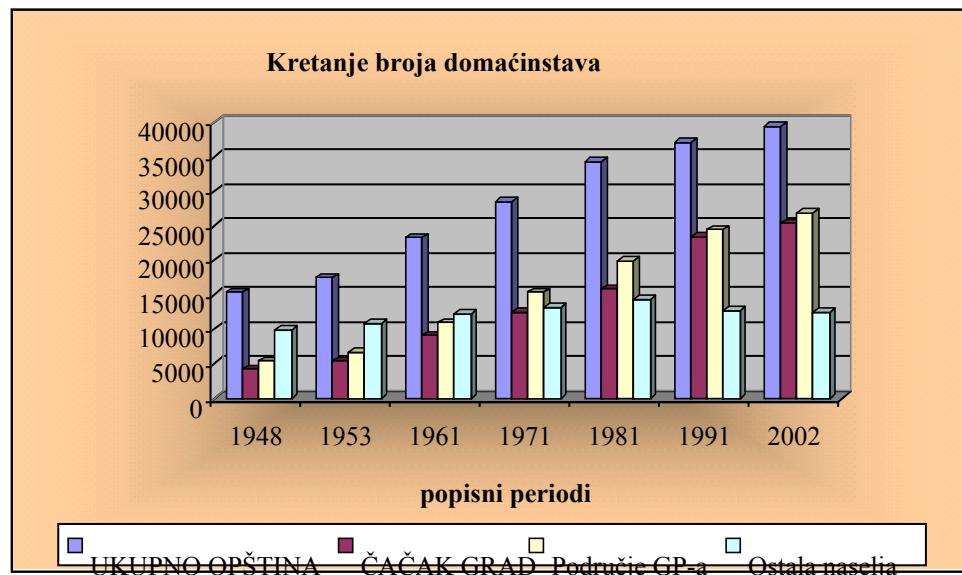
Na osnovu upoređenja popisnih perioda 2002/1948. god. Baluga (Ljubićka), Baluga (Trnavska), Beljina, Vapa, Zablaće, Kukići, Preljina, Stančići, Trbušani, Trnava i grad Čačak. Na osnovu upoređenja popisnih perioda 2002/1991. god. samo naselje Trnava beleži rast broja stanovnika sa izraženim intenzitetom. (Karta Indeksa porasta stanovništva 2002/1991 g.). (Karta br. 17.; R 1 : 50 000 u kartografskim prilozima).

Posmatrajući u celini na bazi apsolutnih brojeva broj stanovnika, za opštinu-grad Čačak se može reći da beleži demografski rast. Najveći problem Grada u dosadašnjem razvoju je taj, što i pored pravilne naseljenosti područja, seoska naselja gube stanovništvo. Uzrok je u nepravilnom razmeštaju industrijskih i drugih kapaciteta, oni su locirani, u gradskom centru Čačak i njegovim rubnim delovima, u pojedinim prigradskim naseljima.

U opštini – gradu Čačku istovremeno sa povećanjem broja stanovnika došlo je do povećanja broja domaćinstava. U 2002. god. broj domaćinstava je 39404 (Tabela u prilogu br.5.), što u odnosu na 1948. god. (15356) predstavlja povećanje sa indeksom 256,6. Procesi ekonomskog smanjenja, socio-kulturne promene datiranje tradicionalnih porodica, zapošljavanje i veća društvena angažovanost žena, uticaj urbanizacije i privrednog jačanja uopšte uslovili su ubrzano formiranje sve većeg broja domaćinstava. (Karta Domaćinstva po popisnim periodima), (Grafik br. 11.), (Karta br. 18.; R 1 : 50 000 u kartografskim prilozima).

Apsolutni porast domaćinstava iznosio je u periodu 1948 - 2002. god. 24048 domaćinstava. Posmatrano po popisnim periodima najviše se domaćinstava formiralo u periodu 1953 - 1961. god. (5793), potom u periodu 1971 - 1981. god. (5673), kao i u periodu 1971 - 1981. god. (5294), dok se u poslednjem periodu 1991 – 2002. god. formiralo 2316. domaćinstava.

Grafik br.6.

Može se smatrati da efekti povećanja celokupnog broja stanovnika, se odražavaju na broj domaćinstava, što se vidi iz neprekidnog rastućeg perioda započetog 1948. god. pa do 2002. god.

Tabela br. 5. Kretanje prosečne veličine domaćinstva

	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Prosečna vel. domaćinstava opšt.	4.6	4.3	3.7	3.4	3.2	3.2	3.0
Čačak G. opštinski centar	3.1	3.4	3.0	3.1	3.0	3.1	2.9
Područje GP-a	3.5	3.6	3.2	3.2	3.1	3.2	2.9
Ostala naselja	5.1	4.7	4.1	3.7	3.4	3.3	3.1

Prosečna veličina domaćinstava pokazuje suprotan trend, došlo je do smanjenja prosečne veličine domaćinstava. 1948. god. je 4.6, a 2002. god 3,0 člana po domaćinstvu (Tabela br. 15.), (Tabela u prilogu br. 6.). Indeks smanjenja prosečne veličine domaćinstva u periodu 1948. – 2002. god. je 0,65.

Najveće promene u veličini domaćinstva po broju članova su se u periodu 1981. – 2002. god. desile kod seoskih, ruralnih naselja. Broj domaćinstva sa šest i više članova se u ovom proteklom periodu značajno smanjio. Došlo je do razbijanja, deljenja, odnosno nestajanja takozvanih porodičnih zajednica.

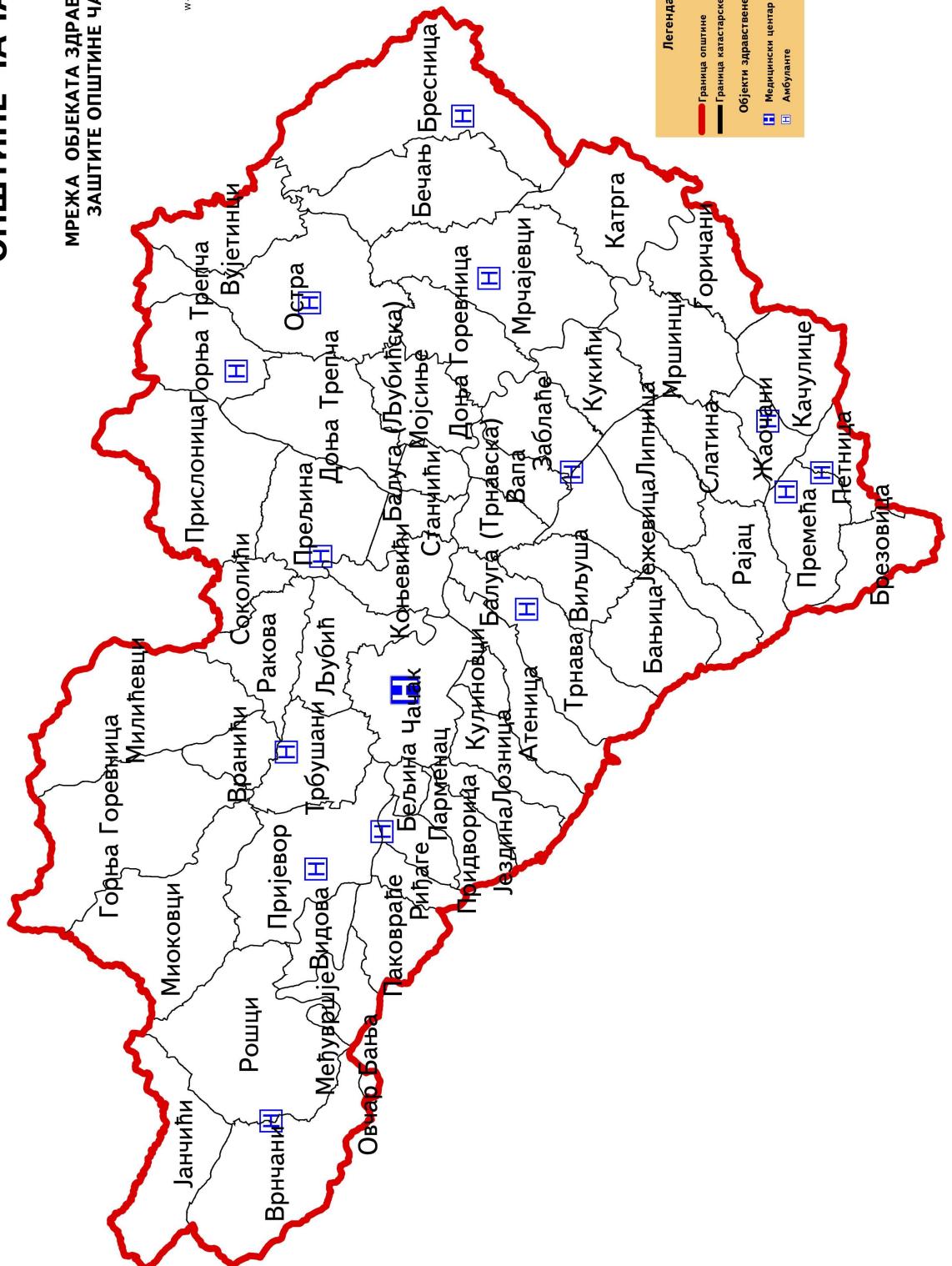
Opšta konstatacija je da broj domaćinstava ne opada. Ovom, ovakvom trendu je ponajviše doprinelo raspadanje, podela velikih porodičnih zajednica.

Prirodno kretanje stanovništva i njegove komponente – fertilitet (plodnost), odnosno natalitet (rađanje) i mortalitet (smrtnost) predstavljaju fundamentalnu biološku determinantu demografskog razvijanja iz koje rezultira biološka reprodukcija stanovništva.

Stopa nataliteta u 2001. godini za opštinu - grad Čačak iznosi 10.0 %. Vrednost, odnosno stopa mortaliteta po popisu 2002. god. za opštinu - grad Čačak iznosi 11.8 %. (Tabela br. 16.). U odnosu na ispoljene vrednosti nataliteta i mortaliteta, prirodni priraštaj ima negativne vrednosti (-214) odnosno -1.8 %. (Tabela u prilogu br. 10.).

ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ ЧАЧАК

МРЕЖА ОБЈЕКАТА ЗДРАВСТВЕНЕ
ЗАШТИТЕ ОПШТИНЕ ЧАЧАК

0 0.5 1 2 3 4 5 6 Kilometers

Р 1 : 50 000

Grafik br.7.

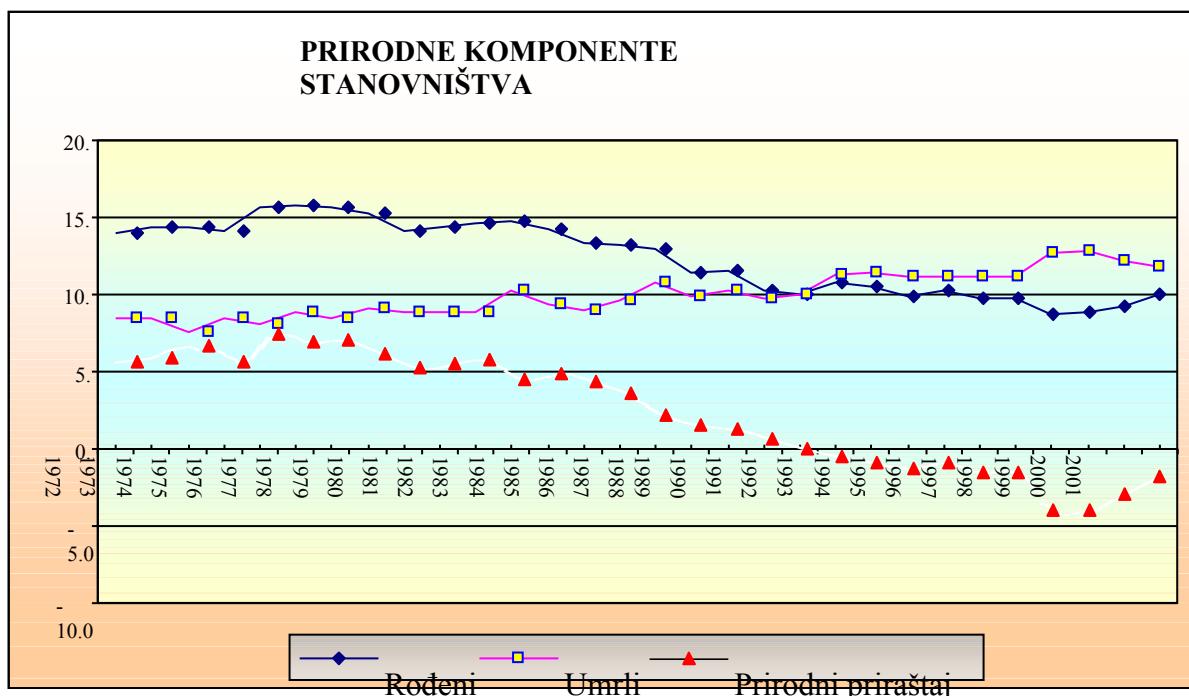

Tabela br. 6. Vitalni događaji 2001. godine

	ŽIVOROĐENI		UMRLI		PRIRODNI PRIRAŠTAJ		ŽENE STAROSTI OD 15-49 GOD BROJ
	BROJ	NA 1000 STANOVNIKA	BROJ	NA 1000 STANOVNIKA	BROJ	NA 1000 STA-NOVNIKA	
OPŠTINA-GR. ČAČAK	1158	10.0	1372	11.8	-214	-1.8	29419

Opšta stopa fertiliteta za isti popisni period iznosi 39,3‰. Ova stopa predstavlja količnik ukupnog broja živorodene dece i ukupnog broja žena starih od 15 – 49 godina na 1000 žena pomenute starosti. Stopa fertiliteta ukazuje na plodnost, reproduktivnu sposobnost grada Čačka.

Prirodni priraštaj predstavlja razliku između broja živorodene dece i ukupnog broja umrlih lica u određenom vremenskom periodu. Stopa prirodnog priraštaja je apsolutno povećanje (ili smanjenje) ljudi na 1000 stanovnika. Ova stopa odslikava razliku stope nataliteta i mortaliteta. Ona takođe može biti pozitivna i negativna. Za opštini – grad Čačak iznosi -1.8 %. Ona je negativna i ukazuje na depopulaciju.

Postojeće kretanje stope nataliteta, kao i postojeći trend mortaliteta odražavaju se na nepovoljnu demografsku tendenciju. Direktno su uslovili da u opštini - grad Čačak dođe do opadanja stope prirodnog priraštaja.

S obzirom da predstavlja rezultantu kretanja mortaliteta i nataliteta stopa prirodnog priraštaja direktno podražava opadajući trend nataliteta. S obzirom da je sadašnji reprodukcioni natalitet veoma nizak, potrebno je imati na umu činjenicu da će sadašnji kontigent živorodene dece biti daleko manji i u kontigentu fertilnog i radno sposobnog stanovništva. Ne može se računati da sadašnji kontigent živorodenih u budućnosti bude bitno

promjenjen, (čak i ako bi se povećala stopa nataliteta), ostali faktori ekonomsko-socijalne prirode biće još snažnijeg uticaja na ukupno stanovništvo.

Pored već navedenih kretanja stanovništva veoma značajan faktor ekonomskog razvoja je mehaničko, odnosno migrantsko kretanje koje utiče na brojno stanje i strukturu populacije. Ova kretanja u nedavnoj prošlosti bila su izvori iz kojih je dobrom delom naseljena teritorija grada Čačka, jer grad Čačak je u celom posleratnom periodu karakteristična kao izrazito imigraciono područje.

Prilikom analitičkog sagledavanja stanovništva, njegovog broja, veličine strukture, veoma je bitno na posmatranoj teritoriji utvrditi odnos autohtonog i migrantskog stanovništva.

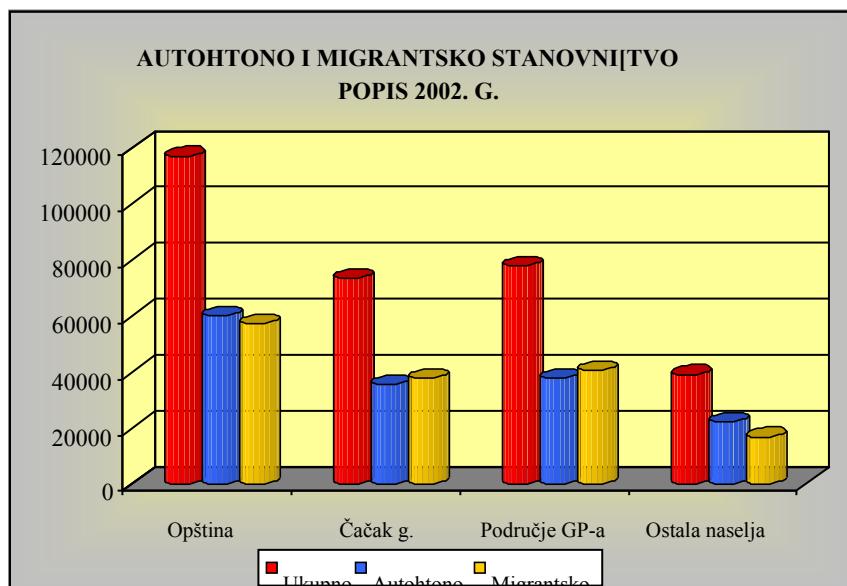
Na osnovu popisa po popisnim periodima može se uočiti tendencija porasta migrantskog stanovništva. Tako je u periodu između 1961.-1971. god. doseljeno u opštinu - grad Čačak 11153, u periodu 1971-1981. g. doseljeno je 10778, a u periodu 1991.-2002. g. 11582 stanovnika. Tako imamo da za grad Čačak u celini ideo autohtonog u ukupnom stanovništvu iznosio 51.1 %, a ideo migrantskog 48.9 %. Po popisu iz 2002. god. sam grad Čačak ima odnos autohtonog (48.2%), a migrantskog (51.8%). Ovakav odnos autohtonog i migrantskog stanovništva je i u području GP-a. (Tabela br. 17.), (Tabela u prilogu br. 11.).

U daljem tekstu analize autohtonog i migrantskog stanovništva vrši će se na osnovu popisa 2002. god., zbog izmena u definisanju stalnog stanovništva, podaci između popisa nisu sasvim uporedivi. (Tabela br.7.), (Karta Migrantsko stanovništvo po periodu doseljavanja, Karta br. 20.; R 1 : 50 000 u kartografskim prilozima Dokumentaciona osnova).

Tabela br.7. Autohtono i migrantsko stanovništvo po popisu 2002. god.

Naselja	Ukupno	Autohtono	%	Migrantsko	%
Opština	117072	59828	51.1	57224	48.9
Čačak g.	73217	35289	48.2	37928	51.8
Područje GP-a	77972	37557	48.2	40415	51.8
Ostala naselja	39100	22271	57.0	16829	43.0

Grafik br. 8.

Upoređenjem podataka datih u tabeli najveći broj migrantskog stanovništva ima u naseljima koja se nalaze u neposrednom kontaktu sa gradom Čačkom, tj. u prigratskim naseljima koja su obuhvaćena granicom GP-a. Takođe na osnovu podataka se uočava prisutnost migrantskog stanovništva u samom grdskom centru Čačku 51,8%.

Analizom podataka o doseljenom stanovništvu pokazuju, da su najbrojnija doseljenja u mesto stalnog stanovanja sa područja druge opštine iste republike (27888), kao i sa teritorije iste opštine (19119), (u pravcu selo-grad).

Na osnovu podataka datih u tabeli br.11. uočava se da migrantsko stanovništvo opštine u periodu 1961. – 2002. god. se kontinuirano po popisnim periodima uvećavalo u rasponu od 11.3% u 1961.-1971. god. do 9.8% u 1991.-2002. god. Migrantsko stanovništvo u opštinskom centru u istom vremenskom periodu se uvećavalo u procentualnom rasponu od 21.3% u 1961-1971. g. do 8.8% u periodu 1991.-2002. g., sličan trend se beleži i za područje GP-a. (Karta Autohtono i migrantsko stanovništvo, Karta br. 21.; R 1 : 50 000 u kartografskim prilozima).

Najintenzivniji prliv migrantskog stanovništva na teritoriju grada Čačka, a posebno u urbanoj zoni se dešavao u periodu između 1961. i 1981. god., kao i u periodu 1991. - 2002. god.

U periodu između 1981. god. i 1991. god. migratori tokovi na teritoriji opštine - grada Čačka se smiruju, mada još uvek traju. Proces postepenog smanjenja učešća migracione komponente u rastu stanovništva grada je indikator dva makro procesa.

Prvi da je došlo do završetka polarizacijske faze urbanizacije Čačka i početka suburbanizacije i jačanja funkcionalnih veza grada sa okolinom.

Drugi na koji ukazuje relativno veliki broj iseljenih iz Čačka da otpočinjanje preseljavanje na relaciji grad-grad, uz činjenicu da njegove funkcije ne zadovoljavaju sve socio-ekonomiske potrebe svog stanovništva.

Naselja na teritoriji grada Čačka koja imaju više migrantskog stanovništva od autohtonog, domorodnog su: Beljina, Baluga (Trnavska), Zablaće, Loznica, Ovčar Banja, Pakovraće, Trbušani, Trnava i grad Čačak.

Pored opisanih trajnih migracija na prostoru ove opštine se javljaju veoma intenzivne periodične migracije takozvane dnevne migracije koje se javljaju usled udaljenosti radnog mesta od mesta stanovanja. Ovaj deo radnika takozvanih "putujućih" radnika vrši snažan uticaj na približavanju sela gradu, i na izjednačavanju seoskog načina života gradskom načinu života.

U uslovima industrijsko-polarizacijske urbanizacije čačanskog kraja proces direktnog transfera aktivnog stanovništva iz primarnih u sekundarne, a nešto manje i u tercijarno-kvartarne delatnosti se odvija brže od definitivnog preseljavanja stanovništva u centar grada (grad Čačak), što implicira razvoj dnevne i povremene migracije radnika na relaciji mesto stanovanja-mesto rada, koja je imala sve do 1981. tendenciju stalnog preseljavanja. Od 1981. god. proces useljavanja usporava, a jača dnevna migracija čime se polarizacijski procesi postepeno preusmeravaju u suprotnom pravcu, što se prostorno konkretizuje stvaranjem složenog dnevnog urbanog sistema i jačanjem suburbanizacije. Najintenzivnija dnevna migracija radne snage se odvija između intraopštinskih naselja i to na relacijama:

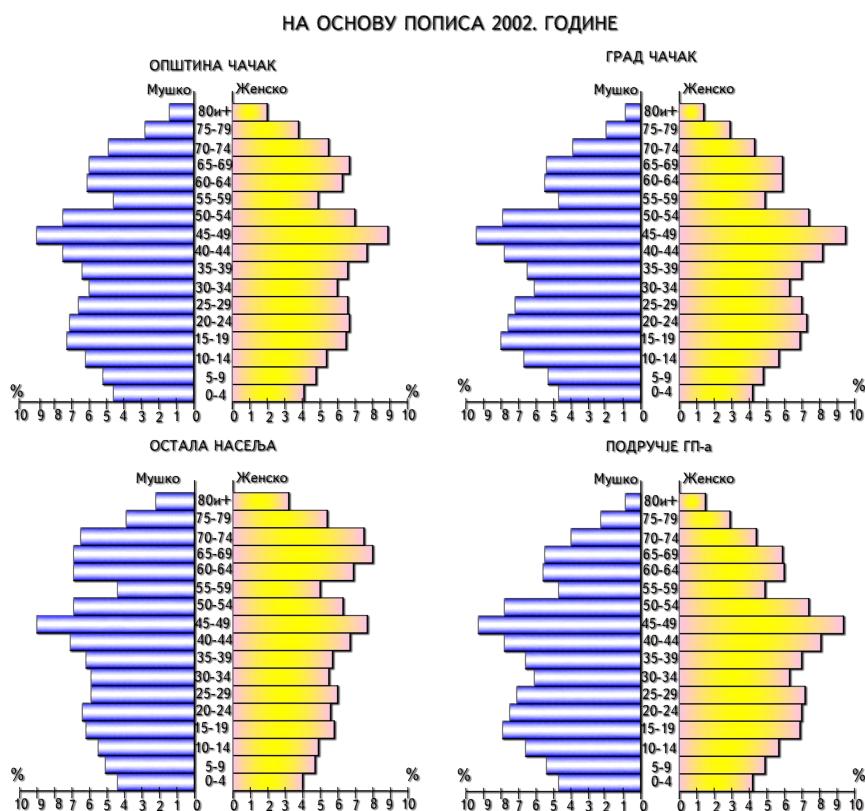
- Čačak - sva naselja opštine (najintenzivnija između Čačka i prigradskih naselja)
- manji centri grada - opštinska naselja.

U dnevni urbani sistem grada je uključen i znatan broj naselja regije.

Na osnovu iskazanog trenda uviđa se da su ovoj opštini dnevne migracije veoma prisutne. One mogu prouzrokovati mnoge probleme gradu Čačku. Može doći do naglašene populacijske koncentracije u gradskom centru, povećaće se pritisak na njegove materijalne fondove i onemogući će planski razvoj gradskog naselja, kao i ostalih naselja. Da do toga ne bi došlo mora se predvideti disperzija većih kapaciteta sekundarnog sektora. Ona će usloviti smanjivanje dnevnih migracija i do mogućih posledica neće doći.

Analiza starosne strukture, kao i polne predstavljaju fiziološki okvir za društvenu podelu rada. Od starosne strukture zavisi prirodni priraštaj stanovništva veličina radnog kontigenta, vojni kontigent, kontigent stanovništva za školovanje itd. Ona se menja pod uticajem kretanja plodnosti i smrtnosti. Ako je mali natalitet i mali mortalitet na određenom području, onda dolazi do starenja stanovništva.

Grafik br.9.

Na osnovu prikazanih starosnih piramida, za opštini u celini, za opštinski centar grad Čačak, za ostala naselja bez grada Čačka i za područje GP-a, svi prikazani tipovi piramida pripadaju regresivnom tipu, odnosno grad Čačak i u okviru nje sva pomenuta izdvojena područja su zahvaćena starenjem stanovništva.

Na osnovu procentualnog učešća starosnih grupa može se izračunati indeks starenja, koji ukazuje na demografski proces starenja. Indeks starenja predstavlja odnos između stanovništva starog 60 i više god. i stanovništva starog 0-19 god. Ako je indeks manji od 0,4 može se govoriti o mladoj populaciji, ako je iznad 0,4 onda se radi o staroj populaciji.

Tabela br. 8.

Velike starosne grupe popis 2002. godine

Naselja	Ukupno	velike starosne grupe								Indeks starenja
		0-19	%	20-39	%	40-59	%	60 i više	%	
Ukupno opština	117072	25832	22.1	30456	26.0	33556	28.7	26657	22.8	1.03
Čačak g.	76217	16935	23.1	20116	27.5	21884	29.9	14024	19.2	0.83
Područje GP-a	77839	17996	23.1	21438	27.5	23276	29.9	15129	19.4	0.84
Ostala naselja	38662	7836	20.3	9018	23.3	10280	26.6	11528	29.8	1.47

Analizom podataka popisa 2002. god. na osnovu brojčanih pokazatelja za opština-grad Čačak, gradsko područje, područje GP-a i područje ostalih naselja (Tabela br. 20.), (Tabela u prilogu br. 15.), karakteristično za sva ova područja je da kod svih njih najveće procentualno učešće zauzima starosna grupa od 40-59 god. nešto manji je procenat grupe 20-39 godina. U gradu Čačku 2002. godine. najveći udeo stanovništva je starosti od 40-59 god. 28.7%, zatim starosna grupa od 20-39 godina 26.0%, dok starosna grupa od 0-19 godina učestvuje sa 22.1%, a nešto veću zastupljenost ima starosna grupa od 60 i više godina u ukupnom stanovništvu 22.8%. Indeks starenja po osnovu ovog popisnog perioda je 1.03 i on pokazuje da na prostoru opštine-grada Čačka živi staro stanovništvo. Podaci za područje GP-a i područje grada Čačka, takođe ukazuju da je najzastupljenije stanovništvo u ovim područjima starosti 40-59 godina. Ova područja imaju takođe veoma nepovoljnu starosnu strukturu stanovništva, jer preovlađuje staro stanovništvo, na šta ukazuju indeksi od 0.84 i 0.83. Najnepovoljniju strukturu imaju ostala naselja (seoska naselja). Indeks starenja za ovu kategoriju naselja iznosi 1.47. Najbrojnija, odnosno najveće učešće u ukupnom stanovništvu seoskog stanovništva čini starosna grupa starosti 60 i više godina sa 29.8%.

U 1991. god i 2002. god. u odnosu na predhodne popisne periode situacija u pogledu starosti stanovništva je bitno izmenjena. Smanjeno je učešće omladine i mlađeg sredovečnog stanovništva u ukupnoj populaciji, dok je učešće starijeg sredovečnog i starog stanovništva povećano.

Indeks starenja u 1991. god. i 2002. god. je 0,69 i 1.03. što ukazuje da se radi o staroj populaciji. Ovakvo demografsko stanje je nastalo kao izraz slabije reprodukcije nego u predhodnim periodima 1961. god., 1971. i 1981. god. Ovakvim vrednostima su doprineli najviše seoska naselja, koja imaju veoma velike vrednosti indeksa starenja. (Međuvršje 11.33, Brezovica 3.50, Rajac 2.60, Rošci 2.53, Petnica 2.44, Sokolići 2.42, Premeća 2.40, Vrnčani 2.29, Jančići 2.29 itd.). Ovakvo stanje je posledica nepravilnog razmeštaja industrijskih kapaciteta, javnih, kulturnih ustanova itd. tako da je mlado stanovništvo prinuđeno da migrira ka Opštinskom centru, to je uslovilo da se za veći broj sela može reći, da su to sela staraca. (Karta Indeks starenja 1981, 1991, 2002. god.).

Uzrok ovakvoj strukturi treba tražiti pre svega u malom natalitetu, smanjenju reproduktivne sposobnosti, kao i u migracijama. Migracije koje su se u prethodnim periodima na ovom području dešavale su zaustavljene. Njihov intenzitet u odnosu na ukupnu populaciju opštine-grada Čačka nemaju u sadašnjem periodu takav intenzitet, uticaj koji se nekada šezdesetih, osamdesetih godina odvijao. Razlog ovakvim promenama leži jednim delom u smanjenju stepena atraktivnosti koje je prevashodno imalo gradski centar Čačak, i smanjenje broja stanovnika u gravitacionom (migrantskom) području Čačka, kao i započeta politička dešavanja devedesetih godina koja još uvek traju na prostorima nekadašnje Jugoslavije.

Na osnovu popisa iz 1971. god., 1981. god., 1991. god i 2002. god. (Tabela br. 21.), (Tabele u prilogu br.16,17,18,19.), uočava se da je procentualno učešće muškog stanovništva ujednačeno i kreće se u zavisnosti od popisne godine između 48.6% do 49.3%.

Tabela br. 9.

Polna struktura stanovništva

Naselja	2002 god.				1971 god			
	Ukupno	Muško	%M	Žensko	Ukupno	Muško	%M	Žensko
Opština-grad Čačak	110676	54487	49.2	56189	97772	48188	49.3	49584
Čačak g.	73217	35250	48.1	37709	38244	18663	48.8	19581
Područje GP-a	80016	38661	48.3	41056	52264	25686	49.1	26578
Ostala naselja	43855	21644	49.4	21898	59528	29525	49.6	30003

U gradskom naselju takođe brojčani pokazatelji ukazuju da je odnos između polova neuđenačen. Od 1971. god. do 2002. god. procentualno učešće muškog stanovništva je 48.8% do 48.1%. Sličan odnos između polova se održao u prigradskim naseljima, kao i u seoskim naseljima. Po osnovu analize polne strukture stanovništva, može se zaključiti i ako je opština-grad Čačak područje sa izraženim migracionim kretanjima, ova kretanja su podjednako bila izražena kod oba pola. Iz tih razloga neravnomernost u procentualnom učešću među polovima koja je evidentirana kroz navedene popisne periode nije imala izraženije oscilacije, što ukazuje da su u migracionim kretanjima podjednako učestvovala oba pola. (Karta Polna struktura 2002. god.).

Školska i kvalifikaciona struktura predstavljaju značajnu komponentu u izučavanju strukture stanovništva, jer od nje zavisi celokupni privredni život na jednoj teritoriji, a samim tim i kvalitet životne sredine. Školska i kvalifikaciona struktura direktno predodređuje društveno - ekonomski razvoj jednog područja.

U okviru celokupnog stanovništva mogu se izdvojiti dve grupe: pismeni i nepismeni. Pismeno stanovništvo se dalje može klasifikovati prema školskoj spremi, odnosno prema stepenu stručnosti.

Tabela br.10. Stanovništvo staro 10 i više godina, a nepismeni

Naziv i Tip naselja	1961.god			1981.god			2002.god		
	Ukupno stanov.	Svega		Ukupno stanov.	Svega		Ukupno stanov.	Svega	
		Broj ne-pismenih	%		Broj ne-pismenih	%		Broj ne-pismenih	%
Opština	85329	13152	15.4	110676	7063	6.4	117072	1949	1.7

Na osnovu popisa iz 1961.,1981. i 2002. god. može se zaključiti da se broj nepismenih smanjuje. Broj nepismenih u opštini-grad Čačak u 1961. god. je iznosio 13152 što je procentualno u odnosu na ukupan broj stanovnika 15.4 %. Udeo nepismenih u periodu između 1961.-2002. god. je primetno smanjen. U 1981. god. je 7063 ili 6.4%, a 2002. god. 1949. ili 1.7%. Ovakav trend opadanja broja nepismenog stanovništva je evidentiran i u gradskim i seoskim naseljima.

Analizirajući kretanje broja nepismenih i njihovo procentualno učešće po polovima, nepismenost kod žena u odnosu na mušku populaciju je u mnogome izraženija. Nepismenih žena u 1961. god. ima 11167 ili 84.9% od broja nepismenih. U istom popisnom periodu nepismene muške populacije je 15.1 % od ukupnog broja nepismenih. Po popisu 2002. god.

nepismenih žena ima 1751 ili 89.8% od ukupnog broja nepismenih. Muška nepismena populacija u ovom popisnom periodu od ukupnog broja nepismenih je zastupljena sa 10.2%. Ovakav odnos, trend nepismenih među polovima je i u gradskoj i u seoskoj populaciji. S tim što u seoskoj populaciji je u mnogome izraženija nepismenost kod ženskog stanovništva. (Tabela br. 23.)

Iz ove analize se uočava da je veći deo nepismenog stanovništva među ženama. Do ovog dolazi usled ostataka patrijarhalnih navika minule istorijske prošlosti gde je žena bila neravnopravni član društvene zajednice u odnosu na muškarce.

Tabela br. 11.

Nepismeno stanovništvo po polu

	ukupno	brOj nepismenih 1961					ukupno	brOj nepismenih 2002.				
		ukupno	Muški	% M	ženski	% Ž		ukupno	Muški	% M	ženski	% Ž
Opština	85329	13152	1985	15.1	11167	84.9	117072	1949	198	10.2	1751	89.8

Svakako ovakva slika pismenosti dolazi najviše zbog imigracionog doseljavanja ženskog stanovništva iz sela u gradsko naselje, tj. iz sredina koje su opterećene konzervativno negativnim nasleđem prošlosti, u kojoj nije poklanjana naročita pažnja školovanju ženske dece.

Socioekonomска struktura koja u određenoj meri predodređuje privremeni život nekog područja je aktivizaciona struktura. Aktivizaciona struktura predstavlja raspodelu stanovništva prema tome da li je aktivno. Aktivno stanovništvo je zaposleno stanovništvo. Ono na osnovu sopstvenog rada obezbeđuje sredstva za život. Izdržavano obezbeđuje sredstva na osnovu tuđeg rada. U izdržavanom stanovništvu je najvećim delom mlado stanovništvo koje se još uvek nije aktiviralo. Stanovništvo sa ličnim primanjem je stanovništvo koje je izašlo iz aktivizacionog perioda, zbog starosti, bolesti i koje obezbeđuje sredstva za život na osnovu ranijeg rada (penzioneri, invalidi).

Aktivizaciona struktura opštine - grada Čačka na osnovu popisa 1981. god. i 2002. god. pokazuje uravnoteženost sa negativnom tendencijom: smanjenje aktivnog stanovništva sa malim smanjenjem izdržavanog stanovništva i povećanjem broja lica sa ličnim prihodom. (Tabele br. 24.). 1981.god. na teritoriji opštine ima 53078 aktivnog stanovništva što predstavlja 47.9% od ukupnog broja stanovnika. Lica sa ličnim prihodom u tom periodu obuhvataju 7.1%, a izdržavanog stanovništva je bilo 43.6% od ukupnog broja stanovnika. Veliki broj izdržavanog stanovništva u ovom periodu može se objasniti velikim brojem nezaposlenih žena i većim brojem mладог stanovništva. (Tabela u prilogu br. 20.,21.).

Tabela br.12 . Stanovništvo prema aktivnostima po popisu 2002. godine

Naziv i tip naselja	Ukupno	Aktivno stanovništvo		Lica sa ličnim prihodom		Izdržavano stanovništvo	
		Svega	%	Svega	%	Svega	%
Čačak O.	117072	55678	47.6	22943	19.6	38275	32.8
Gradska	73217	34786	47.6	14586	19.9	23715	32.5
Ostala	43855	20892	47.6	8357	19.2	14560	33.2

Analizom podataka popisa 2002. god. na prostoru opštine - grada Čačka ukupan broj aktivnog stanovništva je evidentiran 55678 stanovnika, odnosno 47.6 % od ukupnog broja stanovnika opštine. Ovim popisom je zabeleženo učešće lica sa ličnim prihodom u ukupnom

stanovništvu sa 19.6%, dok je učešće izdržavanog stanovništva 32.8%. (Tabela u prilogu br. 20.)

U poslednjem desetogodišnjem periodu dolazi do smirivanja migracionih kretanja, ovo je period kada zaapočinje proces starenja stanovništva opštine - grada Čačka, u ovom periodu, došlo je do bitnih promena, tranzicionih promena u onim delatnostima prvenstveno u sekundarnim u kojima je najveća zastupljenost aktivnog stanovništva. Ovi procesi su direktno uticali na zabeleženi trend u aktivnom, izdržavanom stanovništvu i licima sa ličnim prihodima.

Brojno kretanje stanovnika pokazuje stalno povećanje broja stanovnika u gradu Čačku. Ovo povećanje broja stanovnika je u suštini prividno. Prividnost se ogleda u tome što je najveće povećanje u opštinskom centru i prigradskim naseljima, dok sa ostalim naseljima to nije slučaj.

Nizak prirodni priraštaj, snižavanje fertilne stope i fertilnog dela stanovništva, velike migracije u okviru granica grada, kao i starenje seoskih naselja uticali su na veoma nepovoljnu demografsku sliku ovog područja.

U strukturi stanovništva zapaženo je opadanje poljoprivrednog stanovništva, što nije pogodna osnova za ubrzani razvoj zanemarene poljoprivredne proizvodnje. Nivo obrazovanosti i kvalifikaciona struktura je povoljnija nego u Republici.

Tempo industrijalizacije opštine - grada Čačka u drugoj polovini 20. veka uslovio je porast industrijskog i ukupnog nivoa razvijenosti ovog područja. Razvoj industrije nije mogao da se sproveđe frontalno već tačkasto u prostoru (uslovljeno faktorima lokacije) tako da je to dovelo do pojave procesa koji prate industrijalizaciju, a to su: migracije, dezagrarizacije i urbanizacije. Izgradnja novih industrijskih kapaciteta locirana je u gradu Čačku. Izgrađeni industrijski kapaciteti, motivisani i podsticani zakonitostima sopstvenog razvoja, uvećavali su fizički obim proizvodnje, finansijske efekte proizvodnje, ali su apsorbovali veliki broj radnika. U početku je radna snaga crpljena iz naselja, kasnije iz neposrednog, a zatim iz sve šireg okruženja. Kroz razvoj industrije, rastao je i razvijao se grad, povećavao-širio se gravitacioni uticaj za privlačenje radne snage i stanovništva. Ovakav tok industrijalizacije izazvao je krupne strukturne i ekonomske disproporcije u teritorijalnom razvoju Opštine.

Ekonomski kriza koja je započela devedesetih godina prošlog veka nije mimošla privredu grada Čačka. Celokupna privreda ovog područja ušla je u fazu depresije i recesije sa višestrukim negativnim rezultatima – pad društvenog proizvoda, zaposlenosti i svih kvalitativnih pokazatelja privređivanja, zastarevanja tehnologije i opreme, nelikvidnost i pad efikasnosti.

Na osnovu podataka o uposlenosti u opštini zapaža se da u strukturi opštine najveće učešće ima industrija, zatim slede, trgovina, poljoprivreda, građevinarstvo itd. Prema podacima, vodeće delatnosti u razvoju opštine su: industrija, trgovina, poljoprivreda, kultura, obrazovanje itd..., jer je u ovim delatnostima i najveća zaposlenost.

Očigledno je da prema teorijskom stepenovanju razvijenosti prostornih celina, po sektorima i aktivnostima opština - grad Čačak se nalazi u sekundarno-tercijarnoj fazi razvoja, jer se pretežni deo investicija, broj zaposlenih i ostvareni dohodak nalazi u sekundarnim delatnostima, kao i u uslugama. Pokazatelji ukazuju da je industrija Čačka nosioc promena i razvoja i da ona čini polarizaciju na ovom prostoru, sa svim svojim prednostima i nedostacima.

Razvojni potencijali, faktori od značaja za razmeštaj industrije na području opštine jesu: industrijska tradicija, izgrađeni proizvodni i infrastrukturni kapaciteti, prirodne pogodnosti za razvoj poljoprivredne proizvodnje, kao i sirovinske osnove za razvoj prehrambene industrije, prisustvo magistralnih i regionalnih saobraćajnica (putevi, železnice), blizina konzumnog tržišta za industrijske proizvode, povoljni lokacioni uslovi za razvoj industrije i dr.

Razvijenost sektora malih i srednjih preduzeća u opštini - gradu Čačku u skladu je sa zalaganjem za strukturno prilagođavanje domaće privrede tržišnim privredama zemalja Evropske Unije, a elementi i mere sadržani u Strategiji privrednog razvoja baziraju se na pozitivnim iskustvima ovih zemalja u tranziciji u 2006. godini, prema izveštaju Republičkog zavoda za statistiku Srbije za april - maj 2006. godine, u Čačku je bilo registrovano 8561 MSP od čega – 4925 preduzeća i 3636 preduzetničkih radnji. Učešće sektora MSP i preduzetništva u ukupnim rezultatima nacionalne privrede meri se "Indeksom razvoja MSP" koji se izražava u procentima bruto nacionalnog dohotka (BND) po stanovniku.

Ovaj indeks se bazira na sledeća tri parametra:

- učešću privatnog vlasništva
- učešću MSP u bruto nacionalnom dohotku
- učešću zaposlenih u MSP u ukupnoj zaposlenosti države

Čačak je grad sa srednjom razvijenošću sektora MSP

Problemi u mreži naselja su vezani za stanovništvo, za privredu, za opremljenost naselja, za mrežu centara i njihovu funkcionalnu povezanost.

Kretanje broja stanovnika pokazuje stalno povećanje u ovoj opštini. Ovo povećanje broja stanovnika je u suštini prividno, a prividnost se ogleda u tome što je najveće povećanje u opštinskom centru i prigradskim naseljima, dok u ostalim naseljima to nije slučaj.

Stepen razvijenosti opštine - grada Čačka dostigao je nivo na kome se mora voditi računa o strukturi budućeg razvoja. U suštini, to znači da dostignuti kvantitet treba da omogući kvalitet. Pravilan razmeštaj i kretanje stanovništva, kao i razvoj mreže naselja u tom smislu, treba da prati kretanje opšteg društvenog razvoja. Svako kašnjenje izaziva niz problema. U postojećoj mreži naselja već postoje određene protivurečnosti. Sa jedne strane je brz ekonomski i populacioni razvoj grada Čačka, a sa druge ostali deo opštine koji uglavnom stagnira. Neusaglašeni odnosi između naselja se stalno produbljuju, već postojeće razlike. Kako su ljudi u tom slučaju i subjekti i objekti, razumnijiv je njihov interes za razrešavanje protivurečnosti u funkcionalnim odnosima naselja, koji imaju izražen uticaj na demografsku sliku opštine, kao i na druge karakteristike koje se javljaju u ovoj opštini. U tom kontekstu, ljudski faktor se javlja kao indikator kvalitativnih odnosa između naselja. Jedno od tih indikativnih svojstava su i migratorna kretanja stanovništva, a na osnovu praćenja njihovog kretanja može se konstatovati da grad Čačak, za većinu migranata predstavlja konačno odredište. Veliki prliv stanovništva u Čačak i njegovu prigradsku zonu prevazilazi apsorpcione mogućnosti grada, pa iz ovoga proizilaze mnogi problemi koji pritiskaju kako sam grad Čačak, tako i ostala naselja zbog čega nastaju mnogi problemi (preovladavanje starog stanovništva, smanjenje poljoprivrednog stanovništva, nepravilno rasprostranjenje stanovništva po stepenu stručnosti i kvalifikaciji itd.), što direktno, ili indirektno utiče na razvoj opštine u celini. Davanje prioriteta gradu Čačku znači samo saniranje posledica. Jedino pravo rešenje je polazak od uzroka ka posledicama. Drugim rečima, treba videti zašto se stanovništvo koncentriše oko Čačka. Koji su to uzroci i motivi? Jasno je da Čačak atraktivnošću svojih funkcionalnih sadržaja pruža mogućnost potpunijeg zadovoljavanja životnih i radnih potreba stanovništva. Ako bi prihvatali da je to osnovni motiv dolazaka migranata u grad, rešenje ovog problema se samo nameće. Na teritoriji odakle dolaze migranti treba uneti funkcionalne sadržaje u onom nivou koji bi bio dovoljan da akumulira privlačnu snagu Čačka. Jedna od mogućih varijanti je na bazi organizovanja mreže centara. Ovde treba napomenuti da su funkcionalni odnosi između naselja dosta inertni i da njihova kratkoročna izmena nije moguća. Primenom ovakve politike rešili bi ekonomске, socijalne i demografske probleme koji se javljaju na teritoriji ove opštine, mada se uvek mora poći od toga da odnos između realno mogućeg i onog što želimo predstavlja poseban izazov.

Depopulacija - Statistički podaci o brojnom kretanju ukupnog stanovništva po naseljima u periodu od 1948. - 2002. godine pokazuju da porast stanovništva u naseljima čačanske teritorije nije bio ravnomerni s obzirom na mogućnosti, da su ispoljene mnogobrojne oscilacije i da se veliki broj naselja odlikuje negativnim vrednostima brojčanog kretanja koje direktno izražavaju depopulaciju. Pri tome je depopulacija uslovljena u znatnom broju slučajeva opadanjem fertiliteta, nataliteta, ali se jasno izdvaja i efekat emigracije. U tom složenom i dinamičnom procesu tesne povezanosti i niske reprodukcije stanovništva kao i učestalih pojava biološke depopulacije, na jednoj strani i krupnih promena u demografskoj strukturi koje su posebno potencirane emigracijom iz seoskih naselja, na drugoj strani, ispoljava se povratna sprega čiji je rezultat opadajući trend u kretanju stanovništva seoskih naselja. Naime, pojавa postepenog smanjenja fertiliteta i nataliteta uslovljava opadanje biološke reprodukcije stanovništva. Istovremeno u periodu brze industrijalizacije i urbanizacije odvija se masovno iseljavanje stanovništva sa sela u grad koji mahovno zahvata mlađe kontigente radne snage i na taj način se bitno smanjuje reproduktivni potencijal seoskog stratuma što suštinski menja starosnu strukturu stanovništva; Otuda u toj završnoj fazi demografske tranzicije i bitno drugačijeg reproduktivnog ponašanja nisu obezbeđeni neophodni uslovi za prostu zamenu generacije, te najveći deo seoskog stanovništva dobija karakteristike regresivne tranzicije, koja u krajnjoj liniji vodi ka pražnjenju čitavih teritorija (seoskih naselja).

Tabele apsolutnog porasta, prosečnog godišnjeg porasta i indeksom porasta stanovništva u naseljima, pokazuju da se u pogledu razvoja populacije izdvajaju četiri različite grupe naselja: prva grupa je sa deficitnim odnosno regresivnim, druga sa stagnantnim, treća sa narastajućim i četvrta sa progredijentnim kretanjem ukupnog stanovništva.

Četvrtoj grupi pripadaju prigradska naselja u kojima biološka migratorna dinamika stanovništva ima najveći intenzitet.

Posmatrajući u celini na bazi apsolutnih brojeva stanovnika za grad Čačak se može reći da je zabeležila porast.

U vezi sa svim pitanjima diferencijalnog demografskog razvijanja koja su u dosadašnjem izlaganju pokrenuta i numerički pokazana može se najpre zaključiti da ona ne predstavlja pojavu koja bi bila izuzetna samo za opštinu - grad Čačak. Istim ili sličnim procesom je danas zahvaćen najveći deo teritorije Republike Srbije, bez pokrajina, pri čemu se produbljuje prostorno - demografska i prostorno - ekomska polarizacija koja ima suštinsko značenje za sveukupni opštinski i regionalni razvoj.

Deagrarizacija - Prateće pojave procesa industrijalizacije i migracija su deagrarizacija i urbanizacija. U ovoj opštini je kroz dezagrarizaciju, napuštanje primarnih (agrarnih) delatnosti obuhvaćeno 12743 stanovnika, tako da je broj poljoprivrednih stanovnika opao od 24088 u 1981. godini na 11345 poljoprivrednih stanovnika u 2002. godini, što znači da je stepen dezagrarizacije 47.1%. To stanovništvo oslobođeno iz agrarnog viška radne snage zaposlilo se u nepoljoprivrednim delatnostima.

Od ukupno 58 naselja, po popisu stanovništva iz 2002. godine, u 7 naselja su primarne delatnosti preovlađujući oblik privređivanja. (Tabela br.13).

Broj naselja sa učešćem poljoprivrednog stanovništva
u ukupnom stanovništvu u periodu od 1981. - 2002. godine

Tabela br. 13.

% Učešće	Popis 1981. god. Broj naselja	Popis 1991. god. Broj naselja	Popis 2002. god. Broj naselja
od 0 - 15 %	11	8	21
od 15 - 25 %	3	9	12
od 25 - 50 %	18	27	18
od 50 - 70 %	18	11	6
od 70 - 90 %	8	3	1
više od 90 %	-	-	-
Ukupno	58	58	58

U odnosu na 1981. popisnu godinu to je za 21 naselje manje. U 1981. godini ukupan broj naselja gde su primarne delatnosti preovlađujući oblik privređivanja je 26, što u odnosu na ukupan broj naselja čini 45% u tom periodu.

Loš položaj poljoprivrede u proteklom periodu takođe je jedan od razloga koji utiče da se ovaj proces može zaustaviti.

Koncentracija - Koncentracija je proces koji izražava relativno brži porast gustine neke pojave na nekom prostoru u odnosu na susedni prostor. Koncentracija predstavlja jednu od komponenata procesa urbanizacije. Druga komponenta je podela rada - vezano za proces industrijalizacije i deagrarizacije. Koncentracija je izraz polarizacionog delovanja centara i utoliko je izraženija ukoliko je centar veći. Ona je usko vezana za postojeći razvoj delatnosti, posebno industrije koja predstavlja polarizacionu snagu.

Grad Čačak je izrazito monocentrično područje, obzirom da je najveći deo privrednih kapaciteta (oko 95 %), smešten u gradu Čačku sa prigradskim naseljima (urbano područje). Ovakva koncentracija kapaciteta i radnih mesta, uslovila je jaka migratorna kretanja stanovništva. Područje čačanske opštine je izrazito imigraciono područje. Monocentrični razvoj je uslovio i veoma izražene dnevne migracije. Čačak kao centar i prigradska naselja sa razvijenom privredom je prihvatio višak radne snage iz primarnog sektora, ne samo sa teritorije svoje opštine već i sa teritorija šireg okruženja, tako da je u ovom području pored koncentracije kapaciteta i sa njima ujedno i radnih mesta veoma izražena koncentracija stanovništva.

Ovakvi efekti postignuti su zahvaljujući propulzivnim industrijskim granama (metalna, hemijska, mašinska) koje imaju veći uticaj na širenje i razvoj drugih industrijskih grana, jer je za njihov razvoj potrebno izraženo aglomeriranje stanovništva, infrastrukture, tržišta radne snage i dr. Zbog toga Čačak (kao i većina gradova srednje veličine) i danas karakterišu efekti aglomeriranja i koncentracije. Grad Čačak se nalazi u fazi kada na 9.9% gradske teritorije živi oko 66.6 % stanovništva (grad sa 10 prigradskih naselja), a na ostalom području u 48 naselja živi 33.4 % stanovnika opštine.

Polarizacija - Prostorni aspekt polarizacije uslovljen je pojavom sektorskog pola razvoja. Da bi neki sektor, koji predstavlja pol rasta na određenom području, postao pol razvoja, potrebno je da bude od značaja za čitavu opštinu i da podstiče razvoj drugih sektora.

Razvojno posmatrano, sa ekonomskog aspekta, ljudsko društvo metodom industrijalizacije svih delatnosti (gde je to moguće) na najbrži i najuspešniji način ostvaruje materijalna dobra za zadovoljavanje brojnih potreba koje rastu veoma brzo. Na osnovu viševekovnog iskustva uočeno je da je industrija propulzivna delatnost koja ima generičku snagu da u najkraćem vremenu i na ekonomski racionalan način „povuče“ ukupan društveni razvoj napred.

Izgradnja novih industrijskih kapaciteta locirana je u gradu Čačku. Izgrađeni industrijski kapaciteti, motivisani i podsticani zakonitostima sopstvenog razvoja, uvećavali su fizički obim proizvodnje, finansijske efekte proizvodnje ali su apsorbovali veliki broj radnika. U početku je radna snaga crpljena iz naselja, kasnije iz neposrednog, a zatim iz sve šireg okruženja. Kroz razvoj industrije, rastao je i razvijao se grad, povećavao-širio se gravitacioni uticaj za privlačenje radne snage i stanovništva.

Urbanizacija - Urbanizacija predstavlja proces povećanja gradskog stanovništva u odnosu na seosko kao i promene gradskog u odnosu na seoski način života. Urbanizacija predstavlja sintezu procesa deagrarizacije, industrijalizacije, koncentracije i polarizacije. Prvenstveno je uslovljena procesom industrijalizacije koja povratno zavisi od urbanizacije, i sa njom čini dva uzajamno zavisna procesa.

U Čačku je industrija jako razvijena, tako da je stepen urbanizacije visok. Pored industrije, i druge privredne i vanprivredne delatnosti su razvijene. Kao posledica ovoga imigracije na području ove opštine su veoma izražene.

Paralelno sa opisanim procesima došlo je do urbanizacije, popularno rečeno, nastajanje gradskog življenja i gradskog standarda u većem broju naselja na teritoriji ove opštine. Ako posmatramo stepen urbanizacije odn. učešće gradskog stanovništva u ukupnom broju stanovnika, tada možemo reći da je opština-grad Čačak dostigla stepen urbanizacije od 62.5%. Ovakav stepen urbanizacije nije uvek bio takav (Tabela br.14). U 1948. godini stepen urbanizacije je bio nizak, sa oživljavanjem privrede u posleratnom periodu, i izgradnjom industrijskih kapaciteta stepen urbanizacije opštine je rastao, tako da je najizraženiji u periodu 1981 - 1991. god., gde je u ovom desetogodišnjem periodu porastao za približno 17.3 %, što se poklapa sa izraženim tempom industrijalizacije ove opštine i stvaranjem akumulacije za razvoj.

Stepen urbanizacije u opštini Čačak 1948. - 2002. god.

Tabela br. 14.

	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Stepen urbanizacije	18.6	23.9	32.4	38.9	43.2	60.5	62.5

U Čačku je došlo i do promene u strukturi delatnosti, pa je Čačak iz sekundarne faze urbanizacije prerastao u tercijarnu fazu. Obzirom da je uticaj Čačka veoma izražen na okolinu, da se promene u strukturi delatnosti dinamično odvijaju, pod tim uticajima na području grada pored Čačka kao gradskog urbanog centra se izdvaja još 19 urbanizovanih naselja. Većinu od ovih naselja čine prigradska naselja.

Osnovna karakteristika urbanizacije opštine - grada Čačka je da je proces urbanizacije u proteklom periodu bio veoma buran sa znacima trajanja, i da zona urbanizacije zahvata ne samo prigradska naselja, već se proteže i na naselja koja su u kontaktu sa prigradskim naseljima.

Prema postanku, sva naselja dele se na spontana i planska. Naselja opštine - grada Čačka pripadaju prvom tipu. U većini ovih naselja preovladava individualni interes pri izboru mesta za nastanjivanje. Što je naselje manje to je ova pojava izraženija. Na višim terenima seoske kuće su disperzno rasute, a u nižim su već izraženi nukleusi aglomeriranja.

Po svom položaju naselja su ovde dvojaka: dolinska u ravnicama dolina reka i potoka i sela na zaravni. Veliki broj naselja leži u dolini Zapadne Morave, bilo na ocednjijim delovima ravni, bilo na moravskim terasama. Tu su uglavnom najveća sela, saobraćajno najbolje povezana, a i privredno najrazvijenija. Sela se nalaze i po dolinama potoka koji pritiču Zapadnoj Moravi, kao i sela na zaravni. Po broju stanovnika i privrednoj razvijenosti ova sela zaostaju za selima u dolini Zapadne Morave.

Ovakav topografski položaj seoskih naselja odredio je njihovu takvu pojavu i privredu. Na ovo je uticala i težnja stanovništva da se što bolje iskoriste prirodne mogućnosti oblasti gde se naselje formiralo. Saobraćajni položaj, međutim, uticao je na njihov dalji razvoj i na promenu njihovih funkcija, jer su sva seoska naselja koja se nalaze na nekoj od važnijih saobraćajnica bila izložena promeni imajući mogućnost za sticanje novih funkcija. Naselja izvan saobraćajnica su se manje ili sporiye manjala, zadržavajući svoju prvobitnu funkciju - poljoprivredu.

Postojeća organizacija naselja - Na osnovu analize strukture postojeće mreže naselja opštine - grada Čačka i na osnovu njihovih međusobnih funkcionalnih veza, može se reći, da ovakav način organizovanja predstavlja sloboden, ili stihijski način. On se zasniva na favorizovanju opštinskog centra. Potvrda ove tvrdnje je u činjenici da se stanovništvo koncentriše uglavnom u gradu i njegovom širem području. Ovakvo kretanje razmeštaja stanovništva dovodi do visoke koncentracije funkcionalnih sadržaja u opštinskom središtu, gradu Čačku. Ovakva organizacija dovodi do umanjenja postignutih efekata, opremljenosti i obima funkcionalnih sadržaja. Ujedno ovakva organizovanost mreže naselja je veoma ne elastična, pa je samim tim i veoma ranjiva. Realno posmatrano efekti ovakvog organizovanja imaju najmanju vrednost. (karta Postojeća mreža naselja).

Veličinom svog centraliteta grad Čačak se izdvaja od ostalih naselja opštine. Kontinuitet brzog funkcionalnog razvoja doprineo je da grad Čačak svojim značajem prevaziđe opštinske granice. Ova okolnost uticala je da Čačak multiplikuje svoje centralne funkcije u odnosu na opštinitu. U strukturi delatnosti pored sekundarnog, razvija se i tercijarni sektor, odnosno Čačak od pretežno radnog centra postaje značajan uslužni centar. Posledica jačanja centraliteta Čačka, a time i njegove atraktivnosti je pojava jakih migratornih kretanja stanovništva. Sa kretanjem stanovništva povezane su i brojne socio-ekonomske, funkcionalne i fiziološke promene u okolini Čačka.

U postojećoj mreži naselja opštine - grada Čačka, već postoje određene protivurečnosti. Sa jedne strane je veoma brz ekonomski i populacioni rast grada Čačka, a sa druge strane ostali deo opštine koji uglavnom stagnira. Neusaglašeni funkcionalni odnosi između naselja stalno produbljuju već postojeće razlike. Kako su ljudi u tom slučaju i subjekti i objekti, razumljiv je njihov interes za razrešavanjem protivurečnosti, što se ispoljava kroz migratorna kretanja stanovništva. Na osnovu praćenja njihovog kretanja, može se konstatovati da grad Čačak za većinu migranata predstavlja konačno odredište. Veliki priliv migranata u Čačak i njegovu prigradsku zonu prevazilazi apsorpcione mogućnosti grada. Postojeći, gradski infrastrukturni sadržaj nije u mogućnosti da prihvati naglo povećanje njegovih korisnika. Osnovni stav, za razrešavanje ovih problema da se pitanje velikog priliva u grad Čačak ne može tretirati odvojeno od kretanja stanovništva ka ostalom delu opštine. Davanje prioriteta gradu Čačku znači samo saniranje posledica. Jasno je da Čačak da atraktivnošću svojih funkcionalnih sadržaja pruža mogućnost potpunijeg zadovoljavanja životnih i radnih potreba stanovništva.

Javne funkcije - Na teritoriji opštine - grada Čačka su razvijene sledeće neprivredne delatnosti: zdravstvo, obrazovanje i vaspitanje i dečija zaštita, kultura i fizička kultura, turizam i ugostiteljstvo. Neprivredne delatnosti, njihov razmeštaj je uticao i utiče na karakteristike naselja u kojima one egzistiraju.

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje - Predškolsko vaspitanje i obrazovanje u opštini Čačak ostvaruje se kroz Predškolsku ustanovu "Radost", koja se sastoji od 12 organizacionih jedinica, centralne kuhinje i zajedničke administrativne službe.

U školskoj 2003/2004. godini bilo je obuhvaćeno 2135 dece u redovnom programu. U predškolskim grupama je bilo 777 dece od toga 467 na seoskom, a 310 dece u gradskom području.

Tabela br.15

Organizaciona jedinica (jaslice,vrtić)	2003/2004 g.		2004/2005 g.	
	br. grupa	br. dece	br. grupa	br. dece
1. "Majski cvet"	9	219	9	223
2. "Bambi"	11	270	11	260
3. "Radost 1"	4	122	4	117
4. "Radost 2"	6	138	6	122
5. "Kolibri"	5	146	5	150
6. "Poletarac"	4	118	4	113
7. "Boško Buha"	6	167	6	143
8. "Neven"	5	155	5	140
9. "Nadežda Petrović"	11	277	11	276
10. "Leptirić"	6	164	6	159
11. "Biseri"	5	148	5	149
12. "Mladost"	7	211	7	190
UKUPNO	79	2135	79	2052

U tabeli je dat pregled organizacionih jedinica u urbanom području. U selima su zastupljene predškolske grupe u okviru školskih objekata. Izuzetak predstavlja selo Prijevor u kome funkcioniše vrtić sa redovnim programom. U Mrčajevcima, Preljini (u sklopu školskog dvorišta) i Zablaću postoje posebni objekti namenjeni predškolskom vaspitanju i obrazovanju.

OSNOVNO OBRAZOVANJE

Na teritoriji grada Čačka ima 16 osnovnih škola. U okviru pojedinih škola kao matičnih funkcioniše i 29 izdvojenih odeljenja koja egzistiraju kao "škola u školi". Na teritoriji grada se nalazi 7 škola, a na seoskom području radi 9 škola. Izdvojena odeljenja se nalaze u selima gde ima manje učenika tako da se ne mogu formirati klasične osmogodišnje škole. Izuzev škole u

selu Rošci, gde se nastava drži za svih osam razreda, sve ostale su četvororazredne škole, a često su organizovana kombinovana odeljenja u kojima, istovremeno uče dva ili više razreda.

U okviru osnovnog obrazovanja u Čačku postoje i Specijalna osnovna škola " 1. Novembar " za decu ometenu u razvoju, Osnovna muzička škola " Dr Vojislav Vučković " i škola za osnovno obrazovanje odraslih koja je deo ustanove " Kosta Novaković ".

Tabela br.16

OSNOVNE ŠKOLE U OPŠTINI – GRAD ČAČAK				
	br.	naziv škole	izdvojeno odeljenje (selo/br.razreda)	broj učenika (2002.g.)
urbano područje	1.	" Sveti Sava "	Gornja Atenica / 4	981
	2.	" Milica Pavlović "	-	1238
	3.	" Filip Filipović "	Loznica / 4 spec. Odeljenje -deca oštećenog sluha	769
	4.	" Dragiša Mišović "	-	1130
	5.	" Ratko Mitrović "	Ovčar Banja/ 4 Pakovraće/ 4 Parmenac/ 4	797
	6.	" Vuk Karadžić "	-	1554
	7.	" Tanasko Rajić "	Ljubić selo/ 4 Trbušani/ 4	1395
seosko područje	8.	Preljina	Prislonica/ 4 Rakova/ 4	491
	9.	Donja Trepča	Gornja Trepča / 4 Stančići/ 4	125
	10.	Mrčajevci	Bečanj/ 4 Vujetinci/ 4 Ostra/ 4 Mojsinje/ 4 Donja Gorevnica/ 4 Katrga/ 4	741
	11.	Bresnica	Gornja Bresnica/ 4	154
	12.	Slatina	Kačulice/ 4 Premeća/ 4 Žaočani/ 4	398
	13.	Zablaće	Ježevica/ 4 Rajac/ 4 Viljuša/ 4	454
	14.	Trnava	-	217

	15.	Gornja Gorevnica	Miokovci/ 4 Vranići/ 4 Milićevci-selo/ 4 Milićevci-rudnik/ 4	266
UKUPNO	16.	Prijedor	Rošci/ 8	185
	16 (7+9)		29	10892

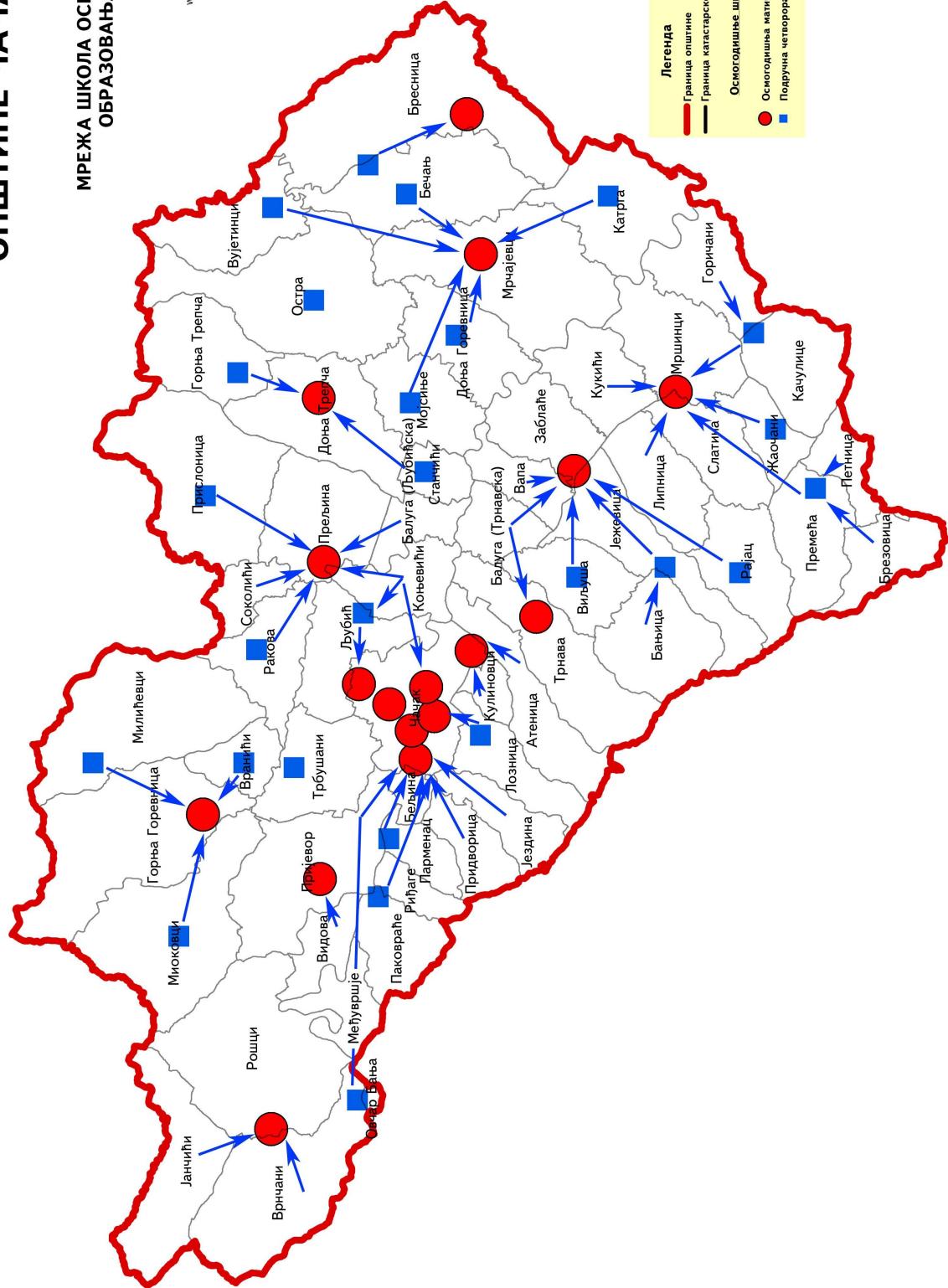
ПРОСТОРНИ ПЛАН ОПШТИНЕ ЧАЧАК

МРЕЖА ШКОЛА ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА

- Легенда
- Граница општине
- Граница катастарске општине
- Осмогодишње школе
- Осмогодишња матична школа
- Подручна четвроразредна школа

P 1 : 50 000

SREDNJE OBRAZOVANJE:

Srednje obrazovanje je u opštini - gradu Čačku; zastupljeno kroz sledeće srednje škole: Gimnazija, Ekonomска škola, Mašinsko-saobraćajna, Prehrambeno-ugostiteljska i Tehnička škola.

U školskoj 2003/2004. g. srednju školu je pohađalo 5966 učenika, a od toga 80% sa teritorije opštine-grada Čačak, a 20% iz drugih opština. Istovremeno oko 15% učenika sa teritorije opštine Čačak uči u srednjim školama drugih opština (u okruženju, ali i udaljenim).

Tabela br.17.

SREDNJE ŠKOLE U OPŠTINI-GRADU

ČAČKU (šk. 2003/2004 g.)

SREDNJE ŠKOLE U OPŠTINI- GRAD ČAČAK (šk. 2003/2004 g.)		
Naziv škole	broj odeljenja	broj učenika
Gimnazija	45	1412
Ekonomска škola	33	1055
Mašinsko-saobraćajna škola	42	1171
Prehrambeno- ugostiteljska škola	20	624
Tehnička škola	31	935
UKUPNO	194	5966

Više i visoko obrazovanje:

U Čačku se nalazi Viša tehnička škola (mašinski i elektro smer) i Agronomski i Tehnički fakultet (mašinski i elektro odsek različitih smerova). Zadnjih godina pojavljuju se i različiti privatni fakulteti, a u Čačku su zastupljeni Univerzitet "Braća Karić" (sedište u Beogradu) i Fakultet za uslužni biznis iz Novog Sada.

Kultura i informisanje

Od institucija u oblasti kulture u opštini Čačak (gradsko područje) postoje:

- Gradska biblioteka "Vladislav Petković - Dis"
- Dom kulture
- Narodni muzej
- Umetnička galerija "Nadežda Petrović"
- Međuopštinski istorijski arhiv u Čačku

U seoskim i prigradskim mesnim zajednicama razvijena je mreža domova kulture, ali problem je u njihovoј vrlo maloj eksploataciji, lošem stanju objekata u smislu građevinske zapuštenosti.

Od lokalnih kulturnih manifestacija redovno se održava "Sabor frulaša" u Prislonici i "Kupusijada" u Mrčajevcima.

Gradska biblioteka "Vladislav Petković - Dis"

Kao godina osnivanja Bibliotekе uzima se 1848. godina kada je u Čačku formirano društvo za čitanje slavenoserbskih novina. Čitalište je osnovano 1860. god. i više puta je gašeno i ponovo osnovano. Tek od 1946. g. Biblioteka radi u kontinuitetu. Od 1994. čačanska biblioteka je matična ustanova za sve školske, specijalne i opštinske biblioteke Moravičkog okruga. Konačno 1998. g. ustanova dobija pun naziv - Gradska biblioteka "Vladislav Petković - Dis".

Matičnost biblioteke se ostvaruje u ukupno 49 biblioteka na teritoriji Moravičkog okruga - opštine-grada Čačak, Gornji Milanovac i Ivanjica. Zastupljene su 4 opštinske, 9 specijalnih, 9 srednjoškolskih i 27 osnovnoškolskih biblioteka. U opštini Čačak, osim matične ustanove u gradu, Biblioteka ima i 4 ogranka u selima: Mrčajevci, Zablaće, Prijedor i Preljina.

Biblioteka organizuje pesničku manifestaciju "Disovo proleće" od 1964. g., izdaje publikacije, godišnje organizuje tri izložbe, dodeljuje književne nagrade, nagrade za izdavački poduhvat i likovno-grafičko rešenje: disovu nagradu, nagradu Mladi Dis, nagradu Prolećnog anala, nagradu Isailo A. Petrović, nagradu Danica Marković. U gradu biblioteka radi u četiri fizički odvojena objekta. Prostor je nedovoljan i neadekvatan.

Dom kulture

Dom kulture u Čačku je osnovan 1971. godine i predstavlja javnu ustanovu u kulturi i oblasti scensko-muzičkih delatnosti.

Delatnosti Doma kulture su sledeće:

- Prezentacija i difuzija umetničkih ostvarenja: pozorišne predstave za decu i odrasle, koncerti, operske i baletske predstave, likovne izložbe, književne večeri, kulturno-obrazovni programi (predavanja, tribine, savetovanja)
- Sopstvena produkcija programa: izdavačka delatnost - časopis "Gradac" i časopis "ART 32"
- Organizacija kompleksnih projekata - manifestacije, smotre i festivali.
- Edukacija, animacija i podsticanje stvaralaštva i umetničkog amaterizma
- Pružanje stručnih i tehničkih usluga za izvođenje programskih aktivnosti drugih organizacija i udruženja

Narodni muzej

Narodni muzej u Čačku, osnovan 1952. godine, je javna ustanova koja svojom delatnošću pokriva teritorije opština-grad Čačak, Lučani i Ivanjica.

Delatnost Narodnog muzeja u Čačku:

- Proučavanje kulturno-istorijske prošlosti našeg kraja
- Zaštita pokretnih kulturnih dobara - umetničko-istorijskih dela - njihova stručna i naučna obrada, izlaganje i publikovanje
- Narodni muzej je nadležan i za proučavanje i zaštitu tri spomenika kulture od velikog značaja u Čačku - Crkva sv. Vaznesenja Hristovog, Konak gospodara Jovana Obrenovića, Zgrada Starog načelstva - i 34 spomenika kulture koji spadaju u kategoriju "ostali spomenici kulture".

Umetnička galerija "Nadežda Petrović"

Umetnička galerija "Nadežda Petrović" u Čačku, osnovana 1961. godine, je javna ustanova u kulturi u oblasti vizuelnih umetnosti.

Delatnost Umetničke galerije:

- Zaštita pokretnih kulturnih dobara
- Praćenje savremene likovne scene kroz organizovanje izložbi i izdavačku delatnost
- "Memorijal Nadežde Petrović" je tradicionalna, bijenalna u zemlji najstarija likovna manifestacija (do sada održana 22 Memorijala sa preko 500 učesnika iz zemlje i inostranstva).

Međuopštinski istorijski arhiv u Čačku

Međuopštinski istorijski arhiv u Čačku osnovan 1948. godine, ima zadatak da se brine o arhivskoj građi i registraturskom materijalu na teritoriji opština-grada Čačak, Gornji Milanovac i Lučani.

Delatnost Arhiva:

- Zaštita arhivske građe i registraturskog materijala van Arhiva,
- Prijem, smeštaj i čuvanje arhivske građe,
- Sređivanje i obrada arhivske građe,
- Informisanje o fondovima i arhivskoj građi,
- Obezbeđivanje uslova za korišćenje arhivske građe,
- Objavljivanje arhivske građe i informativnih sredstava o građi,
- Izlaganje arhivske građe,
- Istraživanje i snimanje arhivske građe u zemlji i inostranstvu radi kompletiranja postojećih fondova,
- Obezbeđivanje tehničke zaštite arhivske građe,
- Izdavačka delatnost
- Kulturno-prosvetna i propagandna delatnost

U opštini-grad Čačak postoje 3 televizijske stanice:

- TV Čačak
- TV Galaksija
- TV Spektrum i 10 radio stanica sa 13 programa.

SO Čačak je osnivač Informativnog preduzeća "Čačanski glas" u okviru koga se ostvaruju programi: TV Čačak, Radio Čačak (1. i 2. program) i list "Čačanski glas". Ostali mediji su u privatnom vlasništvu.

U Čačku imaju sedište i dva internet provajdera - EUnet i Silvernet.

Zdravstvo

Zdravstvena zaštita je organizovana u okviru Zdravstvenog centra Čačak koji objedinjuje stacionarnu, ambulantnu i dispanzersko - specijalističku zdravstvenu zaštitu na području tri opštine: Čačak, Lučani i Ivanjica.

U svom sastavu ima sledeće organizacione jedinice:

- Opšta bolnica u Čačku
- Dom zdravlja - Čačak
- Dom zdravlja - Lučani
- Dom zdravlja - Ivanjica
- Služba za pravne i ekonomski finansijske poslove

Opšta bolnica u Čačku je organizovana u 25 službi koje imaju svoje niže organizacione oblike.

Dom zdravlja - Čačak u svom sastavu ima 13 službi a svaka od njih ima i svoje niže organizacione oblike.

Služba opšte medicine organizovana je u tri zdravstvene stanice na gradskom području i 4 zdravstvene stanice i 11 ambulanti u seoskim naseljima.

Na seoskom području zastupljena je i stomatološka služba u isturenim ambulantama u Mrčajevcima, Preljini i Mršincima i u školskim ambulantama u Mrčajevcima i Zablaću.

Zdravstvenu zaštitu pruža i veći broj privatnih lekara različitih specijalnosti.

Tabela br.18.

MREŽA OBJEKATA ZDRAVSTVA – OPŠTA MEDICINA		
ZDRAVSTVENA USTANOVA	NASELJE	GRAVITACIONO PODRUČJE
ZDRAVSTVENA STANICA	ČAČAK 1	URBANO PODRUČJE
		PRIGRADSKA NASELJA:
		BELJINA
		JEZDINA
		LOZNICA
	ČAČAK 2	PRIDVORICA
		URBANO PODRUČJE
		PRIGRADSKA NASELJA:
		ATENICA
	ČAČAK 3	KULINOVCI
		URBANO PODRUČJE
		PRIGRADSKA NASELJA:
		KONJEVIĆI
	MRČAJEVCI	LJUBIĆ
		D. GOREVNICA
		KATRGA
		MOJSINJE
		MRČAJEVCI
	MRŠINCI	GORIČANI
		KAČULICE
		KUKIĆI
		SLATINA
		MRŠINCI
	ZABLAĆE	BALUGA TR.
		BANJICA
		VAPA
		JEŽEVICA
		LIPNICA
		RAJAC
		ZABLAĆE
	PRELJINA	BALUGA LJ.
		PRISLONICA
		RAKOVA
		SOKOLIĆI
		STANČIĆI

		PRELJINA
AMBULANTA	BRESNICA	BEČANJ BRESNICA
	OSTRA	VUJETINCI OSTRA
	PRIJEVOR	VIDOVA PRIJEVOR
	TRBUŠANI	VRANIĆI G. GOREVNICA MIOKOVCI MILIĆEVCI
		BREZOVICA
		PETNICA
		PREMEĆA
	PARMENAC	PAKOVRAĆE RIĐAGE PARMENAC
		ŽAOČANI
		MEĐUVRŠJE OVČAR BANJA
	ROŠCI	VRNČANI JANČIĆI ROŠCI
		VILJUŠA
		TRNAVA
	LEČILIŠTE - BANJA G. TREPČA	DONJA TREPČA
		GORNJA TREPČA

Zdravstvena zaštita životinja

Mreža zdravstvene zaštite životinja na teritoriji opštine - grada Čačka razvijena je na nivou veterinarske službe. Glavna ambulanta smeštena je u Čačku , a seoske ambulante nalaze se u Preljini, Mrčajevcima, Trbušanima, Trnavi, Slatini, Zablaću.

Pored državnih zastupljene su i veterinarske ambulante u privatnom sektoru.

Sport i rekreacija

Sportske i rekreativne aktivnosti u opštini - grad Čačak ostvaruju se u sledećim sportskim objektima:

- Dva fudbalska stadiona "Borac" i "Remont"
- Oko 30 fudbalskih igrališta
- Košarkaška sportska dvorana kapaciteta 2500 gledalaca
- Sportska dvorana u Atenici kapaciteta oko 1000 gledalaca
- Osam školskih malih sala univerzalne namene

- Olimpijski i mali otvoreni bazen
- Atletska tartan staza olimpijskih dimenzija
- Sportska sala Sokolskog doma iz 1912. godine
- Sedam teniskih terena na igralištu "Sloboda" i u sportskom centru "Mladost"
- Kupalište na obali Zapadne Morave sa veštačkim jezerom kapaciteta 2500 kupača
- Hipodrom u Preljini
- Mini aerodrom u Preljini
- Staza za sportski ribolov u Međuvršju, gde se održavaju i međunarodna takmičenja
- Otvoreni sportski tereni i igrališta pored škola, stambenih blokova

Na teritoriji grada Čačka postoji preko 150 sportskih klubova sa oko 3000 sportista različitih uzrasnih kategorija u preko 20 sportova.

Pored redovnih takmičenja Čačanskih sportista u republičkim, saveznim i međunarodnim takmičenjima, u Čačku se održavaju i tradicionalne sportske manifestacije:

- "Velika planinska trka" na relaciji Čačak-Ovčar Banja,
- "Međunarodni plivački maraton",
- "Čačak-open" - međunarodni teniski turnir za mlađe kategorije,
- "Čačanske konjičke igre",
- "Zlatni pojas Čačka" u karateu.

Tabela br.19

SPORTSKI OBJEKTI NA SEOSKOM PODRUČJU OPŠTINE ČAČAK	
NAZIV NASELJA	VRSTA SPORTSKOG OBJEKTA
ATENICA	Košarkaški teren
BEĆANJ	Fudbalski teren
BRESNICA	Fudbalski teren sa svlačionicom
VAPA	Teren za mali fudbal i rukomet
VUJETINCI	Fudbalski teren
GORIČANI	Teren za mali fudbal, rukomet i košarku
DONJA GOREVNICA	Fudbalski teren u izgradnji
DONJA TREPČA	Fudbalski teren sa svlačionicom
ŽAOČANI	Fudbalski teren sa svlačionicom
ZABLAĆE	Fudbalski teren sa svlačionicom
KONJEVIĆI	Fudbalski teren sa svlačionicom
KULINOVCI	Teren za mali fudbal, rukomet i košarku
MIOKOVCI	Fudbalski teren, teren za mali fudbal i rukomet
MOJSINJE	Fudbalski teren, teren za košarku i rukomet
MRČAJEVCI	Fudbalski teren sa svlačionicom
MRŠINCI	Fudbalski teren sa svlačionicom
OVČAR BANJA	Teniski tereni, teren za mali fudbal, košarku i rukomet
PRELJINA	Fudbalski teren sa svlačionicom
PREMEĆA	Fudbalski teren
PRIJEVOR	Fudbalski teren sa svlačionicom
PRISLONICA	Teniski tereni, teren za mali fudbal, košarku i odbojku sa upravnom zgradom
RAKOVA	Fudbalski teren

STANČIĆI	Fudbalski teren
TRBUŠANI	Fudbalski teren sa svlačionicom i teren za mali fudbal

Drumski saobraćaj

Državni putevi I reda

Mrežu državnih puteva I reda grada Čačka karakterišu:

- dugotrajnost i «dobro stanje» kolovoznog zastora, komforni projektni elementi situacionog plana i podužnog profila, u znatnoj meri obezbeđenje preticajne i zaustavne preglednosti... (građeni su na osnovu projektne dokumentacije, uz poštovanje propisa), kao i adekvatno redovno održavanje;
- veliko saobraćajno opterećenje, koje je posledica intenzivnog tranzitnog i izvorno-ciljnog saobraćaja (na primer deonoca Čačak – Preljina, na kojoj prosečan godišnji dnevni saobraćaj iznosi 14 500 voz/dan, što odgovara saobraćajnom opterećenju autoputa);
- prolazak putnih pravaca kroz naselja bez obilaznica (Mrčajevci, Preljina Bresnica ...), što, zbog intenzivnog tranzitnog saobraćaja, negativno utiče na bezbednost saobraćaja;
- postojanje dugih deonica u pravcu (Preljina – Prislonica), odnosno veoma preglednih (Pakovraće, Međuvršje...), pogodnih za razvijanje brzina znatno većih od dozvoljenih, što je uzrok brojnih saobraćajnih nesreća na tim putnim potezima;
- veliki broj prilaznih puteva i priključaka na državne puteve I reda, posebno u zonama naselja;
- ekstremno velika ugroženost (sa tendencijom rasta) zaštitnih pojaseva državnih puteva I reda građenjem, većinom, poslovno-stambenih objekata, posebno u područjima naselja;
- saobraćanje znatnog broja pešaka, poljoprivrednih mašina i biciklista (i pored vremenski definisanih ograničenja saobraćaja na magistralnim dražavnim putevima I reda), većinom u okolini naselja;
- deonica puta M5 (od Parmenca do Preljine) prolazi kroz gradsko tkivo sa velikim brojem raskrsnica u nivou bez obezbeđene potrebne preglednosti, tako da ne vrši prвobitnu ulogu obilaznice, već predstavlja najkritičniju deonicu u smislu bezbednosti saobraćaja;
- nezadovoljavajuće stanje putnih objekata na državnom putu I reda M5, u smislu trajnosti (most u Čačku, na reci Zapadnoj Moravi i nadvožnjak preko R226), neusklađenosti sa propisima (neosvetljenost tunela u Međuvršju), kao i ugroženost stabilnosti tunelskog svoda usled pojave podzemnih voda (tunel u Međuvršju);
- ukrštaji sa prugama su denivelisani, kao i sa nekim državnim putevima II reda (R226);
- saobraćajno neadekvatno rešene površinske raskrsnice (Beljina, Konjevići...).

Državni putevi II reda

Mrežu državnih puteva II reda grada Čačka karakterišu:

- većim delom građenje bez projektne dokumentacije, odnosno formiranje kolovoznih konstrukcija ugrađivanjem tamponskog pa asfaltnog sloja preko postojećih makadamskih puteva bez formiranja posteljice, zadržavajući, sa propisima neusklađene, projektne elemente situacionog plana i podužnog profila;
- znatno prekoračenje projektnog perioda, odnosno zastarelost, jer su državni putevi II reda sa savremenim kolovoznim zastorom u opticaju i preko pedeset godina;

- «prosečno stanje» kolovoznog zastora uz održavanje koje se svodi na saniranje udarnih rupa, odnosno delimičnu zamenu habajućeg sloja, što daje kratkotrajne efekte, jer se ne otklanjaju uzroci oštećenja: nedovoljna nosivost «posteljice» i donjih nosećih slojeva, kao i neefikasna evakuacija površinskih voda putnim kanalima;
- intenzivna pojava klizišta na brdsko-planinskim državnim putevima II reda (R117, R276-od Caganja prema Kablaru, R227-a), bez ozbiljnih zahvata na njihovom saniranju;
- prolazak kroz naseljena mesta (R226: Zablaće, Slatina...), što ima za posledicu intenzivan tranzitni saobraćaj sa negativnim uticajem na bezbednost saobraćaja;
- velika ugroženost (sa tendencijom rasta) zaštitnih pojaseva državnih puteva II reda građenjem, većinom, poslovno-stambenih objekata, posebno u područjima naselja;
- veliki broj, većinom nepropisno izgrađenih (bez obezbeđene potrebne preglednosti), prilaznih puteva i priključaka na državne puteve II reda, posebno u zonama naselja.
- nepostojanje pouzdanih podaka o saobraćajnom opterećenju državnih puteva II reda, jer nije organizovano sistematsko brojanje saobraćaja.

Opštinski – gradski putevi

Mrežu opštinskih - gradskih puteva karakterišu:

- građenje bez projektne dokumentacije, odnosno formiranje kolovoznih konstrukcija ugrađivanjem tamponskog, pa asfaltnog sloja preko postojećih makadamskih puteva bez formiranja posteljice, zadržavajući, sa propisima neuskladene, projektne elemente situacionog plana i podužnog profila;
- pojavu oštećenja znatno pre isteka projektnog perioda, uz ocenu stanja habajućih slojeva kao «prosečno» do «vrlo loše»;
- održavanje se svodi na saniranje udarnih rupa i intenzivnu zamenu, odnosno ponovno postavljanje vertikalne signalizacije, zbog izuzetno neodgovornog odnosa lokalnog stanovništva prema saobraćajnim znacima (oštećenja, krađe...);
- loše stanje putnih kanala, čime je onemogućena evakuacija površinskih voda, što je jedan od osnovnih uzroka kratkotrajnosti kolovoznih konstrukcija;
- pojava klizišta na brdsko-planinskim opštinskim putevima (L322, L302, L305, L308, L329), bez ozbiljnih zahvata na njihovom saniranju;
- umanjena potrebna preglednost, jer rastinje pored puteva znatnim delom zalazi u slobodan, pa i u saobraćajni profil;
- zaštitni pojasevi gradskih puteva su većim delom očuvani, osim u naseljima;
- nepostojanje podataka o saobraćajnom opterećenju gradskih puteva, jer nije organizovano sistematsko brojanje saobraćaja.

Nekategorisani putevi

Putnu mrežu asfaltiranih nekategorisanih puteva opštine-grada Čačka karakterišu:

- građenje bez projektne dokumentacije, odnosno građenje kolovoznih konstrukcija preko postojećih makadamskih ili zemljanih puteva bez formiranja posteljice, zadržavajući, sa propisima neuskladene, projektne elemente situacionog plana i podužnog profila;
- nedovoljna širina kolovoza (najčešće tri metra), bez izgrađenih proširenja za mimoilaženje;

- pojavu oštećenja znatno pre isteka projektnog perioda, uz ocenu stanja habajućih slojeva kao «prosečno» do «vrlo loše».

Opremljenost putne mreže zavisi od kategorije putnih pravaca :

- državne puteve I reda karakteriše opremljenost vertikalnom i horizontalnom signalizacijom, uz adekvatno redovno održavanje;
- državne puteve II reda karakteriše opremljenost vertikalnom signalizacijom, dok se horizontalna signalizacija svodi na razdelne poduzne linije, a redovno održavanje se svodi na povremenu obnovu horizontalne signalizacije na pojedinim putnim pravcima i čestu zamenu oštećenih, odnosno ponovno postavljanje saobraćajnih znakova.
- opštinske puteve karakteriše delimična opremljenost vertikalnom signalizacijom (većinom na raskrsnicama), uz intenzivnu zamenu, odnosno ponovno postavljanje vertikalne signalizacije, zbog izuzetno neodgovornog odnosa lokalnog stanovništva prema saobraćajnim znacima (ispisivanje grafita, oštećenja, krađe...).

Stepen individualne motorizacije u gradu Čačku iznosi $K = 3$ stanovnika/PA, pa ne treba očekivati povećanje stepena motorizacije jer je dostignut odnos: jedno vozilo - jedna porodica. Podaci o sastavu i starosti voznog parka nisu dostupni. Na osnovu visine nacionalnog dohotka može se prepostaviti da je prosečna starost voznog parka preko 15 godina, što može značiti visok procenat tehnički neispravnih vozila sa veoma negativnim posledicama na bezbednost saobraćaja.

Bezbednost saobraćaja

Podaci o broju osoba sa smrtnim i teškim telesnim povredama u saobraćajnim nesrećama na teritoriji grada Čačka, u poslednjih deset godina, ukazuju na izuzetno nizak nivo bezbednosti saobraćaja. Osnovni uzroci se mogu svesti na sledeće:

- propusna moć putnih saobraćajnih pravaca je neusaglašena sa velikim saobraćajnim opterećenjem (deonica puta M5 od Čačka do Preljine);
- nepostojanje obilaznih saobraćajnica oko naselja (Mrčajevci, Preljina, Bresnica...);
- potpuno ili delimično nepostojanje pešačkih staza na frekventnim saobraćajnim prvcima (ulice: dr Dragiše Mišovića, Vidoja Kolakovića, Đorđa Tomaševića...);
- znatan broj raskrsnica u nivou bez obezbeđene potrebne preglednosti (kod restorana «Vila Lazović», raskrsnica u Konjevićima);
- znatan broj ukrštaja putnih pravaca sa pružnim kolosecima u nivou, bez signalno-sigurnosnih uređaja (pruga Čačak-Kraljevo, industrijski koloseci...);
- nepoštovanje saobraćajnih propisa.

Javni gradski i prigradski saobraćaj ne ispunjava osnovne kriterijume:

1. ravnomerno opsluživanje cele površine grada;
2. pouzdanost;
3. bezbednost;
4. komfor;
5. ekonomičnost i sl.

Autobuska stajališta su neuređena, bez autobuskih niša i nadstrešnica, dok je informisanje putnika u sistemu JGS potpuno zanemareno. Krajne stanice na linijama JGS-a nemaju adekvatne okretnice.

Biciklistički saobraćaj

Pored povoljnih topografskih uslova za korišćenje bicikla kao prevoznog sredstva, u Čačanskoj opštini ne postoje površine namenjene biciklistima uprkos prostornim mogućnostima za njihovu izgradnju u sklopu poprečnih profila mnogih saobraćajnica u gradskom području (ulice dr Dragiše Mišovića, Đorđa Tomaševića...). Ivično parkiranje, dozvoljeno i nedozvoljeno, dodatno ugrožava bezbednost biciklista. S druge strane, biciklisti u velikoj meri koriste veoma prometan i tranzitnim saobraćajem opterećen Bulevar oslobođilaca Čačka (posebno na deonici kod Konjevića), što za posledicu ima znatan broj saobraćajnih nezgoda.

Pešački saobraćaj je, osim u atraktivnim delovima grada, intenzivan u područjima koja nisu pokrivena linijama JGS-a, što znači, većinom, u prigradskim naseljima koja karakteriše znatna udaljenost autobuskih stajališta od mesta stanovanja. Saobraćajnice su u tim naseljima, pretežno, bez izgrađenih trotoara, a mnoge ulice opterećene tranzitnim saobraćajem se koriste, zbog nedovoljne širine, kao kolsko-pešačke površine, što bitno umanjuje bezbednost pešaka. U Preljini je, preko državnog puta I reda M22, izgrađena pasarela, koju pešaci retko koriste, uprkos činjenici da se radi o deonici sa izrazito velikim brojem saobraćajnih nesreća. Denivelisani pešački prelaz na ukrštaju Ulice hajduk-Veljkove sa prugom Čačak-Požega (pružni pothodnik kod FRA) se retko koristi jer je neosvetljen i "pretvoren" u javni WC.

Stacionarni saobraćaj je, u užem gradskom području, organizovan površinski u obliku samostalnih parking-skupina i ivičnog parkiranja. Kapaciteti su nedovoljni, pa je uobičajeno nepropisno parkiranje na pešačkim stazama i zelenim površinama ivičnih razdelnih traka, uprkos organizovanoj službi za odnošenje nepropisno parkiranih vozila. Poseban problem predstavlja potreba za parkiranjem uz mesta stanovanja. Kako takva parkirališta nisu organizovana (osim u okviru većih stambenih blokova), vozači su prinuđeni da vozila parkiraju u sklopu uličnih profila, često nepropisno («Avenija II» ...). Ovaj problem postaje sve izraženiji zbog učestale prakse nadzidivanja zgrada za kolektivno stanovanje, jer se na taj način potrebe za parkiranjem uvećavaju, uz neizmenjene kapacitete parkinga.

Samostalne parking skupine za teretna vozila ne postoje, što s obzirom na znatan broj privatnih prevoznika, predstavlja značajan problem, jer se teretna vozila parkiraju u sklopu uličnih profila, u blizini raskrsnica i pešačkih prelaza, ugrožavajući bezbednost saobraćaja.

Teretni terminali u okviru drumskog saobraćaja, kao zasebne celine, ne postoje, jer su organizovani u sklopu preduzeća čija delatnost zahteva takve aktivnosti, što podrazumeva neophodnost prolaska teških teretnih vozila kroz uže gradsko područje, čime se izraženi problemi u saobraćaju uvećavaju.

U cilju dislociranja teretnog saobraćaja van užeg gradskog područja, neophodno je organizovati teretne terminale u obodnim zonama grada, čije bi lokacije bile definisane blizinom postojećih (M5, M22, R226), kao i planiranih (E763, E761), putnih pravaca visokog ranga.

Putnički terminali

Kapaciteti autobuske stanice su sa 300 polazaka dnevno u velikoj meri iskorišćeni, bez mogućnosti znatnih proširenja. Poseban problem predstavlja pristup autobusa stanici koja se nalazi u centru grada, što uslovljava prolazak autobusa kroz uže gradsko tkivo, čime se uvećava problem preopterećenosti gradskih saobraćajnica.

Železnički saobraćaj

Pružna mreža (u okviru pruge Stalać-Kraljevo-Požega), se može svrstati u dve celine:

- deonica elektrificirane pruge Požega-Čačak na kojoj su izgrađeni denivelisani ukrštaji sa svim putnim pravcima;
- deonica neelektrificirane pruge Čačak-Kraljevo, sa znatnim brojem (18) ukrštaja u nivou sa putnim pravcima opštinskog ranga, na kojoj je bezbednost saobraćaja veoma ugrožena (neobezbeđena potrebna preglednost ukrštaja, odsustvo signalno-sigurnosnih uređaja, veliki poduzni nagibi puteva u zonama ukrštaja, što u zimskim uslovima otežava pokretanje vozila nakon obaveznog zaustavljanja...)

Bezbedost saobraćaja je, takođe, veoma ugrožena zbog većeg broja (9) ukrštaja u nivou, industrijskih koloseka sa putnim pravcima, od kojih je samo jedan snabdeven svetlosnom signalizacijom (ukrštaj sa Ulicom kneza Miloša).

Pružni koridor Stare pruge Čačak-Gornji Milanovac je ekstremno ugrožen građenjem, većinom, poslovnih i stambenih objekata, kao i korišćenjem koridora za drumski saobraćaj sa velikim brojem prilaznih puteva priključenih na te saobraćajnice (izgrađenim u sklopu pružnog koridora, npr. Ulica braće Kovačević).

Stanje pružnih objekata na teritoriji opštine-grada Čačak je zadovoljavajuće, sa izuzetkom mosta na reci Kamenici, jer je bujicama zaštitna obzida stubova i potpornih zidova mosta znatno oštećena, što u dogledno vreme može ugroziti i sam most. Gornji stroj je zbog dotrajalosti drvenih pragova u veoma lošem stanju, što uz odrone nestabilnih kosina u Ovčar-Banji, znatno snižava nivo bezbednosti saobraćaja.

Železnička stanica u Čačku će nakon renoviranja stanične zgrade (koje je u završnoj fazi) raspolagati postrojenjima za putnički i robni rad dovoljnih kapaciteta. Signalno-sigurnosni uređaji u železničkoj stanici «Čačak» su zastareli i neophodna je njihova modernizacija, odnosno zamena.

Terminali za robni rad kao zasebne celine ne postoje. Razvoj ekonomskih potencijala u znatnoj meri zavisi od saobraćajne infrastrukture. Efikasan sistem transporta roba železnicom podrazumeva organizovanje terminala za robni rad dovoljnih kapaciteta. U cilju izgradnje takvog terminala neophodno je obezbediti lokaciju minimalne površine od deset hektara, uz blizinu značajnog putnog pravca. Takvi uslovi mogu biti ispunjeni u zoni železničke stanice «Prijevor», nakon izgradnje auto-putnog pravca E763.

Vazdušni saobraćaj

Aerodrom u Preljini se, s obzirom na blizinu privrednih centara i državnih puteva I reda (M5, M22, M23, planirani auto-putevi E763 i E761), uz odgovarajuće meteo-faktore, nalazi na strateški izuzetno povoljnoj lokaciji. Registrovan je kao sportsko-rekreativni aerodrom, sa

školom letenja i centrom za proizvodnju i reparaciju lakih vazduhoplova. Uvršten je u aktuelni Prostorni plan Republike Srbije. Zaštitna zona aerodroma je relativno dobro očuvana.

Vojni aerodrom «Morava» u Lađevcima je od uticaja na izradu Prostornog plana opštine Čačak, isključivo u smislu određivanja zona kontrolisane, ograničene, odnosno zabranjene gradnje.

3.1.4.2. Hidrotehnika

Vodosnabdevanje

Opština-grad Čačak se do 1993. god. -do puštanja u rad sistema „Rzav”, snabdevala vodom iz 2 izvorišta (Beljina i Prijedor) i 86 lokalnih seoskih vodovoda.

Trenutno sistem "Rzav" obezbeđuje 380 l/s (snabdeva osim grada i određen broj prigradskih naselja i sela), a sa postojećih izvorišta se obezbeđuje 50 l/s. Predviđena količina vode za opštini-grada Čačak u konačnoj fazi (nakon izgradnje brane „Svračkovo“ je 1200 l/s).

U distribucionoj mreži Čačka su zastupljene cevi profila □100 - □700mm u ukupnoj dužini oko 350km. Glavni cevovodi su uglavnom od čelika, a u poslednje vreme se ugrađuju od PVC-a i polietilena visoke gustine.

U opštini-grad Čačak postoji 30 rezervoara u sistemu "Rzav", od kojih su najznačajniji Ljubić (zapremine 8000 l) i Beljina (5000 l); kao i više lokalnih seoskih rezervoara. Evidentirano je i 18000 vodomera (industrija 1900; kolektivno stanovanje 500; i individualno stanovanje 15600).

- Deo mreže (10%) je izgrađen od nekvalitetnih materijala (pocinkovane cevi) i materijala koji su se pokazali štetni po zdravlje čoveka (azbestne cevi).
- U vodovodnoj mreži postoje slepi krakovi, što se odražava na kvalitet vode.
- Velika količina vode se gubi u cevnoj mreži (zbog nedomaćinskog odnosa korisnika prema neispravnim instalacijama, nestručne montaže cevi i opreme, dotrajalosti instalacija...).
- Broj bespravno priključenih potrošača nije zanemarljiv.
- Samo polovina seoskog stanovništva se organizovano snabdeva vodom, što je nezadovoljavajuće.

Tabela br. 20. Domaćinstva priključena na sistem "Rzav" i seoske vodovode

Naziv naselja	Broj priključenih domaćinstava na sistem Rzav	Broj domaćinstava priključ. na seoske vodovode
Baluga Ljubićka	146	17
Konjevići	443	46
Loznica	164	43
Parmenac	187	34
Preljina	754	22
Prijedor	372	93
Prislonica	145	353
Rakova	201	33
Trbušani	628	47

Akcije priključivanja stanovništva na Rzavski vodovod u selima u kojima je izgrađena mreža su vrlo uspešne. Zanemarljiv je broj onih koji se nisu priključili ako su imali tehničkih mogućnosti.

- Lokalni vodovodni sistemi uglavnom ne ispunjavaju potrebne sanitarno tehničke i higijenske zahteve
- Lokalni vodovodni sistemi ne mogu da obezbede permanentno higijenski ispravnu vodu za piće.
- Više vodovoda u jednom selu je neusaglašeno po visinskim zonama i teško se mogu uklopliti u regionalni sistem Rzav.
- Pojedina domaćinstva koriste lokalne bunare u kojima je voda hemijski i mikrobiološki neispravna.
- U toku je uvođenje sistema daljinskog nadzora vodosnabdevanja u urbanom delu opštine, što će obezbiti upravljanje i kontrolu sistema.
- Iako u Arilju postoji savremena fabrika za dobijanje pijaće vode sa Rzava, vodozahvat Ševelj ne može trajno da isporučuje potrebne količine vode za korisnike svih pet opština, naročito u malovodnom periodu.
- Naselja planirana za priključenje u II fazi sa leve i desne strane Zapadne Morave – nizvodno od gradske zone, za sada nemaju mogućnost priključenja na sistem Rzav, već koriste seoske vodovode.
- U Kukićima je izgrađen opitni bunar kapaciteta 28 l/s sa vodom odličnog kvaliteta, ali je kapacitet nedovoljan da bi se dugoročno razmišljalo o vodosnabdevanju većeg broja potrošača.

Fekalna kanalizacija

Kanalizaciona mreža gradskog naselja Čačka je izvedena po separacionom sistemu. Fekalna kanalizacija se sastoji od 5 primarnih i 4 sekundarna kolektora i ispušta se u Zapadnu Moravu nizvodno od grada bez ikakvog prethodnog prečišćavanja. Postoje 4 crpne stanice sa potpunim i pravovremenim prepumpavanjem. Trenutno je 80% stanovništva naselja Čačak priključeno na gradsku kanalizacionu mrežu. Ukupna dužina izgrađene fekalne kanalizacije je oko 350 km, prečnika f200 - f1200mm.

Tabela br. 21. Domaćinstva priključena na kanalizaciju i septičke jame

Naziv naselja	br.domać. sa sept.jamama	br.domać. priključenih na kanalizaciju
Atenica	50	167
Jezdina	20	80
Konjevići	170	70
Kulinovci	25	160
Loznica	20	145
Slatina	145	60
Trnava	300	240
Trbušani	267	280

- Seoska i neka prigradska naselja nemaju kanalizacione sisteme.

Na fekalnu kanalizaciju su priključena prigradska naselja (ili delovi) u kojima je izgrađena kanalizacija, dok su delovi sa lošom konfiguracijom terena i dalje nepriklučeni.

- Nedostatak sredstava za ugradnju uređaja za prečišćavanje u većini industrijskih postrojenja;

- Prisutan je veći broj nelegalnih spojeva uličnih sливника sa fekalnom kanalizacijom, što dovodi do izlivanja upotrebljenih voda u dvorišta ili podumske prostorije nakon obilnih padavina.

Atmosferska kanalizacija

Atmosferska kanalizacija je rađena poslednjih 40 god. sa aspekta racionalnog funkcionisanja objekata, kao i odbrane i zaštite od elementarnih nepogoda. Odvođenje atmosferskih voda gradske i prigradskih zona je rešeno sa 14 glavnih odvodnika, od kojih se 11 izliva u Zapadnu Moravu, po 1 u Ateničku reku i Lupnjaču i 1 se razliva po prirodnom terenu. Gradski sistem atmosferske kanalizacije sa prečnicima f300-f2200 mm pokriva oko 60% urbanizovane teritorije gradskog naselja Čačka.

- Seoska i prigradska naselja nemaju kanalizacione sisteme, pa je pri većim padavinama na asfaltiranim putevima znatna količina atmosferskih voda, kao što je primetno i izlivanje bujičnih tokova.
- Zbog strmog terena na padinama Jelice, primetna je površinska erozija tla u vidu zasipanja zemljanim materijalom obilaznice oko Čačka (put za Guču, za gradsko groblje...). Duž obilaznice ne postoji obodni kanal koji bi vode sa brda usmerio ka Lupnjači i Lozničkoj reci.
- Izlivi atmosferskih kolektora u Z.Moravu su postavljeni relativno nisko, pa se isticanje vrši pod uticajem promene nivoa vode u reci.

Vodotoci

Teritoriju opštine-grada Čačka preseca reka Zapadna Morava sa svojim pritokama. Najveći zabeležen vodostaj na Z. Moravi od 640cm (limnograf Gugaljski most) zabeležen je za vreme poplave u maju 1965. god. (na osnovu koga je proračunat proticaj od 1.250 m³/s i pristupilo se izgradnji odbrambenog nasipa), a najmanji proticaj je u septembru 1984. god. od 2,08 m³/s.

Kriterijum za vodomernu stanicu u Čačku vezan za odbranu od poplava:

- proglašenje redovne odbrane od poplava: nivo vode 237.54
- proglašenje vanredne odbrane od poplava: nivo vode 238.54

Merodavan proticaj za zaštitu grada od voda Zapadne Morave je stogodišnja voda, a kao kontrolna voda je usvojena veoma velika voda (vvv), koja se približava hiljadugodišnjoj vodi.

Režim tečenja je u određenoj meri promenjen postojanjem uzvodnih akumulacija Ovčar Banja, Međuvršje i Parmenac, brane u rekreativnom centru u samom gradu, kao i sistemom odbrambenih nasipa i regulacijom korita svih vodotoka (regulacija je izvršena na teritoriji grada i to: na Čemernici, Lupnjači, Lozničkoj reci, Ateničkoj reci, Trnavskoj reci i potoku Moravac).

- Sistem odbrambenih nasipa i regulacije korita Z.Morave i pritoka nije završen, ali grad Čačak nije ozbiljno ugrožen poplavama.
- Pri nivoima u reci koji su blizu nivoa stogodišnjeg povratnog perioda, rečna voda se pojavljuje kao izlivanje u najnižim podrumima u gradu (ukoliko se na izlivnim građevinama glavnih kolektora ne ostvari potpuno zatvaranje tablastih ustava).
- Režim tečenja je u određenoj meri promenjen postojanjem uzvodnih akumulacija Ovčar banja, Međuvršje i Parmenac, brane u rekreativnom centru u samom gradu, kao i

sistemom odbrambenih nasipa i regulacijom korita svih vodotoka (regulacija je izvršena na teritoriji grada i to: na Čemernici, Lupnjači, Lozničkoj reci, Ateničkoj reci, Trnavskoj reci i potoku Moravac).

- Osnovni izvori zagađenja rečnih tokova su industrijski objekti, fekalna i atmosferska kanalizacija, kao i poljoprivredne zagađujuće materije.
- Ispitivanja kvaliteta voda se vrše posebno za reke, a posebno za upotrebljene vode. Na kvalitet vode utiče i taloženje nanosa u akumulacijama, što usporava rečni tok, plavi niže terene pri velikim vodostajima i menja korita reka.
- Eksplotacija nanosa kao građevinskog materijala je nekontrolisana.

Akumulacije – veštačka jezera

Jezero Međuvršje je najveće na Zapadnoj Moravi. Nastalo je pregrađivanjem ove reke na izlazu iz Ovčarko-kablarske klisure. Betonska brana je visoka 30 m, a dugačka 190m. Kota maksimalnog uspora je 274 mnm, minimalnog je 271 mnm, a zapremina vode u njemu 18,5 miliona m³. Najveća dubina je 23m. Za vreme visokog vodostaja, dužina jezera dostiže 11 km. Punjenjem jezera potopljeno je 150 ha obradivog zemljišta i iseljeno 10 kuća iz sela Međuvršje. Voda iz jezera Međuvršje se tunelom odvodi do postrojenja istoimene hidroelektrane.

- Iako je teren dozvoljavao podizanje veće brane, vodilo se računa o brojnim prirodnim i antropogenim objektima (manastiri i izvori mineralne vode bi bili ugroženi).
- Zapaženo je veliko zasipanje jezera nanosom.

Ovčarsko-kablarsko jezero je nastalo podizanjem betonske brane uzvodno od železničkog mosta (bivša pruga uskog koloseka Čačak – Užice), kod Blagoveštenjskog tunela. Dužina brane je 45 m, a visina 12 m. Dužina jezera je oko 7 km, a širina 40-100m. Spada u manja veštačka jezera, jer mu je projektovana zapremina oko 3 miliona m³. Kota maksimalnog uspora je 295,20 mnm, a minimalnog je 291 mnm. Voda ovog jezera se tunelom odvodi do hidrocentrale „Ovčar Banja“, a posle prolaska kroz turbine – voda se betonskim kanalom kod Ovčar Banje vraća u korito Zapadne Morave, gde već počinje jezero Međuvršje.

- Zbog velikog zasipanja nanosom, Ovčarsko-kablarsko jezero je izgubilo prvo bitni značaj za proizvodnju energije i turističke potrebe.

Jezero Parmenac je treće izgrađeno jezero na Zapadnoj Moravi, sa ciljem da akumulira vodu za navodnjavanje (800 000 m³).

- Zapremina akumulacije se smanjuje zbog velikog zasipanja nanosom.
- Sistem za navodnjavanje koji počinje iz ovog jezera ne funkcioniše.

Jezero u rekreativnom centru „Mladost“ je četvrto jezero, sa osnovnom namenom za kupanje i rekreaciju.

- Zbog zagađenosti vode Zapadne Morave, dugo nije bilo u funkciji

Erozije, bujice, rečni nanos

Producija nanosa u rečnim slivovima i transport u vodotocima predstavljaju dve komponente prirodnog procesa koji ima veliki vodoprivredni značaj. Transport nanosa u slučaju intenzivnijih erozionih procesa u slivovima, najčešće prevazilazi transportnu sposobnost rečnih tokova, pa dolazi do taloženja nanosa i zasipanja akumulacija.

- Sa gledišta vodoprivrede, od manjeg je interesa degradacija zemljišta od ugrožavanja vodoprivredne i saobraćajne infrastrukture, kao i poljoprivrednog zemljišta.
- Sлив Zapadne Morave pripada kategoriji jake erozije (klasifikacija je na pet kategorija: od ekcesivne do vrlo slabe).
- Izgrađenost akumulacija na vodotocima Srbije ima značajan efekat na globalni bilans, jer sumarni transport nanosa u sливу Velike Morave daje smanjeni ulaz nanosa u HE "Đerdap I", ali pojedinačno je negativan efekat, jer se smanjivanjem korisne zapremine akumulacija-ugrožava njihova hidroenergetska namena (HE "Međuvršje")

Melioracioni sistem

Melioracioni kanal obodom grada – severno od Z. Morave, izgrađen je od Parmenca do Katrge, sa ciljem da navodnjava 16.000 ha, a do sada je izgrađen deo sistema na površini 4.652 ha (gravitaciono i veštačkom kišom). Objekti sistema su: vodozahvat – brana u Parmencu širine 50m, sa uredajima za podizanje i spuštanje ustava; glavni kanal dužine 24,4 km (otvorenog tipa, trapeznog oblika, obložen betonskim pločama, dimenzionisan za 5m³/s); površinska razvodna mreža (dužine 27 km, od betonskih elemenata pravougaonog oblika); podzemna razvodna mreža (cevovod dužine 300 km od betonskih cevi prečnika 200 - 900 mm); i prateći objekti (13 mostova sa ustavama, 22 mosta bez ustava, 13 sifona za prevođenje vode ispod prirodnih prepreka dužine 418m).

- Sistem nije kompletno izgrađen (ravnjanje terena, izgradnja manjih kanala do pojedinačnih parcela u vlasništvu poljoprivrednih proizvodača...), pa se delimično koristi.
- Sistem se ne održava i u veoma lošem je stanju.
- Reaktiviranje ovog kanala je neizvesno iz više razloga: pojava nekontrolisane urbanizacije naselja kroz koja prolazi ovaj sistem, ukrupnjavanje individualnih parcela u smislu agrokulturnog sprovođenja planova je diskutabilno u većini sela, održavanje sistema (glavnog kanala i sekundarne mreže) u ispravnom stanju je problematično, zato što je sporno vlasništvo i ingerencije (preduzeće „Poljopromet“, kao vlasnik sistema, više ne postoji, a brigu o kanalu niko nije preuzeo u svoju nadležnost).

3.1.4.3. Elektroenergetika

Teritorija Republike, u elektroenergetskom smislu sastoji se od nekoliko konzumnih područja, tako da svaka opština pripada nekom od njih. Teritorija opštine-grada Čačak pripada konzumnom području Elektrodistribucije "Čačak", kome pripadaju još i teritorije opština Gornji Milanovac i Lučani. Elektroenergetska infrastruktura na teritoriji opštine Čačak predstavljena je objektima za proizvodnju, transformaciju i prenos električne energije.

Proizvodnja električne energije

Kao infrastrukturni objekti za proizvodnju električne energije, na teritoriji opštine postoje dve hidroelektrane i jedna termoelektrana.

1. Obe hidroelektrane, i HE "Ovčar Banja" i HE "Međuvršje", nalaze se na reci Zapadna Morava uzvodno od gradskog područja. Obe poseduju akumulaciono jezero sa betonskom branom i pripadaju grupi najstarijih hidroelektrana. Stanje hidroelektrana je takvo da im je projektovani eksploracioni vek pri kraju, a oprema zastarela.

U elektroenergetskom bilansu postojeće hidroelektrane učestvuju sa ukupno 13 MVA. Inače, kad je u pitanju snaga hidroelektrane, jedinu bitnu ulogu imaju protok i visinski pad vode. Projektovana snaga mogla je u startu biti veća, ali od povećanja nivoa jezera odustalo se u

cilju zaštite kulturno-istorijskih lokaliteta. Formiranjem jezera Međuvršje iseljeno je stanovništvo iz 10 kuća sela Međuvršje i potopljeno 150 ha obradive površine.

Veća količina hidro-električne energije može se ostvariti:

- a) povećanjem proizvodnje u postojećim hidroelektranama;
- b) izgradnjom novih hidroelektrana;
- a) Veća proizvodnja električne energije u postojećim elektranama može se ostvariti povećanjem vremena rada postrojenja, što je u direktnoj vezi sa količinom vode u jezerima, koja su danas zapuštena i muljevita, sa manjom količinom vode nego u početku eksploatacije, što čini ove hidroelektrane tzv. "vršnim", odnosno namenjenim za popunjavanje "špiceva" dnevnih dijagrama potrošnje.

Čišćenjem jezera mogla bi se povećati zapremina vode u njima i tako povremeno, a dovođenjem nove vode sa strane, trajnije produžiti vreme rada agregata.

Modernizacija opreme uveliko bi doprinela povećanju efikasnosti.

b) Na teritoriji opštine-grada Čačka i okolnih na konzumnom području Elektrodistribucije "Čačak" postoje vodotokovi koji geografijom okolnog terena, protokom vode i eventualnom kombinacijom sa sistemima vodosnabdevanja predstavljaju povoljna rešenja za izgradnju novih hidroelektrana.

Osim toga veliki broj manjih vodotokova pruža povoljne uslove za izgradnju mini-hidroelektrana, od kojih bi se mogle izgraditi i neke značajnih snaga, ali i neke manjih snaga na rekama u slivu Zapadne Morave. Postoji izvestan broj objekata (starih vodenica i sl.) pogodnih za realizaciju takvih projekata, tako da se uz minimalna ulaganja (hidrotehnički deo u osnovi već postoji) može doći do električne energije.

U ovoj oblasti mogu se pojaviti različiti oblici svojine. Nedostaje akcija države u smislu poboljšanja informisanja stanovništva, pojednostavljenja zakonske regulative, naročito u oblasti prava i obaveza proizvodača i odnosa proizvodač – potrošač električne energije, kao i obezbeđenja povoljnih materijalnih uslova, što se naročito odnosi na tipizaciju opreme, bolje mogućnosti nabavke i povoljnije uslove kupovine opreme, kao i instaliranja i održavanja postrojenja.

Potrebno je uraditi odgovarajuće studije o mogućnostima izgradnje hidroelektrana na vodotokovima na teritoriji opštine-grada Čačak.

2. Termoelektrana, koja se nalazi u krugu Fabrike hartije "Božo Tomić" u industrijskoj zoni grada, u pogonu "Energetika" poseduje dva električna generatora i to u "Termoenergani" instalisane snage 8 MVA i "Staroj kotlarnici" snage 0,75 MVA.

Tabela br.22

TERMOENERGANA	- parni kotao na gas; - parni kotao na ugalj; - generator sa turbinom 8 MVA; - glavno razv. postrojenje 10 kV;
HEMIJSKA PRIPREMA VODE	- postrojewe za hemijsku pripremu vode sa podstanicom; - rashladni tornjevi;
STARA KOTLARNICA	- 2 kotla na ugalj; - generator sa turbinom 750 kVA

Proizvodnja pare danas je znatno umanjena u odnosu na period krajem devete decenije dvadesetog veka, a proizvodnja električne energije prekinuta je 1991. godine, najviše zbog

velikog smanjenja obima proizvodnje okolnih fabrika koje su se snabdevale parom iz Fabrike hartije, ali i nemogućnosti sopstvenog finansiranja održavanja i rekonstrukcije postrojenja. Sopstvena potrošnja električne energije fabrike danas je nešto ispod 1000 MWh/god. Jedan od razvojnih pravaca je poboljšanje energetske efikasnosti ili uštede električne energije, a drugi proizvodnja električne energije.

Veliki broj individualnih dizel-agregata malih snaga svojom proizvodnjom zanemarljivo malo utiču na elektroenergetski bilans, ali imaju značaj u slučajevima nestanka električne energije, jer predstavljaju rezervne izvore napajanja. Karakterišu ih male dimenzije, laka manipulacija, skupa proizvodnja, male snage, velika buka u radu, prisustvo izduvnih gasova, mogućnost nestručnog rukovanja, potreba postojanja posebne i odvojene elektroinstalacije (nemešanje sa postojećim kućnim instalacijama), nekontrolisan broj od strane zajednice, neobnovljiv vid energije... Ovi agregati, kao proizvodi pojavljuju se slobodno na tržištu i mogu se naći u maloprodaji.

Ostali izvori električne energije na teritoriji opštine-grada Čačak koriste se kao individualni slučajevi i za to ne postoje odgovarajući podaci. Obnovljivi i alternativni izvori energije, od kojih su pojedini novi, a neki su u svetu u upotrebi već duže vreme, za čije korišćenje na teritoriji opštine-grada Čačak postoje relativno povoljni uslovi, obuhvataju fotonaponske sisteme, toplotne kolektore, vetro-potencijal, vodeni potencijal, geotermalni potencijal, biomasu, gorivne celije i sl.

Transformacija električne energije

Na teritoriji opštine-grada Čačak najveća je TS 220/110 kV "Čačak 3" u Viljuši, koja u svom krugu poseduje i MTK postrojenje. Sa njenih sabirnica na 110 kV-noj strani vrši se napajanje mreže ED "Čačak". Međutim, mreža ED "Čačak" ima potreba za većom količinom električne energije nego što je kapacitet ove trafostanice (150 MVA), tako da se ostatak potreba (oko 80 MW aktivne i 14 MVAr reaktivne snage) nadoknađuje iz TS 220/110 kV "Požega".

Na ovom naponskom nivou sistem je stabilan.

Na konzumnom području ED "Čačak" postoje četiri TS 110/35, odnosno 110/10 kV, ukupne instalisane snage svih transformatora 110/35 kV od 183 MVA (odnosno 163 MVA, jer jedan transformator 110/35 kV snage 20 MVA u TS 110/35 kV "Guča" nije u funkciji, koga obavezno treba uvrstiti u plan servisa ili zamene u bliskom periodu), odnosno transformatora 110/10 kV od 63 MVA. Ovi objekti, od kojih se TS 110/35 kV "Čačak 1" i TS 110/x kV "Čačak 2" nalaze na teritoriji opštine-grada Čačak, predstavljaju srce elektroenergetskog sistema u Čačku. Tako se dolazi do ukupne instalisane snage svih TS 110/x kV od 246 MVA (odnosno 259 MVA nakon uključenja i generatora hidroelektrana). Sa druge strane ukupno opterećenje na konzumnom području ED "Čačak" (mereno na sabirnicama 10 kV) iznosi oko 165 MW aktivne i 67 MVAr reaktivne snage, što ukupno iznosi 177 MVA prividne snage.

Prognozirani konzum ED "Čačak" za 2020. godinu je oko 231 MW aktivne i 74 MVAr reaktivne snage, odnosno oko 242 MVA prividne snage. Iz razloga povoljnije prostorne raspodele snage, rasterećenja postojećih TS 35/10 kV, boljeg snabdevanja sela, kao i formiranja "prstenova" 110 kV potrebno je izgraditi nekoliko novih TS 110/10 kV, za šta na teritoriji opštine-grada Čačak postoje povoljni uslovi. Time bi definitivno bio usvojen naponski nivo 110/10/0,4 kV kao optimalno rešenje. Optimalne tipske snage novih TS 110/10 kV su 2h20 MVA. Osim toga, u nekim konkretnim slučajevima, radi pouzdanosti napajanja, potrebno je zameniti neke od postojećih transformatora, i to u TS 110/35 "Čačak 1" i "Čačak 2", čime se poboljšava održivost, odnosno sigurnost u slučaju ispada sistema.

Takođe, neke transformatore treba zameniti iz razloga isteka predviđenog radnog veka, što se odnosi na TS 110/35 "Čačak 1", gde je predviđeni radni vek transformatora 110/35 kV, 20 MVA, istekao 2003. a transformatora 110/35 kV, 31,5 MVA 2005. godine, kao i na transformator T2 110/35 kV, 20 MVA u TS 110/35 kV "Guča", koji trenutno nije u funkciji i kome je predviđeni radni vek istekao 2003. godine.

Prethodna analiza, zbog povezanosti elektroenergetskog sistema, nameće zaključke u vezi postojećih TS 35/10 kV, kojih ima 12 na teritoriji opštine Čačak ukupne instalisane snage 138 MVA, odnosno 23 na konzumnom području ED "Čačak" ukupne instalisane snage 226 MVA, da naponski nivo 35 kV kod transformacije gubi značaj. Postojeći objekti napona 35 kV, prikazani "Blok šemom elektroenergetske mreže na teritoriji opštine-grada Čačak" i kartom "Elektroenergetika", zadržali bi svoje lokacije i pretrpeli samo proširenja do svojih optimalnih mogućnosti (kapaciteta), bez gradnje novih objekata (osim u slučaju već planirane gradnje od strane Elektrodistribucije "Čačak" nove TS 35/10 kV "Mrčajevci", koja bi u drugoj fazi imala prenosni odnos 110/10 kV). Tako bi postojeći objekti TS 35/10 kV mogli biti prošireni na 2h8 MVA bez značajne rekonstrukcije, a gradnja novih objekata odnosila bi se na TS 110/10 kV. Predviđeni eksploatacioni vek transformatora takođe je ograničavajući faktor koji nameće potrebu zamene nekih transformatora naponskog odnosa 35/10 kV, čime bi se završio proces optimizacije sistema transformacije napona 35/10 kV. Pregledni prikaz transformatora kojima je istekao predviđeni period eksploatacije dat je sledećom tabelom:

Tabela br.23

TS 35/10 kV	Transformator 35/10 kV	Instalisana snaga (MVA)	Godina proizvodnje	Predviđeni radni period (god.)
"Gornji Milanovac 3"	T2	4	1968.	2005.
"Beršići"	T	2,5	1965.	2005.
"Brezak"	T1	4	-	2003.
"Brezak"	T2	2,5	1962.	2003.
"Ovčar Banja"	T2	1	1969.	2005.
"Čačak 4"	T2	4	1966.	2005.
"Kazanica"	T1	4	-	2003.
"Brđani"	T1	2,5	-	2003.
"Brđani"	T2	2,5	-	2003.
"Centar"	T4	4	-	2003.
"Guča 1"	T2	2,5	1958.	2003.
"IKG"	T2	2,5	1958.	2003.
"Lučani"	T1	4	1969.	2005.

Krajnji učesnici u transformaciji električne energije (najближи krajnjim potrošačima) su TS 10/0,4 kV, koje su u različitom broju raspodeljene po katastarskim opštinama, što je prikazano kartom "Elektroenergetika". Najviše ih ima u Preljini (24), a najmanje u Kulinovcima, Premeći i Sokolićima (po 1). Na teritoriji opštine Čačak prisutni su razni tipovi TS 10/0,4 kV, od MBTS, preko ZTS, LTS itd. do STS i PTS. Neke su sa dva, a većina sa jednim transformatorom, a karakteriše ih takođe i prisustvo različitih instalisanih snaga od 100 do 1000 kVA.

Razvoj mreže ED "Čačak" podrazumeva povećanje broja TS 10/0,4 kV, pri čemu se MBTS 10/0,4 kV snage 630 kVA nameće kao optimalno rešenje, za šta na teritoriji opštine-grada Čačak postoje povoljni uslovi, kako na gradskom području u cilju uklapanja u nova urbanistička rešenja, tako i na seoskim područjima u cilju poboljšanja kvaliteta života na selu, ulaganja u sela i povratka mlađih ljudi. Novi Zakon o planiranju i izgradnji omogućava jednostavnu pravnu proceduru kod izgradnje tipskih trafostanica 10/0,4 kV.

Prenos električne energije

Prenos električne energije visokog napona na teritoriji opštine-grada Čačak vrši se dalekovodima naponskog nivoa 220 kV, 110 kV (karte "Energetska infrastruktura" i "Elektroenergetika" i "Blok šema elektroenergetske mreže na teritoriji opštine Čačak"), 35 kV (karta "Elektroenergetika" i "Blok šema elektroenergetske mreže na teritoriji opštine-grada Čačak") i 10 kV i kablovima naponskog nivoa 35 kV (karta "Elektroenergetika" i "Blok šema elektroenergetske mreže na teritoriji opštine Čačak") i 10 kV.

Dalekovodom 220 kV u pravcu Kraljevo – Požega, dovodi se visoki napon 220 kV u konzumno područje ED "Čačak" radi napajanja TS 220/110 kV "Čačak 3", snage 150 MVA, kao jedine postojeće tog nivoa na teritoriji opštine-grada Čačak, ali i TS 220/110 kV "Požega".

Zaštitni koridor DV 220 kV je prostor ispod dalekovoda u širini od 70 m, odnosno po 35 m sa obe strane ose dalekovoda.

Ovaj deo sistema prenosa poseduje visok stepen stabilnosti, što je od velikog značaja, jer pripada većem broju konzumnih područja i predstavlja primer povezanosti čačanske sa teritorijama ostalih okruga.

Na području ED Čačak postojeća 110 kV-mreža ne zahteva hitne intervencije, jer ima dobre prenosno-distributivne karakteristike i nije kritično opterećena. Analiza stanja visokonaponske mreže ukazuje na potrebu izgradnje nekoliko novih TS 110/10 kV, što podrazumeva i postavljanje novih DV 110 kV kako iz razloga njihovog napajanja, tako i zbog formiranja novih "prstenova".

Zaštitni koridor DV 110 kV ima širinu od 70 m, odnosno po 35 m sa obe strane od ose dalekovoda.

Karakteristika 35 kV-ne prenosne mreže na konzumnom području ED Čačak je:

- različito opterećenje vodova (od 9% nominalne snage za vod TS 110/35 kV "Guča" – TS 35/10 kV "Kotraža" do 74% nominalne snage za vod TS 35/10 kV "Košutnjak" – TS 35/10 kV "Separacija"),
- veliki gubici u nekim delovima mreže (npr. od TS 110/35 kV "Guča" do TS 35/10 kV "Lučani", od TS "35/10 kV "Košutnjak" preko TS 35/10 kV "Separacija" do TS 35/10 kV "Brezak" i od TS 110/35 kV "Čačak 1" preko TS 35/10 kV "Zablaće" do TS 35/10 kV "Bresnica") i
- nedostatak rezervnog napajanja u slučaju ispada nekoliko vodova 35 kV.

Ovi nedostaci mogu biti otklonjeni:

- rasterećenjem dela mreže 35 kV,
- fizičkim pojačanjem linija zamenom postojećih provodnika provodnicima većeg preseka,

- dupliranjem vodova.

Realizacijom plana, na osnovu zaključaka analize stanja TS 110/h kV, o izgradnji nekoliko novih TS 110/10 kV, izvršilo bi se rasterećenje postojećih TS 35/10 kV, a time i dela sistema prenosa 35 kV. Analiza stanja TS 35/10 kV, kao i kompletne elektroenergetske situacije nagoveštava potrebu samo za:

- proširenjem postojećih trafostanica 35/10 kV do optimalnih kapaciteta, a ne i za izgradnjom novih, što zahteva pojačanje postojećeg sistema prenosa 35 kV.
- postepenim prevođenjem vazdušne u podzemnu 35 kV-nu mrežu i usklađivanjem trasa kablova sa saobraćajnim i urbanističkim rešenjima, radi optimalnog iskorišćenja prostora.
- Zaštitni koridor DV 35 kV je prostor ispod dalekovoda u širini od 15 m (po 7,5 m sa obe strane ose dalekovoda).

Mreža 10 kV prostorno je veoma razgranata. Postoji na svim delovima teritorije opštine u vidu dalekovoda, ili podzemnih kablova 10 kV. Dalekovodi su postavljeni na stubove različitih tipova: betonski (najčešći slučaj), drveni i metalni (ređe). Prisutni su na području Generalnog plana, a naročito van njega.

Kablovska mreža 10 kV uglavnom postoji na gradskom području. Tendencija je i dalje postepeno prevođenje vazdušne 10 kV-ne u podzemnu mrežu na području unutar granica Generalnog plana i usklađivanje trasa kablova sa saobraćajnim i urbanističkim rešenjima, radi efikasnijeg iskorišćenja prostora.

Izgradnja novih TS 10/0,4 kV nameće potrebu za izgradnjom novih napojnih vazdušnih ili kablovskih vodova 10 kV, ali i dodatnih deonica zbog formiranja novih 10 kV-nih prstenova. Rekonstrukcija postojećih TS 10/0,4 kV, kao i veliko opterećenje pojedinih vodova zahtevaju pojačanje postojećih vodova, što se po pravilu radi prema planu i potrebama isporučioca električne energije.

Zaštitni koridor DV 10 kV je prostor ispod dalekovoda širine 10 m (po 5 m sa obe strane ose dalekovoda).

Niskonaponska mreža 0,4 kV prisutna je na teritoriji opštine-grada Čačak u vidu vazdušnih vodova i samonosivih snopova, ukupne dužine oko 1700 km, postavljenih na niskonaponske stubove (u najvećem broju slučajeva drvene ili betonske), kao i podzemnih kablova ukupne dužine oko 100 km, uglavnom na području Generalnog plana.

Tendencija je i dalje postepeno prevođenje vazdušne u podzemnu mrežu kako na području unutar granica Generalnog plana, tako i van njega i usklađivanje trasa kablova sa saobraćajnim i urbanističkim rešenjima, radi efikasnijeg iskorišćenja prostora.

Takođe, treba nastaviti sa realizacijom plana zamene drvenih stubova betonskim, kao i rekonstrukcije mreže prema planu isporučioca električne energije.

U zoni gradskog građevinskog zemljišta, a delom i van nje, funkcioniše javno osvetljenje u vidu delova NN mreže koji potiču sa izvoda u poljima javnog osvetljenja u oko 250 trafostanica 10/0,4 kV na teritoriji opštine-grada Čačak. Kao izvor svetla dominiraju živine sijalice u svetiljkama postavljenim na stubove postojeće NN mreže, napojene vazdušnim vodovima, a u centralnom delu grada prisutne su i svetiljke sa natrijumovim sijalicama visokog pritiska, postavljene na sopstvene stubove za javno osvetljenje, napojene podzemnim kablovima. Karakteristika javnog osvetljenja je veliki iznos na računu za utrošenu električnu energiju, slabi fotometrijski efekti u velikom broju ulica, dotrajalost postojećih svetiljki, spora dojava kvarova, nemogućnost brze intervencije zbog prisustva opreme za napajanje javnog osvetljenja unutar trafostanica itd.

Postoje povoljni uslovi za rekonstrukciju javnog osvetljenja, koja bi se izvršila postepenom zamenom postojećih svetiljki novim, efikasnijim, sa boljim fotometrijskim karakteristikama, sijalicama manje snage i dužim vekom trajanja, uz mogućnost redukcije osvetljenja primenom dvostepenih balasta ili drugih rešenja sa kontinualnom regulacijom snage, kao i ugradnjom sistema za daljinsku komandu i nadzor javnog osvetljenja, pa čak i sa daljinskim očitavanjem

utrošene električne energije, što će kad-tad inače biti realizovano (u pitanju su samo ekonomski faktori), uz izmeštanje elektroopreme u ormane van trafostanica. Potrebno je proširiti sisteme javnog osvetljenja i u ulicama prigradskih i seoskih naselja.

3.1.4.4. Termoenergetika

Sadašnje stanje energetske infrastrukture na teritoriji opštine-grada Čačak je u velikoj meri odraz sadašnje ekonomske situacije u oblasti energetike i to u svim sektorima proizvodnje i potrošnje.

Analizu postojećeg stanja energetske infrastrukture možemo dati sa različitih aspekata:

- tehničkog aspekta
- ekonomskog aspekta
- ekološkog aspekta

Navedena tri aspekta su opredeljujući činioci za vrstu energenta koje se koriste na tritoriji Opštine-grada Čačak.

Ugalj sa toplotnom moći od oko 21.600 MJ/t spada u red srednje kvalitenih goriva. Za korišćenje uglja kao energenta u proizvodnji toplotne energije potrebno je obezbediti mesto za njegovo skladištenje kao i po njegovom sagorevanju mesto za odlaganje pepela i šljake.

Obzirom da se potrebne količine obezbeđuju iz domaćih resursa, korišćenje uglja ima veliku ekonomsku opravdanst. I pored ekonomske opravdanosti korišćenja uglja kao energenta vrednost godišnje potrošnje na teritoriji Opštine je trostruko opala zbog prelaska velikih industrijskih ložišta na gas.

Ograničavajući faktor korišćenja uglja kao energenta su produkti sagorevanja koji se u velikom procentu nalaze u izduvnim gasovima. Najugroženiji deo opštine je gradsko jezgro u kome se nalaze blokovske kotlarnice kao i veći broj individualnih ložišta koja nisu priključena na sistem gasifikacije ili toplifikacije. Od ukupne potrošnje uglja na teritoriji opštine Čačak, 80% je potrošnja u delu sa visokom gustinom naseljenosti.

U tabeli je dat prikaz emisije produkata sagorevanja za ukupnu potrošnju uglja na teritoriji Opštine.

Tabela br.24

Vrsta goriva	Potrošnja t/god	SO ₂ t/god	NO _x t/god	CO t/god	ča t/god	CO ₂ t/god
ugalj	10.000	226.8	64.8	64.8	32.4	22032

Nafta i naftni derivati

Mazut i lož ulje spadaju u goriva visoke toplotne moći (mazut 40.500 MJ/t, lož ulje 42.000 MJ/t). Ako se uzme u obzir i mogućnost automatizacije ložišta koja koriste tečna goriva, mazut i lož ulje spadaju sa tehničkog aspekta u red visoko kvalitetnih energenata. Kao i za ugalj, za mazut i lož ulje potrebno je obezbediti odgovarajući prostor za skladištenje.

Bilansne količine tečnog goriva kao energenta u proizvodnji toplotne energije, na teritoriji opštine Čačak, su u tendenciji opadanja. Razlozi su: naftna kriza u svetu, privredna i politička kriza u našoj zemlji i racionalizacija i supstitucija potrošnje energije.

Produkti sagorevanja mazuta i lož ulja sadrže manji procenat štetnih materijala nego ugalj, ali bitno utiču na zagadenje životne sredine. Sva veća ložišta koja sagorevaju tečna goriva nalaze se u gradskoj zoni, tako da prikazana tabela o emisiji produkata sagorevanja odnosi se na područje grada.

Tabela br.25

Vrsta goriva	Potrošnja t/god	SO ₂ t/god	NO _x t/god	CO t/god	čađ t/god	CO ₂ t/god
Mazut	4100	207.5	23.34	5.05	8.2	13169.5
Lož ulje	250	5.25	2.03	0.30	0.11	682.5

Tečni naftni gas (TNG) ima veću toplotnu moć od mazuta i lož ulja i sa te tačke gledišta povoljniji je za korišćenje od mazuta i lož ulja. Sa druge strane TNG kao naftni derivat nema ekonomsku opravdanost korišćenja osim kao prelazno rešenje do gasifikacije područja u kom se koristi.

Gas

Od svih navedenih goriva gas ima najveću toplotnu moć. Ložišta koja koriste gas su automatizovana sa najvećim stepenom korisnosti. Razvojem sistema gasifikacije gas se do ložišta doprema sistemom cevovoda, tako da uz ložište nije potrebno obezbediti mesto za njegovo skladištenje.

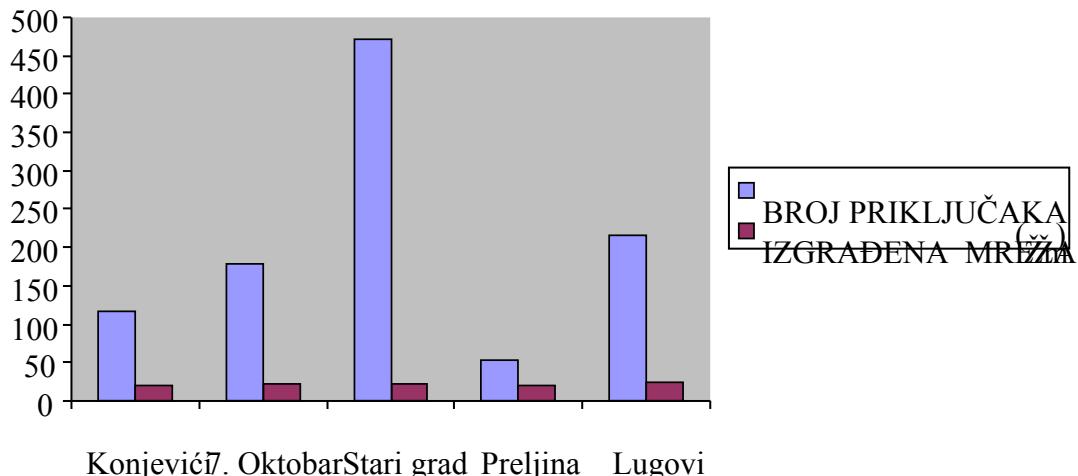
Ako se analizira odnos dobijene energije i bilansne količine utrošenog gasa dobija se veoma povoljan ekonomski aspekt korišćenja gasa kao energenta.

Imajući u vidu izgrađenu gasovodnu mrežu kao i planove razvoja gasifikacije Opštine-grada Čačak vidi se da su najveći energetski potrošači priključeni ili planirani da budu priključeni na gasnu instalaciju za kratak vremenski period što nije potpuno ni tehnički ni ekonomski opravdano s'jedne strane što se veći deo bilansne količine gasa ostvaruje iz uvoza, a sa druge strane prisutna je nemogućnost postizanja dovoljnog pritiska za transport gasa što prouzrokuje prestanak rada većih gasnih potrošača u periodu niskih spoljnih temperatura.

Analizom sektora široke potrošnje dobija se takođe neravnomeran odnos broja potrošača i izgrađene mreže.

Grafik br.9

Odnos broja priključaka i izgrađenosti mreže

Sektor „široke potrošnje“ treba pre svega da obuhvata delove grada koji nisu obuhvaćeni sistemima daljinske toplifikacije, prigradska i seoska naselja.

Iz dijagrama odnosa broja priključaka i izgrađenosti mreže vidi se da je najbolji odnos izgrađene mreže i broja priključaka pri merno regulacionoj stanici „Stari grad“ koja se nalazi na KO Čačak, tako da širenje distributivne mreže pre svega treba usmeriti na katastarske opštine sa većim gustinama naseljenosti kao što su KO Čačak i KO Ljubić a onda na prigradska i seoska naselja gde postoji ekomska opravdanost izgradnje MRS i distributivne gasne mreže.

Prepoznavanjem zona gasifikacije u sektoru široke potrošnje može se proračunati gde je broj potencijalnih korisnika u gradskom području oko 25.000, a u ostalim naseljima oko 20.000. Imajući u vidu dispoziciju i kapacitet izgrađenih magistralnih i gradskih gasovoda, procenjuje se da je realan broj budućih korisnika gasa oko 22.000.

Na osnovu ovakve analize i proračuna dobija se zbirna očekivana potrošnja gase za grad Čačak od oko 54.000 m³/h, a za teritoriju cele opštine Čačak oko 67.000 m³/h. Međutim prema planovima distributera gase, za Opština-grad Čačak planirana je distribucija gase u količini od 40.000 m³/h.

Prema sadašnjem broju priključenih potrošača u toku najhladnjeg meseca u godini opština Čačak troši oko 11.500 m³/h prirodnog gasea, od čega je 7.000 m³/h za potrebe toplana, 3.000 m³/h za potrebe industrije i privrede, a 1.500 m³/h za široku potrošnju.

Sagorevanjem gasea dobija se najmanji procenat emisije štetnih gasova u vazduhu, tako da je sa ekološkog aspekta gas najpovoljniji energet. Ako se uzme u obzir da se toplane i industrija koja koristi gas nalazi u širem području gradskog naselja, emisija štetnih gasova u produktima sagorevanja gasea za gradsko područje je:

Tabela br.26.

Vrsta goriva	Potrošnja m ³	SO ₂ t/god	NO _x t/god	CO t/god	čad t/god	CO ₂ t/god
gas	20.360.000	0.70	32.86	19.72	0.00	37465.33

Obnovljivi izvori energije

Pored navedenih fosilnih goriva, za proizvodnju toplotne energije mogu se koristiti i obnovljivi izvori energije kao što su: sunčeva energija, termalne vode, drva, kao i ogrev koji se proizvodi od otpadnih materija biljnog i životinjskog porekla (biomasa).

- Energija sunčevog zračenja

Količina sunčevog zračenja za zimski period na teritoriji opštine-grada Čačak:

Tabela br. 27

u jutarnjim časovima	period posle 13h
6-50 W / m ²	300-400 W/ m ² :

Količina sunčevog zračenja za letnji period na teritoriji opštine-grada Čačak

Tabela br. 28

u jutarnjim časovima	period posle 13h
20 – 200 W/ m ²	600-700 W/ m ²

Količina sunčevog zračenja na teritoriji opštine-grada Čačak može se koristiti kao toplotni izvor za niskotemperатурне toplotne procese (grejanje potrošne vode, podna grejanja, ...)

- Termalne vode

Perspektivna lokacija za intezivnije korišćenje termalnih voda u energetske svrhe je Ovčar Banja. Na osnovu geoloških istraživanja, na dubini od 38 m temperatura vode iznosi 58oC. Na osnovu toga izvodi se zaključak da se na dubinama do 1000m mogu dobiti arteske vode temperature 70-80C. Trenutno se termalne vode koriste samo u banjske i rekreativne svrhe i ako po svojim karakteristikama može se koristiti i u energetske svrhe i to za zagrevanje objekata i korišćenje potrošne vode.

- Biomasa

Pod potrošnjom biomase podrazumeva se i potrošnja ogrevnog drveta. Opština-grad Čačak posede 15.286 ha šumskih površina (u državnom vlasništvu 5.378 ha a u privatnom vlasništvu 9907 ha), što iznosi manje od jednog ara po stanovniku. To je manje nego u svim okolnim opštinama i značajno ispod proseka regiona.

Obim seče državnih šuma kreće se između 5000 m³ i 6000 m³, pri čemu se celokupna zapremina ogleda u ogrevnom drvetu. Seča privatnih šuma takođe je u svrhu dobijanja ogrevnog drveta i ona je nekontrolisana od strane zajednice.

Ogrevno drvo i ako niže toplotne vrednosti jedan je od osnovnih ogreva u van gradskom području a prisutan je i u individualnim domaćinstvima u gradskom području.

Danas u svetu prisutne su razne tehnologije prerade biljnog i životinjskog otpada i njihovo korišćenje za energetske potrebe. Prisustvo takvih tehnologija posebno je karakteristično u prigradskim naseljima a korišćenje ogreva u individualnim domaćinstvima.

Toplifikacija

U gradu ili delovima grada sa povećanom gustom naseljenosti sa minimalnim toplotnim fluksom 20-30 MJ/s/km² (zgrade spratnosti P+2+P), kao i zgrade niže spratnosti koje se nalaze u blizini toplifikacionog sistema potpuno je tehno-ekonomski i ekološki opravdana izgradnja sistema toplifikacije.

Tehnički aspekt opravdanosti

- velika pogonska sigurnost u radu,
- mogućnost centralnog regulisanja,
- naizmeničnom upotreboru više kotlova moguća je veća pogonsk sigurnost.
- moguće je poboljšano korišćenje otpadne toplote i poboljšanje termodynamickog procesa u toplanama (termoelektranama kroz povoljniju kompleksnu proizvodnju električne i toplotne energije)
- moguće je koristiti i jeftinije gorivo za pogon (biomasa, otpadna ulja,...)
- velika sigurnost od požara i eksplozije, pošto se mere zaštite, pregleda i ispitivanja po zakonskim normama izvode na mestima gde se vrši proizvodnja toplotne energije,
- olakšano održavanje toplotnih izvora,
- toplifikacioni sistem nema ograničenja u veličini objekta, spratnosti i količini toplotne energije kao što postoji za gasifikaciju.

Ekonomski aspekt opravdanosti

- nema transporta goriva i pepela u oba smera

- ušteda prostora, bez potreba za pojedinačne kotlarnice po objektima kod potrošača, mestima za zalihe i dimnjaka,
- velika ekonomičnost u korišćenju goriva,
- usled boljeg korišćenja grejne toplove, potreba za korišćenjem električne energije i ostalih oblika energije od strane potrošača je značajno smanjena,
- priključenje pojedinačnih grejnih celina u sistem toplifikacije je ekonomski isplativije od drugih načina proizvodnje i korišćenja toplotne energije, kao i mogućnost merenja stvarno utrošene količine toplove,
- sistem toplifikacije ima veći stepen korisnosti od pojedinih lokalnih toplotnih izvora.

Ekološki aspekt opravdanosti

- zbog smanjenog broja pojedinačnih kotlarnica po objektima potrošača manje je zagađenje od štetnih gasova iz produkata sagorevanja
- oštećenja na magistralnim i lokalnim vodovima nemaju za posledicu isticanje SO₂, ili drugih hemijskih jedinjenja i zagađivača u vazduh i okolni prostor.

Toplane i blokovske kotlarnice koje ulaze u sastav toplifikacionog sistema grada daju ukupan konzum za grejanje grada od 72.77 MW, što znači da toplifikacioni sistem koristi samo 21.94 % građana (5.925 stambenih i poslovnih jedinica).

Postojeći toplifikacioni sistem grada Čačka je dostigao svoj radni maksimum. Proširivanja su ograničena, svedena su samo na odredene delove grada i sa ograničenom energijom. Blokovske i individualne kotlarnice su potpuno „odradile“ svoj radni vek i njihovo održavanje u pogonskoj spremnosti postiže se uz velike poteškoće. Najveći broj navedenih blokovskih kotlarnica nalazi su u užem centru grada što prouzrokuje veliki nivo zagadenja u gradu.

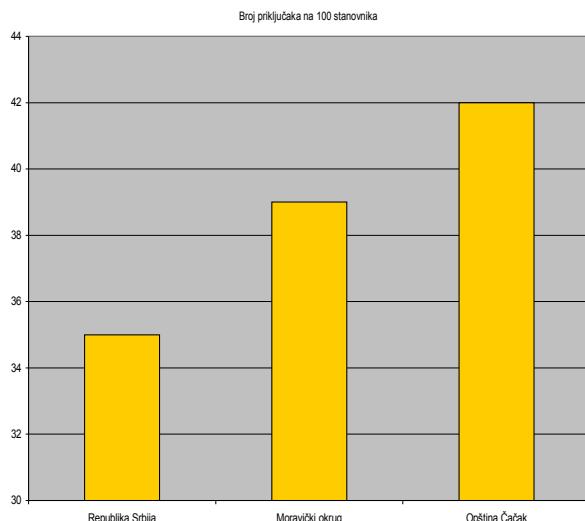
Vrelovodi

Cevna mreža je dimenzionisana za ukupan toplotni kapacitet od 45 MW. Izvestan broj deonica primarne mreže je podimenzionisan. Izvedeni radovi su urađeni veoma loše, spoljnja voda prodire u poliuretan i stvara veoma veliku koroziju na čeličnim cevima.

3.1.4.5. Telekomunikacije

Telefonska mreža brojem postojećih centrala na teritoriji opštine-grada Čačak, prosečnim brojem priključaka i assortimanom i kvalitetom usluga dostigla je nadprosečan nivo na teritoriji republike. Nekoliko gradskih centrala ("Čačak 1", "Čačak 2", "Alvaxinica" i "Jezdinsko polje") zajedno pokrivaju oko 18300 domaćinstava, odnosno 55400 stanovnika, što je približno 50 %, a ostale u proseku po 630 domaćinstava, odnosno 1860 stanovnika (najviše "Ljubić" 2190 domaćinstava, odnosno 7580 stanovnika, a najmanje "Ovčar Banja" 105 domaćinstava, odnosno 310 stanovnika).

Grafik br.10

Generalno, telefonska mreža u Čačku dospila je nadprosečan nivo u odnosu na Republiku, kao i na okrug kome pripada. Karakteriše je prosek od 42 priključka na 100 stanovnika, što je veće od republičkog (35 priključaka na 100 stanovnika) i okružnog (39 priključaka na 100 stanovnika) proseka.

U toku su akcije, u skladu sa Planom razvoja "Telekom"-a na području mrežne grupe Čačak, na ugradnji digitalnih centrala "Siemens" tipa "EWSD" sa matičnim centralama (HOST-ovima) u Čačku i Gornjem Milanovcu i udaljenim stepenima (RDLU-ovima) na područjima obe opštine, koji su povezani na matične centrale optičkim kablovima, što obezbeđuje teritorijalnu ravnopravnost kvaliteta servisa i asortimana na celom području. Trenutno, stepen digitalizacije je oko 85%. U bliskoj budućnosti radiće se na dovršavanju digitalizacije mreže zamenom postojećih, tehnološki prevaziđenih analognih sistema, proširenjem postojeće i izgradnjom nove mreže tamo gde trenutno nije dovoljno izgrađena.

Korišćenje multimedijalnih servisa i drugih aplikacija od strane korisnika (govorni servisi preko baznih ISDN priključaka, servisi za podatke sa širokopojasnim Internet pristupom, video servisi i sl.), cilj je koji treba da bude ostvaren prelaskom na mreže narednih generacija. Pristupna telekomunikaciona mreža može biti realizovana pomoću:

- postojećih bakarnih telefonskih linija korišćenjem raznih tipova multipleksera radi povećanja propusnog opsega, koaksijalnih bakarnih vodova, pri čemu nadzemne samonosive koaksijalne kablove, koji su inače našli široku primenu u kablovskoj televiziji treba "uvesti" u postojeću i planiranu TT kanalizaciju,
- bežičnog pristupa, koji je sada počeo da se koristi za pristup Internetu, ali će naći primenu kako u gradskom, tako i na ruralnim područjima, gde je obezbeđenje drugih pristupa neekonomično, kao i
- optičkih kablova, pre svega za poslovne korisnike, koji do sada nisu polagani u delu pristupne mreže.

Mreža je zamišljena tako da se formiraju komutaciona čvorista na pristupnim multiplekserima, koji se smeštaju u prostor sadašnjih telefonskih centrala, sa određenim brojem dodatnih distributivnih čvorova po potrebi (ulični kabineti), ili bez njih. Optičkim kablovima se pristupni multiplekseri povezuju na glavni komutacioni čvor "Čačak", koji će

kao komutator biti deo nacionalnog optičkog prstena i imati pristup jezgru nacionalne mreže. Zbog pouzdanosti formiraju se regionalni optički prstenovi, kao što je regionalni optički prsten Čačak-Guča-Ivanjica-Satelitska stanica-Požega-Lučani-Čačak.

Mreže mobilnih telefonija (prikazane kartom "Telekomunikacije" i šematskom kartom "RBS, Internet, TV i radio"), ostvarile su visok stepen pokrivenosti kako površine područja, tako i stanovništva okruga i to oko 90 % površine i preko 95 % aktivnog stanovništva. Infrastrukture mobilnih telefonija na teritoriji opštine-grada Čačak, prema stepenu pokrivenosti teritorije i stanovništva trenutno u visokoj meri zadovoljavaju potrebe u opštini, ali izgradnjom novih baznih stanica sa antenskim sistemima na pojedinim delovima područja može se postići totalna pokrivenost teritorije i stanovništva, ali i znatno povećanje kapaciteta, čime bi se zadovoljile nove buduće potrebe i zahtevi koje nameću brzina razvoja telekomunikacija i ubrzana pojava novih mogućnosti u ovoj oblasti.

Dugoročnim planom razvoja mreže mobilne telefonije predviđena je montaža većeg broja baznih stanica sa antenskim sistemima i pripadajućom opremom na teritoriji opštine-grada Čačak.

TV i radio mreža Čačka, od kojih TV sa jedanaest televizijskih kuća (jedna državna, jedna opštinska, pet privatnih i četiri kablovske, od kojih je jedna bežična) sa antenskim sistemima, a radio sa trinaest (plus dve) stanica sa antenskim sistemima, od kojih je jedna državna, jedna opštinska i jedanaest privatnih (i još dve od kojih jedna pripada Ministarstvu odbrane, a druga Udruženju radio-amatera Čačka), obe prikazane kartom "Telekomunikacije" i šematskom kartom "RBS, Internet, TV i radio", svrstavaju opština-grad Čačak u red nadprosečno razvijenih u tom pogledu.

Instaliranje novih TV i radio sistema predstavlja otvorenu mogućnost na tržištu, gde odgovarajuće Ministarstvo, nadležno za telekomunikacije ima ulogu dodeljivanja prava korišćenja frekvencija. Teži se poboljšanju pokrivenosti teritorije mrežama kablovske televizije, kao i kvaliteta usluga, nastavku započete akcije uspostavljanja pristupa internetu korišćenjem instalacija kablovske televizije, čime se vrše rasterećenja telefonskih linija i povećanja brzina prenosa, kao i ostvarenju bežičnih (Wireless) TV mreža.

Internet mreža na teritoriji opštine-grada Čačak, sa provajderskim stanicama prikazanim kartom "Telekomunikacije" i šematskom kartom "RBS, Internet, TV i radio", poseduje prosečnu razvijenost, sa tek započetim pristupom Internetu bežičnim putem. Pristup Internetu ostvaruje se korišćenjem telefonskih linija, u najčešćem slučaju sa zauzećem linija. Očekuje se brza primena novih tehnologija kojima će ovaj i slični problemi biti otklonjeni.

3.1.5. TURIZAM-PRIRODNA I KULTURNΑ DOBRA-ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

3.1.5.1. Turizam

Vizija razvoja turističkog sektora Republike Srbije urađena je na osnovu sprovedenih primarnih istraživanja današnjih posetilaca Republike Srbije i lokalnog stanovništva nekoliko strukturisanih radionica (Beograd, Čačak, Niš, Subotica i Novi Sad).

Turističko struktuiranje Republike Srbije

Na osnovu koncentracije različitih tipova resursa u pojedinim delovima zemlje, izvršena je podela na diferencirane klasterne:

1. Vojvodina
2. Beograd
3. Zapadna Srbija sa Kosovom i Metohijom
4. Istočna Srbija

Teritorija gradske opštine-grada Čačak pripada klasteru Zapadne Srbije. Turizam je jedan od strateških pravaca razvoja grada Čačka. Turistički proizvod ovog područja može se definisati kroz segmente turizma-turističke proizvode koji su razvijeni na ovom području. Izdvajaju se:

1. Opština-grad Čačak arheološki lokaliteti, ustanove kulture i kulturno-istorijski spomenici
2. Ovčarsko-kablarška klisura
3. Banje: Atomska banja G. Trepča, Ovčar Banja i Slatinska banja
4. Seoski turizam.

Na osnovu detaljne projekcije projekcije rasta smeštajnih kapaciteta po svim klasterima, procenjena ukupna visina ulaganja u pojedinim klasterima za klaster Zapadna Srbija, prema Strategiji razvoja turizma Republike Srbije, iznosi 38,8% od ukupnih ulaganja.

Turizam i rekreacija na teritoriji opštine-grada Čačka, uz komplementarne aktivnosti (poljoprivrednu, zanatstvo, itd.), predstavljaju potencijalno vrlo značajnu privrednu i društvenu aktivnost, prvenstveno zbog povoljnih prirodnih uslova, izuzetnih prirodnih i kulturnih vrednosti.

Najveći potencijal za razvoj turizma ima širi prostor Ovčarsko - kablarška klisura. Ovčarsko-kablarška klisura predstavlja jedinstvenu morfološku celinu. Udaljena je 8 km od Čačka. Usećena je između planinskih masiva Ovčara i Kablara. Dugačka je oko 20 km i odlikuje se strmim stranama i uklještenim meandrima Zapadne Morave. Morava je pregrađena branama pa su formirana dva veštačka jezera. Predstavlja prirodno dobro izuzetnih odlika, I kategorije i pod zaštitom je države. Prirodne lepote ovog predela i bogatstvo kulturno - istorijskih spomenika čine je izuzetno atraktivnom za posetioce. Meandre reke Zapadne Morave, beskrajno zelenilo okolnih šuma, manastiri, lekovita voda Ovčar Banje, flora i fauna, dva veštačka jezera sa mogućnošću bavljenja rekreativnim turizmom predstavlja turističku ponudu ovog kraja. Planine Ovčar i Kablar pogodne su za planinarenje, na njima postoji osam obeleženih planinarskih staza, tako da privlače mnogobrojne ljubitelje ovog sporta.

Ovčarsko-kablarška klisura je prepoznatljiva po prirodnim lepotama ali i po svojim kulturno-istorijskim spomenicima. U istoriji Srbije i naroda koji je živeo vekovima na ovim prostorima manastiri su imali značajnu ulogu, ne samo u duhovnom smislu, već u razvoju nacionalne svesti, sticanju znanja i opismenjavanju. Manastiri Ovčarsko-kablarške klisure Srpska Sveta Gora predstavljaju trag jednog vremena i svaki od tih manastira, a ima ih dvanaest ima svoju priču za period njihovog nastajanja i postojanja na ovim prostorima.

Opština-grad Čačak raspolaže sa značajnim banjskim potencijalom. Na prostoru Opštine se nalaze tri banje.

Ovčar Banja se nalazi u Ovčarsko-kablarškoj klisuri, udaljena 17km od Čačka i isto toliko od Požege, okružena šumovitim planinama Ovčarom i Kablarom.

Banja Gornja Trepča nalazi se na šumovitim obroncima planina Vujan i Bukovik, a na nadmorskoj visini od 460 m.

Slatinska banja nalazi se u selu Slatini, 17 km jugoistočno od Čačka, na padini planine Jelice.

Smeštajni kapaciteti u Ovčar Banji

Hotel -30 ležaja, Konačište-90 ležaja, Privatni smeštaj-40 ležaja, Planinarski dom-30 ležaja.

Smeštajni kapaciteti u banji Gornja Trepča

Hotel -27 ležaja, Stacionar-105 ležaja, Bungalovi-89ležaja, Konačište-138 ležaja, Privatni smeštaj-800 ležaja.

Smeštajni kapaciteti u Slatinskoj banji

Privatni smeštaj-16 ležaja.

Na teritoriji opštine se nalaze i izletišta u neposrednoj blizini grada Čačka, i to: Gradina (849m) je arheološko nalazište na planini Jelici, reka Kamenica i Grujine livade koje se nalaze na padinama planine Jelice.

Pored navedenih potencijala Opština ima izražene potencijale u seoskom turizmu (sela Rošci, Pakovraće, Prislonica,..).

Aktuelna turistička i rekreativna ponuda Čačanske Opštine nije dovoljno razvijena i aktivirana. Poseban problem predstavlja nedovoljna dostupnost i razvijenost saobraćajne, tehničke i turističke infrastrukture za kompletiranje i aktiviranje turističkih centara i celina.

Ukupni smeštajni kapaciteti na nivou opštine –grada Čačka

3 Hotela 118 ležaja, 2 Garni hotela, 2 Konačišta-339 ležaja, Privatnih smeštaja- 854 ležaja, 3 Motela-235 ležaja, 1 Planinarski dom-30ležaja, 10 Restorana sa smeštajem, 1 Stacionar-105 ležaja, Seoski turizam-20 ležaja, Bungalovi-89 ležaja

3.1.5.2. Prirodna i kulturna dobra

Najznačajniji prirodni resursi opštine-grada Čačak su predeona i ekološka celina izuzetnih odlika Ovčarsko - Kablarska klisura, izvori termomineralne vode banja Gornja Trepča, Ovčar Banja i Slatinska banja, kao i vidikovci koji mogu biti značajna izletnička mesta.

Ovčarsko-kablarska klisura je jedna od najznačajnijih predeona celina, sa svojim prirodnim i kulturnim vrednostima i znamenitostima opštine-grada Čačak, je Ovčarsko-Kablarska klisura. Klisura Zapadne Morave, između planina Ovčar i Kablar je stavljen pod zaštitu kao predeo izuzetnih odlika. Uredbom Vlade Republike Srbije Ovčarsko-kablarska klisura je proglašena za predeo izuzetnih odlika prve kategorije ("Sl. glasnik RS" br. 16/2000).

Ovaj predeo predstavlja pejzažnu raznolikost izrazite lepote i atraktivnosti, jedinstvenu i veoma značajnu kulturno-istorijsku celinu sa 12 manastira, sakralnih i memorijalnih objekata, specifičnih obeležja i biodiverziteta. Klisura je i spomenik geonasleđa.

Šume Ovčarsko-Kablarske klisure predstavljaju muzej u prirodi gde su prisutne mnogobrojne kombinacije zajedničkog života različitih vrsta i zajednica. Od 2250ha zaštićenog prirodnog dobra Ovčarsko-kablarske klisure, pod šumom se nalazi 1728ha, a neobraslo šumsko zemljište zauzima površinu od 208.73ha. Od toga državne šume zauzimaju od 1051.28ha a privatne 677ha. po poreklu najveću površinu zauzimaju izdanačke šume 763.98ha. Najvažnije u klisuri je prisustvo tercijalnih relikata kao što su: crni grab (*Ostrya carpinifolia*), cer (*Quercus cerris*), Kitnjak (*Quercus petraeae*), crni jasen (*Fraxinus ornus*), klen (*Acer campestre*), sitnolisna lipa (*Tilia parvifolia*), pavit (*Clematis vitalba*) i dr.

U grupi reliktnih polidominantnih zajednica izuzetno važno mesto zauzimaju ostaci šume zajednice crnog bora (*Pinetum nigrae*). Ovi ostaci se zapažaju na planini Ovčar na oko 900mnv, na krečnjačkim okomitim stenama, na mestu zvanom Borjak.

Flora ovog područja nije potpuno istražena ali je do sada konstatovano oko 600 biljnih vrsta. Broj nije konačan jer se istraživanja nastavljaju. U klisuri je prisutan veći broj reliktnih endemičnih i retkih biljnih vrsta. Područje Ovčarsko-kablarske klisure odlikuje refugijalni karakter tercijalne flor, tercijalnih relikta koji ukazuju na staro poreklo flore i vegetacije. Oni su svedoci flore daleke prošlosti. Od biljnih vrsta zaštićenih Uredbom o zaštiti prirodnih retkosti na području Srbije ("Sl. glasnik RS" br. 50/93) na području klisure žive:

- barski rastavić (*Eljuisetum fluvatile L*)

- siva suručica (*Spiraea cana* Ealbst &/Kit)
- lovoralisni jeremičak (*Daphne laureola* L)
- zlatna paprat (*Ceterach officinuarum*)
- zlatan (*Lilium martagon*)

Ostala fauna je na području Ovčarsko-kablarske klisure zastupljena sa 11 vrsta gmizavaca. Sedam vrsta je od međunarodnog i nacionalnog značaja. Vodozemci i ostala fauna nisu dovoljno istraženi. Na osnovu postojećih podataka može se zaključiti da područje predstavlja zonu biodiverziteta i veliki potencijal ali takođe i zonu ograničenja i posebnih uslova

Na ovom području rastu 33 biljne vrste vaskularne flore koje su obuhvaćene Naredbom o kontroli korišćenja i prometa divljih biljnih i životinjskih vrsta ("Sl. glasnik RS" br. 16-96).

Prema CITES-u (Međunarodna konvencija o trgovini ugroženim biljnim i životinjskim vrstama) pojedine vrste su zaštićene biljnim staništima. U spisku vrsta nalaze se i neke vrste koje žive u klisuri to su: visibaba (*Galanthus nivalis*) i *Cyclamen* sp., kao i 7 vrsta iz familije orhideja (Orhidacene). S florističkog aspekta u Ovčarsko-kablarskoj klisuri posebnu vrednost imaju južne padine Kablara, njegovi ostenjaci i krečnjačke stene koje se spuštaju do same reke. Ovčarsko-kablarska klisura je značajno područje u nacionalnim ali i međunarodnim okvirima kao refugijalno stanište retkih i reliktnih biljnih vrsta i doprinosi očuvanju i povećanju genetskog i ekosistemskog diverziteta. Kao takva je značajna za specifične oblike ekoturizma.

Fauna ovog područja je raznovrsna. Ptice su najbolje proučene i najznačajnija faunistička grupa područja Ovčarsko-kablarske klisure. Do sada je evindetirano 104 vrste ptica. Bogastvo i raznovrsnost ptičjeg sveta je uslovljeno nizom ekoloških faktora, a najznačajniji je raznovrsnost staništa. Posebno se ističu šumska staništa, stene i litice. Ništa manje nisu značajna i vodena staništa i livade. Šumska staništa su najbogatija vrstama i najznačajnija sa aspekta zaštite područja. Ptice Ovčarsko-kablarske klisure imaju veliki ekološki, faunistički, naučni i turistički značaj. Posebnu važnost imaju ptice ovog staništa sa aspekta međunarodne i nacionalne zaštite i očuvanja biodiverziteta. Od međunarodnog značaja (SPEC 1-4) na području Ovčarsko-kablarske klisure živi 54 vrste ptica, a 57 je zaštićeno kao prirodna retkost (Uredba Vlade Republike Srbije "Sl. glasnik RS" br. 50/93). Od svih vrsta koje žive na području klisure posebnu pažnju zaslužuju sivi soko (*Falco peregrinus*), suri orao (*Aquila chrysaetos*), jarebica kamenjarka (*Alecttoris graeca*) i siva čaplja (*Ardeacinerea*).

Sisari su na teritoriji Ovčarsko-kablarske klisure zastupljeni sa 20 vrsta, a Ludoški (1977.g.) smatra da na ovom području živi 29 vrsta. Sisari imaju veliki ekološki, biogenetski, faunistički, naučni i turistički značaj. Posebno su važne vrste od međunarodnog i nacionalnog značaja. Trinaest vrsta je od međunarodnog značaja, uglavnom zaštićenih Bernskom konvencijom BERN2 i BERN3. Sedam vrsta je od nacionalnog značaja i zaštićene su Uredbom o zaštiti prirodnih retkosti ("Sl. glasnik RS" br. 50/93).

Ribe i riblja fauna u vodama Ovčarsko-Kablarske klisure zastupljena je sa 18 vrsta riba među kojima dominiraju šaranske vrste (14 vrsta). Od prirodnih retkosti prisutan je čikov (*Mmisgurnost fossilis*). Akumulacija Međuvršje kao stanište ihtio faune je značajna sa aspekta sportsko-ribolovnog turizma.

Ovčarsko-kablarska klisura se administrativno nalazi na teritoriji opština-grad Čačak i Lučani, ukupne površine od 2.250,00ha od čega je na teritoriji opštine-grada Čačak 1.700,00ha na delovima KO Vidova, Međuvršje, Pakovraće, Rošci i Vrnčani, a ostali deo je na području opštine Lučani.

Na području Ovčarsko-kablarske klisure ustanovljen je režim zaštite II i III stepena.

Područje režima zaštite II stepena obuhvata površinu od 542,77,00ha i počinje na severnom obodu zaštićene okoline Manastira Nikanje i ide ka severoistoku, ispod samog puta Ovčar Banja - Vidova do zapadnog ulaza u tunel i nastavlja dalje ivicom puta ka jugu sve do istočnog ulaza u tunel na meandru Rapilovača i pravolinijski seče meandar i tok Zapadne

Morave u pravcu početne tačke. Područje režima zaštite III stepena je površine 1.707,23,00 ha i obuhvata prostor između granica prirodnog dobra i područja režima zaštite II stepena.

Na području Ovčarsko-kablarske klisure obezbeđuje se uređenje i korišćenje prostora u skladu sa propisanim režimom zaštite na način kojim se omogućava očuvanje prirodnih vrednosti i spomenika kulture, unapređivanje šuma, voda, biljnih i životinjskih vrsta, infrastrukturno opremanje prostora za potrebe turizma i rekreativne, rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih objekata u skladu sa planinskim aktima i uslovima zaštite, naučno- istraživački rad i prezentacija prirodnih vrednosti i kulturnih dobara.

Ovo područje je karakteristično i po svojim "uklještenim" meandrima i po raznovrsnoj vegetaciji, flori i fauni.

U selu Ljubiću, na teritoriji opštine Čačak, nalazi se zaštićeni prostorno memorijalni prirodni spomenik "Ljubić". Površina zaštićenog područja iznosi ukupno 2,12 ha. Pomenuti prostor je pod voćnacima, vinogradima i drugim poljoprivrednim kulturama, a obuhvata neka seoska domaćinstva.

Osim Ovčarsko-kablarske klisure, kao predela izuzetne retkosti i lepote, na teritoriji opštine-grada Čačak se nalaze veoma atraktivni vidikovci.

Potencijali atraktivnih destinacija u opštini su dobri, ali nisu dovoljno iskorišćeni.

Zaštićeno dobro Ovčarsko-kablarske klisure je svakako izuzetno značajan potencijal opštine-grada Čačak. Jedinstvena povezanost veličanstvenih pejzaža i manastira, pokazuju kako se prirodna i kulturna baština dopunjaju i uklapaju i kako utiču jedni na druge. Zbog izuzetne lepote, poslednjih decenija klisura je napadnuta divljom gradnjom, naročito njeno priobalje. Prirodni areali, u trenutku kada je zemlja u periodu održivog razvoja, pored ostalih činilaca življenja, imaju bitan značaj. Kada je Ovčarsko-kablarska klisura u pitanju, sa svojom prirodnom i kulturološkom vrednošću, gde je prisutno postepeno devastiranje ovog predela, neophodno je hitno zaštiti ovaj potencijal opštine.

Kulturna dobra

Na teritoriji opštine Čačak su utvrđena dobra od velikog značaja, izuzetnog značaja, velikog značaja i spomenika kulture.

U samom gradu Čačku od objekata koji su krasili devetnaestovekovnu varoš do danas je sačuvan samo jedan objekat sa svim karakteristikama.

- Konak gospodara Jovana Obrenovića - utvrđeno za dobro od velikog značaja.
Objekat je građen u prvoj polovini XIX veka, za potrebe stanovanja obor-kneza nahije požeške Jovana Obrenovića. Danas je vlasništvo Narodnog muzeja i u njemu je stalna muzejska postavka.
- Stara kuća u Čačku - proglašeno za spomenik kulture.
Stambeni objekat vlasništvo trgovачke porodice Pantelić sagrađeno u drugoj polovini XIX veka predstavlja jedan od reprezentativnih gradskih objekata iz doba kneza Miloša.

Na seoskom području se nalaze sledeća kulturna dobra:

Nepokretno kulturno dobro od izuzetnog značaja: Atenica, vinogradarski podrum Slobodana Popovića; Nepokretno kulturno dobro od velikog značaja - Miokovci, kuća Lazara Lužanina; Utvrđena nepokretna kulturna dobra: Miokovci, kuća Živote Radovanovića, Prijevor, Lazarevića čardak. Vranići, Čolića kuća; Prislonica, Bojovića kuća; Slatina, seoski čardak.

Na teritoriji opštine postoji 28 evidentiranih kulturnih dobara i sa aspekta zaštite izdvojena 4 evidentirana seoska groblja u naseljima: Jezdina, Parmenac, Riđage i Vrnčani.

3.1.5.3. Zaštita životne sredine

Stanje životne sredine

U jednom dužem periodu opšti razvoj čačanske opštine u svim oblastima ljudske delatnosti je bio jako intenzivan. Taj tempo nije u svakom momentu u svim područjima pratila odgovarajuća planska, zakonska i administrativno inspekcijska regulacija.

Grad Čačak sa okolinom se može okarakterisati relativno visokim stepenom razvoja privrede i trgovine, ali i visokim nivoom zaostajanja infrastrukturnih sadržaja. U tom zaostajanju prednjači se u razvoju saobraćajne infrastrukture, prečišćavanju otpadnih voda, energetici, urbanističkim problemima, stihilska agrarna proizvodnja, nepostojanje strategije u oblasti upravljanja otpadom, zaštita vazduha od zagađenja itd. Sve ovo i još mnogo toga se negativno odražava na stanje životne sredine.

Na teritoriji opštine Čačak identifikovno je preko 300 pojedinačnih problema, koji su razvrstani u 9 osnovnih grupa i u skladu sa tim je definisano 9 osnovnih problema u zaštiti životne sredine:

- 1) Visoke koncentracije zagađujućih materija u vazduhu na teritoriji opštine-grada Čačak.
- 2) Ugrožen princip održivog razvoja različitih tipova eko-sistema na teritoriji opštine-grada Čačak.
- 3) Nedovoljno razvijena eko-svest na teritoriji opštine-grada Čačak.
- 4) Uticaj otpada na životnu sredinu na teritoriji opštine-grada Čačak.
- 5) Ugroženost reka čvrstim i tečnim otpadom na teritoriji opštine-grada Čačak.
- 6) Degradacija obradivog zemljišta građevinskim radovima na teritoriji opštine-grada Čačak.
- 7) Povećan nivo buke na teritoriji opštine-grada Čačak.
- 8) Problem prljavih javnih površina na teritoriji opštine-grada Čačak.
- 9) Ugroženost zdravlja stanovnika koji koriste vodu sa seoskih vodovoda, koji nisu u sistemu održavanja i kontrole kvaliteta vode od strane JKP "Vodovod" Čačak.

Opštinska uprava grada Čačka je učinila nekoliko koraka u smislu organizovanog pristupa rešavanju problema u zaštiti životne sredine. Skupština je imenovala odbor za urbanizam i ekologiju, kao i Komisiju za zaštitu životne sredine, kao stručno i savetodavno telo.

Uvedena je redovna kontrola kvaliteta vode za piće, kontrola kvaliteta voda u glavnim rečnim tokovima, kontrola kvaliteta efluenata nekih zagađivača, kontrola zagađenosti vazduha na nekoliko mernih mesta, kontrola životnih namirnica. O rezultatima kontrole sprovode se redovni godišnji izveštaji. Nosioci ovih aktivnosti su ZZZZ Čačak i laboratorija JKP "Vodovod" iz Čačka. U godini 2004-oj usvojena je Opštinska Odluka o merama zaštite od buke.

Analiza i ocena stanja kvaliteta vazduha

Problemi visokih koncentracija zagađujućih materija na teritoriji opštine-grada Čačak sistematizovani su u nekoliko grupa problema:

- problemi povećanih količina zagađujućih materija u vazduhu uzrokovani prekomernom zastupljenosću grejanja na čvrsta i tečna goriva na teritoriji opštine-grada Čačak,
- problemi povećanih količina zagađujućih materija u vazduhu uzrokovani saobraćajem (izduvnim gasovima) na teritoriji opštine-grada Čačak,
- problemi povećanih količina zagađujućih materija u vazduhu uzrokovani industrijsko-tehnološkim procesima na teritoriji opštine-grada Čačak,
- problemi neprimenljivosti i neprimenjivanja kaznenih odredbi zakona za sve pravne subjekte.

Osnovne zagađujuće materije koje se mere su: SO₂, čađ i taložne materije i NO_x.

Analiza taložnih materija, pored merenja ukupnih taložnih materija, obuhvata i sledeće: pH vrednost, specifičnu električnu provodljivost, sulfate, hloride, nitrite, nitratre, kalcijum, magnezijum, rastvorne materije, nerastvorne materije, sagorljivi deo, sadržaj pepela, olovo, kadmijum, cink i nikl.

Parametri koji se mere i prikazuju su: srednja godišnja vrednost, medijana (C50), frekvenca visokih koncentracija (C98), minimalne vrednosti, maksimalne vrednosti i broj dana za SO₂ i čađ, kada je njihova koncentracija veća od "granične imisije" (GVI). Koncentracije SO₂ i čađi određivane su jednom dnevno tokom cele godine. Ukupne taložne materije određivane su jednom mesečno.

Prikupljeni podaci su sistematski obrađivani i analizirani u skladu sa Pravilnikom o graničnim vrednostima, metodama merenja imisije, kriterijumima za uspostavljanje mernih mesta i evidenciji podataka ("Sl. glasnik RS" broj 54/92).

Analiza izmerenih rezultata (za 2002. godinu)

Koncentracije SO₂ su u ovoj godini dostizale vrednost od 392 µg/m³, što je znatno veće od dozvoljene. Broj dana sa pojedinačnim koncentracijama iznad dozvoljenih GVI bio je 11 u Centru grada i 13 u Stambenoj zoni (nije ih bilo u Industrijskoj zoni na lokaciji "Sladara"). Srednje godišnje vrednosti imisije nisu prelazile dozvoljene vrednosti.

Koncentracije čađi su u ovoj godini dostizale vrednost od 346 µg/m³, što je skoro 7 puta veće od dozvoljene (u decembru mesecu). Broj dana sa pojedinačnim koncentracijama iznad dozvoljenih GVI bio je: 141 u Centru grada, 187 u Stambenoj zoni i 43 u Industrijskoj zoni na lokaciji "Sladara".

Analiza izmerenih rezultata (za 2003. godinu)

Koncentracije SO₂, čađi i NO_x su dostizale izrazito visoke koncentracije i to na skoro svim lokacijama. U sledećoj tabeli prikazane su maksimalne vrednosti i broj dana sa koncentracijama većim od dozvoljenih GVI i to po lokacijama:

Tabela br. 29. Neki pokazatelji zagađenosti vazduha na teritoriji grada Čačka u 2003. godini

Lokacija	Maksimalna vrednost (µg/m ³)			Broj dana		
	SO ₂	čađ	NO _x	SO ₂	čaђ	NO _x

Centar grada "Kosta Novaković"	501	335	96	124	200	32
Gradski park "Institut za voćarstvo"	182	288	-	12	72	-
Saobraćajna zona "JKP Komunalac"	278	338	84	53	188	13
Industrijska zona "PKS Lateks"	174	213	62	47	66	1
Stambena zona "SUVI breg"	262	165	-	79	72	-

Ukupne taložne materije u 2003. godini su bile iznad dozvoljenih samo u maju mesecu, a srednja godišnja vrednost je bila u granicama dozvoljenih vrednosti (izuzev za lokaciju JKP „Komunalac“ – Saobraćajna zona).

Analiza i ocena stanja kvaliteta voda

Osnovni problemi zagađenja voda na teritoriji opštine Čačak sastoje se u sledećem:

- problem povećanih količina zagađujućih materija u vodotokovima i akumulacijama na teritoriji opštine-grada Čačak,
- problem komunalnih otpadnih voda na teritoriji opštine-grada Čačak,
- problem kišne kanalizacije na teritoriji opštine-grada Čačak,
- problem zagađenja vodotokova i akumulacija zagađujućim materijama iz poljoprivrede,
- problem industrijskih otpadnih voda na teritoriji opštine-grada Čačak,
- problemi neprimenljivosti i neprimenjivanja kaznenih odredbi zakona za sve pravne subjekte.

Osnovni izvori zagađenja voda su privredni subjekti, ustanove, institucije i stanovnici opštine čačak. Oni vrše osnovni uticaj na životnu sredinu, odnosno vrše zagađivanje voda raznim zagađujućim materijama iz:

- industrijskih i drugih privrednih objekata,
- energetskih postrojenja i uređaja,
- atmosferske kanalizacije,
- domaćinstava,
- poljoprivrede.

Kvantitativno stanje, vrste i koncentracije zagađujućih materija u vodotokovima i akumulacijama na teritoriji opštine Čačak, utvrđuje se na osnovu bioloških, mikrobioloških i fizičko-hemijskih ispitivanja, koja sprovodi ZZZZ Čačak, kroz:

- Ispitivanje higijenske ispravnosti vode za piće u skladu sa Pravilnikom o higijenskoj ispravnosti vode za piće ("Sl. list RS" br. 42/98) i to i u gradskom vodovodu i u seoskim vodovodima.
- Ispitivanje kvaliteta atmosferskih i otpadnih voda u skladu sa Pravilnikom o načinu ispitivanja kvaliteta otpadnih voda ("Sl. glasnik RS" br. 47/83), Uredbom o kategorizaciji vodotokova ("Sl. glasnik RS" br. 5/68), Uredbom o klasifikaciji voda ("Sl. list" br. 6/78), kao i odgovarajućim odlukama SO Čačak o javnom vodovodu i kanalizaciji opštine-grada Čačak ("Sl. list opštine Čačak" br. 3/98) i o Zaštiti kanalizacije otpadnih voda u opštini Čačak ("Sl. list opštine Čačak" br. 3/80).

U skladu sa navedenim propisima posebno se vrše ispitivanja kvaliteta vode u rekama, a posebno karakteristika otpadnih voda na području opštine Čačak (pre svega iz glavnog gradskog kanalizacionog kolektora, ali i iz oko 30 radnih organizacija – emitera otpadnih voda).

Na teritoriji opštine Čačak se prilikom uzorkovanja vode za analizu, ne vrše hidrološka merenja.

Analiza kvaliteta vode u rekama na teritoriji opštine-grada Čačka

Prema Uredbi o Kategorizaciji vodotokova (“Sl. glasnik RS”, br. 5/68), sve reke su svrstane u klase i podklase.

Lokacije, tj. merna mesta gde ZZZZ Čačak vrši kontrole kvaliteta vode u ovim rekama, sa navedenom pripadajućom klasom odnosno podklasom prema Uredbi o kategorizaciji vodotokova i Uredbi o klasifikaciji voda, a u skladu sa Pravilnikom o opasnim materijama u vodama su date u sledećoj tabeli.

Tabela br. 30. Merna mesta kontrole kvaliteta vode u rekama na teritoriji opštine-grada

Naziv reke	Lokacija (merno mesto)	Klasa i podklasa vodotoka
Zapadna Morava	ispod brane u Međuvršju	II-a
	kod rekreacionog centra “Mladost”	II-b
	kod mosta na kružnom putu	II-b
	kod visećeg mosta u selu Stančićima	II-b
Kamenica	“Buđevac”-Caganje	I do II-a
	“Rujak” – Prijedor	I do II-a
Čemernica	kod stare škole u Miokovcima	II-a
	kod “Železničkog mosta” u Preljini	II-b
	kod kaskada u Preljini	II-b
Dičina	pre uliva u Čemernicu	II-b

Analiza kvaliteta vode reke Zapadne Morave

Analiza rezultata izvršenih bioloških ispitivanja u 2003. godini pokazala je da je u uzorcima vode reke Zapadne Morave stepen saprobnosti po Pantle-Bucku iznosio 1,7 do 2,4, što ukazuje na prisustvo “betamezosaprobnih” bioindikatora, stanovnika umerenog zagadenja srednje čistih voda.

Izvršena mikrobiološka ispitivanja u 2003. godini su pokazala mikrobiološku zagadenost na svim kontrolnim tačkama, tj. da, od ukupno 46 uzoraka na četiri merna mesta, 33 uzorka su van okvira klase kojoj bi trebalo da pripadaju. Kvalitet vode reke u Međuvršju i kod rekreacionog centra uglavnom u zimskim i prolećnim mesecima bio je van okvira klase kojoj pripadaju. U rečnoj vodi, posebno kod mosta na kružnom putu i kod sela Stančići prisutno je enormno zagadenje koje potpuno isključuje ovaj deo reke iz klase kojoj pripada.

Na osnovu ovakvih laboratorijskih ispitivanja, u periodu od 2001. do 2003. godine, može se konstatovati da je zagadenje reke Zapadne Morave sve veće, a da je najveće na trećem

mernom mestu "kod mosta na kružnom putu" i četvrtom mernom mestu "kod visećeg mosta u selu Stančići" i to kako bakterijsko, tako i sadržaj opasnih materija amonijaka i fenola.

Promene kvaliteta Zapadne Morave su posledica uticaja komunalnih otpadnih voda i industrijskih otpadnih voda iz industrijskih objekata i klanice, lociranih u neposrednoj blizini reke Zapadne Morave. Drugim rečima zagađenje reke (bakteriološko i opasne materije: amonijak i fenol) je najveće na mestima gde je locirano i ispuštanje komunalnih otpadnih voda i industrijskih otpadnih voda.

Analiza kvaliteta vode reke Kamenice

Kategorizacija reke Kamenice prema Uredbi nije izvršena, pa se može usvojiti da je propisana kategorija od I do II-a, koja je važeća za čiste vode.

U pogledu fizičko-hemijskih pokazatelja (posebno BPK-5), reka je nekad istupala i izvan okvira III klase (4 meseca u toku 2003. godine).

Biološka ispitivanja dokazuju u uzorcima vode prisustvo "betamezosaproba", stanovnika umerenog zagađenja srednje čistih voda.

Ovakvi rezultati ukazuju da reka Kamenica, posebno po fizičko-hemijskim parametrima i sadržaju opasnih materija više ne pripada kategorijama čistih voda, koje su podesne za kupanje i rekreaciju u vodi, za gajenje manje plemenitih vrsta riba, kao i za upotrebljavanje u snabdevanju naselja vodom ili u prehrambenoj industriji.

Analiza kvaliteta vode reke Dičine

Kontrola kvaliteta reke Dičine vršena je na jednom mernom mestu pre uliva u reku Čemernicu.

U pogledu fizičko-hemijskih pokazatelja reka je povremeno pokazivala karakteristike vode i van III klase, a kroz biološka ispitivanja konstatovano je prisustvo "betamezosaprobnih" mikroorganizama, bio-indikatora-stanovnika umerenog zagađenja.

Analiza kvaliteta vode reke Čemernice

Na osnovu rezultata kontrole kvaliteta vode reke Čemernice u toku 2001., 2002. i 2003. godine na karakterističnoj lokaciji, pre ulivanja u reku Zapadnu Moravu, može se zaključiti da je u pogledu fizičko-hemijskih pokazatelja reka pokazivala i karakteristike vode van III klase. Biološka ispitivanja konstatovala su prisustvo "betamezosaprobnih" mikroorganizama, kao bio-indikatora-stanovnika umerenog zagađenja.

Napomena: Ispitivanja kvaliteta rečnih voda na teritoriji opštine-grada Čačak nisu praćena odgovarajućim hidrološkim merenjima niti procenama.

Analiza zagađenosti otpadnih voda na teritoriji opštine-grada Čačak

Mikrobiološke analize uzoraka otpadnih voda ukazivale su na veliko opterećenje ovih otpadnih voda bakterijama fekalnog porekla.

Fizičko-hemijske analize su pokazale da su ove otpadne vode veoma opterećene organskim materijama, pošto sadrže vrlo visoke vrednosti za koncentracije amonijaka, utrošak kalijum-pergamangata $KMnO_4$, biološku potrošnju kiseonika BPK-5, hemijsku potrošnju kiseonika HPK, a vrlo niske vrednosti za rastvoreni kiseonik (vrlo često je ova vrednost jednaka nuli).

Osim toga ove otpadne vode imaju i izuzetno visoke količine ukupnih masti i ulja, kao i znatno povišene vrednosti za fenol.

Ocena kvaliteta vode reke Zapadne Morave pre i posle uliva glavnog gradskog kolektora

Mikrobiološke karakteristike vode reke Zapadne Morave pre i posle uliva glavnog gradskog kolektora su određivane mikrobiološkim analizama.

Analiza rezultata pokazuje da je reka Zapadna Morava pre uliva gradskog kolektora nekad odgovarala, a nekad istupala iz svoje II-b potklase, kao i da je posle uliva najčešće istupala izvan okvira svoje II-potklase.

Fizičko-hemijske analize vode reke Zapadne Morave pokazuju da je reka Zapadna Morava pre uliva gradskog kolektora uglavnom odgovarala svojoj II-b potklasi (nekad čak odgovarala i II-a potklasi), a posle uliva najčešće istupala izvan okvira svoje II-b potklase i prelazila u kategoriju reka III klase.

Posle uliva gradskog kolektora u rečni tok Zapadne Morave dolazi do znatnog pogoršavanja osnovnih parametara kvaliteta vodotoka, tj. povećanja vrednosti parametara znatno iznad MDK, kao što su: mutnoća organoleptičke osobine, BPK-5, sadržaj organskih materija izraženih kao utrošak kalijum-permanganata, sadržaj opasnih materija i to amonijaka, nitrita, fenola i ukunih masti i ulja.

Ugroženost poljoprivrednog zemljišta

Područje opštine-grada Čačak raspolaže značajnim zemljišnim i poljoprivrednim površinama. Ukupne površine iznose 63.632 ha, u čemu poljoprivredno zemljište učestvuje sa 43.563 ha (68,5 %), šume 15.002 ha (23,5 %) i neplodno zemljište 5.067 ha (8,0%).

Po broju angažovanih u različitim poljoprivrednim delatnostima, poljoprivreda je na području opštine-grada Čačak primarna privredna grana. Teško je utvrditi tačan broj stanovništva čija je osnovna delatnost poljoprivreda, jer je za mnoge poljoprivreda samo dodatna delatnost. Pretpostavlja se da na teritoriji opštine-grada Čačak oko 40% stanovništva svoju materijalnu egzistenciju zasniva na proizvodnji i prodaji poljoprivrednih proizvoda.

Kao posledica nestručnog rukovanja neprestano se odvijaju sledeći štetni procesi:

- neadekvatna upotreba agrohemikalija (pesticida),
- nekontrolisana upotreba mineralnih hraniva, bez prethodne analize kvaliteta zemljišta, što nanosi višestruku štetu poremećajem hemijskog sastava zemljišta, a samim tim i poremećajem zemljišne flore i faune,
- nekontrolisana višegodišnja mehanička obrada značajnih površina skeletnih zemljišta brdsko planinskog područja Kablara, Ovčara i Jelice, već je izazvala trajan poremećaj kiselosti tla i eroziju ispitivanjem nemogućnošću obnove humusnog dela,
- upotreba poljoprivredne mehanizacije bez plašilica uzrok je smrti velikog broja sitnih sisara, ptica i gmizavaca,
- nekontrolisana stočarska proizvodnja na mini farmama u gusto naseljenim delovima opštine.

Ove probleme poljoprivredni proizvođači ne mogu samostalno da reše zbog nedostatka znanja, finansijskih sredstava, dugotrajnih ulaganja sa neizvesnim i nestabilnim tržištem itd.

Ugroženost zemljišta degradacijom usled izvođenja građevinskih radova na teritoriji opštine Čačak

Opština-grad Čačak ubraja se u gusto naseljeno područje Republike. Gusta naseljenost predstavlja visok antropogeni pritisak na životnu sredinu, sa posebno izraženim pritiskom na

zemljište. Jednom zauzeto zemljište nekim objektom je trajno izgubljeno za životnu sredinu. Najkvalitetnije zemljište se upravo nalazi na periferiji grada i u prigradskim naseljima, gde je intenzitet građevinskih radova najveći.

Jedan od negativnih efekata razvoja grada su rasprostranjene nelegalne građevinske aktivnosti širom opštinske teritorije, posebno izražene na gradskim periferijama, prigradskim naseljima duž obale Zapadne Morave i Kamenice, na obali jezera Međuvršje, atraktivnim planinskim pozicijama. Zvanični opštinski podaci govore o preko 14.000 bespravno izgrađenih objekata. Osnovni vidovi uništavanja zemljišta na teritoriji opštine Čačak su:

- bespravna gradnja stambenih objekata,
- manipulacija sa statusom "privremenih objekata",
- divlja vikend naselja,
- nelegalna izgradnja privrednih objekata,
- nelegalna promena namene zemljišta.

Ne postoje tačni i pouzdani podaci o degradiranim površinama, ali je pojava vidljiva na svakom koraku. Na ovaj način se bespovratno gubi jedna od osnovnih prirodnih vrednosti, a štete po životnu sredinu se ne mogu kvantitativno izraziti.

Analiza i ocena stanja nivoa buke

Merenja su izvršena na 5 mernih mesta u svakoj zoni. Na svakom mernom mestu izvršeno je 5 merenja u trajanju od po 15 minuta u toku 24 časa (3 u toku dana i 2 u toku noći). Kao dan definisano je vreme od 600 – 2200, a kao noć vreme od 2200 – 600.

Svako merno mesto obuhvata opis sa stanovišta ugroženosti bukom, kao i izmerene vrednosti ekvivalentnog nivoa buke i prevaziđenih nivoa buke, uz odgovarajuće relevantne dijagrame za po jedan merni interval u toku dana i noći.

Komunalna buka predstavlja tipičan primer promenljivog nivoa, kao osnovni parametar za njeno normiranje koristi se tzv. ekvivalentni nivo buke Leq. On predstavlja stalni nivo buke koji je u pogledu štetnog dejstva na čoveka, u određenom vremenskom intervalu, ekvivalentan odgovarajućem promenljivom nivou.

Savremeni uređaji za merenje buke imaju mogućnost automatskog određivanja Leq.

Shodno odredbama Pravilnika o dozvoljenom nivou buke u životnoj sredini i standarda JUS U.J 6.205, definisan je Zaključak o ispunjenosti propisanih uslova u pogledu dozvoljenog nivoa buke u životnoj sredini.

U pogledu dozvoljenog nivoa buke u životnoj sredini izmerene vrednosti u većem broju slučajeva pokazuju izvesna odstupanja, koja nisu naročito izražena ali su evidentna u skoro svim zonama, najčešće u mernim intervalima II i IV.

Glavni uzrok povišenog nivoa buke predstavlja odvijanje saobraćaja. Vrednosti se razlikuju zavisno od obima, brzine i strukture toka saobraćaja, kao i broja vozila u jedinici vremena. Polazeći od toga da odstupanja vrednosti ekvivalentnog nivoa, u odnosu na dozvoljene za određenu, nisu posebno izražena, a imajući u vidu već preduzete mere zaštite (preusmeravanja teretnog saobraćaja izgradnjom obilaznice i uvođenje posebnog režima saobraćaja u centru grada), može se zaključiti da područje grada Čačka ne pripada grupi urbanih naselja u kojima je nivo komunalne buke visok faktor rizika za zdravlje stanovništva. Povišen nivo buke, pored saobraćaja, potiče iz privrednih objekata (u stambenim zonama) i ugostiteljskih objekata (u centru grada i stambenim objektima).

Pošto su izvesna prekoračenja evidentna, u svakom slučaju postoji neophodnost daljeg preuzimanja adekvatnih mera zaštite od buke. Skupština opštine Čačak na osnovu Zakona o zaštiti životne sredine, Pravilnika o dozvoljenom nivou buke u životnoj sredini i Statuta

Skupštine opštine Čačak usvojila je Odluku o merama zaštite od buke na teritoriji opštine Čačak ("Službeni list opštine Čačak" broj 9/2004) u septembru mesecu 2004. godine. Odlukom je definisano 6 (šest) zona kao i da je opština obavezna da jednom godišnje obezbedi sistematsko merenje buke.

Stanje životne sredine šumskih ekosistema

Prema podacima Javnog preduzeća "Srbijašume", opština-grad Čačak poseduje 15.761 ha šumskih površina, što iznosi nešto manje od jednog ara po stanovniku. To je manje nego u svim opštinama Moravičkog okruga kao i značajno ispod proseka susednih regiona. Razlozi za to su velika agrarna površina opštine i neodgovarajuća prostorna reonizacija među susednim opštinama.

Na stanje i održavanje šumskog kompleksa na teritoriji opštine-grad Čačak najviše utiče:

- ugroženost šumskih staništa bespravnom i neplanskom sečom,
- ugroženost šumskih staništa fragmentacijom,
- ugroženost šuma najezdom glodara,
- ugroženost šuma nemarom korisnika,
- nedovoljno pošumljavanje pogodnih površina.

Ovčarsko-kablarska klisura

Ovaj predeo je izvanredne pejzažne raznolikosti, lepote i atraktivnosti, jedinstvena i veoma značajna kulturno-istorijska celina sa 12 manastira, mnogim sakralnim i memorijalnim objektima i obeležjima. Na levoj obali se nalaze Blagoveštenje, Ilinje, crkva Sv.Save, Nikolje, Jovanje i Uspenje, a na desnoj obali nalazi se Kadеница, Sretenje, Trojica, Preobraženje, Vaznesenje i Vavedenje.

Geodiverzitet je takođe jedna od posebnosti ovog predela. Raznovrsnost reljefa čini ga pravim prirodnim, estetskim i turističkim draguljem.

Ovčarsko kablarska klisura se smatra ornitološkim parkom, pogotovu kablarski deo, gde je studijom zaštite evidentirano 104 vrste ptica, među kojima ima i retkih vrsta i vrsta pod zaštitom. Zbog ornitofaune ova klisura je dobila status (IVA). Na kablarskom delu jako je razvijena i herpeto fauna. Monitoringom flore 2001-2003. godine evidentirano je 273 biljne vrste iz 67 familija, uz prisustvo retkih i lekovitih vrsta i divljih voćnih vrsta. Istim monitoringom opisano je i sistematizovano 39 vrsta pečuraka iz 15 familija. Padine Ovčarsko-kablarske klisure severna padina Kablara i istočna padina Ovčara su blage sa isprepletanim šumskim, livadskim i poljoprivrednim staništima i imaju predispozicije za organizovanje organske proizvodnje hrane i razvoja raznih eko edukativnih sadržaja. U centru klisure nalaze se geotermalni izvori čiji kapaciteti i kvalitet vode nisu adekvatno iskorišćeni.

Klisurom prolazi značajna saobraćajnica, Niš-Sarajevo, Podgorica i pruga koja spaja značajne železničke pravce, Beograd-Bar i Beograd-Sofija. Nekada je kroz klisuru prolazila pruga uskog koloseka Beograd-Sarajevo-Mostar-Podgorica. Pruga je demontirana i dobar deo te trase je iskorišćen za postavljanje vodovoda Rzav-Čačak-Gornji Milanovac. Podizanjem dve brane na Zapadnoj Moravi čovek je pre 50 godina trajno promenio izgled čitave klisure. Povećanom poljoprivrednom aktivnošću u zadnjim decenijama uzvodno od teritorije čačanske opštine došlo je do formiranja velikih naslaga mulja u jezerima i laganog formiranja barskih staništa o čemu svedoči novouspostavljena flora i fauna. Na ovaj način nesvesno je obogaćen prirodni sadržaj klisure, ali su stvoreni i "idealni" uslovi za razne vrste zloupotreba:

- divlja vikend naselja, od kojih neka prekidaju kontinuitet obale,
- nekontrolisano ispuštanje tečnih materija u vreme velikih voda,

- divlje deponije, i velika količina otpada koja dotiče sa uzvodnih teritorija i taloži se u mulju i nekontrolisano raspada,
- lov ribe mrežama i dinamitom.

Postavljanjem TV repetitora na Ovčaru i Kablaru na najlepšim planinskim vrhovima ovog dela Srbije, izgradnjom puteva do samih vrhova, provođenjem visokonaponskih vodova takođe su trajno ugrožene važne prirodne vrednosti ovog kraja.

Uredbom Vlade Republike Srbije Ovčarsko-kablarška klisura je proglašena za predeo izuzetnih odlika prve kategorije ("Sl. glasnik RS" br.16/2000).

Klisura Zapadne Morave, između planina Ovčar i Kablar je stavljena pod zaštitu kao predeo izuzetnih odlika.

Na području Ovčarsko-kablarške klisure ustanovljen je režim zaštite II i III stepena.

Na području Ovčarsko-Kablarške klisure obezbeđuje se uređenje i korišćenje prostora u skladu sa propisanim režimom zaštite na način kojim se omogućava očuvanje prirodnih vrednosti i spomenika kulture; unapredavanje šuma, voda, biljnih i životinjskih vrsta, infrastrukturno opremanje prostora za potrebe turizma i rekreativacije, rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih objekata u skladu sa planinskim aktima i uslovima zaštite, naučno-istraživački rad i prezentacija prirodnih vrednosti i kulturnih dobara.

O klisuri se stara Turistička organizacija "Čačak" iz Čačka.

Ostrvo Suva Morava

Ostrvo je locirano severno, nedaleko od gradskog jezgra, a ima površinu od 30 ha. Zahvaljujući intenzivnim i temeljnim proučavanjima ornitofaune u čačanskom kraju, može se reći da je to sada jedan od najdetaljnije izučenih krajeva u centralnoj Srbiji. Najugroženija staništa su plavne vrbovo-topolove šume oko obala Zapadne Morave. Upravo u ovim zobama je zabeležena najveća raznovrsnost ptica, vodozemaca, gmizavaca i sisara. Ovo aluvijalno ostrvo ima izuzetan značaj za očuvanje faune priobalnog pojasa Zapadne Morave. Ostrvo se sastoji od tri staništa: vodeno, šumsko i grmlje i šublje. Veoma je važno da su ova staništa do sada sačuvana u svom izvornom stanju. Na ostrvu je do sada ustanovljeno prisustvo 135 vrsta, 57 se smatra sigurnim gnezdaricama, 20 mogućim, a ostale su u statusu prolaznica, latalica ili zimovalica. Ovde se gnezdi 23 vrste koje su pod zaštitom R. Srbije kao prirodne retkosti. Osim faune ptica, registrovano je i 23 vrste sitnih sisara.

Osnovni limitirajući faktori koji ugrožavaju ostrvo su antropogeni: lov i krivolov, veliko dnevno i sezonsko variranje vodostaja, fizičko-hemijska zagađenja, seča topola i vrba, hvatanje ptica u klopke, uznemiravanje od strane pecaroša itd.

Stanje javnih površina

Zelene površine su obavezan infrastrukturni sadržaj savremenih urbanih sredina sa višefunkcionalnim sadržajem. Najvažnije funkcije zelenila u urbanim sredinama su: regulatori insolacije, transpiratorni i asimilacioni kapacitet, vetrozaštitni, rekreativni, stanište ptica i sitnih sisara, edukativni, estetski...

Osnovni vidovi zelenih površina u gradu Čačku su: uređeni i neuređeni delovi obale Zapadne Morave, ostrvo Suva Morava, Spomen park i Veliki park, parkovi koji pripadaju vojsci Republike Srbije (nalaze se u krugovima dve kasarne i tehničko remontnog zavoda), fudbalska igrališta, skverovi i trgovi, bašte po stambenim blokovima, bolničkom krugu, stočna pijaca, dvorište Centra za voćarstvo i vinogradarstvo, školska dvorišta, dvorišta predškolskih ustanova, privatna dvorišta i bašte, ulični drvoredi, usamljena stabla, cvetnjaci, žardinjere...

Gradske zelene površine pokrivene su uobičajenim kontinentalnim plemenitim lišćarskim stablašicama i grmljem, sa izuzetkom neuređenih delova rečne obale, gde su opstale prirodne zajednice. Jednim delom Velikog parka zasađeni su četinarski drvoredi. Po privatnim dvorištima ima dosta zasađenih stabala voćaka.

Čačak je grad koji u pogledu čistoće ne odstupa značajno od gradova okruženja.

Zastupljenost zelenih površina u gradu je svakako nedovoljna. Čačak je grad sa slabim proveravanjem i visokim nivoom zagađujućih materija u vazduhu, a jedna od osnovnih funkcija zelenila je i prečišćavanje vazduha. Nedostaju zeleni sadržaji edukativnog karaktera: arboretumi, botaničke bašte. Ne postoji organizovana rasadnička proizvodnja, plamenitog drvenastog i žbunastog bilja u JKP "Gradsko zelenilo". Ne postoji briga o fauni parkovskih prostora i na drvoredima. Nedostaju kućice za ptice gnezdarice, među kojima ima korisnih predavara glodara i "štetnih" insekata, za čije se suzbijanje hemijskim metodama izdvajaju značajna finansijska sredstva.

Negativni efekti nedovoljnih i neodgovarajućih zelenih sadržaja u urbanim sredinama na ukupno stanje u životnoj sredini, odražavaju se pre svega na:

- mikroklimat pojedinih urbanih zona,
- dnevna pregrevanja vazduha uzrokovana akumulacijom toplote na građevinama i povećanim topotnim zračenjem,
- povećana upotreba klima uređaja u zatvorenim prostorijama i automobilima,
- smanjena apsorpciona sposobnost prema zagađujućim materijama u vazduhu, sa štetnim posledicama prevashodno na zdravlje ljudi.

Takođe ovim nedostatkom je umanjen kapacitet edukativnih sadržaja na temu priroda i zaštita životne sredine za onaj deo mlade populacije, koji se rada i odrasta isključivo u gradskoj sredini.

3.2. POTENCIJALI I OGRANIČENJA ZA RAZVOJ

3.2.1. PRIRODNI I STVORENI USLOVI

Prirodni i stvoreni uslovi za formiranje naselja

Potencijali - Opština-grad Čačak se nalazi na prostoru koji je oduvek bio atraktivan, kako za stalni boravak, tako i za tranzitno kretanje stanovništva. Atraktivnost za stalni boravak stanovništva ogleda se u postojanju potrebnih prirodnih uslova i potencijala za nastanjivanje, poljoprivrednu proizvodnju, kao i mogućnost putovanja do obližnjih seoskih i gradskih centara. To je prostor gde se ukrštaju važniji saobraćajni koridori regionalnog i šireg značaja.

Čačak leži u centralnom delu Srbije, u dolini Zapadne Morave. Opština-grad Čačak je delom brdovito brežuljkasta, delom ravničarska. Predeo u kome je smešten grad Čačak većim delom je uravnjen. Važniji putevi koji prolaze kroz i pored njega M-5 (...od Užica, preko Požege i Čačka, koji vodi dalje prema Kraljevu), M-22 (...od Beograda preko Qiga i Gornjeg Milanovca do Preljine - gde počinje preklapanje sa državnim putem I reda M-5, M-23 (U Mrčajevcima se odvaja od državnog puta I reda M-5, vodi preko Bresnice i Knića, dalje prema Kragujevcu).

Primarna aktivnost ovog prostora određena je:

- postojanjem plodnih terena u dolini Zapadne Morave i drugih manjih reka,

- postojanje ravnih i za kretanje pogodnih terena na istim područjima,
- postojanje prohodnih pravaca duž dolina reka,
- postojanje pogodnih terena za stočarstvo u planinskom zaleđu,
- postojanje termomineralnih izvora pogodnih za iskorišćavanje,

Osim toga ovo su prostori koji su atraktivni i za sadašnje potrebe privređivanja i življenja stanovništva jer:

- postoje prostori za razvoj većih urbanih centara,
- postojanje pogodnih terena za lociranje industrijskih objekata,
- postojanje pogodne lokacije za formiranje saobraćajno - trgovinsko - industrijskih terminala,
- postojanje pogodnih terena za turistički razvoj Opštine,
- postojanje potrebnih rezervi vode za snabdevanje stanovništva i industrije.

Sve je ovo uticalo, utiče i uticaće na stalno postojanje naselja i stanovništva u ovom prostoru, kao i na stalne kontakte ovog prostora sa drugim susednim prostorima.

Prirodni uslovi su uticali na topografski položaj seoskih naselja, odredio je njihovu takvu pojavu i privredu. Na ovo je uticala i težnja stanovništva da se što bolje iskoriste prirodne mogućnosti oblasti gde se naselje formiralo. Saobraćajni položaj, međutim, uticao je na njihov dalji razvoj i na promenu njihovih funkcija, jer su sva seoska naselja koja se nalaze na nekoj od važnijih saobraćajnica bila izložena promeni imajući mogućnost za sticanje novih funkcija. Naselja izvan saobraćajnica su se manje ili sporije menjala, zadržavajući svoju prvobitnu funkciju - poljoprivredu.

Ograničenja – Prirodni uslovi na području opštine nemaju ograničavajuće karakteristike za razvoj i formiranje naselja.

Prirodni i stvoreni uslovi za bavljenjem poljoprivredom

Potencijali - Više od trećine stanovnika SO Čačak čini poljoprivredno stanovništvo, što ukazuje da poljoprivreda i dalje predstavlja izuzetno važan segment privrede u čačanskoj opštini.

Područje opštine-grada Čačak raspolaze značajnim poljoprivrednim površinama. Ukupne poljoprivredne površine se prostiru na 43.563 ha, odnosno one obuhvataju (68,5 %) gradske teritorije. Poljoprivredne površine odlikuju se zastupljenošću oranicama i baštama 58.9% na 25.68 ha, voćnjacima 14.8% na 6447 ha, livadama 14.4% na 6.264 ha, pašnjacima 11,5% na 4.987 ha i vinogradima 0.4%, uz veliku prostornu diferencijaciju koja, je uglavnom usklađena prirodnim pogodnostima.

- Raznovrsnost reljefa,
- Postojanje povoljnih mogućnosti za razvoj savremenih sistema za navodnjavanje u ravničarskom delu čačanske kotline,
- Povoljni uslovi za razvoj i uzgoj, stočarstva i živinarstva,
- Pogodnost zemljišta u opštini-grada Čačak za razvoj voćarstva, vinogradarstva i krmnih kultura,
- Postojanje Agronomskog fakulteta u gradu Čačku,
- Postojanje "Instituta za voćarstvo i vinogradarstvo" – Čačak,
- Prosečno mala upotreba mineralnih đubriva i pesticida po 1ha,
- Prostorna udaljenost većih aerozagadivača,
- Postojanje značajnih prerađivačkih kapaciteta za finalizaciju povrtarske proizvodnje.

Ograničenja – za bavljenjem poljoprivredom su sledeća:

- Pretvaranje kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta u građevinsko,
- Zagađivanje zemljišta nestručnom i nekontrolisanom upotrebom pesticida i mineralnih đubriva,
- Neregulisanost rečnih tokova, česte poplave kvalitetnog zemljišta,
- Izostanak stalnog pošumljavanja goleti što bi dovelo do sprečavanja erozije,
- Intenzivna i nekontrolisana eksploatacija šljunka iz rečnih korita i priobalja,
- Izostanak proučavanja fizičkih, hemijskih i mikrobioloških osobina zemljišta,
- Nedovoljna ispitanost prisustva teških metala u zemljištu,
- Nepostojanje detaljnije pedološke karte,
- Nepostojanje savremene bonitetne karte zemljišta,
- Odsustvo kategorizacije zemljišta sa stanovišta proizvodnje biološki vredne i zdrave hrane,
- Nepostojanje mera za popravku fizičkih, hemijskih i mikrobioloških osobina zemljišta,
- Izostanak kvalitetnih podsticajnih mera koji su prouzrokovali stagnaciju i nazadovanje govedarstva,
- Genetski potencijal svinja je veoma neujednačen, nema organizovanih programa nabavke priplodnog materijala ni odgaivačkog cilja,
- Razvoju ovčarstva nije pridavan veći značaj, iako za to ima izvanrednih prirodnih resursa i ekonomske opravdanosti,
- Ne postoji razvijena osnovna stručna služba koja prati razvoj živinarstva,
- Nepovoljna demografska slika, u svim selima je prisutan trend povećanja broja stanovnika starijeg životnog doba, odnosno najveći broj stanovnika čini populacija preko 50 godina,
- Zemljišta čačanskog kraja zahtevaju određene mere popravke, a posebno smanjenje kiselosti,
- Prisutno je narušavanje osobina zemljišta gaženjem i neadekvatnom obradom,
- Poljoprivredna mehanizacija veoma stara (prosečno od 20 do 25 godina, a žitnih kombajna i preko 30 godina). Traktori su male pogonske snage i nisu u mogućnosti da se koriste za rad savremenih agregata,
- Nizak prinos prirodnih travnjaka prouzrokovani sledećim faktorima:
 - o prosečno siromašna zemljišta na kojima su formirani travnjaci,
 - o slaba primena meliorativnih i agrotehničkih mera (đubrenja),
 - o neplansko i nesistematsko iskorišćavanje (ispava i košenje).

Uslovi za lociranje industrijskih objekata

Potencijali - Povoljni su tereni koji su rasprostranjeni uglavnom uz rečne tokove na ravnim i blago nagnutim terenima (nagibi do 3% za veće i do 5% za manje industrijske kapacitete), u blizini postojećih centara zajednica naselja i opštinskog centra koji su se već prostorno razvili na sličnim terenima.

Najpovoljniji prirodni potencijali (povoljni tereni i mogućnosti vodosnabdevanja i odvođenja otpadnih voda) za razvoj većih industrijskih zona postoje u dolini Zapadne Morave.

Ograničenja - Gusto i kontinuelno izgrađeno područje grada i prigradskih naselja, nedostatak komunalno opremljenih i pripremljenih zona i građevinskih parcela za lokaciju industrije na opštinskoj teritoriji, nedovoljna opremljenost komunalnom, saobraćajnom i komunikacijskom infrastrukturom dela postojećih industrijskih lokacija.

Uslovi za gazdovanjem šumama

Potencijali - Šume obuhvaćene Planom gazdovanja prostiru se na teritoriji opštine-grada Čačak u najvećoj meri po obroncima planina Jelica, Ovčar, Kablar, Vujan, Bukovik i Ostrica. Osnovni uzgojni oblik kome dugoročno treba težiti načinom gazdovanja je visoka šuma, prirodnim ili veštačkim putem obnovljena.

Prema sadašnjem stanju:

- visoke šume su zastupljene na 3% površine,
- izdanačke na 66%,
- veštački podignute 19% i
- šikare i šibljaci 12% površine.

Ukupno pod šumama na teritoriji Grada je 14825.53ha. Tako da je stepen šumovitosti Grada 23%.

Ograničenja – Osnovno ograničenje, problemi gazdovanja šumama u opštini-grad Čačak, sa kojima se sreće uprava "Srbija šuma" kao i privatni korisnici, ogleda se u sledećem:

- nepostojanje šumskih puteva na pojedinim delovima šumskih kompleksa (pristupnih puteva za eksploataciju je malo),
- nerešeni svojinski odnosi, oduzetog zemljišta, po raznim osnovama,
- samovlasnih zauzeća,
- nekadašnjeg crkvenog zemljišta (veliki deo šumskog zemljišta je bio u vlasništvu crkve),
- problem kvaliteta šuma.

Zapadnomoravsko Lovište

Na teritoriji opštine-grada Čačak postoje 4 lovišta:

1) Zapadnomoravsko lovište, kojim gazduje JP "Srbija šume", šumska uprava Čačak. Površina lovišta je 9.101ha (od čega lovno produktivne površine 8.192ha - 91%, lovno neproduktivne površine 909ha - 9%). Lovište se prostire dolinom reke Zapadne Morave sa leve i desne strane između magistralnog puta M-22 i starog puta Čačak - Kraljevo do granice sa teritorijom opštine Kraljevo. Lovište je komercijalnog tipa. Usluge koriste strani lovci, najviše iz Italije kao i domaći lovci. Od objekata lovište raspolaže fazanerijom za proizvodnju i uzgoj fazanske divljači, kapaciteta 5.000 fazanskih pilića i lovačkom kućom sa 8 ležaja za smeštaj gostiju.

Stalno nastanjena lovna divljač je zec, fazan, i poljska jarebica, divlji golub i grlica.

Od migratornih vrsta zastupljene su: divlja patka i guska, šumska šljuka, prepelica.

Van režima zaštite: tvor, lisica, svraka, siva vrana, jastreb kokošar, kuna.

Zaštićene vrste: čaplja, roda, povremeno labud.

2) Lovište "Jelica - Čemernica - Kablar", kojim gazduje lovački savez Srbije preko lovačkog udruženja Čačak. Površina lovišta je 32.304ha. U lovištu su zastupljene sledeće vrste:

Lovištem zaštićene: zec, fazan, poljska jarebica, jazavac, jastreb kokošar, golubovi, kreje.

Trajno zaštićene: lasica, veverica, puh, mišar sova, detlić.

Van režima zaštite: lisica, tvor, vrana, svraka.

3) Lovište "Bresnica" kojim gazduje lovački savez Srbije preko lovačkog udruženja "Radiša Poštić" iz Mrčajevaca. Površina lovišta je 12.498ha. Divljač je zastupljena kao i u lovštu br. 2.

4) Lovište "Ježevička reka" kojim gazduje lovački savez Srbije preko lovačkog udruženja "Radoje Joksić" sa sedištem u Zablaću. Površina lovišta je 9.030ha. Divljač je zastupljena kao u lovštu br. 2.

3.2.2. STANOVNIŠTVO - PRIVREDA – MREŽA NASELJA

U Čačku je zaposleno 29.768 radnika u decembru 2008. g. Od kojih je 7889 privatnih preduzetnika i zaposlenih kod njih. U okviru 4725 samostalnih radnji.

Brojno kretanje stanovnika pokazuje stalno povećanje broja stanovnika u opštini-grad Čačak. Ovo povećanje broja stanovnika je u suštini prividno. Prividnost se ogleda u tome što je najveće povećanje u opštinskom centru i prigradskim naseljima, dok sa ostalim naseljima to nije slučaj.

Nizak prirodni priraštaj, snižavanje fertilne stope i fertilnog dela stanovništva, velike migracije u okviru granica teritorije grada, kao i starenje seoskih naselja uticali su na veoma nepovoljnu demografsku sliku ovog područja koja predstavlja veoma ozbiljan ograničavajući faktor.

U strukturi stanovništva zapaženo je opadanje poljoprivrednog stanovništva, što nije pogodna osnova za ubrzani razvoj zanemarene poljoprivredne proizvodnje.

Jedno od indikativnih svojstava stanovništva ove opštine su i migratorna kretanja stanovništva. Na osnovu praćenja njihovog kretanja može se konstatovati da grad Čačak, za većinu migranata predstavlja konačno odredište. Veliki priliv stanovništva u grad Čačak i njegovu prigradsku zonu prevazilazi apsorpcione mogućnosti grada, pa iz ovoga proizilaze mnogi problemi koji pritiskaju sam grad Čačak. Ovakav priliv stanovnika narušava ravnomernost u naseljavanju ostalih naselja opštine iz kojih proizilaze mnogi problemi (preovladavanje starog stanovništva, smanjenje poljoprivrednog, nepravilno rasprostranjenje stanovništva po stepenu stručnosti i kvalifikaciji itd.) koji direktno ili indirektno utiču na razvoj opštine u celini. Tako da ekonomsko, socijalno i kulturno zaostajanje seoskih područja stalno povećava jaz u kvalitetu življenja između sela i gradskog centra, a time i motivaciju mladih ljudi da napuste selo. Srazmerno veći intenzitet migracije žena iz seoskih naselja i smanjenje kontingenta fertilnog stanovništva nameće ovu grupu kao jednu od najvažnijih ciljnih grupa u programima socijalnog i ekonomskog razvoja seoskih naselja.

Osnovni potencijali za razvoj mreže naselja su: razvijena putna mreža i ostali infrastrukturni sistemi; formirani centri na seoskom području, naselja sa specifičnim funkcijama, kao i naselja sa pojedinim funkcijama u periurbanoj i široj gravitacionoj zoni Čačka, začeci disperzije malih i srednjih preduzeća, odnosno mikro-biznisa u industrijskom, i uslužnom sektoru kao i banjskog turizma u pojedinim naseljima. Pored navedenih stvorenih potencijala opština poseduje i prirodne potencijale koji omogućavaju razvoj mreže naselja i to: postoje prostori za razvoj većih urbanih centara, postojanje pogodnih terena za lociranje industrijskih objekata, postojanje pogodne lokacije za formiranje saobraćajno - trgovinsko - industrijskih terminala, postojanje pogodnih terena za turistički razvoj Opštine, postojanje potrebnih rezervi vode za snabdevanje stanovništva i industrije.

Ograničenja u mreži naselja su vezani za stanovništvo, za privredu, za opremljenost naselja, za mrežu centara i njihovu funkcionalnu povezanost.

Osnovna ograničenja za razvoj mreže naselja su: depopulacija i starenje stanovništva naselja na seoskom području i redukcija pojedinih funkcija centara u mreži naselja. Redukciju funkcija opštinskog centra nije pratilo prenošenje dela aktivnosti industrijskog i tercijarnog sektora u druga naselja Opštine. Funkcionalna organizacija mreže naselja svedena je na opštinski centar sa prstenom prigradskih naselja i nekoliko centara sa specifičnim funkcijama.

3.2.3. INFRASTRUKTURNI SISTEMI

3.2.3.1. Saobraćaj i saobraćajna infrastruktura

Drumski saobraćaj

Potencijali - Potencijal za razvoj saobraćaja i saobraćajne infrastrukture se ogleda u dobroj pokrivenosti celokupne teritorije grada Čačka putnom mrežom. U značajne potencijale spada izgradnja planiranih autoputeva E-763 i E-761. Poseban potencijal je izražen u tome što se u sastavu putne mreže opštine nalaze veoma važni državni putevi I reda – M5, M23 i M22, kao i državnih putevi II reda – R-226, R-276, R-117, R-227a i R-259. Iskazani potencijal postojeće putne mreže se mora dovesti u odgovarajuće tehničko-eksploataciono stanje.

Ograničenja - Ograničenja za kvalitetno funkcionisanje saobraćaja i saobraćajne infrastrukture se ogleda kroz sledeće karakteristike:

- kvalitet kolovoznog zastora;
- projektni elementi;
- kritične deonice,
- stabilnost trupa i kosina;
- stanje putnih objekata;
- zaštitni pojasevi;
- opremljenost putne mreže,
- vertikalna i horizontalna signalizacija;
- bezbednost saobraćaja.

Ograničenja mreže državnih puteva I reda - M opštine-grada Čačak karakterišu:

- veliko saobraćajno opterećenje, koje je posledica superponiranja intenzivnog tranzitnog i izvorno-ciljnog saobraćaja;
- prolazak putnih pravaca kroz naselja bez obilaznica (Mrčajevci, Preljina Bresnica ...), što, zbog intenzivnog tranzitnog saobraćaja, negativno utiče na bezbednost saobraćaja;
- postojanje dugih deonica u pravcu (Preljina – Prislonica), odnosno veoma preglednih (Pakovraće, Međuvršje...), pogodnih za razvijanje brzina znatno većih od dozvoljenih, što je uzrok brojnih saobraćajnih nesreća na tim putnim potezima;
- veliki broj prilaznih puteva i priključaka na državne puteve I reda, posebno u zonama naselja;
- ekstremno velika ugroženost (sa tendencijom rasta) zaštitnih pojaseva državnih puteva I reda građenjem, većinom, poslovno-stambenih objekata, posebno u područjima naselja;
- saobraćanje znatnog broja pešaka, poljoprivrednih mašina i biciklista (i pored vremenski definisanih ograničenja saobraćaja na magistralnim državnim putevima I reda), većinom u okolini naselja;

- deonica puta M5 (od Parmenca do Preljine) prolazi kroz gradsko tkivo sa velikim brojem raskrsnica u nivou bez obezbeđene potrebne preglednosti, tako da ne vrši prvo bitnu ulogu obilaznice, već predstavlja najkritičniju deonicu u smislu bezbednosti saobraćaja;
- nezadovoljavajuće stanje putnih objekata na državnom putu I reda M5, u smislu trajnosti (most u Čačku, na reci Zapadnoj Moravi i nadvožnjak preko R226), neuskladenosti sa propisima (neosvetljenost tunela u Međuvršju), kao i ugroženost stabilnosti tunelskog svoda usled pojave podzemnih voda (tunel u Međuvršju);
- saobraćajno neadekvatno rešene površinske raskrsnice (Beljina, Konjevići...).

Ograničenja mreže državnih puteva II reda - R opštine - grada Čačak karakterišu :

- većim delom građenje bez projektne dokumentacije, odnosno formiranje kolovoznih konstrukcija ugrađivanjem tamponskog pa asfaltnog sloja preko postojećih makadamskih puteva bez formiranja posteljice, zadržavajući, sa propisima neuskladene, projektne elemente situacionog plana i podužnog profila;
- znatno prekoračenje projektnog perioda, odnosno zastarelost, jer su državni putevi II reda sa savremenim kolovoznim zastorom u opticaju i preko pedeset godina;
- «prosečno stanje» kolovoznog zastora uz održavanje koje se svodi na saniranje udarnih rupa, odnosno delimičnu zamenu habajućeg sloja, što daje kratkotrajne efekte, jer se ne otklanjam uzroci oštećenja: nedovoljna nosivost «posteljice» i donjih nosećih slojeva, kao i neefikasna evakuacija površinskih voda putnim kanalima;
- intenzivna pojava klizišta na brdsko-planinskim državnim putevima II reda (R117, R276-od Caganja prema Kablaru, R227-a), bez ozbiljnih zahvata na njihovom saniranju;
- prolazak kroz naseljena mesta (R226: Zablaće, Slatina...), što ima za posledicu intenzivan tranzitni saobraćaj sa negativnim uticajem na bezbednost saobraćaja;
- velika ugroženost (sa tendencijom rasta) zaštitnih pojaseva državnih puteva II reda građenjem, većinom, poslovno-stambenih objekata, posebno u područjima naselja;
- veliki broj, većinom nepropisno izgrađenih (bez obezbeđene potrebne preglednosti), prilaznih puteva i priključaka na državne puteve II reda, posebno u zonama naselja.
- nepostojanje pouzdanih podaka o saobraćajnom opterećenju državnih puteva II reda, jer nije organizovano sistematsko brojanje saobraćaja.

Ograničenja mreže opštinskih, lokalnih, puteva karakterišu:

- građenje bez projektne dokumentacije, odnosno formiranje kolovoznih konstrukcija ugrađivanjem tamponskog, pa asfaltnog sloja preko postojećih makadamskih puteva bez formiranja posteljice, zadržavajući, sa propisima neuskladene, projektne elemente situacionog plana i podužnog profila;
- neblagovremeno ulaganje u obimnije zahvate na kolovoznoj konstrukciji
- održavanje se svodi na saniranje udarnih rupa i intenzivnu zamenu, odnosno ponovno postavljanje vertikalne signalizacije, zbog izuzetno neodgovornog odnosa lokalnog stanovništva prema saobraćajnim znacima (oštećenja, krađe...);
- loše stanje putnih kanala, čime je onemogućena evakuacija površinskih voda, što je jedan od osnovnih uzroka kratkotrajnosti kolovoznih konstrukcija;
- pojava klizišta na brdsko-planinskim opštinskim putevima (L322, L302, L305, L308, L329), bez ozbiljnih zahvata na njihovom saniranju;
- umanjena potrebna preglednost, jer rastinje pored puteva znatnim delom zalaži u slobodan, pa i u saobraćajni profil;
- zaštitni pojasevi opštinskih puteva su većim delom očuvani, osim u naseljima;

- nepostojanje podataka o saobraćajnom opterećenju opštinskih puteva, jer nije organizovano sistematsko brojanje saobraćaja.

Putnu mrežu asfaltiranih nekategorisanih puteva opštine Čačak karakterišu:

- građenje bez projektne dokumentacije, odnosno građenje kolovoznih konstrukcija preko postojećih makadamskih ili zemljanih puteva bez formiranja posteljice, zadržavajući, sa propisima neusklađene, projektne elemente situacionog plana i podužnog profila;
- nedovoljna širina kolovoza (najčešće tri metra), bez izgrađenih proširenja za mimoilaženje;
- pojavu oštećenja znatno pre isteka projektnog perioda, uz ocenu stanja habajućih slojeva kao «prosečno» do «vrlo loše».

Opremljenost putne mreže karakteriše:

- državne puteve II reda karakteriše opremljenost vertikalnom signalizacijom, dok se horizontalna signalizacija svodi na razdelne podužne linije, a redovno održavanje se svodi na povremenu obnovu horizontalne signalizacije na pojedinim putnim prvcima i čestu zamenu oštećenih, odnosno ponovno postavljanje saobraćajnih znakova.
- opštinske puteve karakteriše delimična opremljenost vertikalnom signalizacijom (većinom na raskrsnicama), uz intenzivnu zamenu, odnosno ponovno postavljanje vertikalne signalizacije, zbog izuzetno neodgovornog odnosa lokalnog stanovništva prema saobraćajnim znacima (ispisivanje grafita, oštećenja, krađe...);

Bezbednost drumskog saobraćaja

Podaci o broju osoba sa smrtnim i teškim telesnim povredama u saobraćajnim nesrećama na teritoriji opštine-grada Čačak, u poslednjih deset godina, ukazuju na izuzetno nizak nivo bezbednosti saobraćaja. Osnovni uzroci se mogu svesti na sledeće:

- propusna moć putnih saobraćajnih pravaca je neusaglašena sa velikim saobraćajnim opterećenjem (deonica puta M5 od Čačka do Preljine);
- nepostojanje obilaznih saobraćajnica oko naselja (Mrčajevci, Preljina, Bresnica...);
- potpuno ili delimično nepostojanje pešačkih staza na frekventnim saobraćajnim prvcima (ulice: Dr Dragiše Mišovića, Vidoja Kolakovića, Đorda Tomaševića...);
- znatan broj raskrsnica u nivou bez obezbeđene potrebne preglednosti (kod kafane «Vila Lazović», raskrsnica u Konjevićima);
- znatan broj ukrštaja putnih pravaca sa pružnim kolosecima u nivou, bez signalno-sigurnosnih uređaja (pruga Čačak-Kraljevo, industrijski koloseci...);
- nepoštovanje saobraćajnih propisa.

Javni gradski i prigradski saobraćaj ne ispunjava osnovne kriterijume:

- ravnomerno opsluživanje cele površine opštine;
- pouzdanost;
- bezbednost;
- komfor;
- ekonomičnost i sl.

Autobuska stajališta su neuređena, bez autobuskih niša i nadstrešnica, dok je informisanje putnika u sistemu JGS potpuno zanemareno. Krajne stanice na linijama JGS-a nemaju adekvatne okretnice.

Biciklistički saobraćaj karakteriše:

- za korišćenje bicikla kao prevoznog sredstva, u čačanskoj opštini ne postoje posebne biciklističke trake u okviru saobraćajnica;
- nisu iskorišćene prostorne mogućnosti za njihovu izgradnju u sklopu poprečnih profila mnogih saobraćajnica u gradskom području (ulice Dr Dragiše Mišovića, Đorđa Tomaševića...);
- ivično parkiranje, dozvoljeno i nedozvoljeno, dodatno ugrožava bezbednost biciklista.

Železnički saobraćaj

Potencijal - Potencijal za razvoj železničkog saobraćaja se ogleda u tome što kroz teritoriju grada prolazi železnička pruga normalnog koloseka (Stalać-Kraljevo-Požega), koja spaja dve veoma važne železničke komunikacije: prugu Beograd-Bar sa međunarodnom prugom Beograd–Niš-Sofija, a nalazi se u blizini koridora planiranog auto-puta E 763. Sačuvan koridor pruge Čačak – G.Milanovac.

Zaštita železničke infrastrukture, određivanjem širine zaštitnog pružnog pojasa, je definisana Zakonom o železnici („Sl. glasnik RS“ br. 18 od 24. februara 2005. godine).

Ograničenja - Ograničenja za kvalitetno funkcionisanje železničkog saobraćaja se ogleda kroz sledeće karakteristike:

- deonica neelektrificirane pruge Čačak-Kraljevo, sa znatnim brojem (18) ukrštaja u nivou sa putnim pravcima;
- bezbednost saobraćaja veoma ugrožena (neobezbeđena potrebna preglednost ukrštaja, odsustvo signalno-sigurnosnih uređaja, veliki podužni nagibi puteva u zonama ukrštaja, što u zimskim uslovima otežava pokretanje vozila nakon obaveznog zaustavljanja...);

Vazdušni saobraćaj

Potencijal - Potencijal za razvoj vazdušnog saobraćaja se ogleda u tome što se aerodrom u Preljini nalazi u blizini privrednih centara u kontaktu sa državnim putevima I reda. Može se prilagoditi komercijalnoj upotrebi.

Ograničenja –

1. aerodrom u Preljini je svrstan u kategoriju sportsko-rekreativnih aerodroma.
2. postojanje aerodroma u Lađevcima koji ima bolju opremljenost i kapacitet, a nalazi se u blizini.
- 3.2.3.2. Elektroenergetika i elektroenergetska infrastruktura

Proizvodnja električne energije:

Potencijali - Osnovni elektronergetski potencijal koji poseduje opština Čačak sa aspekta proizvodnje električne energije ogleda se u:

- postojanju dve hidroelektrane, HE „Ovčar Banja“ i HE „Međuvršje“;

- postojanju povoljnih uslova za uključenje dve postojeće hidroelektrane u budući veliki hidro sistem kojim bi se izravnate vode Uvca i Lima prevele u sliv Zapadne Morave, čime bi se uz gradnju nekoliko novih hidroelektrana na Zapadnoj Moravi nizvodno od Čačka, stvorili uslovi za regulaciju, kako voda tako i proizvodnje električne energije;
- postojanju uslova za rekonstrukciju postojećih hidroelektrana koja bi dovela do povećanja snage i modernizacije opreme;
- postojanju uslova za izradu odgovarajuće studije o mogućnosti čišćenja jezera, sa analizom posledica i tretmanom mulja.
- postojanju termoelektrane u krugu Fabrike hartije „Božo Tomić“;
- postojanju uslova za rekonstrukciju postrojenja termoelektrane u smislu prevodenje parnih kotlova na ugalj u gasne, s obzirom na trenutni stepen gasifikacije, ali i za proširenje kapaciteta;
- postojanju povoljnih uslova za gradnju malih hidroelektrana, kao i drugih elektrana koje koriste obnovljive i alternativne izvore energije (fotonaponski sistemi, vetropotencijal, bio masa, gorivne ćelije i sl.); Postoji izvestan broj starih vodenica, sa postojećim hidrotehničkim delom, koje se mogu relativno lako revitalizovati u mini-hidroelektrane.
- postojanju planske regulative i uslova za izradu novih urbanističkih planova.

Ograničenja - Osnovna ograničenja koja postoje na teritoriji opštine Čačak sa aspekta proizvodnje električne energije ogledaju se u:

- nedovoljno visokom stepenu pouzdanosti hidroelektrana - projektovani eksplotacioni vek hidroelektrana je pri kraju, oprema je zastarela i neuklopiva u moderne sisteme automatskog upravljanja;
- nedovoljno dobrim karakteristikama jezera - jezera su muljevita, a akumulacije znatno manje od projektovanih;
- otežanim uslovima za pokretanje proizvodnje električne energije u termoelektrani - proizvodnja pare danas je znatno umanjena u odnosu na period krajem devete decenije dvadesetog veka, a proizvodnja električne energije prekinuta 1991. godine, najviše zbog velikog smanjenja obima proizvodnje okolnih fabrika koje su se snabdevale parom iz Fabrike hartije, ali i nemogućnosti sopstvenog finansiranja održavanja i rekonstrukcije postrojenja;
- neizvesnosti ishoda vlasničke transformacije Fabrike hartije „Božo Tomić“, u čijem je krugu termoelektrana;
- nedovoljnoj informisanosti građana, potencijalnih energetskih subjekata - od strane države nedostaje akcija organa i institucija za popularizaciju (informacije, pogodnosti, materijalni uslovi, nabavka opreme, zakonska regulativa, ...) izgradnje objekata za proizvodnju električne energije malih snaga;
- nedostatku studija o mogućnostima izgradnje mini-hidroelektrana na konkretnim postojećim vodotokovima, kao i ostalih elektrana koje koriste obnovljive i alternativne izvore energije;
- nedovoljno aktivnom učešću institucija u planiranju, odnosno izradi urbanističkih planova.

Transformacija električne energije:

Potencijali - Osnovni elektronerski potencijal koji poseduje opština-grad Čačak kad je u pitanju transformacija električne energije predstavlja:

- postojanje određenog broja trafostanica naponskih odnosa 220/110, 110/35, 110/10, 35/10 i 10/0.4 kV;

- postojanje uslova za gradnju novih trafostanica naponskog odnosa 110/10 (35/10) i 10/0,4 kV;
- postojanje sistema daljinskog upravljanja trafostanicama i uslova za nastavak njegove realizacije, obuhvatanjem većeg broja trafostanica;
- postojanje planske regulative i uslova za izradu novih urbanističkih planova.

Ograničenja - Sa aspekta transformacije električne energije osnovna ograničenja koja postoje na teritoriji opštine-grada Čačak su:

- nedovoljno visoka stabilnost elektroenergetskog sistema u oblasti transformacije električne energije (karakteristika sistema 35 kV);
- nedovoljan stepen pouzdanosti sistema transformacije električne energije (karakteristika sistema 35 kV);
- istek predviđenog eksploracionog veka pojedinih elemenata sistema transformacije električne energije (transformatori naponskog odnosa 110/35, 35/10 i 10/0,4 kV).
- nedovoljno aktivno učešće institucija u planiranju, odnosno izradi urbanističkih planova.

Prenos električne energije:

Potencijali - Sa aspekta prenosa električne energije osnovni elektronergetski potencijal koji poseduje opština-grad Čačak ogleda se u:

- postojanju sistema za prenos električne energije naponskih nivoa 220, 110, 35, 10 i 0,4 kV, u vidu vazdušnih vodova svih naponskih nivoa i podzemnih vodova - kablova (35, 10 i 0,4 kV);
- postojanju povoljnih uslova za gradnju novih dalekovoda i podzemnih kablova naponskih nivoa 110, 35, 10 i 0,4 kV;
- postojanju uslova za formiranje prstena 110 kV;
- postojanju uslova za rekonstrukciju delova 35 kV-ne mreže, do njenog optimalnog stanja.
- postojanje planske regulative i uslova za izradu novih urbanističkih planova.

Ograničenja - Osnovna ograničenja koja postoje na teritoriji opštine-grada Čačak sa aspekta prenosa električne energije ogledaju se u:

- velikim gubicima u nekim delovima prenosne mreže 35 kV;
- niskom stepenu pouzdanosti napajanja, odnosno nepostojanju rezervnog napajanja u slučaju ispada nekih vodova 35 kV;
- izraženoj nelegalnoj gradnji objekata;
- tehnički i estetski nedovoljno kvalitetnoj vazdušnoj niskonaponskoj mreži;
- neusklađenosti trasa vodova i kablova sa urbanističkim planovima;

3.2.3.3. Telekomunikacije

Telefonska mreža

Potencijali - Osnovni potencijal koji poseduje opština-grad Čačak sa aspekta telefonske mreže ogleda se u postojanju:

- trideset dve TT centrale;
- raznolikih sistema za prenos signala;
- povoljnih uslova za nastavak započete digitalizacije postojećih centrala, odnosno povećanje stepena digitalizacije sa sadašnjih 85% na 100%;
- uslova za nastavak započetog optičkog povezivanja digitalnih centrala sa matičnom;
- povoljnih uslova za izgradnju nekoliko novih TT digitalnih centrala;
- uslova za optičko povezivanje planiranih TT centrala;
- uslova za postavljanje, odnosno izgradnju većeg broja mini TT centrala (MSAN-ova) smeštenih unutar ormana na otvorenom prostoru i njihovo povezivanje u sistem;
- uslova za realizaciju, odnosno izgradnju sistema bežične fiksne telefonije, što je kao rešenje naročito pogodno na ruralnim područjima;
- povoljnih uslova za razvoj pristupne telekomunikacione mreže, kao i regionalne optičke mreže.

Ograničenja - Sa aspekta telefonske mreže u Čačku ograničenje predstavlja:

- postojanje izvesnog broja analognih TT centrala koje pripadaju prevaziđenim tehnologijama;
- nedovoljna raširenost optičke mreže;
- nedovoljna izgrađenost mreže, naročito na ruralnim područjima;
- nedovoljan kvalitet (dotrajalost vodova i drvenih stubova) mreže u nekim delovima;
- nedovoljan kapacitet mreže u nekim delovima;
- nedovoljna pokrivenost nekih delova teritorije, odnosno mali broj priključaka na 100 stanovnika;
- nedovoljno aktivno učešće institucija u planiranju, odnosno izradi urbanističkih planova;

Mreže mobilnih telefonija

- **Potencijali** - Osnovni potencijal koji poseduje opština-grad Čačak sa aspekta mobilne telefonije ogleda se u postojanju:
 - sedamnaest baznih stanica sa raznolokim antenskim sistemima;
 - uslova za izgradnju velikog broja novih baznih stanica sa antenskim sistemima postojećih provajdera
 - uslova za uspostavljanje sistema mobilne telefonije novih provajdera uz izgradnju njihovih baznih stanica i antenskih sistema;
 - postojanju nekoliko radio relejnih pravaca;
 - uslova za uspostavljanje novih radio relejnih pravaca;
 - povoljnih uslova za povećanje kvaliteta postojećih i uvođenje novih servisa, masovniju implementaciju GPRS tehnologije.

Ograničenja - Sa aspekta mobilne telefonije ograničenja koja se javljaju na području opštine Čačak su:

- nedovoljna pokrivenost teritorije mrežama mobilnih telefonija;
- nedovoljan kvalitet postojećih servisa;
- nedovoljno visok nivo raspoloživog protoka;
- nedovoljan broj radio-relejnih pravaca;
- nedovoljno aktivno učešće institucija u planiranju, odnosno izradi urbanističkih planova.

TV i radio sistemi

Potencijali - Sa aspekta TV i radio sistema, osnovni elektronergetski potencijal koji poseduje opština-grad Čačak ogleda se u postojanju:

- jedanaest TV (1 državna, 1 opštinska, 5 privatnih klasičnih i 4 kablovske, od kojih 1 bežična) i petnaest radio stanica (1 državna, 1 opštinska, 11 privatnih, 1 Ministarstva odbrane i 1 udruženja radio amatera Čačka) sa antenskim sistemima na stubovima postavljenim na krovovima zgrada, silosima i okolnim uzvišenjima;
- uslova za proširenje postojećih i izgradnju novih TV i radio sistema.

Ograničenja - Ograničenja koja koja postoje na području opštine-grada Čačak sa aspekta TV i radio sistema su:

- nedovoljna pokrivenost teritorije mrežama kablovskih televizija;
- nedovoljno visok kvalitet postojećih servisa;
- visok stepen neusklađenosti trasa vodova i kablova sa urbanističkim planovima;
- postojanje nedovoljno kvalitetne vazdušne mreže kablovske televizije (u tehničkom i estetskom smislu);
- nedovoljno aktivno učešće institucija u planiranju, odnosno izradi urbanističkih planova.

Informatički sistemi

Potencijali - Osnovni potencijal sa aspekta informatičkih sistema, koji poseduje opština Čačak, ogleda se u postojanju:

- šest internet provajdera sa svojim instalacijama, od kojih su tri sa bežičnim pristupom internetu;
- uslova za uspostavljanje pristupa internetu instalacijama novih provajdera;
- uslova za ostvarenje pristupa internetu mrežama kablovskih televizija;
- uslova za konstantno uvođenje novih tehnologija (video nadzor, automatsko upravljanje i nadzor javnom rasvetom, daljinsko upravljanje svetlosnom signalizacijom, automatska naplata parkinga, umrežavanje opštinskih odeljenja i mesnih kancelarija i sl.) u ovoj oblasti.

Ograničenja - Sa aspekta informatičkih sistema ograničenja koja postoje na području opštine-grad Čačak su:

- veliko učešće ekonomskog faktora kod planiranja realizacije informatičkih sistema;
- nedovoljan stepen obučenosti kadrova za primenu novih informatičkih sistema;

3.2.3.4. Termoenergetska infrastruktura

Potencijali - Termoenergetski potencijali opštine-grada Čačka se ogledaju u:

- Razvijenom gasifikacionom sistemu i to:
 - razvijena gradska čelična i distributivna mreža
 - izgrađene 22 MRS
 - gasifikovan veći broja industrijskih i privrednih objekata
 - gasifikovano 2034 individualnih domaćinstava
- Postojanju toplifikacionog sistema u okviru koga funkcionišu toplane, blokovske kotlarnice i izgrađena toplovodna mreža do korisnika.

- Mogućnosti korišćenja sunčeve energije u niskotemperaturnim toplovnim procesima (grejanje potrošne vode, podna grejanja...)
- Postojanju izvorišta termalne vode.

Ograničenja - Imajući u vidu izgrađenu gasovodnu mrežu kao i planove razvoja gasifikacije Opštine-grada Čačak vidi se da su najveći energetski potrošači priključeni ili planirani da budu priključeni na gasnu instalaciju za kratak vremenski period što nije potpuno ni tehnički ni ekonomski opravdano s' jedne strane što se veći deo bilansne količine gasa ostvaruje iz uvoza, a sa druge strane prisutna je nemogućnost postizanja dovoljnog pritiska za transport gasa što prouzrokuje prestanak rada većih gasnih potrošača u periodu niskih spoljnih temperatura.

- Postojeći toplifikacioni sistem grada Čačka je dospio svoj radni maksimum.
- o Proširivanja su ograničena, svedena su samo na određene delove grada i sa ograničenom energijom.
- o Blokovske i individualne kotlarnice su potpuno „odradile“ svoj radni vek i njihovo održavanje u pogonskoj spremnosti postiže se uz velike poteškoće.
- o Najveći broj navedenih blokovskih kotlarnica nalazi su u užem centru grada što prouzrokuje veliki nivo zagađenja u gradu.
- o Cevna mreža je dimenzionisana za ukupan toplovn kapacitet od 45 MW. Izvestan broj deonica primarne mreže je poddimenzionisan.
- o Izvedeni radovi su urađeni veoma loše, spoljna voda prodire u poliuretan i stvara veoma veliku koroziju na čeličnim cevima.
- o U ovom trenutku procenat snabdevenosti toplovn energijom grada iznosi oko 19 %, što grad Čačak svrstava u nivo nedovoljne toplifikacije urbane oblasti.

3.2.3.5. Hidrotehnička infrastruktura

Vodosnabdevanja naselja

Potencijali – Potencijali opštine-grada Čačak u vodosnabdevanju se ogledaju u sledećem:

- Osnovni potencijal je da prostor grada Čačka raspolaže pijačim vodama koje su kvalitetne. Potencijale čine i:
 - postojanje sistema za vodosnabdevanje koji ima mogućnosti proširenja;
 - praćenje kvaliteta ispravnosti vode uvedenim sistemom daljinskog upravljanja vodosnabdevanjem, kao i mogućnost proširenja daljinskog sistema na novoj mreži;
 - gubitak vode kao sadašnje ograničenje je ujedno i potencijal - smanjenjem gubitaka revitalizacijom mreže obezbeđuje se najracionalniji vodni resurs.
- Urađen je projekat “Generalno rešenje vodovodnog distribucionog sistema Čačka” (“Vodoprojekt”-Beograd, 1998.god.)
- Postoji opštinska javna preduzeća JKP “Vodovod”-Čačak koje se adekvatno bavi vodosnabdevanjem Opštine, kao i JP “Moravac”-Mrčajevci koje snabdeva vodom deo domaćinstava Mrčajevaca.

Ograničenja – Na osnovu analize izdvojena su sledeća ograničenja u vodosnabdevanju:

- Neizgrađena brana „Svračkovo“ kao jedini uslov pouzdanog snabdevanja vodom svih naselja opštine-grada Čačak.
- Deo mreže (10%) je izgrađen od nekvalitetnih materijala (pocinkovane cevi) i materijala koji su se pokazali štetni po zdravlje čoveka (azbestne cevi).
- U vodovodnoj mreži postoje slepi krakovi, što se odražava na kvalitet vode.

- Velika količina vode se gubi u cevnoj mreži (zbog ne domaćinskog odnosa korisnika prema neispravnim instalacijama, nestručne montaže cevi i opreme, dotrajalosti instalacija...).
- Broj bespravno priključenih potrošača nije zanemarljiv.
- Samo polovina seoskog stanovništva se organizovano snabdeva vodom, što je nezadovoljavajuće.
- Lokalni vodovodni sistemi uglavnom ne ispunjavaju potrebne sanitarno tehničke i higijenske zahteve
- Lokalni vodovodni sistemi ne mogu da obezbede permanentno higijenski ispravnu vodu za piće.
- Više vodovoda u jednom selu je neusaglašeno po visinskim zonama i teško se mogu uklopliti u regionalni sistem Rzav.
- Pojedina domaćinstva koriste lokalne bunare u kojima je voda hemijski i mikrobiološki neispravna.

Kanalisanja naselja

Potencijali – Potencijali opštine u kanalisanju voda se ogledaju u sledećem:

- Osnovni potencijal čini postojanje separatnog sistema za kanalisanje u gradskom naselju, koji ima mogućnosti proširenja kako u gradu, tako i u nekim selima.
- Na teritoriji gradskog naselja Čačka pri jačim pljuskovima nema zadržavanja vode na površini terena (usled izrazite vodopropustljivosti podloge -aluvijalni nanos reke na kojoj leži grad), kao ni na kolovozu (nivelacija gradskih saobraćajnica je uglavnom izdignuta u odnosu na okolni teren).
- Urađen je “Generalni projekat odvođenja upotrebljenih (fekalnih) voda Čačka” (“Energoprojekt”- Beograd, 1999. god.) za gradsko naselje i deo prigradskih naselja.
- Postoje opštinska javna preduzeća JKP “Vodovod” i JP “Gradac” koja se adekvatno bave kanalisanjem fekalnih i atmosferskih voda.

Ograničenja – Na osnovu analize identifikovana su sledeća ograničenja kod kanalisanja voda na teritoriji opštine:

- Seoska i neka prigradska naselja nemaju fekalne kanalizacione sisteme.
- Nedostatak sredstava za ugradnju uređaja za prečišćavanje u većini industrijskih postrojenja;
- Postoje spojevi dva separatna sistema, što uzrokuje probleme u funkcionisanju oba sistema.
- Seoska i prigradska naselja nemaju atmosferske kanalizacione sisteme, pa je pri većim padavinama na asfaltiranim putevima znatna količina atmosferskih voda, kao što je primetno i izlivanje bujičnih tokova.
- Izlivi atmosferskih kolektora u Z. Moravu su postavljeni relativno nisko, pa se isticanje vrši pod uticajem promene nivoa vode u reci.
- Šire područje Ovčarsko-kablarske klisure predstavlja zaštićeno prirodno dobro izuzetnih odlika prve kategorije, pa je izgradnja fekalne kanalizacije skoro nemoguća zbog nepristupačnog položaja vikend naselja.

3.2.4. TURIZAM-ZAŠTITA PRIRODNIH I NEPOKRETNIH KULTURNIH DOBARA

3.2.4.1. Turizam

Potencijali

- postojanje Javne ustanove - Turistički savez Čačak, kao i niz organizacija koje se bave turizmom kao osnovnom ili dopunskom delatnošću,
- niz kulturnih i sportskih manifestacija od lokalnog i nacionalnog značaja,
- blizina manifestacije - Sabor trubača u Guči,
- postojanje 87 Arheoloških lokaliteta iz različitih epoha,
- veliki broj nepokretnih kulturnih dobara,
- planiranje i realizacija auto puta deonica Beograd - Požega,
- postojanje razuđene putne mreže lokalnih puteva kao i puteva višeg ranga,
- aktivna proizvodnja zdrave hrane na ruralnim prostorima.

Ograničenja

- postojanje niza bitnih turističkih lokaliteta i sadržaja u okruženju (Zlatibor, Divčibare...),
- poseban problem predstavlja nedovoljna opremljenost turističke infrastrukture (u pogledu kompletiranja i aktiviranja turističkih centara i celina),
- aktuelna turistička i rekreativna ponuda čačanske teritorije nije dovoljno razvijena i aktivirana.

3.2.4.2. Prirodna i nepokretna kulturna dobra

Potencijal predstavljaju brojna nepokretna kulturna dobra i delovi područja Grada sa očuvanim prirodnim vrednostima, u prvom redu područje Ovčarsko kablarske klisure koje je predeo izuzetnih odlika. Uredba o zaštiti predela izuzetnih odlika "Ovčarsko kablarska klisura" („Sl. glasnik RS“ 16/2000)

Osnovna ograničenja za efikasniju zaštitu prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara javljaju se usled nedostatka planske dokumentacije i odgovarajućih urbanističkih planova, nedovoljne prezentacije, turističke promocije i dostupnosti prirodnog i kulturnog nasleđa, neadekvatne namene i gubitka osnovne funkcije pojedinih nepokretnih kulturnih dobara, u prvom redu narodnog graditeljstva; neefikasne kontrole neplanske izgradnje u zaštićenoj okolini nepokretnih kulturnih dobara i dr.

II CILJEVI I OSNOVNE POSTAVKE RAZVOJA I UREĐENJA PROSTORA OPŠTINE

1. OPŠTI CILJEVI I OSNOVNE POSTAVKE RAZVOJA, KORIŠĆENJA I UREĐENJA PROSTORA

1.1. OPŠTI CILJEVI

Bazne postavke prostornog razvoja i uređenja koje obavezuju i prostorno planski pristup u Planu određene su Zakonom o planiranju i izgradnji, a odnose se na sprovođenje načela ravnomernog ekonomskog i društvenog razvoja, održivog razvoja i zaštite prostora, zaštite integralnih vrednosti prostora, usaglašavanja interesa korisnika prostora i prostornog uređenja pojedinih delova opštine, kao i negovanje i razvijanje opštinskih prostornih karakteristika. Ciljevi prostornog razvoja trebaju ići u korak sa ekonomskim razvojem. Drugim rečima,

radikalna transformacija ekonomске strukture u opštini Čačak u kratkom roku i planiranje ekonomskog u tom razdoblju na razvojnom impulsu novih grana nije realno, zbog postojećeg prostornog određenja u Opštini.

Budući razvoj opštine-grada Čačak treba planirati i dalje na onim privrednim granama koje su i do sada imale najveću ulogu u privredi budući da je to neminovna realnost (industrija, poljoprivreda i turizam) uz donošenje primerenih odluka o tome da se prostorno ograniči širenje razvojnih zona industrije, uz planiranje, kao i istovremeno prostorno stimulisanje budućih razvojnih zona. Strukturne transformacije u privredi najteži su oblik ekonomске, privredne politike i upravljanja. U tom smislu, ciljevi prostornog razvoja posmatrani sa ekonomskog aspekta trebaju ići u pravcu osiguranja svih prostornih sadržaja (potrebne infrastrukture) kako bi se sprečila dalja migracija opštinskog stanovništva, pad prirodnog priraštaja, radnog i fertilnog kontingenta, a time i zaposlenosti i proizvodnje.

Ekonomski i prostorni prioritet je, prekinuti negativne razvojne tendencije u tim sredinama i istovremeno stvoriti uslove za stvaranje prostorne ravnoteže u "sviše naraslim - prostorno gledano" arealima, prostor grada Čačka i njegove rubne zone, područje GUP-a. Ciljevi prostornog razvoja u tom pogledu moraju ići korak ispred u odnosu na ekonomске, budući da ekonomski razvoj iziskuje određeno vremensko razdoblje kako bi se planirane promene u ekonomiji mogle i u praksi ostvariti. Prioritetne razvojne zone trebaju se uskladiti s razvojnim odrednicama privrede, ekonomije, (onim granama na kojima će se bazirati budući privredni razvoj). Prostorni plan prvi je korak u tom dugoročnom procesu.

Ekonomsko i prostorno uravnoteženje nerazvijenih područja u Opštini prioritet je kako sa ekonomskog tako i sa prostornog aspekta. Polazni ciljni okvir Prostornog plana i obaveza koje u uređivanju prostora treba postići, utvrđeni Strategijom su sledeći:

- Podsticanje racionalne organizacije i uređenja prostora,
- Efikasno, racionalno i organizovano korišćenje ljudskih, prirodnih i izgrađenih potencijala u socio-ekonomskom, prostornom i ekološkom pogledu,
- Obezbeđenje uslova za uređenje i izgradnju prostora i naselja,
- Unapređenje kvaliteta življenja i zadovoljavanje potreba stanovnika,
- Usklađivanje različitih ili suprotnih interesa u korišćenju prostora,
- Smanjivanje prostornih ograničenja za razvoj (neplanska izgradnja, nedostatak infrastrukture i javnih službi),
- Racionalnije korišćenje građevinskog i drugog zemljišta,
- Racionalno korišćenje prostora radi povećanja funkcionalne i razvojne efikasnosti,
- Zaštita prirodne i kulturne baštine,
- Unapređenje životne sredine.

Ciljevi racionalnog korištenja i zaštite prostora su sledeći:

- Smanjivanje i sprečavanje nemenskog korištenja prirodnih resursa, a posebno šuma, poljoprivrednog zemljišta visokog boniteta, podzemnih voda;
- Radikalno sankcionisanje i suzbijanje bespravne izgradnje, posebno u područjima očuvanih ambijentalnih vrednosti (Ovčarsko-kablarska klisura) u ruralnim područjima;
- Podsticanje izgradnje objekata svih vrsta unutar građevinskih područja naselja, s posebnim naglaskom na revitalizaciji postojećih objekata, građevina;
- Afirmacija proizvodnog korišćenja prirodnih resursa u skladu s načelima održivog razvoja, a posebno u domenu eksploatacije prirodnih resursa, poljoprivredne proizvodnje, ekonomskog korišćenja šuma i korišćenja šuma za posebne namene (turizam i rekreacija);
- Sanacija devastiranih površina, posebno eksploracijskih polja i divljih odlagališta otpada prenamenom u trajne oblike korišćenja (turizam, radne i servisne zone, rekreacija);

- Uspostavljanje jedinstvenog sistema za sprečavanje i uklanjanje šteta od elementarnih nepogoda,
- Uspostavljanje složenog sistema za praćenje promena u prostoru, oslanjajući se na postojeće programe monitoringa koje sprovode naučne i zdravstvene institucije.
- zaštita i razvoj prirodnih i kulturnih vrednosti

1.2. OSNOVNE POSTAVKE

Danas, u Republici Srbiji nastale su veoma bitne društvene i sistemske promene koje sušinski utiču na dugoročne projekcije i koncepcije privrednog i društvenog razvoja. Uprošćeno rečeno, ne može se više formirati baza podataka za određene ekonomske i privredne pokazatelje rasta i razvoja, pa na osnovu sektorske, ili strukturne analize izvlačiti zaključke o indeksima i stopama rasta u baznom periodu, da bi se na osnovu tih podataka uradila ekstrapolacija rasta u planskom periodu, pod određenim predpostavljenim uslovima da bi se ostvarili predpostavljeni ciljevi razvoja.

Osnovni razlog zbog čega ovaj metod nije primenljiv je u izmeni svojinskih vlasničkih odnosa, odnosa u privredi i tržišnoj orijentaciji privrede. Drugim rečima, privredna preduzeća moraju tržišno da se orijentisu da proizvode ono što traži domaće i strano tržište i to po kvalitetu, obimu, ceni i rokovima i da budu fleksibilne na zahtev tržišta. Ovakav način privređivanja ne garantuje usporavanje negativnih tokova, koji su već izraženi u opštini-grad Čačak, već produbljuju ispoljene tokove.

Rešenje postoji. Potrebno je da se na nivou opštine stvori koncept kako postići visoku zaposlenost i disperznost kapaciteta bez obzira na vlasničke odnose. U tom smislu aktivnost bi trebalo sprovesti po dve osnovne linije. Da preduzeća opštine-grada Čačak „snime“ svoje proizvodne programe, da urade analizu, šta bi iz tih programa moglo da se radi privatno kao „mala privreda“? Da ponude svoje uslove pod kojima bi se izvršavali ti programi i da iste licitiraju, daju najpovoljnijim ponuđačima. Sa druge strane, da opština i javno preduzeće za gazdovanjem građevinskim zemljištem pripreme potrebnu plansku i urbanističku dokumentaciju za lociranje tih programa. Na ovaj način bi se angažovao znatan privatni kapital, uvećala zaposlenost, efektivnost privrede i naselja sa lokacionim potencijalom opremila odgovarajućim sadržajem.

Pored privrede, odnosno industrije kao grane privrede, veliki broj vanprivrednih delatnosti je lociran na teritoriji ove opštine. Poznato je da vanprivredne delatnosti nisu direktno dohodovne, ali u novim tržišnim uslovima stepenom svoje razvijenosti, cenama svojih usluga i gravitacionim uticajem na okruženje mogu i moraju da donose dobit iz okruženja. Ne mora i ne treba, taj fenomen gledati isključivo kroz monopolski položaj tih delatnosti. Prosto, mnoge od tih delatnosti nije racionalno ni opravданo razvijati za male korisnike, a neophodno je da postoje. Pa, po prirodi stvari, tamo gde se koriste usluge - tamo se i plaćaju.

Dostignuti stepen razvijenosti vanprivrednih delatnosti (obrazovanje, zdravstvena delatnost, kultura i fizička kultura, administracija i socijalna zaštita) je na visokom nivou i predstavlja značajnu osnovu dugoročnog razvoja u konstelaciji istih delatnosti u prostorima Republike Srbije.

Potencijal i pravac razvoja opština-grad Čačak ima u poljoprivredi. U okviru opštine-grada Čačak 64 % teritorije obuhvata poljoprivredno zemljište, što čini veliki potencijal. Negativni procesi migracije i dezagrarizacija, kao posledica monocentričnog razvoja opštine i kao posledica industrializacije opštine u ovom periodu umanjuju ovaj potencijal.

U poljoprivredi kao celini, treba stvoriti repro celine, zaokružene - zatvorene sisteme u okviru svake grane posebno i na relacijama između grana. U tim zatvorenim sistemima mora se znati, šta ide na ugovaranje (kooperativni odnos razmene), šta na neorganizovano tržište, a šta na otkup ili organizovano tržište. Svaki od pomenutih vidova tržišta ima svoje prednosti i nedostatke : kooperativni odnos nudi niz pogodnosti u proizvodnji, da eliminiše rizik prodaje i

da cena pri obračunu treba da bude nešto niža od tržišne (slobodne); neorganizovano tržište nudi maksimalne cene, ali i takav rizik; organizovano tržište ili otkup treba da obezbedi otkupne cene iznad garantovanih oko nivoa obračunskih za kooperaciju. Ovo je neophodno kod poljoprivrede, jer pred niskim i nestabilnim cenama, nesigurnom plasmanu u ovoj delatnosti svaka organizovanost propada.

Budući pravac razvoja opštine-grada Čačka treba da ide kroz razvoj proizvodnih i drugih privrednih delatnosti, metodom usavršavanja tehnoloških procesa rada, podizanjem stepena efikasnosti preko savremenih tehničko tehnoloških rešenja, treba uspostaviti nove - kvalitetnije strukturne odnose u privređivanju. Taj kvalitativno viši nivo privredne strukture izražava se kroz povećavanje učešća tercijarnih i kvartarnih sektora delatnosti u ostvarenom dohotku i zaposlenosti opštine-grada Čačak. Dakle, jednostavno govoreći uz visok tehnološki nivo proizvodnih delatnosti treba ostvariti visok nivo efikasnosti uslužnih delatnosti i infrastrukture sa pretežnim oslanjanjem na intelektualne usluge.

2. CILJEVI RAZVOJA, KORIŠĆENJA I UREĐENJA PROSTORA

Polazeći od opštih ciljeva i postavki razvoja, korišćenja i uređenja prostora Grada utvrđuju se posebni – granski ciljevi.

2.1. ZAŠTITA I KORIŠĆENJE PRIRODNIH RESURSA

2.1.1. POLJOPRIVREDNO ZEMLJIŠTE I POLJOPRIVREDA

Osnovni dugoročni cilj u oblasti zaštite i korišćenja poljoprivrednog zemljišta i razvoja poljoprivrede jeste očuvanje i unapređenje uslova za proizvodnju kvalitetnih poljoprivrednoprehrambenih proizvoda, u skladu s agroekološkim kapacitetima prostora i ekonomskim interesima lokalnog stanovništva. Polazeći od koncepta održivog poljoprivrednog i ruralnog razvoja, osnovni cilj obuhvata sledeće posebne ciljeve:

1. Prvenstveni je cilj zaštite poljoprivrednih resursa ograničenje dalje nekontrolisane urbanizacije i širenja bespravne izgradnje van građevinskih područja na štetu obradivog poljoprivrednog zemljišta.
2. zaustavljanje erozije i poboljšanje prirodne plodnosti zemljišta primenom agrotehničkih i šumskih operacija
3. Unapređenje protivgradne odbrane, radi zaštite poljoprivrednih proizvoda.
4. prelazak s konvencionalne na ekološku obradu tla, primenu bioloških umesto sintetičkih sredstava za zaštitu bilja i selektivnu primenu mineralnih đubriva,
5. povezivanje poljoprivredne proizvodnje na agroturistički kompleks radi stvaranja uslova što veće konzumacije svežih proizvoda na mestu proizvodnje,
6. zabraniti primenu genetski modifikovanog sadnog materijala, semenja i stočne hrane u ekološki posebno osetljivim područjima,
7. stimulisanje ispaše u stočarstvu i biološki pripremljene hrane za stoku umesto korišćenja industrijski pripremljene hrane,
8. subvencionisanje gazdinstava koja su suočena sa težim prirodnim, infrastrukturnim i drugim uslovima za održavanje poljoprivrednog zemljišta,
9. pronalaženje strateških partnera za ofanzivniji nastup u izvozu, iskorišćavanjem lokalnih pogodnosti za biološku/ekološku proizvodnju, odnosno za proizvodnju sa zaštićenim imenom i geografskim poreklom,

10. otklanjanje limitirajućeg uticaja nestašice padavina u vegetacionom periodu na visinu i stabilnost prinosa poljoprivrednih kultura razvojem dirigovanog, štedljivog i rentabilnog sistema za navodnjavanje,
11. podsticanje specijalizacije i ukrupnjavanja proizvodnje na nivou gazdinstva, u cilju povećanja tržišne konkurentnosti poljoprivrede sa osloncem na kvalitet proizvoda,
12. eliminisanje svih oblika zagađenja iz okruženja koji utiču na plodnost zemljišta i zdravstvenu ispravnost i kvalitet hrane,
13. stvoriti uslove za poslovnu konsolidaciju i tehnološku modernizaciju preduzeća prehrambene industrije, posebno u sferi prerade voća,
14. različitim merama doprineti na ublažavanju negativnih demografskih trendova na selu, stimulisati mlade generacije za rad u poljoprivredi, diverzifikovati ruralne ekonomije i unapređivanje uslova življenja na selu,
15. uspostavljanje sistema stručnih poljoprivrednih službi i unapređenje rada veterinarske službe, i
16. utvrđivanje i primena integralne strategije održivog ruralnog razvoja, na opštinskom nivou.

2.1.2. ŠUME, ŠUMSKO ZEMLJIŠTE I LOVSTVO

Osnovni cilj uređenja i korišćenja šuma i šumskih zemljišta je unapređivanje stanja šuma i povećanje površine pod šumom.

Dugoročni cilj gazdovanja šumama i šumskim zemljištem obuhvata, gazdinskim merama:

- rekonstrukcija degradiranih šuma,
- pošumljavanje neobraslih površina,
- prevođenje šumskih kultura u odrasle kvalitetne sastojine,
- dovođenje sastojina u optimalno stanje koje će u potpunosti koristiti potencijalne mogućnosti staništa,
- dovođenje sastojina u funkcionalno stanje u cilju obezbeđenja hidrološke funkcije,
- prevodenje izdanačkih sastojina u visoke,
- obezbeđenje opšte korisnih funkcija šuma.

Posebni ciljevi uzgoja divljači i razvoja lovstva jesu:

- povećanje brojnosti sitne i krupne divljači;
- poboljšanje strukture i kvaliteta divljači; i
- zaštita i očuvanje svih, a posebno retkikh i ugroženih vrsta.

2.1.3. VODE I VODOPRIVREDNA INFRASTRUKTURA

Osnovni ciljevi razvoja rečnih korita sliva Zapadne Morave

- Formiranje službe za vodoprivredu na nivou Opštine, koja bi se bavila problemima vodoprivrede, sprovodila planove opštine iz ove oblasti uz sinhronizaciju rada svih aktera navedenih ovom Strategijom i sprovodila efikasnije ubiranje sredstava iz naknade za odvodnjavanje.
- Regulisanje reka na rang voda Q1% ili Q2%, zavisno od toga da li se štite naselja ili zemljište, sa ciljem zaustavljanja erozije tla i obala.
- Uređenje voda kao elementa životne sredine (podsticanje turističke valorizacije jezera u klisuri, kao i turističko i sportsko korišćenje pritoka).

- Uređenje vodnog zemljišta i njegova zaštita pre svega sa stanovišta očuvanja mogućnosti nesmetane evakuacije velikih voda, odvodnjavanja i očuvanja flore i faune, kao i stabilizacije korita.
- Zaštita kvaliteta voda svih vodotoka, sanitacijom naselja i otklanjanjem većih izvora zagađenja, da bi se Zapadna Morava održala u II klasi kvaliteta vode.
- Izgradnja novih i održavanje postojećih odbrambenih nasipa, kao i preduzimanje antierozionih mera u delovima naselja na padinama koja nisu ugrožena od poplava.
- Prečišćavanje procednih otpadnih voda je potrebno predvideti na lokaciji sanitarne deponije.
- Izrada studije o akumulacijama na malim rekama i namenskim retenzijama, u gornjim tokovima gde bi se u svrhu višenamenskog korišćenja – naročito u malovodnim periodima, mogle sakupljati i atmosferske vode.
- Izgradnja mini akumulacija na mestima koja zadovoljavaju kriterijume količina vode i donošenje adekvatne regulative za ovu oblast.

Posebni ciljevi razvoja rečnih korita sliva Zapadne Morave

- Izrada projektne dokumentacije i izvođenje regulacije Z. Morave nizvodno od Ateničke reke do granice opštine, sa posebnim akcentom na ušća pritoka.
- Izrada projektne dokumentacije i izvođenje nadvišenja postojećeg nasipa Čemernice.
- Izrada projektne dokumentacije i izvođenje odbrambenih nasipa na Ateničkoj reci –Z. Moravi –Trnavskoj reci (oko planirane lokacije za izgradnju centralnog postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda).
- Regulacija manjih vodotoka, posebno onih koji se nalaze u zonama očuvanih ekosistema, treba obavljati po principima "naturalne regulacije", koja podrazumeva što manju upotrebu grubih veštačkih intervencija (kinetiranja korita, oblaganja celog poprečnog profila kamenom i betonom, itd), kako bi se u celosti očuvali vodenim ekosistemima i neposredno priobalje (zabranom gradnje objekata koji bi otežali ili onemogućili održavanje nasipa).
- Na bujičnim vodotocima – u gornjim delovima sliva, zaštitu obaviti aktivnim merama ublažavanja poplavnih talasa.
- Regulaciju vodotoka u zoni naselja, pored funkcionalnih kriterijuma, primeriti i urbanim, estetskim i drugim uslovima koji oplemenjuju životnu sredinu (na pr. izgradnjom pneumatskih ustava u letnjem periodu bi se podigao nivo reka i time povezalo urbano naselje sa rekom, kako funkcionalno, tako i estetski);
- Poboljšanje mehanizama kontrole eksploracije nanosa kao građevinskog materijala.

Akumulacije –veštačka jezera

Ciljevi razvoja

- Odrediti funkciju i model upravljanja postojećih akumulacija, kako u sливу Z. Morave, tako i u sливу u celini (branama Međuvršje i Ovčar Banja gazduje Elektroprivreda Srbije, dok brane u Parmencu i sportskom centru nemaju titulare). To se obezbeđuje odgovarajućim monitoringom režima voda i zahteva korisnika (proizvodnja struje, zaštita flore i faune, neremećenje mikroklima u okruženju manastira...), uvođenjem vodoprivrednog informacionog sistema, analiziranjem...
- Poboljšanjem kvaliteta vode Zapadne Morave, određivanjem titulara, kao i izradom i sprovodenjem urbanističkih planova (u smislu zabrane izgradnje objekata i nenarušavanja

režima odbrane od poplava) vratiti funkciju rekreacije stanovništva jezeru u sportskom centru „Mladost“.

Erozije, bujice, rečni nanos

Ciljevi razvoja

- Na uzvodnim delovima slivova se moraju predviđati mere za zaustavljanje nanosa, a u nizvodnim delovima vršiti prečišćavanje i regulacioni radovi.
- Kontrolisati deponije u hidrološkom smislu (zbog posledica delimičnog ili potpunog zatvaranja proticajnog profila na vodotocima)

Melioracioni sistem

Ciljevi razvoja

1. Određivanje titulara postojeće mreže melioracionih kanala, kao i brane „Parmenac“.
2. Revitalizacija postojećih i izgradnja novih savremenih sistema za navodnjavanje.
3. Neki od postojećih sistema za navodnjavanje mogu se pretvoriti u kompleksne melioracione sisteme za obe funkcije - odvodnjavanje i navodnjavanje, rekonstrukcijom kanalske mreže i pumpnih stanica, koje mogu da pumpaju u dva smera - da prazne kanale u periodima odvodnjavanja i da u njih upumpavaju vodu iz obližnjih reka u periodu navodnjavanja.
4. Izrada studije o primeni hidromelioracionih sistema (utvrđivanje kompleksa zemljišta koje treba navodnjavati iz kanala i iz vodotokova).
5. Sprečavanje zatrpanjivanja kanala i izgradnja objekata u neposrednoj blizini kanalske mreže.
6. Proširivanje sekundarne mreže do svih zainteresovanih parcela.
7. Ospozobljavanje ulazne građevine sistema za navodnjavanje u jezeru Parmenac.
8. Izrada projektne dokumentacije za kanale za odvodnjavanje, naročito u ravničarskim naseljima na levoj obali Z. Morave (od Trbušana do Katrge).
9. Revitalizacija postojećih kanala za odvodnjavanje i izrada godišnjih programa za odvodnjavanje.

2.2. STANOVNIŠTVO – PRIVREDA – MREŽA NASELJA I JAVNE SLUŽBE

2.2.1. STANOVNIŠTVO

Osnovni cilj jeste održavanje populacione vitalnosti i ublažavanje negativnih tendencija u kretanju stanovništva.

- ublažavati i popravljati negativne demografske tendencije u razmeštaju, kretanju broja stanovnika, prirodnom kretanju, migracijama, kao i strukturne i druge karakteristike stanovništva;

- nastojati poboljšati standard i kvalitet življenja stanovništva ruralnih naselja u delovima Grada na osnovu prioriteta a prema mogućnostima
- stimulisanje mlađeg ženskog stanovništva da ostane u seoskim naseljima, donošenjem i realizacijom specifičnih programa za poboljšanje uslova življenja ove društvene grupe i porodice;
- ekonomskim i socijalnim merama, pre svega u sferi zapošljavanja, uticati na dalji odliv radno sposobnog i fertilnog stanovništva iz prostora Grada;
- Jačati socijalno integrativne funkcije naselja u Gradu, radi zadovoljavanja osnovnih potreba stanovništva u domenu vaspitanja i obrazovanja, zdravstva, socijalne brige, kulture i to tako da se utiče na ostanak radno sposobnog i fertilnog stanovništva u opštinskom prostoru;
- stimulisati širenje procesa urbanizacije u svim delovima opštine;
- valorizovati i razvijati turističke i druge potencijale ruralnog prostora Grada, a posebno u područjima gde je opstanak naselja ugrožen procesom ubrzanog starenja stanovništva; i
- revitalizovati demografski najugroženija područja u gradu.

2.2.2. PRIVREDA

Osnovni strateški ciljevi ekonomskog - privrednog razvoja Opštine su:

- Osnovno strateško opredeljenje je povećanje zaposlenosti stanovništva i pokretanje dinamičnog privrednog rasta, zasnovanog na: industriji, poljoprivredi i trgovini u kojima je čačanska privreda konkurentna, poboljšavanju investicione klime, sprovođenju politike konkurentnosti i jasnom definisanju vlasničke strukture i proizvodnje prema potrebama tržišta.
- Drugo strateško opredeljenje je ravnomerniji teritorijalni razvoj privrede u skladu s razvojnim potencijalima i prostorno-ekološkim kapacitetom područja, radi povećanja dostupnosti radnih mesta i stvaranja uslova za unapređenje kvaliteta življenja lokalnog stanovništva ne samo u opštinskom centru, već i u drugim naseljima na ruralnom području opština.
- bolje korišćenje položaja Opštine za privlačenje investicija i obrtnih sredstava, uz povećanje kvaliteta saobraćajne povezanosti Grada sa okruženjem, modernizacijom i rekonstrukcijom magistralne saobraćajne (putne i železničke) infrastrukture;
- povećanje konkurentnosti, efikasnosti i produktivnosti, uz veću iskorišćenost postojećih resursa i tehničko-tehnološko inoviranje postojećih proizvodnih kapaciteta;
- restrukturiranje proizvodnje u skladu sa tržišnim uslovima, razvojem preduzetništva i malih i srednjih preduzeća;
- disperzija proizvodnih kapaciteta, naročito MSP, u sekundarnim i centrima zajednice naselja i drugim naseljima, shodno lokaciono-razvojnim potencijalima i ograničenjima, uz uvođenje novih prostornih/lokacionih oblika i formi ekonomskih aktivnosti (npr. preduzetnička zona, robno-distributivni centar, tehnološki park, manje mešovite zone i dr.).
- jača i efikasnija poslovna, proizvodna i razvojna koordinacija i kooperacija privrednih subjekata u cilju zajedničkog nastupa, nabavke sirovina, obezbeđenja kreditiranja, plasmana, naplate i stvaranja robnih marki;

2.2.3. MREŽA NASELJA

Polazeći od predloženog modela razvoja, osnovni ciljevi organizacije mreže naselja na području grada Čačka su:

- razvoj regionalnih funkcija Čačka;

- kontrola koncentracije stanovništva i privrednih aktivnosti u urbanoj zoni Čačka i duž saobraćajnih koridora;
 - povećanje kvaliteta življenja i dostupnosti seoskog područja;
 - razvoj srednjih i malih preduzeća u centrima i drugim naseljima koja imaju lokacione pogodnosti i interes za razvoj MSP; i
 - očuvanje i transformacija mreže naselja u dolinskom i planinskom području Opštine.
- Za realizaciju ovih ciljeva neophodne su aktivnosti usmerene na:
- razvoj tercijarnog, kvartarnog i sekundarnog sektora i različitih institucija (razvojnih, informatičkih i dr.) u Čačku;
 - kontrolisanje korišćenja i izgradnje prostora urbane zone, naročito na ulazno-izlaznim pravcima u grad, uz sanaciju i urbanu regulaciju neplanske izgradnje;
 - selektivna decentralizacija pojedinih ekonomskih aktivnosti, pre svega malih i srednjih preduzeća i mikro-biznisa u sekundarnom i tercijarnom sektoru u centre u mreži naselja i pojedina naselja sa odgovarajućim lokacionim pogodnostima;
 - poboljšanje dostupnosti (saobraćajne i telekomunikacione) i opremljenosti komunalnom infra-strukturu centara u mreži naselja, naročito povećanjem kvaliteta lokalne putne mreže i razvoja fiksne ruralne i mobilne telefonije, uz transformaciju pojedinih seoskih u naselja sezonskog karaktera;
 - zadržavanje mlađih kontingenata stanovništva u seoskim naseljima, podsticanjem razvoja krupnijih gazdinstava farmerskog tipa i omogućavanjem njihovog zapošljavanja i samozapošljavanja u vodoprivredi, šumarstvu, turizmu i drugim aktivnostima; i
 - povećanje dostupnosti i kvaliteta usluga zdravstvene i socijalne zaštite i programa pomoći staračkim domaćinstvima, kao i usluga javnih službi mladom stanovništvu (deci i omladini) i ženskom delu populacije, uz neophodnu racionalizaciju mreže objekata javnih usluga, u prvom redu osnovnog obrazovanja.

2.2.4. JAVNE SLUŽBE

Osnovni ciljevi razvoja i organizacije javnih službi su:

- 1) dalji razvoj i diverzifikacija usluga javnih službi u Čačku u oblasti zdravstvene i socijalne zaštite, kulture, obrazovanja i vaspitanja, sporta, informatike i dr.;
- 2) ujednačavanje dostupnosti javnih službi svim korisnicima, povećanjem kvaliteta usluga i fizičke dostupnosti objekata javnih službi u centrima u mreži naselja, naročito na seoskom području;
- 3) racionalizacija mreže objekata osnovnog obrazovanja i poboljšanje kvaliteta obrazovnog procesa, uz proširivanje obuhvata specijalizovanog i subvencioniranog prevoza na sve učenike osnovnog i srednjeg obrazovanja;
- 4) diverzifikacija i fleksibilnija organizacija usluga i mreže objekata javnih službi (u javnom i privatnom sektoru), kojom će se omogućiti ravnopravno korišćenje za sve kategorije korisnika; i
- 5) preispitivanje i definisanje minimuma normativa za potreban prostor, opremu i sredstva koji će obezbeđivati republički i/ili lokalni nivo upravljanja, uz stimulisanje investicija i donacija privatnog sektora u razvoj javnih službi preko garantovanog minimuma;

2.3. INFRASTRUKTURNI SISTEMI

2.3.1. SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA

Drumski saobraćaj

Opšti ciljevi razvoja drumskog saobraćaja

- izgradnja planiranih auto-puteva sa pratećim sadržajima;
- očuvanje postojećih koridora u funkciji poboljšanja postojeće putne mreže i omogućavanja realizacije planiranih trasa, posebno u segmentu sprečavanja dalje gradnje uz same saobraćajnice;
- poboljšanje kvaliteta putne mreže proširenjem, rekonstrukcijom i modernizacijom svih saobraćajnica i na taj način ukloniti nedostatke, osigurati kvalitetniji saobraćaj i povećati propusnu moć;
- poboljšanje saobraćajne dostupnosti svih delova opštinske teritorije i povezanosti centara u mreži naselja, privrednih potencijala i turističkih sadržaja rekonstrukcijom, dogradnjom i izgradnjom pojedinih deonica lokalnih puteva uz poboljšanje obima kvaliteta i organizacije prigradskog javnog autobuskog saobraćaja;
- izgradnja obilaznica oko naseljenih mesta kroz koja se odvija tranzitni saobraćaj;
- poboljšati uslove u organizovanju adekvatnog i redovnog sistema održavanja putne mreže;
- podizanje nivoa saobraćajne kulture

Posebni ciljevi razvoja drumskog saobraćaja

Razvoj drumskog saobraćaja na teritoriji opštine-grada Čačak podrazumeva realizaciju sledećih aktivnosti:

Autoput:

1. izgradnja auto-puta Beograd - Južni Jadran, deonice planiranog auto-puta Beograd – Preljina;
2. izgradnja auto-puta 761 – Zapadnomoravske magistrale / Preljina – Pojate.

Državni putevi I reda:

1. izgradnja obilaznog puta oko Mrčajevaca i Bresnice;
2. sanacija mosta na Zapadnoj Moravi, na državnom putu I reda- M5;
3. izgradnja druge kolovozne trake, fizički razdvojene od postojeće srednjom razdelnom trakom (odnosno formiranje poprečnog profila, predviđenog za rang gradske magistrale), na deonici državnog puta prvog reda M-5, od Preljine do Pakovrača.

Državni putevi II reda:

1. izgradnja nove deonice državnog puta II reda R117, u cilju uklapanja te saobraćajnice u gradsku magistralu Bulevar Vuka Karadžića, izgradnju denivelisanog ukrštaja tog pravca sa Bulevarom oslobođilaca Čačka;
2. saniranje klizišta na sledećim državnim putevima II reda: R 117 (Čačak-Guča), R276 (od Caganja prema Kablaru), R227-a (od državnog puta I reda M5 prema Lučanima);
3. izgradnja pešačkih staza u zonama naselja i autobuskih niša na državnim putevima I reda;
4. izgradnja pešačkih staza u sklopu poprečnih profila deonica državnih puteva II reda u zonama naselja (Zablaće, Slatina, Trbušani ...);
5. razrada primarne gradske sobraćajne mreže biće predmet razrade Generalnog plana regulacije i drugih urbanističkih planova.

Opštinski putevi:

1. Izvršiti prekategorizaciju opštinskih puteva
2. potpuna ili delimična rekonstrukcija oko 50% opštinskih puteva (usklađivanje projektnih elemenata situacionog plana i podužnog profila, proširenje kolovoza u krivinama, smanjenje uspona, ublažavanje krivina...), koju je zbog obima radova neophodno raditi na osnovu projektne dokumentacije;
3. izgradnja pešačkih staza u sklopu poprečnih profila deonica opštinskih puteva u zonama naselja (Trnava, Kulinovci ...)
4. saniranje sledećih kritičnih deonica u smislu stabilnosti trupa puta i kosina:
 - a. deonica opštinskog puta L-322 od Čačka do Karaule, zbog aktivnog klizišta na stacionaži km 1 + 000,00 m;
 - b. deonica opštinskog puta L-302 od Čačka do Miokovaca, zbog pojave klizišta na udaljenosti 15 km od Čačka;
 - c. deonica opštinskog puta L-305, Caganje-Jančići brod, zbog pojave klizišta na udaljenosti 23 km od Čačka;
 - d. deonica opštinskog puta L-308, Stančići-Gornja Trepča, zbog pojave klizišta na udaljenosti 7 km od magistralnog puta M-5;
 - e. deonica opštinskog puta L-329, Bresnica-Čekerevci, zbog pojave klizišta na udaljenosti 4 km od Bresnice;
5. izgrada katastra saobraćajne signalizacije opštine-grada Čačak.
6. ažuriranje kataстра javnih i nekategorisanih puteva na teritoriji opštine-grada Čačak, urađenog 1991. i 1992. godine, od strane Tehničkog fakulteta u Čačku.

Železnički saobraćaj

Opšti ciljevi razvoja železničkog saobraćaja na teritoriji opštine su:

- očuvanje postojećih koridora u funkciji poboljšanja postojeće pružne mreže, posebno u segmentu sprečavanja dalje gradnje uz same pruge;
- poboljšanje kvaliteta pružne mreže, rekonstrukcijom i modernizacijom i na taj način ukloniti nedostatke;
- obnova i zaštita pružnih objekata.

Posebni ciljevi razvoja železničkog saobraćaja

izvršiti rekonstrukciju, kao i ukidanje određenih pružnih prelaza na pruzi Stalać-Kraljevo-Požega (deonica Goričani-Čačak, od km 86 + 146,00 do km 104 + 817,00), uz njihovo međusobno povezivanje putevima paralelnim sa prugom;

- izgraditi denivelisane ukrštaje puta i pruge i to: na stacionaži km 103 + 239,00 (putni prelaz Atenica-2, u skladu sa Planom detaljne regulacije FRA), kao i na stacionaži km 104 + 817 (putni prelaz Čačak), dok se putni prelaz na stacionaži km 104 + 499 (Čačak-Cer) ukida za drumski saobraćaj, a deniveliše pešačka komunikacija;
- izvršiti elektrifikaciju deonice pruge br. 55: Stalać-Kraljevo-Požega (deonica Kraljevo-Čačak);
- izvršiti rekonstrukciju i modernizaciju železničke stanice «Čačak», tako da bude opremljena i osigurana savremenim signalno-sigurnosnim uređajima i digitalnim železničkim telekomunikacijama;

- izvršiti rekonstrukciju železničke stanice «Prijevor» u cilju njenog prerastanja u terminal za robni rad;
- izvršiti ugrađivanje signalno-sigurnosne opreme na ukrštajima u nivou industrijskih koloseka sa drumskim saobraćajnicama i završiti obnovu gornjeg stroja pruge Stalać-Kraljevo-Požega (deonica Kraljevo-Požega, zbog dotrajalosti drvenih pragova);
- štititi pružne pojaseve, kao i koridor Stare pruge Čačak-Gornji Milanovac, za potrebe izgradnje jednokolosečne pruge normalnog koloseka Čačak-Gornji Milanovac, u skladu sa Prostornim planom Republike Srbije („Sl. glasnik RS“ broj 13/96);
- uključiti postojeći industrijski kolosek do fabrike Sloboda, kao i planirane pruge kroz Ljubićko polje (Čačak-Gornji Milanovac), u sistem gradsko-prigradskog prevoza putnika na području Čačka i njegovom gravitacionom okruženju;
- planirati priključak planirane pruge normalnog koloseka Čačak-Gornji Milanovac u postojeću pružnu mrežu, sa jugoistočne strane železničke stanice «Čačak», u skladu sa Generalnim planom opštine-grada Čačak do 2015. godine.

Vazdušni saobraćaj

Ciljevi razvoja vazdušnog saobraćaja

Aerodrom u Preljini pored sportske može imati i komercijalnu upotrebu, što je u skladu sa Prostornim planom Republike Srbije, kojim je predviđeno intenziviranje razvoja i izgradnje „...srednjih i manjih aerodroma širom Republike, osposobljenih za prihvat i otpremu manjih savremenih aviona, namenjenih za poslovna i turistička putovanja u lokalnom saobraćaju i obavljanje sportskih delatnosti, aerodrome namenjenih poljoprivrednoj avijaciji, kao i korišćenje vojnih aerodroma za civilni saobraćaj.“ (PPRS, „Sl. glasnik Republike Srbije“ br. 13/96).

2.3.2. ELEKTROENERGETIKA

Ciljevi razvoja elektroenergetike

Opšti ciljevi strategije planskog područja opštine-grada Čačka sa aspekta elektroenergetike su:

1. omogućavanje održivog razvoja elektroenergetike, usklađenog sa njegovim energetskim, ekonomskim, ekološkim, prostornim i drugim specifičnostima koje karakterišu opštinski prostor;
2. obezbeđenje elektroenergetske infrastrukture za dovoljno, sigurno, kvalitetno i ekonomično snabdevanje električnom energijom svih potrošača na području Opštine uz poboljšanje energetske efikasnosti i racionalnu upotrebu električne energije, radi sprečavanja depopulacije naselja i sprečavanja disperzije privrednog razvoja.

Posebni ciljevi strategije planskog područja opštine-grada Čačka sa aspekta elektroenergetike,

I) u oblasti proizvodnje električne energije su:

1. Proizvodnja nove količine električne energije
- izgradnjom novih velikih hidroelektrana;
2. Povećanje energetske efikasnosti:
 - a) boljim iskorišćenjem postojećih hidroelektrana;
 - b) osposobljavanjem postojeće termoelektrane za proizvodnju električne energije;

3. Učešće postojećih hidro-elektro-energetskih kapaciteta u formiranju velikih hidrosistema, čiji glavni zadatak nije samo proizvodnja električne energije, već regulacija voda;
4. Pospešivanje proizvodnje električne energije izgradnjom postrojenja koja koriste obnovljive vidove energije, kroz proizvodnju električne energije;
 - a) na malim hidroelektranama, koje bi bile izgrađene na rekama u slivu Zapadne Morave, obrađenim vodoprivrednom osnovom Republike Srbije sa aspekta prirodnog hidroenergetskog potencijala, ali i mini hidroelektranama na drugim rekama, naročito u slučaju postojećih objekata, kao što su stare vodenice i sl. sa postojećim hidrotehničkim delom;
 - b) na postojećim hidroelektranama, korišćenjem voda koje se ispuštaju zbog zakonskog obezbeđenja tzv. biološkog minimuma;
 - v) na već izgrađenim hidro-objektima, odnosno na postojećim branama u Parmencu i Sportsko-rekreativnom centru „Mladost“, koje ne poseduju agregate.
 - g) na objektima koji koriste alternativne i obnovljive vidove energije, kao što su:
 - fotonaponski sistemi,
 - vetropotencijal,
 - biomasa,
 - gorivne ćelije,
 - ostali izvori,

II) u oblasti transformacija električne energije su:

1. Rasterećenje sistema 35 kV, prebacivanjem nekih nadležnosti sistema 35 kV na sistem 110 kV izgradnjom novih trafostanica 110/10 kV, predviđenih planom ED „Čačak“, Strategijom razvoja opštine i Generalnim planom naselja Čačak do 2015. godine;
2. Optimizacija sistema 35 kV, izgradnjom novih trafostanica 35/10 kV;
3. Povećanje stepena stabilnosti sistema 110 kV i 35 kV,
 - zamenom pojedinih transformatora u nekim postojećim trafostanicama, radi stabilnijeg napajanja (povećanje snage):
 - zamenom pojedinih transformatora radi dotrajalosti (istek veka trajanja) u postojećim trafostanicama 35/10 kV
4. Optimizacija sistema 35 kV, ugradnjom transformatora optimalne snage u svim trafostanicama 35/10 kV sa transformatorima snaga manjih od 8 MW;
5. poboljšanje kvaliteta elektroenergetskog sistema daljinskim upravljanjem trafostanicama.

III) u oblasti prenosa električne energije su:

1. Poboljšanje prostorne raspodele snage, izgradnjom novih dvostrukih dalekovoda 110 kV, radi napajanja novoplaniranih TS 110/10 kV; 110 kV-nog prstena na teritoriji grada;
2. optimizacija, odnosno poboljšanje mreže 35 kV kroz razna pojačanja i zamenevodova i ostalih elemenata mreže;
3. optimizacija, odnosno poboljšanje mreže 10 kV i 10 kV, rekonstrukcijom.

2.3.3.TERMOENERGETIKA

Opšti ciljevi razvoja termoenergetike

Smanjenje bilansnih količina uglja, mazuta i lož ulja na teritoriji Opštine-grada Čačka radi:

- Povećanja energetske efikasnosti proizvodnje energije,
- racionalnije upotrebe enerenata za proizvodnju toplotne energije,

- unapređenju životne sredine

Razvijati započeti proces gasifikacije

Preduzeti aktivnosti u realizaciji Dugoročnog plana toplifikacije grada

Preduzeti adekvatne aktivnosti u oblasti primene obnovljivih izvora energije.

- o preduzeti aktivnosti u smislu popularizacije korišćenja sunčeve energije za proizvodnju toplotne energije i njeno pasivno korišćenje,
- o uraditi odgovarajuće studije za korišćenje termalnih voda u energetske svrhe,
- o uraditi odgovarajuće studije za uvođenje novih tehnologija proizvodnje ogreva od otpadaka biljnog i životinjskog porekla (biomase),
- o uraditi program za plansko sečenje i korišćenje drva za proizvodnju toplotne energije kako u državnim tako i privatnim šumama.

Posebni ciljevi razvoja termoenergetike

Razvoj procesa gasifikacije sastoji se iz tri faze.

Prva faza koja je započela sa procedurom i sastoji se od sledećih budućih aktivnosti:

- Nastavak izgradnje postojeće distributivne mreže i priključenje novih korisnika na postojeće MRS i postojeću distributivnu mrežu.
- Izgradnja novih MRS sa pratećim distributivnim mrežama i to na potezima: Ključ, Centar 2, Avlaxinica, Jezdina i Ljubić polje.
- Spajanje postojeće gradske čelične mreže u prsten pri čemu se obezbeđuju novi priključci za gradske toplane.

Završetak prvih faza planiran je do kraja 2010. godine.

Druga faza koja podrazumeva izgradnju nove GMRS Čačak 2 kapaciteta 20.000 m³/h gasa na potezu magistralnog gasovoda u KO Trbušani.

Od nove GMRS Čačak 2 planiraju se gradski čelični gasovodi u dva pravca, do mesta spajanja sa postojećim čeličnim gasovodima (do Lugova i fabrike „Sloboda“).

Završetak druge faune planiran je do 2015. godine

Treća faza podrazumeva izgradnju dvostepenih GMRS za seoska naselja koja su na potezu magistralnog gasovoda i to do 2020. godine.

Dugoročni plan toplifikacije grada Čačka deli grad na pet zona toplifikacije, pri čemu svaka zona ima svoju toplanu.

- Gradska toplanu bi bila smeštena neposredno uz glavnu podstanicu i kao pogonsko gorivo koristila bi prirodni gas, alternativno mazut. Ukupan planirani kapacitet Glavne toplane bi bio 60 MW (3x20 MW) toplotne energije i gradila bi se fazno.
- Toplana „Hotel Morava“ predviđena je u neposrednoj blizini hotela „Morava“. Planirana toplanu je ukupne toplotne snage 45 MW (3x15 MW) sa mogućnošću fazne gradnje. Pogonsko gorivo bi bilo gas sa mazutom kao alternativnim gorivom.
- III faza toplane „Ljubić kej“ podrazumevala bi ugradnju još jedne kotlovske jedinice toplotne snage 5.5 – 8 MW.
- Toplana „Šumadija“ bila bi smeštena u prostoru postojeće blokovske kotlarnice. Toplana je planirana sa ukupnim kapacitetom 10 MW, a kao pogonsko gorivo koristio bi se gas.

- Toplana „Dom zdravlja“ bi bila smeštena u prostoru sadašnje kotlarnice Doma zdravlja. Sa topotnim kapacitetom od 15 MW kao pogonsko gorivo koristila bi gas sa mazutom kao alternativnim gorivom.

2.3.4. TELEKOMUNIKACIJE

Opšti ciljevi strategije planskog područja opštine-grada Čačka sa aspekta telekomunikacija

1. Osnovni cilj strategije razvoja telekomunikacija Opštine-grada Čačka je da omogući njegov održivi razvoj, usklađen sa njegovim tehničkim, ekonomskim, ekološkim, prostornim i drugim specifičnostima koje karakterišu opštinski prostor.

2. Drugi cilj je obezbeđenje telekomunikacione infrastrukture za dovoljno, sigurno, kvalitetno i ekonomično zadovoljenje potreba svih korisnika na području opštine, radi sprečavanja depopulacije naselja i sprečavanja disperzije privrednog razvoja.

Posebni ciljevi strategije planskog područja opštine-grada Čačka sa aspekta telekomunikacija

a) Telefonska mreža

U oblasti fiksne telefonije u Čačku ciljevi su:

1. Kvantitativno poboljšanje mreže
 - a) rekonstrukcijom postojećih objekata;
 - b) proširenjem postojeće telefonske mreže;
 - v) izgradnjom novih objekata;
2. Kvalitativno poboljšanje mreže, stvaranjem uslova za prelazak na mreže narednih generacija i korišćenjem multimedijalnih servisa i aplikacija, kao što su:
 - govorni servisi;
 - servisi za podatke (široko pojасни pristup Internetu);
 - video servisi (video na zahtev, razni vidovi TV i Internet komunikacije);

b) Mreže mobilnih telefonija:

U oblasti mobilne telefonije u Čačku ciljevi su:

1. Kvantitativno poboljšanje mreže;
2. Kvalitativno poboljšanje mreže;

v) TV i radio sistemi:

U oblasti TV i radio sistema u Čačku ciljevi su:

1. Kvantitativno poboljšanje mreže;
2. Kvalitativno poboljšanje mreže;

g) Informatički sistemi:

Ciljevi vezani za informatičke sisteme na teritoriji opštine-grada Čačka su:

1. Povećanje kvaliteta postojećih sistema;
2. Povećanje asortimana usluga javnih preduzeća;

2.3.5. VODOSNABDEVANJE I KANALISANJE

Opšti ciljevi razvoja vodosnabdevanja

- Izgradnja brane „SVRAČKOVO“ na Velikom Rzavu, koja je jedini neophodan uslov pouzdanog i kvalitetnog snabdevanja pitkom vodom za sva naselja na području opštine-grada Čačka.
- Zadržavanje postojećih izvorišta u Beljini, Prijevoru u skladu sa vodoprivrednom dozvolom, kao i u Mrčajevcima za vodosnabdevanje nižih visinskih zona
- Smanjenje gubitaka vode u distributivnoj mreži;
- Otkloniti sve nedostatke koji utiču na kvalitet pijačih voda;
- Određivanje titulara seoskih vodovoda u skladu sa Zakonom, u smislu distribucije, održavanja i kontrole kvaliteta lokalnih sistema za vodosnabdevanje;
- Zaštititi i revitalizovati podzemne vodonosne horizonte u svim područjima opštine, prioritetno u područjima gde se domaćinstva pijačom vodom snabdevaju iz bunara, čak i kada se priključe na sistem vodosnabdevanja.

Posebni ciljevi razvoja vodosnabdevanja

Priklučivanje na sistem čitavog niza sela i prigradskih naselja nižih visinskih zona, nakon izgradnje brane „Svračkovo“.

- Nastavljanje izgradnje rezervoarskih prostora i razvodne mreže po visinskim zonama u naseljima koja su započela realizaciju sistema ili su planirana za priključenje u drugoj fazi snabdevanja sa sistema Rzav
 - Povezivanje svih pojedinačnih seoskih vodovoda koji ispunjavaju tehničke i kvalitativne zahteve u jedinstven sistem, uz kontinualno praćenje kvaliteta vode, i:
 1. Izgradnja magistralnog cevovoda Ø300 mm od Konjevića do Mrčajevaca sa leve strane Zapadne Morave, kao i magistralnog cevovoda Ø300 mm od Atenice do Goričana, sa desne strane. Izvršiti njihovo spajanje u Mrčajevcima i tako uključiti izvorišta Kukići i Guševac u sistem i omogućiti naseljima nizvodno od gradske zone da se snabdevaju rzavskom vodom.
 2. Izgradnja eksploracionog bunara u Kukićima, sa hlorinatorskom i crpnjom stanicom, kao i razvodnom mrežom za to selo i potisnim cevovodom do postojećih rezervoara I visinske zone (na seoskim vodovodima) u selima Zablaće, Lipnica, Ježevica. Više zone ovih sela će i dalje koristiti seoske vodovode, dok će se I zona priključiti u sistem.
 3. Izgradnja rezervoara zapremine 1000 m³ u Mrčajevcima, da bi se uravnotežili pritisci u mreži između dva postojeća rezervoara, omogućilo priključivanje većeg broja potrošača i obezbedila dovoljna količina vode za Katrgu, Bečanj i Bresnicu.
 4. Izgradnja rezervoara zapremine 1000 m³ između postojećih rezervoara u Zablaću, da bi se uravnotežili pritisci i povezao sistem sa Kukićima. Time će se veći broj korisnika priključiti na sistem – najviše do III visinske zone. Potrošači ostalih zona će zadržati snabdevanje iz lokalnih vodovoda.
- Priklučivanje na sistem sela viših visinskih zona: Ostra, Vujetinci, Petnica, Premeća, Kačulice, Vrnčani i Jančići, nakon izgradnje brane „Svračkovo“.
1. Završetak uvođenja sistema daljinskog nadzora vodosnabdevanja na teritoriji cele opštine.

2. Ujednačavanje kvaliteta mreže na nivou cele opštine (zamena cevnog materijala kvalitetnijim, zamena manjih prečnika odgovarajućim, ukidanje slepih krakova mreže uspostavljanjem prstenaste mreže na svim deonicama, izgradnja rezervoarskih prostora...)
3. Grupisanje postojećih seoskih vodovoda (obnova i poboljšanje karakteristika postojećih vodovoda, obezbeđivanjem većih rezervoara na rubnim delovima seoskih područja, povećanje pouzdanosti isporuke vode, zaštita izvorišta...)
4. Određivanje institucija koje će brinuti o kvalitetu javnih česmi i seoskih izvora kao i definisanje pravila za korišćenje ovog prirodnog dobra.

Kanalisanje

Posebni ciljevi razvoja kanalisanja naselja

- Izgradnja centralnog postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, kojim bi se prečistile upotrebljene vode postojećeg sistema, kao i kanalizacija iz onih sela koja gravitiraju postojećim kolektorima;
- Izrada studije kanalisanja cele opštine, čime će se tehnno ekonomskim analizama utvrditi broj i tip manjih postrojenja za prečišćavanje, recipijenti za ispuštanje prečišćene vode; kao i definisati delovi naselja za koje je moguće izraditi fekalnu kanalizaciju (studija opravданosti). Studija bi dala mogućnosti za projektovanje i izgradnju fekalne kanalizacije za sva naselja koja će se priključiti na sistem vodosnabdevanja "Rzav";
- Priključivanje domaćinstava cele opštine na fekalnu kanalizaciju (1200 l/s u danu max opterećenja), moći će da se ostvari i kroz:
 - o proširenje kapaciteta
 - o izgradnju centralnih kanalizacionih kolektora do većih seoskih naselja (izgraditi novi kolektor iz pravca Preljine, Atenice, Trbušana...) i povezati na gradsku kanalizacionu mrežu i na centralno postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda.
 - o ukidanje septičkih jama kao alternativnog rešenja, osim u razbijenim seoskim naseljima viših predela opštine, gde će se organski sadržaji koristiti kao đubrivo- na način koji ne ugrožava vodotoke.
 - o povezivanje više susednih naselja na manja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda pre ispuštanja u najbliži recipijent
- Ujednačavanje kvaliteta mreže na nivou cele opštine (zamena cevnog materijala kvalitetnijim, zamena manjih prečnika odgovarajućim..)
- Uvođenje sistema daljinskog nadzora rada crpnih stanica, kvaliteta vode u kanalizacionom sistemu, kao i područja delovanja (dati mogućnost lokalnim titularima da se studijom opravdanosti odluče za uvođenje).
- Obavezno uvođenje predtretmana pre ispuštanja u kanalizacionu mrežu za one korisnike koji u upotrebljenim vodama imaju opasne materije.
- Određivanje titulara manjih postrojenja za prečišćavanje, kao i lokalnih kanalizacionih sistema u skladu sa Zakonom, u smislu izgradnje, održavanja i kontrole kvaliteta;
- Usklađivanje postojećih pravilnika o kvalitetu upotrebljene vode sa zakonima i republičkim pravilnicima iz ove oblasti.
- Definisanje koridora atmosferskih kolektora i otvorenih kanala,
- 1. Definisanje slivnih područja sa strogo uslovijenim mestom uliva atmosferske kanalizacije na najbližim recipijentima.
- 2. Izgradnja atmosferske kanalizacije u Ovčar Banji, Gornjoj Trepči, Mrčajevcima, kao i Preljini i Mršincima.
- 3. Režim održavanja otvorenih kanala u putnom zemljištu se mora striktno primenjivati uz povećanje efikasnosti nadzora.

4. Uvoditi savremene sisteme kišnih oticaja na nivou cele opštine -zadržavanjem kišnice u svim fazama (zelenim krovovima – baštama, kolovozom od poroznog asfalta, infiltracionim okнима i rovovima, slivničkim-retenzionim rešetkama, infiltracionim-retenzionim šahtama, poroznim kolektorima), a ne brzim neposrednim odvođenjem do najbližeg recipijenta.

2.3.6. KOMUNALNA OPREMA

Posebni ciljevi razvoja komunalne opreme i usluga jesu:

- uspostavljanje savremenog sistema upravljanja otpadom i njegovo usklađivanje sa regionalnim konceptom upravljanja otpadom za područje Moravičkog okruga;
- plansko proširenje, adekvatno uređenje, saniranje i održavanje groblja na području Opštine;
- adekvatno uređenje, opremanje i održavanje pijaca na području Opštine; i
- uvodenje elemenata urbo-komunalne opreme za uređenje javnih površina u naseljima na ruralnom području

2.4. TURIZAM – ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE – ZAŠTITA PRIRODNIH I NEPOKRETNIH KULTURNIH DOBARA

2.4.1. TURIZAM

Osnovni cilj je razvoj specifične, prepoznatljive turističke ponude Grada.

Ciljevi razvoja su:

- planski razvoj turizma uskladen sa očuvanjem životne sredine i unapređenjem prirodnih vrednosti,
- iniciranje i stimulisanje razvoja aktivnosti komplementarnih turizmu,
- planska podrška razvoju turističkih potencijala,
- komunalno i infrastrukturno opremiti turističke sadržaje,
- uključiti sposobnost individualaca u turističku ponudu.
- proizvodnju zdrave hrane staviti u funkciju turizma.
- razvoj seoskog turizma.
- razvoj verskog turizma.
- razvoj tranzitnog turizma.

2.4.2. ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

Pitanje stanja životne sredine sve više postaje suštinsko pitanje kod izbora ciljeva i pravaca ukupnog razvoja, jer upravo zatećeno stanje sredine predstavlja polazni nivo ka ostvarenju ciljeva skladnog prostornog i ukupnog razvoja.

Svojim aktivnostima čovek postepeno doprinosi izmenjenosti prirodnih resursa. Obim menjanja prirode naročito je izražen poslednjih decenija, sa razvojem urbanizacije, porastom stanovništva, primenom novih tehnologija naročito u hemijskoj i srodnim industrijama. Vremenom je postalo jasno da ti izmenjeni uslovi imaju svoj povratni uticaj na opstanak živog sveta i na uslove odvijanja svih ljudskih aktivnosti.

Prirodna sredina je poseban potencijal čija vrednost uvećava uporedne prednosti za razvoj određenog prostora.

Teritorija opštine-grada Čačak predstavlja složenu strukturu prirodnih odlika i antropogenih uticaja u izgrađenim urbanim, ruralnim i infrastrukturnim zonama.

Održivi razvoj, što znači živeti unutar prihvavnog kapaciteta ekosistema, moguće je u celosti ostvariti odabirom onih proizvodnih proizvoda koji ni utroškom sirovina, ni njihovom preradom, niti odbacivanjem istrošenog proizvoda ne ugrožavaju tlo, vode i vazduh u prostoru opštine-grada Čačak. To neminovno iziskuje uspostavljanje novog sistema vrednosti koji će podsticati političke i društvene promene prema po životnu sredinu prihvativim tehnologijama i načinu življenja koji poštije prirodne ekološke zakonitosti, odnosno ograničenja koje nameću prirodni procesi, i koji podstiče rast u kvalitativnom, a ne nužno u kvantitativnom smislu.

Ciljevi zaštite prirodnih vrednosti opštine-grada Čačak su sledeći:

- očuvanje većih i značajnih površina prirodnih travnjaka kao prirodnih elemenata,
- sanacija i prevencija od erozije površina u kontaktnim zonama pošumljavanjem,
- očuvanje i sanacija manjih vodnih površina i specifične vegetacije u njihovoj neposrednoj okolini,
- očuvanje morfoloških i vizuelnih karakteristika predela ruralnih naselja,
- sanacija i prevencija od erozije zapuštenih poljoprivrednih površina pošumljavanjem
- sanacija i regulacija stalnih i bujičnih vodotoka radi sprečavanja erozije

Ciljevi racionalnog korišćenja i zaštite prostora su sledeći:

- Smanjivanje i sprečavanje nemenskog korišćenja prirodnih resursa, a posebno šuma, poljoprivrednog zemljišta visokog boniteta i podzemnih voda,
- Radikalno sankcionisanje i suzbijanje bespravne izgradnje, posebno u područjima očuvanih prirodnih vrednosti u ruralnim područjima,
- Podsticanje izgradnje objekata svih vrsta unutar građevinskih područja naselja, s posebnim naglaskom na revitalizaciji postojećih objekata,
- Afirmacija ekonomskog korišćenja prirodnih resursa u skladu s načelima održivog razvoja, a posebno u domenu eksploracije prirodnih resursa, poljoprivredne proizvodnje, privrednog korišćenja šuma i korišćenja šuma za posebne namene (turizam i rekreacija),
- Sanacija devastiranih površina, posebno eksploracijskih polja i divljih deponija promenom namene u trajne oblike korišćenja (turizam, radne i servisne zone, rekreacija)
- Uspostavljanje jedinstvenog sistema za sprečavanje i uklanjanje šteta od elementarnih nepogoda,
- Uspostavljanje složenog sistema za praćenje promena u prostoru.

2.4.3. ZAŠTITA PRIRODNIH DOBARA

Opšti ciljevi zaštite prirode i prirodnih dobara jesu:

- očuvanje biološke raznovrsnosti, to jest specijskog, ekosistemskog i genetičkog diverziteta;
- očuvanje geo-nasleđa, kroz zaštitu i prezentaciju geoloških, geomorfoloških, hidrografskih i pedoloških fenomena;
- očuvanje odlika prirodnih i predeonih celina;
- očuvanje starih, reprezentativnih i/ili značajnih stabala drveća; i

- rekultivacija (remedijacija) prostora oštećenih izgradnjom objekata i drugim građevinskim radovima ili eksplotacijom mineralnih sirovina; kao i sanacija žarišta ekscesivne i jake erozije.

2.4.4. ZAŠTITA NEPOKRETNIH KULTURNIH DOBARA

Osnovni ciljevi zaštite nepokretnih kulturnih dobara su:

- 1) utvrđivanje granica zaštićene okoline, zone sa prelaznim režimom zaštite prostora i šire zone zaštite kategorisanih nepokretnih kulturnih dobara, sa diferenciranim režimima korišćenja, uređenja i izgradnje prostora, kojima će se, pored zabrana, utvrditi i mogućnosti za razvoj komplementarnih aktivnosti (turizma, poljoprivrede i sl.) i izgradnju prostora u funkciji prezentaciji spomeničkog nasleđa i razvoja lokalne zajednice;
- 2) sprovođenje integralne zaštite nepokretnog kulturnog dobra i prostora zaštićene okoline i zona zaštite;
- 3) povećanje dostupnosti nepokretnih kulturnih dobara, poboljšanjem kvaliteta lokalne putne mreže i njihove prezentacije javnosti;
- 4) utvrđivanje adekvatne namene i korisnika nepokretnih kulturnih dobara u javnom/državnom vlasništvu, radi efikasnije zaštite, prezentacije i ekonomskog vrednovanja dobra; i
- 5) sprovođenje kategorizacije i rekategorizacije najvrednijih nepokretnih kulturnih dobara.
- 6) očuvanje i sanacija svih starih seoskih grobalja.

III PLANSKA REŠENJA SA PRAVILIMA KORIŠĆENJA, UREĐENJA I ZAŠTITE PROSTORA

1. ZAŠTITA I KORIŠĆENJE PRIRODNIH RESURSA

1.1. POLJOPRIVREDNO ZEMLJIŠTE I POLJOPRIVREDA (REFERALNA KARTA 1)

U poljoprivredi kao celini, treba stvoriti repro celine, zaokružene - zatvorene sisteme u okviru svake grane posebno i na relacijama između grana. U tim zatvorenim sistemima mora se znati, šta ide na ugovaranje (kooperativni odnos razmene), šta na neorganizovano tržište, a šta na otkup ili organizovano tržište. Svaki od pomenutih vidova tržišta ima svoje prednosti i nedostatke: kooperativni odnos nudi niz pogodnosti u proizvodnji, da eliminiše rizik prodaje i da cena pri obračunu treba da bude nešto niža od tržišne (slobodne); neorganizovano tržište nudi maksimalne cene, ali i takav rizik; organizovano tržište ili otkup treba da obezbedi otkupne cene iznad garantovanih oko nivoa obračunskih za kooperaciju. Ovo je neophodno kod poljoprivrede, jer pred niskim i nestabilnim cenama, nesigurnom plasmanu u ovoj delatnosti svaka organizovanost propada.

Zaštitom poljoprivrednog zemljišta i unapređenjem porodične poljoprivrede mogu se uspešno rešavati samo multisektorskim pristupom, koji podrazumeva celovito posmatranje endogenih potencijala i ograničenja na nivou naselja s atarom, u funkcionalnoj međuzavisnosti s najbližim gradskim i privrednim centrima, susednim opštinama i drugim relevantnim faktorima okruženja, to jest u sklopu regionalne strategije integralnog ruralnog razvoja, uz aktivno učešće lokalnih zajednica u definisanju specifičnih potreba različitih naselja, odnosno

grupa naselja oređenih resursnih, proizvodnih, demografskih i infrastrukturnih karakteristika. Izrada i sprovođenje ove strategije trebalo bi da se zasniva na decentralizovanom pristupu, kojim se obezbeđuju adekvatne mere podrške ekonomskom i socijalnom razvoju, zaštiti i upeavljanju prirodnim resursima i očuvanju lokalne tradicije i kulture.

Svi učesnici realizacije predložene strategije ne mogu se unapred odrediti. Načelno gledano to su svi žitelji Opštine, domaćinstva koja imaju poljoprivredno gazdinstvo, mesne zajednice, organi Opštinske uprave, lokalni i drugi zainteresovani poslovni subjekti, društvene i političke organizacije, a zatim odgovarajući organi i institucije na regionalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou.

Prioritetne aktivnosti bile bi sledeće:

- animiranje i privlačenje potencijalnih investitora, umešnom promocijom agroekoloških dobara Opštine, ne samo pred akterima privrednog, društvenog i političkog života na dostupnim nivoima teritorijalne organizacije države, već i preko savremenih medija, uključujući i Internet;
- stvaranje institucionalne i organizacione podloge za uspešno konkurisanje za finansijska sredstva iz Agrarnog budžeta i drugih domaćih javnih fondova, privatnih izvora i predpristupnih programa Evropske unije, sa intencijom uspešnog uključivanja u dugoročno korišćenje odgovarajućih domaćih i stranih strukturnih fondova, kao i za sinhronizovano uključivanje interesa poljoprivrede i sela u korišćenje budžetskih sredstava koja se obezbeđuju za finansiranje vodoprivrede, unapređenje šuma i dr.;
- obezbeđenje stručne, savetodavne, informatičke i operativne podrške utvrđivanju programa razvoja lokalnih zajednica, prema principu odozdo na gore;
- obezbeđenje realnih izvora za finansiranje podrške opstanku pašnjačkog stočarenja, uporedo sa stimulisanjem razvoja nepoljoprivrednih aktivnosti na selu; i
- obezbeđenje budžetske podrške Republike u vidu agroekoloških programa podrške koji su namenjeni očuvanju prirodnih resursa, biodiverziteta, ambijentalnih i kulturoloških vrednosti planinskog područja.

1.2. ŠUME I ŠUMSKO ZEMLJIŠTE I LOVIŠTA (REFERALNA KARTA 1)

1.2.1. PLAN KORIŠĆENJA I ZAŠTITE ŠUMA I ŠUMSKOG ZEMLJIŠTA

Dugoročni cilj gazdovanja šumama i šumskim zemljištem obuhvata, gazdinskim merama:

- rekonstrukcija degradiranih šuma,
- pošumljavanje neobraslih površina,
- prevođenje šumskih kultura u odrasle kvalitetne sastojine,
- dovođenje sastojina u optimalno stanje koje će u potpunosti koristiti potencijalne mogućnosti staništa,
- dovođenje sastojina u funkcionalno stanje u cilju obezbeđenja hidrološke funkcije,
- prevođenje izdanačkih sastojina u visoke,
- obezbeđenje opšte korisnih funkcija šuma.

Biološkim uzgojnim radovima, odnosno, planom gajenja šuma, godišnji obim uzgojnih radova je 72 ha od čega je 5 ha podizanje novih šuma (pošumljavanje) a ostalo je nega postojećih kultura.

1.2.2. PLAN LOVIŠTA

Područje Prostornog plana obuhvata četiri lovišta: "Zapadno Moravsko lovište", Lovište "Jelica - Čemernica – Kablar", Lovište "Bresnica", i Lovište "Ježevička reka". Lovišta su namenjena uzgoju, zaštiti i korišćenju plemenite krupne i sitne divljači, i to: srne, divlje svinje, zeca, fazana i jarebice...

Komercijalna lovišta mogu se formirati na prostorima koji omogućavaju planski uzgoj i izlov komercijalno isplative divljači.

1.3. VODE I VODOPRIVREDNA INFRASTRUKTURA (REFERALNA KARTA 2)

1.3.1. OSNOVNA KONCEPCIJA KORIŠĆENJA I ZAŠTITE VODA

- pravovremenim i objektivnim izeštavanjem o kvalitetu vodenih eko sistema jača se uloga njihovih korisnika u donošenju ključnih odluka o svom ponašanju i delovanju u životnoj sredini,
- razviti svest o nužnosti racionalnog upravljanja vodenim resursima kako bi se trajno optimizovali rezultati njihovog korišćenja. To nameće potrebu primene savremenih naučnih iskustava i istraživanja o proceni ljudske delatnosti (saobraćaja, industrije, proizvodnje energije, naselja, poljoprivrede, šumarstva, stočarstva, turizma) na ekosisteme slivnih područja čime bi se iznalazila optimalna rešenja u upravljanju (upravljanju, korišćenju i zaštiti) ovim prirodnim resursom,
- kod upravljanja ukupnim vodnim bogatstvom potrebno je razmotriti upotrebu svih raspoloživih voda bez mogućnosti narušavanja prirodno uspostavljene hidrološke ravnoteže. Nedovoljno poznavanje hidroloških karakteristika, odnosno bilansa voda, kao i njihovo nekontrolisano korišćenje, može imati negativne posledice po njihov kvalitet,
- podsticati proizvodne programe koji ne zahtevaju potrošnju velikih količina vode za proizvodnju, ne upotrebljavaju štetne i opasne materije u proizvodnim procesima, i one kod kojih je predviđeno povratno kruženje (recikliranje) vode i upotreba otpadnih materija kao sekundarnih sirovina. Odnosno, zahtevati da organizaciona struktura i konačni proizvod u proizvodnom procesu poseduju sertifikat ISO 14000, tj. da proizvodni ciklus odgovara standardima kvaliteta koje propisuje ovaj sistem. Skladno tome predvideti porezne olakšice i druge stimulativne mere, u postupku podsticanja preduzetništva, tj. njegovog kreditiranja, definisati kriterijume podsticaja u skladu sa održivim upravljanjem.

Proširivanjem mreže kanalisanja otpadnih voda, izgradnjom sistema zbrinjavanja otpadnih voda, obaveznim predtretmanom voda iz proizvodnih industrijskih pogona i drugim merama smanjiće se zagađivanje reka, potoka, i na taj način će se sprečiti zagađenje voda. Visokim standardima komunalne opremljenosti naselja, i proizvodnih pogona koje potencijalno ugrožavaju kvalitet voda sprečiće se zagađenje, a i sanirati današnje. Pažljivim planiranjem namena prostora u kontaktu sa vodnim zonama kao i definisanjem zona vodozahvata onemogućiće se lociranje zagađivača na vodnim zonama i unutar zona sanitарне zaštite.

1.3.2. VODOSNABDEVANJE

Izgradnja brane Svračkovo na Velikom Rzavu omogući će priključenje na sistem vodosnabdevanja Rzav naseljima koja su u višim visinskim zonama opštine-grada Čačak, pa se zbog toga sada ne mogu priključiti: Ostra, Vujetinci, Petnica, Premeća, Kačulice, Vrnčani i Jančići. (grafički prilog – treća faza Rzava).

Ostvariće se poboljšanje elektroenergetskog sistema u smislu stabilnosti.

Na osnovu Vodoprivredne osnove Srbije, zapadnomoravsko-rzavski regionalni sistem iz subsistema „Rzav I“ obezbeđuje visokokvalitetnom vodom naselja: Arilje, Požega, Lučani,

Čačak i Gornji Milanovac; a iz subsistema „Rzav II“ (prevođenjem voda iz sliva Uvca u sлив Rzava) bi se obezbedile dodatne količine vode u slivu Kolubare i grada Beograda.

Zadržavanje postojećih izvorišta u Beljini, Prijedoru, sa prosečnom proizvodnjom od 70 l/s (od čega preduzeće „Sloboda“ koristi oko 50 l/s) i očuvanje minimuma proizvodnje za distribuiranje vode u havarijskim situacijama; i izvorišta Guševac u Mrčajevcima sa koga se vodom snabdevaju meštani ovog sela u nižim visinskim zonama.

Priklučivanje na sistem čitavog niza sela i prigradskih naselja

- Nastavljanje izgradnje rezervoarskih prostora i razvodne mreže po visinskim zonama u naseljima koja su započela realizaciju sistema ili su planirana za priključenje u drugoj fazi snabdevanja sa sistemom „Rzav“ (grafički prilog: druga faza Rzava).
- Povezivanje svih pojedinačnih seoskih vodovoda koji ispunjavaju tehničke i kvalitativne zahteve u jedinstven sistem, uz kontinualno praćenje kvaliteta vode, i:

1. Izgradnja magistralnog cevovoda Ø300 mm od Konjevića do Mrčajevaca sa leve strane Zapadne Morave, kao i magistralnog cevovoda Ø300 mm od Atenice do Goričana, sa desne strane. Izvršiti njihovo spajanje u Mrčajevcima i tako uključiti izvorišta Kukići i Guševac u sistem i omogućiti naseljima nizvodno od gradske zone da se snabdevaju rzavskom vodom.

2. Izgradnja eksplotacionog bunara u Kukićima, sa hlorinatorskom i crpnom stanicom, kao i razvodnom mrežom za to selo i potisnim cevovodom do postojećih rezervoara i visinske zone (na seoskim vodovodima) u selima Zablaće, Lipnica, Ježevica. Više zone ovih sela će i dalje koristiti seoske vodovode, dok će se i zona priključiti u sistem.

3. Izgradnja rezervoara zapremine 1000 m³ u Mrčajevcima, da bi se uravnotežili pritisci u mreži između dva postojeća rezervoara, omogućilo priključivanje većeg broja potrošača i obezbedila dovoljna količina vode za Katrgu, Bečanj i Bresnicu.

4. Izgradnja rezervoara zapremine 1000 m³ između postojećih rezervoara u Zablaću, da bi se uravnotežili pritisci i povezao sistem sa Kukićima. Time će se veći broj korisnika priključiti na sistem – najviše do III visinske zone. Potrošači ostalih zona će zadržati snabdevanje iz lokalnih vodovoda.

Tehnološku vodu za industrijske potrebe isključivo koristiti na zahvatima površinskih i podzemnih voda nižeg kvaliteta, uz stvaranje mogućnosti recirkulacije u procesima proizvodnje i uz obavezu obezbeđenja garantovanog vodoprivrednog minimuma.

Završiti uvođenje sistema daljinskog nadzora vodosnabdevanja na teritoriji cele opštine. Ujednačavanje kvaliteta mreže na nivou cele opštine (zamena cevnog materijala kvalitetnijim, zamena manjih prečnika odgovarajućim, ukidanje slepih krakova mreže uspostavljanjem prstenaste mreže na svim deonicama, izgradnja rezervoarskih prostora...).

1.3.3. VODOTOCI

Regulisanje rečnih korita sliva Zapadne Morave

- regulisanje reka na rang voda Q1% ili Q2%, zavisno od toga da li se štite naselja ili zemljište, sa ciljem zaustavljanja erozije tla i obala.

1. Regulaciju manjih vodotoka, posebno onih koji se nalaze u zonama očuvanih ekosistema, treba obavljati po principima "naturalne regulacije", koja podrazumeva što manju upotrebu grubih veštačkih intervencija (kinetiranja korita, oblaganja celog poprečnog profila kamenom i betonom, itd), kako bi se u celosti očuvali vodenii ekosistemi i neposredno priobalje (zabranom gradnje objekata koji bi otežali ili onemogućili održavanje nasipa).
2. Na bujičnim vodotocima zaštitu obaviti aktivnim merama ublažavanja poplavnih talasa.
3. Regulacije vodotoka u zoni naselja, pored funkcionalnih kriterijuma, primeriti i urbanim, estetskim i drugim uslovima koji oplemenjuju životnu sredinu;
4. Eksplotaciju nanosa kao građevinskog materijala dozvoliti samo ovlašćenim organizacijama
 - uređenje voda kao elementa životne sredine
 - uređenje vodnog zemljišta i njegova zaštita pre svega sa stanovišta očuvanja mogućnosti nesmetane evakuacije velikih voda, odvodnjavanja i očuvanja flore i faune, kao i stabilizacije korita.

Izgradnja novih i održavanje postojećih odbrambenih nasipa

Uređaj za prečišćavanje procednih otpadnih voda je potrebno predvideti na lokaciji sanitарне deponije, kao i mesto uliva prečišćenih voda u recipijent.

1.3.4. KANALISANJE

FEKALNA KANALIZACIJA

Izgradnja centralnog postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda

Lokacija opredeljena za izgradnju je nizvodno od grada (nizvodno od ušća Ateničke reke u Z. Moravu, koja je planskim dokumentima određena kao recipijent). Na osnovu tehn-ekonomske analize varijantnih rešenja u "Hidro studiji Čačka" potvrđena je lokacija iz GUP-a '73.god.

Potrebno je usloviti obaveznu ugradnju postrojenja za predtretman industrijskih otpadnih voda u svakom pojedinačnom industrijskom objektu, pre ispuštanja u gradsku kanalizacionu mrežu.

Tehnološki napredak iz ove oblasti nameće nove metode prečišćavanja otpadnih voda, koje nisu propraćene našom zakonskom regulativom (nije prilagođena kategorizacija kvaliteta vode industrijskih predtretmana pre upuštanja u kanalizacioni sistem sa kvalitetom otpadnih voda koje ulaze u postrojenje za prečišćavanje...). Potrebno je usaglasiti naše zakonodavstvo sa svetskim trendovima, da ne dođemo u situaciju da uvodimo preskupe tehnologije koje su već izbačene iz upotrebe.

Izrada idejnog rešenja kanalisanja cele opštine

Priklučivanje domaćinstava cele opštine na kanalizacione sisteme (1200 l/s u danu max opterećenja), moći će da se ostvari i kroz:

- proširenje kapaciteta
- izgradnju centralnih kanalizacionih kolektora do većih seoskih naselja (izgraditi novi kolektor iz pravca Preljine, Atenice, Trbušana...) i povezati na gradsku kanalizacionu mrežu i na centralno postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda.
- ukidanje septičkih jama kao alternativnog rešenja.

- povezivanje više susednih naselja na manja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda pre ispuštanja u najbliži recipijent.

Na osnovu analiza u VOS je usvojena perspektiva razvoja za kanalizacionu mrežu otpadnih voda – norma specifične dužine je 2,5 m/korisniku.

Ujednačavanje kvaliteta mreže na nivou cele opštine (zamena cevnog materijala kvalitetnijim, zamena manjih prečnika odgovarajućim.

Uvođenje sistema daljinskog nadzora radnica stanica, kao i kvaliteta vode u kanalizacionom sistemu.

ATMOSferska KANALIZACIJA

Definisanje koridora atmosferskih kolektora i otvorenih kanala, kako bi se prikupile što veće količine vode od kiša, topljenja snega ili slivanja sa obližnjih terena i sprečile štete od plavljenja delova naselja i saobraćajnica.

Na osnovu analiza u VOS je usvojena perspektiva razvoja za kanalizacionu mrežu atmosferskih voda – norma specifične dužine je 1,5 m/korisniku.

Definisanje slivnih područja sa strogo uslovljenim mestom uliva na najbližim recipijentima.

Režim održavanja otvorenih kanala u putnom zemljištu se mora striktno primenjivati uz povećanje efikasnosti nadzora.

AKUMULACIJE – VEŠTAČKA JEZERA

Da bi se postojeće akumulacije što bolje iskoristile, neophodno je odrediti im funkciju i model upravljanja, kako u slivu Z. Morave, tako i u slivu u celini. To se obezbeđuje odgovarajućim monitoringom režima voda i zahteva korisnika (proizvodnja struje, zaštita flore i faune, neremećenje mikroklima u okruženju manastira...), uvođenjem vodoprivrednog informacionog sistema, analiziranjem...

Jezeru u sportskom centru „Mladost“ vratiti funkciju rekreacije stanovništva - poboljšanjem kvaliteta vode Zapadne Morave.

MELIORACIONI SISTEM

Revitalizacija postojećih i izgradnja novih savremenih sistema za navodnjavanje.

Neki od postojećih sistema za navodnjavanje mogu se pretvoriti u kompleksne melioracione sisteme za obe funkcije - odvodnjavanje i navodnjavanje, rekonstrukcijom kanalske mreže i pumpnih stanica, koje mogu da pumpaju u dva smera - da prazne kanale u periodima odvodnjavanja i da u njih upumpavaju vodu iz obližnjih reka u periodu navodnjavanja.

Izrada studije o primeni hidromelioracionih sistema

Navodnjavanje se tretira samo kao dopunska mera za stabilizaciju poljoprivredne proizvodnje, kojom se neutrališu nepovoljni efekti suša, što se mora promeniti izradom studije i određivanjem tehničkih rešenja i dinamike realizacije tih sistema.

Sprečiti zatrpavanje kanala i izgradnju objekata u neposrednoj blizini kanalske mreže.

Proširiti sekundarnu mrežu do svih zainteresovanih parcela.

Ospособiti ulaznu građevinu sistema za navodnjavanje u jezeru Parmenac.

2. STANOVNIŠTVO, PRIVREDA, NASELJA I JAVNE SLUŽBE

2.1. PROJEKCIJA STANOVNIŠTVA

Projekcija stanovništva

Projekcija stanovništva rađena je na osnovu ispoljenog demografskog trenda. Prepostavke o daljim promenama demografskih tokova su bazirane na osnovu sadašnjih demografskih potencijala u Opštini.

Prema rezultatima projekcija, u razdoblju do 2021. godine depopulacione tendencije će biti osnovna karakteristika demografskih tokova u Opštini. Do 2021. godine broj stanovnika će se smanjiti na 112502 stanovnika, što će u odnosu na 2002. godinu (117072) predstavljati smanjenje za oko 4570 lica.

Uzrok nastavljanja tendencije opadanja stanovništva je, pre svega, starosna struktura. Postojeća starosna struktura je nepovoljna s aspekta rađanja, što uz prepostavku o daljem opadanju plodnosti stanovništva nužno uslovjava brzo snižavanje stope nataliteta, a time i dalje intenzivno starenje. S druge strane, relativno veliki ideo starih će, i pored prepostavke o snižavanju smrtnosti po starosti, neminovno dovesti do povećanja opšte stope mortaliteta i samim tim do negativnog prirodnog priraštaja.

Posmatrano po tipu naselja, i dalje se očekuju suprotne tendencije u kretanju stanovništva u gradu i seoskim naseljima. Smanjenje ukupnog stanovništva će biti prisutno u seoskim naseljima. U gradu će se nastaviti znatno slabiji populacioni rast.

Depopulacija seoskog stanovništva prisutna je od 60-tih godina prošlog veka, tako da projektovana populaciona dinamika do 2021.godine predstavlja intenziviranje dugoročne tendencije.

Tabela br. 31.

PROJEKCIJA BROJA STANOVNIKA PO NASELJIMA

Red.br.	Naziv Naselja	popisni periodi		PROJEKCIJA		
		1991	2002	2010	2015	2021
1	Atenica	688	619	569	537	500
2	Baluga (Qubićska)	442	434	428	425	420
3	Baluga (Trnavska)	781	733	698	676	650
4	Banjica	486	400	337	298	251
5	Beljina	1065	1117	1155	1178	1207
6	Bečanj	1138	1044	976	933	882
7	Brezovica	180	141	113	95	74
8	Bresnica	1767	1466	1247	1110	946
9	Vapa	717	691	672	660	646
10	Vidova	191	156	131	115	96

11	Viljuša	931	924	919	916	912
12	Vranići	510	515	519	521	524
13	Vrnčani	366	279	216	176	129
14	Vujetinci	511	452	409	382	350
15	Goričani	873	780	712	670	619
16	Gornja Gorevnica	1569	1399	1275	1198	1105
17	Gornja Trepča	635	618	606	598	589
18	Donja Gorevnica	924	904	889	880	869
19	Donja Trepča	1118	1018	945	900	845
20	Žaočani	397	391	387	384	381
21	Zablaće	1273	1226	1192	1170	1145
22	Jančići	236	204	181	166	149
23	Ježevica	1379	1330	1294	1272	1245
24	Jezdina	296	267	246	233	217
25	Katrga	1061	1042	1028	1020	1009
26	Kačulice	709	609	536	491	436
27	Konjevići	2035	788	-119	-686	-1366
28	Kukići	654	574	516	479	436
29	Kulinovci	405	413	419	422	427
30	Lipnica	707	621	558	519	472
31	Lozница	411	401	394	389	384
32	Ljubić	82	61	46	36	25
33	Međuvršje	122	82	53	35	13
34	Milićevci	1058	944	861	809	747
35	Miokovci	1232	1063	940	863	771
36	Mojsinje	879	869	862	857	852
37	Mrčajevci	2711	2676	2651	2635	2616
38	Mršinci	1335	1359	1376	1387	1400
39	Ovčar Banja	184	168	156	149	140
40	Ostra	1244	1091	980	910	827
41	Pakovraće	459	483	500	511	524
42	Parmenac	223	240	252	260	269
43	Petnica	279	241	213	196	175
44	Preljina	1744	1801	1842	1868	1899
45	Premeća	362	320	289	270	247
46	Pridvorica	241	208	184	169	151
47	Prijedor	1532	1576	1608	1628	1652
48	Prislonica	1633	1591	1560	1541	1518
49	Rajac	424	355	305	273	236
50	Rakova	822	778	746	726	702
51	Riđage	248	230	217	209	199
52	Rošci	587	489	418	373	320
53	Slatina	686	629	588	562	531

54	Sokolići	241	182	139	112	80
55	Stančići	321	348	368	380	395
56	Trbušani	1786	1830	1862	1882	1906
57	Trnava	2436	2685	2866	2979	3115
58	Čačak	72392	73217	73817	74192	74642
	UKUPNO OPŠTINA	119718	117072	115148	113945	112502

Brojčani pokazatelji dobijeni projekcijom stanovništva jasno pokazuju ispoljenu depopulaciju na prostoru opštine-grada Čačak. Upoređenjem podataka popisa 2002. god. i 2021. god., za koju je urađena projekcija broja stanovnika, opštine uočava se smanjenje broja stanovnika na teritoriji opštine za 4570 stanovnika.

Ako posmatramo trend kretanja broja stanovnika po osnovu centara, njihovih funkcionalnih gravitirajućih zona mogu se uočiti sledeće demografske tendencije.

Opštinski centar sa prigradskim naseljima u periodu 2002 – 2021. god. zabeležiće demografski rast. Demografski rast u ovom periodu iskazan apsolutnim brojevima je 921 stanovnik, tj. za period od 19 godina ukupna populacija grada Čačka i prigradskih naselja će se uvećati za ovaj broj stanovnika. U periodima između 1961 – 1991. god u ovom području opštine se ovaj broj stanovnika u proseku uvećavao 1000 stanovnika godišnje.

Sekundarni centri Mrčajevci, Preljina i Mršinci - Slatina, kao i posebno izdvojeni centri zajednice sela Trbušani i Prijedor sa svojim gravitirajućim područjima u periodu 2002 – 2021. god zabeležiće negativan demografski trend.

Posmatrano po tipu naselja, očekuje se nastavak dosadašnjih tendencija u kretanju stanovništva: smanjenje ukupnog stanovništva u seoskim naseljima i populacioni rast u gradu sa rubnom zonom, ali znatno manji u odnosu na prethodne periode, jer će se istrošenost demografskog potencijala sela odraziti i na slabljenje migracija u gradove.

општински центар	приградска насеља	секундарни центар	насеља са развијеним центром	бањско насеље	примарно сеоско насеље	2002	2021
ЧАЧАК	Атеница Бељина Јездина Коњевићи Кулиновци Лозница Љубић Парменац Придворица Трнава					619	500
						1117	1207
						267	217
						788	-1366
						413	427
						401	384
						61	25
						240	269
						208	151
						2685	3115
	Чачак					73217	74642
УКУПНО						80016	80937
МРЧАЈЕВЦИ	Бресница Остра Мрчајевци					1466	946
						1091	827
						452	350
						2676	2616
						Бечач	882
						Доња Горевница	869
						Катрга	1009
						УКУПНО	8675
							7499
МРШИНЦИ	Заблаће Јежевица Мршинци					1226	1145
						Кукићи	436
						Виљуша	912
						Балуга Трнавска	650
						Вана	646
						1330	1245
						Липница	472
						Рајац	236
						Бањица	251
						Слатина	1359
ПРЕДЊИНА	Прислоница Доња Трепча Предњина					1249	1400
						Кремећа	320
						Брезовица	141
						Жаочани	381
						Петница	175
						Качулице	400
						Горичани	436
						1359	619
						УКУПНО	11324
							9856
ПРЕДЊИНА	Трбушани Миљевци Вранићи Горња Горевница Миоковци					1591	1518
						1018	845
						618	589
						1801	1899
						Соколићи	182
						Ракова	702
						Балуга Љубићска	434
						Станчићи	348
						Мојсиће	869
						УКУПНО	7639
							7300
Пријевор	Пријевор Овчар бања					1830	1906
						Милићевци	944
						Вранићи	515
						Горња Горевница	1399
						Миоковци	1063
						1576	771
						УКУПНО	5751
							5053
						1830	140
Овчар бања	Међувршје Видова Паковраће Риђаге					204	149
						489	320
						279	129
						168	82
						156	96
Пријевор	Пријевор Овчар бања					483	524
						230	199
Пријевор						УКУПНО	3667
							3222

PROJEKCIJA STANOVNika PO CENTRIMA ZAJEDNICA SELA

2.2. OSNOVNI PRAVCI RAZVOJA OPŠTINE

Jedna od osnovnih prepostavki uspešnog privrednog i prostornog razvoja grada Čačka je stvaranje privrednog ambijenta u kojem bi svi svojinski osnovi kapitala doživeli razmah i slobodnu stvaralačku inicijativu. U svemu ovome, prema novom konceptu uređenja Republike Srbije, opštine nemaju neku značajniju ulogu. Veliki, odlučujući deo sistemskih mera koje čine ambijent u kojem se privređuje donose se na nivou Republike, za celokupno područje države Srbije.

Opštine donose propise - odluke, koje se odnose i regulišu oblasti komunalne ekonomije (komunalnih delatnosti) i korišćenja uređivanja građevinskog zemljišta, (naknada za uređenje građevinskog zemljišta, naknada za korišćenje, naknada za zakup - zakupnina i komunalna naknada). Nužno je istaći da je visina ovih (opštinskih) dažbina jedan od odlučujućih faktora pri izboru šireg lokaliteta kod opredeljenja investicionog ulaganja.

Pravci budućeg privrednog i ukupnog društveno-ekonomskog razvoja opštine-grada Čačka zasnivaju se na:

- koncepcijama i strategiji dugoročnog razvoja okruženja opštine, kao i na sistemskim meraima koje iz okruženja utiču na uslove privređivanja u opštini,
- položaj i značaj opštine u okruženju, resursima opštine vrednovanim kroz komparativne prednosti i neiskorišćenih potencijala opštine,
- što intenzivnije iskorišćenje energetskih potencijala,
- intenziviranje korišćenja zemljišta i hidropotencijala u funkciji proizvodnje što većih količina kvalitetne hrane,
- izgradnju sistema (mreže) krupne infrastrukture koja integriše opštini u šire okruženje i povezuje naselja i privrednu unutar opštine,
- istraživanje i ekonomičnu eksplotaciju sirovina mineralnog, biljnog i životinjskog porekla za bazičnu i prerađivačku industriju,
- intenzivno iskorišćavanje prirodnih potencijala;

Prilikom opredeljenja pravaca budućeg privrednog i ukupnog društveno-ekonomskog razvoja polazi se od toga da opština-grad Čačak ima izuzetno visoke pogodnosti u učešću i ostvarivanju sopstvenih i republičkih ciljeva dugoročnog privrednog razvoja. Ciljevi su gotovo identični jer su faktori i potencijali razvoja veoma slični. Sa druge strane, i privredna struktura opštine je pozitivan resurs razvoja ove opštine.

Na osnovu do sada izvršenih analiza može se u pogledu pravca razvoja zaključiti sledeće:

- Za uspešan razvoj opštine-grada Čačak kao trajno pozitivan činilac (potencijal) treba istaći jedan od osnovnih resursa: položaj i značaj opštine. Grad zauzima veoma povoljan položaj u Republici Srbiji sa direktnim infrastrukturnim vezama (saobraćajne, energetske i TT) na zapadnomoravskoj osovini razvoja Srbije, preko kojih se Srbija integriše u šire okruženje.
- Značaj Grada u okruženju, takođe je pozitivan faktor budućeg razvoja Grada, jer se tradicionalno i dostignutim nivoom razvijenosti opština diferencirala u odnosu na okruženje i ta gravitaciona snaga narasta. Dostignuta privredna snaga, prirodni resursi, stanovništvo opštine kao položaj i značaj u okruženju, daju opštini-grada Čačka brojne komparativne prednosti u dugoročnom razvoju Republike.

- Dostignuti stepen privredne razvijenosti u Gradu predstavlja solidnu osnovu za ubrzaniji privredni rast. Kroz efikasnije korišćenje postojećih kapaciteta, tehničko-tehnoloških inovacija, omogućavanje privatne inicijative i tržišnog pristupa privređivanja definiše se pravac budućeg razvoja ove opštine.

2.2.1. OSNOVNI PRAVCI PRIVREDNOG RAZVOJA

Naćin, odnosno put preko kojeg Grad treba da ostvari svoje razvojne ciljeve je industrijalizacija. To nije volja Grada, već svetski proces (era-doba u kome živimo).

Takav proces podrazumeva migracione procese, pomeranje stanovništva od ²lokacije² primarnih delatnosti ka ²lokaciji² sekundarnih, od sela prema gradu. Deklarativno Republika, pa samim tim i opština-grad Čačak teži ka ravnomernijem prostorno-ekonomski i socijalno uravnoteženom razvoju. Ovakav proces u Gradu Čačku je bio izražen u periodu od 1970 - 1986. godine kada je privreda, odnosno industrija bila u usponu, kada je u samom gradu došlo do koncentracije kapitala, radne snage, odlučivanja, što je neminovno dovelo do polarizacije, migracija, a samim tim do dezagrarizacije, odnosno pražnjenja pojedinih delova opštine.

Danas, u Republici Srbiji nastale su veoma bitne društvene i sistemske promene koje suštinski utiču na dugoročne projekcije i koncepcije privrednog i društvenog razvoja. Uprošćeno rečeno, ne može se više formirati baza podataka za određene ekonomske i privredne pokazatelje rasta i razvoja, pa na osnovu sektorske, ili strukturne analize izvlačiti zaključke o indeksima i stopama rasta u baznom periodu, da bi se na osnovu tih podataka uradila ekstrapolacija rasta u planskom periodu, pod određenim prepostavljenim uslovima da bi se ostvarili prepostavljeni ciljevi razvoja.

Osnovni razlog zbog čega ovaj metod nije primenljiv je u izmeni svojinskih vlasničkih odnosa, odnosa u privredi i tržišnoj orijentaciji privrede. Drugim rečima, privredna preduzeća moraju tržišno da se orijentisu da proizvode ono što traži domaće i strano tržište i to po kvalitetu, obimu, ceni i rokovima i da budu fleksibilne na zahtev tržišta. Ovakav način privređivanja ne garantuje usporavanje negativnih tokova, koji su već izraženi u gradu Čačku, već produbljuju ispoljene tokove.

Zato je potrebno da se na nivou opštine stvori koncept kako postići visoku zaposlenost i disperznost kapaciteta bez obzira na vlasničke odnose. U tom smislu aktivnost bi trebalo sprovesti po dve osnovne linije. Da preduzeća opštine-grada Čačka ²snime² svoje proizvodne programe, da urade analizu, šta bi iz tih programa moglo da se radi privatno kao ²mala privreda²? Da ponude svoje uslove pod kojima bi se izvršavali ti programi i da iste licitiraju, daju najpovoljnijim ponuđačima. Sa druge strane, da Grad i javno preduzeće za gospodovanjem građevinskim zemljишtem pripreme potrebnu plansku i urbanističku dokumentaciju za lociranje tih programa. Na ovaj način bi se angažovao znatan privatni kapital, uvećala zaposlenost, efektivnost privrede i naselja sa lokacionim potencijalom opremlila odgovarajućim sadržajem.

Pored privrede, odnosno industrije kao grane privrede, veliki broj vanprivrednih delatnosti je lociran na teritoriji Grada. Poznato je da vanprivredne delatnosti nisu direktno dohodovne, ali u novim tržišnim uslovima stepenom svoje razvijenosti, cenama svojih usluga i gravitacionim uticajem na okruženje mogu i moraju da donose dobit iz okruženja. Ne mora i ne treba, taj fenomen gledati isključivo kroz monopolski položaj tih delatnosti. Prosto, mnoge od tih delatnosti nije racionalno ni opravdano razvijati za male korisnike, a neophodno je da postoje. Pa, po prirodi stvari, tamo gde se koriste usluge - tamo se i plaćaju.

Dostignuti stepen razvijenosti vanprivrednih delatnosti (obrazovanje, zdravstvena delatnost, kultura i fizička kultura, administracija i socijalna zaštita) je na visokom nivou i predstavlja

značajnu osnovu dugoročnog razvoja u konstelaciji istih delatnosti u prostorima Republike Srbije.

Potencijal i pravac razvoja opština-grad Čačak ima u poljoprivredi. U okviru opštine Čačak 64 % teritorije obuhvata poljoprivredno zemljište, što čini veliki potencijal. Negativni procesi migracije i dezagrарizacija, kao posledica monocentričnog razvoja opštine i kao posledica industrijalizacije opštine u ovom periodu umanjuju ovaj potencijal.

U poljoprivredi kao celini, treba stvoriti repro celine, zaokružene - zatvorene sisteme u okviru svake grane posebno i na relacijama između grana. U tim zatvorenim sistemima mora se znati, šta ide na ugovaranje (kooperativni odnos razmene), šta na neorganizovano tržište, a šta na otkup ili organizovano tržište. Svaki od pomenutih vidova tržišta ima svoje prednosti i nedostatke: kooperativni odnos nudi niz pogodnosti u proizvodnji, da eliminiše rizik prodaje i da cena pri obračunu treba da bude nešto niža od tržišne (slobodne); neorganizovano tržište nudi maksimalne cene, ali i takav rizik; organizovano tržište ili otkup treba da obezbedi otkupne cene iznad garantovanih oko nivoa obračunskih za kooperaciju. Ovo je neophodno kod poljoprivrede, jer pred niskim i nestabilnim cenama, nesigurnom plasmanu u ovoj delatnosti svaka organizovanost propada.

Budući pravac razvoja opštine-grada Čačka treba da ide kroz razvoj proizvodnih i drugih privrednih delatnosti, metodom usavršavanja tehnoloških procesa rada, podizanjem stepena efikasnosti preko savremenih tehničko tehnoloških rešenja, treba uspostaviti nove - kvalitetnije strukturne odnose u privređivanju. Taj kvalitativno viši nivo privredne strukture izražava se kroz povećavanje učešća tercijarnih i kvartarnih sektora delatnosti u ostvarenom dohotku i zaposlenosti opštine-grada Čačak. Dakle, jednostavno govoreći uz visok tehnološki nivo proizvodnih delatnosti treba ostvariti visok nivo efikasnosti uslužnih delatnosti i infrastrukture sa pretežnim oslanjanjem na intelektualne usluge.

2.2.2. OSNOVNE POSTAVKE ZA RAZMEŠTAJ INDUSTRIJE I MSP

Dugoročna Strategija razvoja industrije i usluga ukazuje na potrebu da treba uvažiti postojeću plansku dokumentaciju kojom su već rezervisane površine za industriju i usluge, odnosno, s velikim koeficijentima sigurnosti proračunati potrebe, pa onda redukovati ili ukinuti pojedine površine, ili pak predložiti nove.

Pri tom će se uzeti u obzir i svi ostali realni činioci koji utiču na lokaciju industrije i servisa kao što su zone sanitарне zaštite, zaštita prirodnih vrednosti, razvijenost i opremljenost infrastrukturom, pojedinačni i opšti interesi investitora, opštinski razvojni ekonomski programi i sl.

Potrebno je favorizovati uravnoteženu disperznost lokacija bez obzira na neekonomičnost zbog opremanja potrebnom infrastrukturom, a sve sa namerom da se ostvari cilj ravnomernog razvoja celokupnog prostora opštine-grada Čačak.

U izradi planova treba u segmentu lociranja, definisanja, uslovima uređenja i opremljenosti zona industrije i servisa posebnu pažnju usmeriti na:

- Organizacijsko i struktorno usavršavanje nabavkom savremenih tehnologija, uvođenjem bolje organizacije rada, podizanjem kvaliteta rukovođenja kako bi se moglo uspešnije konkurisati na domaćem i inostranom tržištu.

- U strukturi delatnosti industrije treba težiti ka smanjivanju kapaciteta bazične, teške industrije, kao i delatnosti koje zahtevaju velike količine energije, vode i brojnu nekvalifikovanu radnu snagu. Dakle, prednost treba dati delatnostima koje koriste prednosti ambijenta i područja u kojem nastaju (prirodne resurse, fizionomiju zemljišta, i sl.), koje koriste čiste tehnologije, koje čuvaju okolinu i zdravlje ljudi i koje zapošljavaju sposobne i kvalifikovane radnike.

U planiranju novih, ili redukciji i ukidanju postojećih zona industrije i servisa, prostorni razmeštaj proizvodnih kapaciteta treba zasnivati na uravnoteženju razvoja celokupnog opštinskog prostora. To se može postići uspostavljanjem široke mreže manjih i raznolikih proizvodnih jedinica.

Imajući u vidu poljoprivredu, njenu tradiciju i značaj, ona će ostati bitan oslonac egzistencije stanovništva, ali ne i odlučujući činilac razvoja Grada. Prehrambena industrija ima jaku tradiciju i kapacitete. Nakon reorganizacije, nalaženja strateških partnera i izvora finansiranja, prehrambena industrija u spremi sa poljoprivredom mogla bi da pomogne u procesu prestrukturiranja industrije i tranzicije. Za dalji razvoj ključno je poboljšanje kvaliteta, istraživanje tržišta i značajno povećanje konkurentnosti, ulaganje u promociju i plasman proizvoda, kao i ukupnjavanje poseda i prerađivačkih kapaciteta, uz grupisanje primarnih proizvođača. Poseban značaj će imati proizvodnja voća, koja i danas čini osnovni izvozni artikal Opštine. Strateški cilj u ovom domenu je ostvarivanje saradnje i privlačenje investicija velikih sistema i uspešnih domaćih firmi, koje mogu naći interes za nabavku sirovina.

Potrebno je da se podrži oporavak mašinske i elektroindustrije, koje bi i u budućnosti morale da imaju značajnu ulogu u privrednom razvoju Opštine, ali samo one firme koje dokažu svoju efikasnost i uspešnost i koje se potvrde na tržištu (uz koordinaciju, pomoć i savetodavnu ulogu Grada, Regionalne privredne komore Kraljevo i republičkih institucija). Preduzeća u privatnom sektoru u građevinarstvu, grafičkoj i drugim industrijama mogu relativno uspešno da posluju prateći nove razvojne trendove, uz investiranje u osavremenjavanje postojećih kapaciteta.

Imajući u vidu postojeće potencijale i lokalnu i regionalnu povezanost, razvoj sektora usluga će postati generator novih radnih mesta i jedan od pokretača investicione i privredne klime.

U Gradu postoji značajan turistički potencijal, pa je stoga neophodno doneti i definisati jasnu strategiju, politiku i mere razvoja u ovom domenu – pre svega stvaranje robnih marki, kvalitativne promene u turizmu i organizaciji pružanja turističkih usluga, seoskog turizma i ekološke poljoprivrede u skladu sa svetskim standardima i potrebama tržišta.

Realizacija projekata transportne, komunalne i komunikacijske infrastrukture moraće da se usklađuje sa dinamikom i zahtevima razvoja privrede. Ovi projekti se mogu efikasno rešiti sistemom koncesija, posebno u odnosu na tretman i recikliranje čvrstog otpada, distribuciju gasa, električne energije, tretman pitke i industrijske vode, putnu mrežu i telekomunikacije.

Imajući u vidu položaj Grada i regionalnu i transportnu povezanost, stvaranje robno distributivnih i transportnih centara (uključujući i tehnološke parkove) predstavlja jedan od ciljeva i moguću polugu daljeg privrednog razvoja Grada, posebno u sektoru usluga. Distributivni centri mogu biti smešteni kako u gradu, tako i u drugim naseljima – npr. u Mrčajevcima i Preljini, polazeći od mogućnosti korišćenja i kvaliteta veza sa magistralnim i regionalnim putevima, kao i blizine industrijskih i proizvodnih pogona velikih i MSP preduzeća.

Mala i srednja preduzeća će u idućem periodu predstavljati osnovni sektor privrednog razvoja, ne samo u Gradu, već i u celoj Republici.

Mala i srednja preduzeća mogu se razvijati i kroz saradnju sa domaćim i stranim investitorima, pre svega kao lokalni podizvođači i sub-pogoni - kooperanti ovih firmi na lokalnom nivou (sirovine, poluproizvodi). Imajući u vidu povećano interesovanje kreditora, treba obezbediti podršku razvoju preduzetništva, mikro-biznisa i tzv. porodičnih firmi (uključujući zanatske, trgovinske i druge radnje, zadruge i sl.), kao osnovnim karikama u privrednom lancu.

Posmatrano po delatnostima, u Gradu bi najviše trebalo razvijati MSP u proizvodnji hrane, trgovini i sektoru usluga. Razvoj MSP bi trebalo podržati i u tradicionalnim granama kao što su građevinska, metalska, elektro i druga industrija (uključujući proizvodnju u manjim

pogonima), a posebno onih u kojima postoje potencijali u Opštini i koje su podržane saradnjom u privrednom lancu sa velikim firmama i privredom okolnih opština i okruga.

Veći deo manjih pogona, hala i poslovnih prostorija usmeravaće se u Gradski centar i druge centre i naselja, uz korišćenje postojećih lokacija i kapaciteta, odnosno dela lokacija i kapaciteta velikih preduzeća, rentiranjem i zakupom. Bitna je i prostorna povezanost pojedinih industrija sa sirovinskim bazama – prehrambene industrije sa transportom i skladištenjem svežeg voća, povrća i mesa, transportnih i trgovinskih firmi sa dobrim transportnim lokacijama (putevima), a građevinskih i raznih proizvođačkih firmi sa drugim naseljima Opštine i susednim opštinama.

Razmeštaj industrije i MSP

Osnovni kriterijumi razmeštaja industrije i MSP na području Grada su:

- 1) racionalnije i efikasnije korišćenje građevinskog zemljišta u postojećim, posebno većim industrijskim zonama, kompleksima i lokacijama, uz mogućnost prenamene i/ili uvođenja mešovitog načina korišćenja prostora na delu kompleksa, lokacije;
- 2) obogaćivanje ponude lokacija za smeštaj i izgradnju MSP, zadovoljavajuće uređenosti/opremljenosti tehničkom infrastrukturom (od minimalne do potpune opremljenosti) u gradu, pojedinim prigradskim naseljima, centrima u mreži naselja i drugim naseljima u kojima se iskaže interes za razvoj proizvodnih i uslužnih delatnosti; i
- 3) povećanje saobraćajne i komunikacijske dostupnosti postojećih i planiranih lokacija, ne samo u gradu Čačku, već i u drugim naseljima Grada, obezbeđenjem kvalitetnih veza sa magistralnim i regionalnim saobraćajnim koridorima.

Primenjivaće se diferenciran pristup usmeravanju razmeštaja industrije na gradskom i seoskom području.

Potrebe novih proizvodnih kapaciteta i MSP za lokacijama na seoskom području Opštine biće realizovane na sledeći način:

- 1) obezbeđenjem zasebnih infrastrukturno opremljenih lokacija površine 1-2 ha za smeštaj pogona u centrima zajednice naselja i drugim naseljima u kojima je ispoljen interes za razvoj MSP;
- 2) izgradnjom mikro pogona u okviru postojećeg stambenog tkiva seoskih naselja, uz poštovanje pravila izgradnje i uređenja prostora i uslova zaštite životne sredine; i
- 3) aktiviranjem i poboljšanjem infrastrukturne opremljenosti postojećih lokacija i napuštenih objekata (npr. sušara, otkupnih stanica, proizvodnih hala, skladišta i dr.).

Smeštaj proizvodnih i uslužnih kapaciteta MSP trebalo bi naročito usmeravati na postojeće i nove lokacije na seoskom području Opštine, i to:

- 1) za proizvodne kapacitete i različite vrste servisa/usluga u:
 - sekundarne opštinske centre – Preljina, Mrčajevci i Slatina-Mršinci;
 - naselja u užoj i široj gravitacionoj zoni Čačka – prigradska naselja,
 - u naseljima sa razvijenim centrom Trbušani, Prijedor, Zablaće, Bresnica, Prislonica,
- 2) za uslužni sektor:
 - naselja u užoj i široj gravitacionoj zoni Čačka – prigradska naselja;
 - sekundarne opštinske centre – Preljina, Mrčajevci, Slatina-Mršinci;
 - banjska naselja Ovčar Banja, Gornja Trepča, Slatina;
 - naselja sa razvijenim centrom Ježevica, Ostra, Donja Trepča, Zablaće;

2.3. ORGANIZACIJA MREŽE NASELJA (REFERALNA KARTA 3)

2.3.1. FORMIRANJE MREŽE NASELJA I NASELJSKIH CENTARA

Na osnovu analize mreže naselja i centara u opštini-grada Čačka, došlo se do zaključka da postoji nekoliko grupa naselja i to:

Prvu grupu naselja čine seoska naselja koja su opremljena i organizovana u cilju postizanja što veće poljoprivredne proizvodnje. U ovim naseljima pored stambenih objekata i objekata najnužnije naseljske opreme nema drugih objekata, ili sadržaja koji bi mogli postići razvoj ovih naselja na bazi nepoljoprivrednih delatnosti.

U drugoj grupi se nalaze i seoska naselja koja pored poljoprivredne proizvodnje imaju uslova na bazi raspoloživih resursa (blizina drvne mase, ukrasnog i građevinskog kamena, turističkih znamenitosti, izvora mineralne vode i sl.) mogućnosti zadovoljenje nekih drugih potreba kroz razvoj drugih nepoljoprivrednih delatnosti, kao što su turizam, prerada stočnih i poljoprivrednih sirovina, objekata male privrede i sl.

Trećoj grupi naselja pripadaju ona naselja u kojima se stanovništvo bavi poljoprivrednom proizvodnjom, ali i radom izvan poljoprivrede. Iz ove grupe naselja je najveći broj migranata koji odlaze na rad u opštinski centar Čačak, a zatim i u druga nepoljoprivredna naselja. Zajednica naselja predstavlja grupaciju naselja u gravitacionoj zoni većeg značajnijeg seoskog ili mešovitog naselja, ili u gravitacionoj zoni gradskog naselja. Takvo naselje čini centar zajednice naselja.

U okviru zajednice naselja, pored ovog centra, izdvajaju se lokalni centri u kojima se javljaju samo nukleus jedne, ili dve funkcije (nepotpuna škola, ambulanta, mesna kancelarija, mesna zajednica, otkupne stanice poljoprivrednih proizvoda i sl.).

Lokalnim centrima gravitiraju primarna seoska naselja. Pored, ovih postoje i samostalna naselja sa razvijenim nukleusom centralnih delatnosti. Primarna seoska naselja dalje se dele na svoje zaseoke, a ovi na pojedinačne kuće udaljene jedne od drugih u razbijenim naseljima brdovitih terena.

Zajednice naselja i njihovi centri u opštini-grada Čačka izdvojeni su na osnovu kvalitativnog pristupa (kompletna opremljenost naselja i njihovo gravitaciono područje) i na osnovu kvantitativnog ristupa (prema broju učešća tercijarne zaposlenosti u aktivnom stanovništvu naselja i u ukupnom broju zaposlenih u tercijarnom sektoru opštine).

Zajednice naselja i njihovi centri u opštini-grada Čačak izdvojeni su na osnovu kvalitativnog pristupa (kompletna opremljenost naselja i njihovo gravitaciono područje) i na osnovu kvantitativnog pristupa (metod Rochefort-a i Schmook-a).

U metodi Rochefort-a se za parametre koriste: tercijarna zaposlenost u naselju (tn), aktivno stanovništvo u naselju (San) i tercijarna zaposlenost u opštini (To). Ako je x-osa tn/To , a y-osa tn/San , onda su naselja sa najvećim brojem funkcija (prema broju učešća tercijarne zaposlenosti u aktivnom stanovništvu naselja i u ukupnom broju zaposlenih u tercijarnom sektoru grada). Gradske centrale Čačak ispoljava dominantan centralitet dok samo u malim iskazanim vrednostima centralitet po ovoj metodi pokazuju naselja Mrčajevci, Trbušani i Trnava.

Primenom još jednog kvantitativnog pristupa - metoda Schmook-a gde se za parametre koriste: Broj zaposlenih u tercijarnoj delatnosti naselja (D_s), broj zaposlenih u tercijarnoj delatnosti Grada (D_r), broj stanovnika naselja (B_s) i broj stanovnika Grada (B_r). U izrazu S pokazuje centralitet. Od ukupnog broja naselja koja se odlikuju pozitivnim vrednostima, odnosno od naselja koja u Gradu imaju svojstvo centraliteta, grad Čačak dominira sa svojim ispoljenim centralitetom. Od ostalih naselja koja ispoljavaju centralitet su Međuvršje, Ovčar Banja i Parmenac.

Jedan od najprihvatljivijih načina rangiranja naselja sa svojstvom centraliteta je primenom Devies-ove metode izračunavanja centraliteta naselja na osnovu broja centralnih funkcija. Primena ove metode za naselja u opštini-grada Čačak je izvršena pomoću osnovnih funkcionalnih sadržaja. Sažimanje broja funkcija je izvršeno radi stvaranja među naseljske komparacije. Radi daljeg uprošćavanja postupka komparacija je izvršena samo između naselja sa najbrojnijim centralnim funkcijama.

ЦЕНТРАЛИТЕТ - РОШЕФОРТОВ МЕТОД

<i>Ред. број</i>	<i>Назив и тип насеља</i>	<i>Терцијарни сектор</i>	<i>Активно стан. 2002</i>	<i>X оса</i>	<i>Y оса</i>
1	Атеница	82	212	0,00	0,00
2	Балуга (Љубићска)	51	168	0,00	0,00
3	Балуга (Трнавска)	72	280	0,00	0,00
4	Бањица	25	139	0,00	0,00
5	Бељина	162	359	0,01	0,00
6	Бечач	62	646	0,00	0,00
7	Брезовица	3	68	0,00	0,00
8	Бресница	79	791	0,00	0,00
9	Вапа	91	293	0,00	0,00
10	Видова	19	45	0,00	0,00
11	Виљуша	108	345	0,01	0,00
12	Вранићи	55	173	0,00	0,00
13	Врчани	21	149	0,00	0,00
14	Вујетинци	11	316	0,00	0,00
15	Горичани	74	285	0,00	0,00
16	Горња Горевница	123	485	0,01	0,00
17	Горња Трепча	50	181	0,00	0,00
18	Доња Горевница	103	330	0,01	0,00
19	Доња Трепча	89	352	0,00	0,00
20	Жаочани	27	153	0,00	0,00
21	Заблаће	111	490	0,01	0,00
22	Јанчићи	13	70	0,00	0,00
23	Јежевица	121	472	0,01	0,00
24	Јездина	27	60	0,00	0,00
25	Катрга	58	511	0,00	0,00
26	Качулице	34	277	0,00	0,00
27	Коњевићи	114	282	0,01	0,00
28	Кукићи	57	211	0,00	0,00
29	Кулиновци	59	132	0,00	0,00
30	Липница	37	254	0,00	0,00
31	Лозница	44	137	0,00	0,00
32	Љубић	3	16	0,00	0,00
33	Међувршје	19	31	0,00	0,00
34	Милићевци	49	290	0,00	0,00
35	Миковци	75	374	0,00	0,00
36	Мојсина	83	341	0,00	0,00
37	Мрчајевци	289	902	0,02	0,01
38	Мршинци	158	428	0,01	0,00
39	Овчар Бања	28	60	0,00	0,00
40	Остра	58	614	0,00	0,00
41	Паковраће	66	155	0,00	0,00
42	Парменац	43	89	0,00	0,00
43	Петница	17	107	0,00	0,00
44	Прељина	225	587	0,01	0,01
45	Премећа	15	123	0,00	0,00
46	Придворица	23	53	0,00	0,00
47	Пријевор	172	474	0,01	0,00
48	Прислоница	154	622	0,01	0,00
49	Рајац	17	160	0,00	0,00
50	Ракова	77	264	0,00	0,00
51	Риђаге	25	67	0,00	0,00
52	Рошићи	27	177	0,00	0,00
53	Слатина	56	205	0,00	0,00
54	Соколићи	10	69	0,00	0,00
55	Станчићи	36	140	0,00	0,00
56	Трбушани	256	691	0,01	0,01
57	Трнава	415	955	0,02	0,01
58	Чачак	Г	14000	26075	0,76
					0,33

ЦЕНТРАЛИТЕТ - ШМУКОВ МЕТОД

<i>Ред. број</i>	<i>Назив и тип насеља</i>	<i>Терцијарни сектор</i>	<i>Број стан.2002.</i>	<i>Централитет</i>
1	Атеница	82	619	-15,2
2	Балуга (Љубићска)	51	434	-17,1
3	Балуга (Трнавска)	72	733	-43,1
4	Бањица	25	400	-37,8
5	Бељина	162	1117	-13,3
6	Бечељ	62	1044	-101,9
7	Брезовица	3	141	-19,1
8	Бресница	79	1466	-151,1
9	Вапа	91	691	-17,5
10	Видова	19	156	-5,5
11	Виљуша	108	924	-37,0
12	Вранићи	55	515	-25,8
13	Врнчани	21	279	-22,8
14	Вујетинци	11	452	-60,0
15	Горичани	74	780	-48,4
16	Горња Горевница	123	1399	-96,6
17	Горња Трепча	50	618	-47,0
18	Доња Горевница	103	904	-38,9
19	Доња Трепча	89	1018	-70,8
20	Жаочани	27	391	-34,4
21	Заблаће	111	1226	-81,5
22	Јанчићи	13	204	-19,0
23	Јежевица	121	1330	-87,8
24	Јездина	27	267	-14,9
25	Катрга	58	1042	-105,6
26	Качулице	34	609	-61,6
27	Коњевићи	114	788	-9,7
28	Кукићи	57	574	-33,1
29	Кулиновци	59	413	-5,8
30	Липница	37	621	-60,5
31	Лозница	44	401	-18,9
32	Љубић	3	61	-6,6
33	Међувршје	19	82	6,1
34	Милићевци	49	944	-99,2
35	Миоковци	75	1063	-91,9
36	Мојсиње	83	869	-53,4
37	Мрчајевци	289	2676	-131,1
38	Мршинци	158	1359	-55,3
39	Овчар Бања	28	168	1,6
40	Остра	58	1091	-113,3
41	Паковраће	66	483	-9,8
42	Парменац	43	240	5,3
43	Петница	17	241	-20,8
44	Прельина	225	1801	-57,7
45	Премећа	15	320	-35,2
46	Придворица	23	208	-9,7
47	Пријевор	172	1576	-75,4
48	Прислоница	154	1591	-95,8
49	Рајац	17	355	-38,7
50	Ракова	77	778	-45,1
51	Риђаге	25	230	-11,1
52	Рошци	27	489	-49,8
53	Слатина	56	629	-42,7
54	Соколићи	10	182	-18,6
55	Станчићи	36	348	-18,6
56	Трбушани	256	1830	-31,3
57	Трнава	415	2685	-6,5
58	Чачак	Г	14000	73217
				2506,4

Centralitet naselja na osnovu broja funkcija

Tabela br. 31a

	OŠ	P.Z.	Z.S	P	M.K	A	
Koeficijent lokacije	5.0	14.3	10.0	6.3	5.9	11.1	ukupno
Bresnica	5.0			6.3	5.9		17.1
Gornja Trepča		14.3		6.3	5.9		26.4
Donja Trepča	5.0	14.3		6.3	5.9		31.4
Zablaće	5.0			6.3	5.9	11.1	28.2
Ježevica				6.3	5.9		12.1
Mrčajevci	5.0		10.0	6.3	5.9	11.1	38.2
Mršinci			10.0	6.3	5.9	11.1	33.2
Ovčar Banja				6.3			6.3
Ostra		14.3			5.9		20.2
Preljina	5.0		10.0	6.3	5.9	11.1	38.2
Prijevor	5.0				5.9		10.9
Prislonica		14.3			5.9		20.2
Slatina	5.0	14.3					19.3
Trbušani				6.3	5.9		12.1

O.Š. - potpuna osmogodišnja škola

M.K. - mesna kancelarija

P - poštanska jedinica

Z.S. - zdravstvena stanica

P.Z. - poljoprivredna zadruga

A - apoteka

Na osnovu izloženog i sintezne analize podataka (Tabela br. 31a u prilogu) zajednice naselja sa svojim centrima, prikazane su u (Tabeli br. 30. i Karti mreže naselja).

Na nivou opštine, pod uticajem grada Čačka, kao centra opštine i naselja sa heterogenom industrijom, koja ima kontinuelni razvoj, uslovio je pomeranja stanovništva. Privlačna snaga Čačka prevazilazi i danas granice opštine, ali nesumnjivo ima značajni uticaj unutar opštinskih granica. Pomeranja stanovništva među naseljima u opštini zbog toga su bila u mnogo većem obimu usmerena ka opštinskom centru, nego ka ostalim centrima izvan opštine. Zato je opštinski centar doživeo demografski rast, i viši stepen urbane i funkcionalne opremljenosti, a područje opštine dezagrарizaciju.

Opšte je poznato, da industrija sa odlučujućim značajem u funkcionalnim tokovima urbanizacije, predstavlja osnovni pokretač u demografskoj i prostorno - fizičkoj komponenti ovog kompleksnog procesa, pa zato ruralna naselja i ruralno stanovništvo treba da promene svoju strukturu i karakteristike u pravcu porasta relativnog značenja neagrarnih aktivnosti, ne zanemarujući ulogu poljoprivrede, i da prevaziđu jaz u organizaciji produktivnosti i drugim odlikama između agrarnih i neagrarnih delatnosti. Ovo je moguće samo organizovanom planskom akcijom, kroz disperziju odgovarajućih proizvodnih kapaciteta, i smišljenim vođenjem ukupnog razvoja privrede i neprivrede kao i infrastrukture na prostoru čitave teritorije grada.

Detaljnom analizom prostora opštine-grada Čačak u funkciji sagledavanja postojeće mreže i davanja buduće mreže naselja, uočava se čvrsta međuzavisnost između razmeštaja

funkcionalnih sadržaja u opštini i mreže naselja. Neravnomeran razmeštaj funkcija (monocentrični) i neadekvatna funkcionalna organizovanost i povezanost naselja na području teritorije grada uslovila je da demografski tokovi, spregnuti sa prostorno-fizičkim, ekološkim, sociološkim, vitalnim itd. da na ovom prostoru dođe do urabane eksplozije što bi bitno uticalo na smanjenje kvaliteta života i stvaralaštva u centru urabane eksplozije.

Formiranje područja opštine-grada Čačka, budući pravci razvoja, problemi u postojećoj mreži naselja, funkcionalna opremljenost naselja direktno utiču na buduće formiranje mreže naselja. U dosadašnjem razvoju prisutna je neravnometnost u razmeštaju radnih mesta i drugih funkcionalnih sadržaja sa izrazito razvijenim centrom opštine i nedovoljno razvijenom mrežom opštinskih centara koji bi omogućili i podstakli brži i ravnometerniji razvoj svih naselja u opštini. U dosadašnjem razvoju očigledno da nije moglo doći do formiranja takvih centara koji mogu brže da utiču na prevazilaženje razlika između grada i sela i smanjivanja negativnih procesa koji se javljaju na toj relaciji.

Na osnovu prethodnih konstatacija može se zaključiti da je najveći potencijal uspostavljen u gradu Čačku i njegovoj prigradskoj zoni, potencijali ostalih centara u opštini još uvek su nedovoljni da bi mogli da doprinose bržem i samostalnjem razvoju aktivnosti u tim centrima. Prošireno gradsko područje svojom opremljenošću objektima za potrebe sekundarnih i tercijarnih delatnosti predstavlja pogodan prostor za izgradnju novih objekata za razvoj pomenutih delatnosti. Naselja u prigradskoj zoni zahvaljujući konstantnom razvoju infrastrukture i objekata naseljske opreme znatno su dobila u svojoj atraktivnosti za dalju izgradnju.

Sa stanovišta interesa preduzeća koja traže lokaciju u okviru opštine, ekonomski je u sadašnjoj situaciji najpovoljniji prostor u granicama urbanog područja (manji ukupni troškovi uređenja zemljišta, postojanje infrastrukture, blizina stambenih objekata, kvalitetna radna snaga, povoljan saobraćajno-geografski položaj i sl.).

Sa druge strane određenu povoljnost pružaju seoski opštinski centri kada su u pitanju manji proizvodni pogoni, koji se mogu prilagoditi skromnijim lokacionim uslovima ruralnog područja opštine. Zbog toga ako se imaju u vidu potrebe svih stanovnika opštine za određenim objektima sekundarnih i tercijarnih delatnosti, nameće se kao logično potpunije iskorišćavanje lokacionih potencijala svih centara u opštini, a ne samo grada Čačka.

Sa stanovišta ravnomernijeg razvoja opštine, nameće se kao neophodno dalje razvijanje kako Čačka kao centra Grada, tako i naselja Mrčajevci, Preljina, Donja Trepča i Mršinci. Pri čemu treba voditi računa o funkcionalnoj povezanosti svih centara i ostalih naselja sa gradskim centrom.

Osnovu koncepta razvoja i organizacije buduće mreže naselja sačinjavaju zajednice naselja. U okviru njih će određena naselja sa najpovoljnijim položajem i drugim potrebnim uslovima (nivo opremljenosti, koncentracija aktivnosti i stanovništva, tendencije u razvoju i uspostavljenim odnosima i vezama) obavljati funkciju centra. Na području opštine-grada Čačka na bazi iskazanog potencijala formirano je više centara zajednice naselja, i tri opštinska sekundarna centra. Na taj način se smanjuju gravitacione zone sa pružanjem usluga centra.

U budućoj mreži naselja sa aspekta funkcionalnog opredeljenja i položaja, sa aspekta hijerarhije figurišu naselja: opštinski centar, prigradska naselja, sekundarni centar (centar zajednice seoskih naselja), centri zajednica seoskih naselja, selo sa razvijenim centrom, primarno seosko naselje i banjsko i vikend naselje. Data hijerarhija naselja podrazumeva i adekvatnu buduću opremljenost naselja. Pored opštinskog centra i prigradskih naselja, sekundarni centar i naselja koja su centar zajednice sela sa aspekta lokacionog potencijala, pored postojećih funkcionalnih sadržaja najatraktivnija.

Za budući razvoj opština treba da koristi lokacione potencijale svih centara (Karta Planirana mreža naselja) i to tako što bi vršilo odgovarajuće diferenciranje po njihovim specijalnostima. U tom sistemu Čačak i dalje treba da bude kulturni, prosvetni,

administrativni, privredni i zdravstveni centar. Banja Trepča i Ovčar Banja trebaju da postanu još značajniji zdravstveni, rekreativni i turistički centar. Mrčajevci i Preljina imaju pogodnosti pored sekundarnih delatnosti za razvoj i nekih tercijarnih, recimo za formiranje trgovačkog punkta šireg značaja.

Ovako koncipiranim mrežom naselja budući razvoj urbanog dela opštine rasteretio bi se uočene preterane koncentracije privrednih i neprivrednih objekata, a razvojno ne bi bio ugrožen. Selektivnjim lociranjem i izgradnjom gradsko područje bilo bi znatno atraktivnije u mreži regionalnih i republičkih centara, a odgovarajuća smisljena transformacija seoskih centara znatno bi unapredila razvoj opštine u celini.

2.3.2. NAČIN UREĐENJA NASELJA U PLANIRANOJ MREŽI NASELJA

Osnovu koncepta razvoja i organizacije buduće mreže naselja čine zajednice naselja. U okviru njih će određena naselja sa najpovoljnijem položajem i drugim potrebnim uslovima obavljati funkciju centra. Na području opštine-grada Čačka na bazi iskazanog potencijala formirano je više centara zajednice naselja i tri opštinska sekundara centra. Na taj način se smanjuju gravitacione zone sa pružanjem usluga opštinskog centra.

U budućoj mreži naselja sa aspekta funkcionalnog opredeljenja i položaja, sa aspekta hijerarhije figurišu naselja:

- opštinski centar (gradsko naselje Čačak)
- prigradska naselja (Parmenac, Beljina, Pridvorica, Jezdina, Loznica, Kulinovci, Atenica, Trnava, Konjevići i Ljubić)
- sekundarni centar (Mrčajevci, Preljina i Slatina-Mršinci)
- naselja sa razvijenim centrom (Prijevor, Trbušani, Zablache, Ježevica, Prislonica, Donja Trepča i Ostra)
- primarna naselja (Vujetinci, Katrga, Bečanj, Donja Gorevnica, Mojsinje, Stančići, Baluga Ljubićska, Sokolići, Rakova, Lipnica, Rajac, Banjica, Kukići, Vapa, Baluga Trnavska, Viljuša, Goričani, Kačulice, Petnica, Žaočani, Brezovica, Premeća, Milićevci, Vranići, Gornja Gorevnica, Miokovci, Jančići, Rošci, Vrnčani, Vidova, Međuvršje, Pakovraće, Riđage)
- banjska naselja (Gornja Trepča, Ovčar banja, Slatina).

Opštinski centar

U planiranoj mreži naselja opštine najviši rang u hijerarhiji naselja ima Čačak kao opštinski centar, koji predstavlja administrativno – upravno, kulturno, obrazovno, zdravstveno i dr. središte. Na građevinskom području gradskog naselja Čačak gradiće se u skladu sa važećim urbanističkim planovima. Osnovne smernice za razvoj ovog područja koje je potrebno ugraditi u budući urbanistički plan (obzirom da je planski horizont GP-a Čačka 2015. godina) su sledeće:

- omogućiti racionalnu upotrebu i gazdovanje građevinskim zemljишtem
- planirati humano uređenje prostora uz ujednačavanje standarda urbane opreme na teritoriji naselja gradskog karaktera
- na osnovu prirodnih i stvorenih činilaca gradsko naselje razvijati kroz rekonstrukciju, poguščavanje i uobičavanje postojećih zona gradnje i na najpovoljnijim terenima za izgradnju
- obezbediti prostore za kvalitativno višu fazu razvoja privrednih delatnosti uz poštovanje principa održivog razvoja

- definisanjem urbanističkih pravila i uslova urbanističke regulacije, obezbediti zaštitu kulturno-istorijskog nasleđa i kontinuitet očuvanja i daljeg unapređenja specifičnih karakteristika naselja, racionalno i ekonomično korišćenje prirodnih dobara, vode i energije, zaštitu prirodnih i stvorenih vrednosti, zaštitu od ratnih razaranja, elementarnih nepogoda, tehničkih katastrofa i rizika
- kroz uslove svih vidova zaštite omogućiti dalje unapređenje i revitalizaciju trajnih vrednosti, životne sredine i izgradnju i unapređenje vitalnih komunalnih i infrastrukturnih sistema.

Sekundarni centri

Sekundarni centri su naselja koja svojim funkcijama opslužuju više sela sa seoskim centrom i primarna sela, okupljujući ih u jednu prostorno-funkcionalnu celinu, dok su sa druge strane vezana za opštinski centar.

Planirani sekundarni centri su: Mrčajevci, Preljina i Slatina-Mršinci.

Planirano povećanje centraliteta ovih naselja doveće i do širenja građevinskog reona. Najveća koncentracija stanovništva biće u delu već formiranog "funkcionalnog" centra naselja sa javnim sadržajima.

U stambenoj zoni centralnog dela naselja osim porodičnog stanovanja može biti zastupljeno i višeporodično stanovanje.

U okviru porodičnog stanovanja zastupljeni su svi tipovi domaćinstva: nepoljoprivredno, mešovito i poljoprivredno. U ovim naseljima u centralnoj zoni biće dominantna nepoljoprivredna domaćinstva. Mešovita, a posebno poljoprivredna biće zastupljena u manjem obimu, u obodnim delovima naselja. Organizacija seoskog dvorišta zavisiće od tipa domaćinstva i konfiguracije terena, a u skladu sa Pravilima uređenja seoskog dvorišta.

U okviru zona stanovanja mogu biti zastupljene centralne funkcije, odnosno delatnosti koje ne ugrožavaju životnu sredinu.

Od društvenih sadržaja u ovim naseljima su predviđeni: mesna kancelarija, mesna zajednica, osmogodišnja škola, objekat dečije zaštite, zdravstvena stanica, apoteka, kulturni centar, policijska stanica, vatrogasna služba, pošta, pijaca, veterinarska stanica, autobuska stanica i drugi centralni sadržaji (objekti male privrede, tercijarne delatnosti, benzinsko-servisna stanica, otkupna mesta i skladišta, i dr.).

Planirano je povećanje proizvodnih i uslužnih kapaciteta (robno distributivnih i transportnih centara uključujući i tehnološke parkove i dr.), pre svega u Preljini i Mrčajevcima, zbog njihove dobre saobraćajne povezanosti sa naseljima opštine Čačak i šire.

U Preljini uz državni put prvog reda, M-5, već je došlo do formiranja radne zone pa je planirano popunjavanje slobodnih površina. Kroz urbanističke planove potrebno je planirati servisno-pristupne saobraćajnice ovim sadržajima, kako bi se postigao zadovoljavajući broj i međusobna udaljenost priključaka na magistralni put.

Kako je u Mrčajevcima planirana obilaznica, deo sadašnjeg državnog puta prvog reda, M-5, prerašće u naseljsku saobraćajnicu i ovaj pojas u celosti je planiran za građevinski reon.

Proširenje radne zone planirati na prostoru prema novoplaniranom obilaznom putu.

Unapređenje oblasti sporta i rekreacije ostvariti kroz izgradnju zatvorenih objekata (jedno i višenamenskih sala) i disperzivni razmeštaj sadržaja na otvorenom prostoru.

U okviru ovih naselja razvijati tranzitni turizam, obzirom na njihov povoljan položaj, posebno u Preljini i Mrčajevcima.

Za ova naselja je obavezna izrada urbanističkih planova.

Naselja sa razvijenim centrom

Naselja sa razvijenim centrom su ona naselja koja u sistemu objedinjavaju dva ili više primarnih sela u jednu prostorno-funkcionalnu celinu.

Planirana naselja sa razvijenim centrom su: Prijedor, Trbušani, Zablaće, Ježevica, Prislonica, Donja Trepča i Ostra. Izuzetak je selo Bresnica, koje ima samostalan karakter i vezuje se samo za višu kategoriju naselja.

U okviru stambene zone zastupljeno je porodično stanovanje kroz sledeće tipove domaćinstava: nepoljoprivredno, mešovito i poljoprivredno.

Organizacija seoskog dvorišta zavisiće od tipa domaćinstva i konfiguracije terena, a u skladu sa Pravilima uređenja seoskog dvorišta.

Postojeće vikend naselje u Prijedoru, koje je u neposrednoj blizini prirodnog vodotoka (reke Kamenice), zaokružiti u jedinstvenu prostornu celinu, sa izgradnjom novih i rekonstrukcijom postojećih objekata, uz neophodnu infrastrukturnu opremljenost.

Ova naselja pored unutrašnjih imaju razvijene i spoljne funkcije prema primarnim naseljima. U svom sastavu imaju sledeće sadržaje: osnovnu školu, mesnu kancelariju, mesnu zajednicu, dom kulture, zdravstvenu ambulantu, poštu, autobusku stanicu, poljoprivrednu zadrugu i druge centralne sadržaje kao što su trgovina, ugostiteljstvo, zanatstvo, benzinsko-servisna stanica i sl.

Razvoj proizvodnih i uslužnih kapaciteta treba usmeriti na postojeće i nove lokacije i to:

1) za proizvodne kapacitete i različite vrste servisa/usluga:

- u naseljima sa razvijenim centrom Trbušani, Prijedor, Zablaće, Bresnica, Prislonica, Ježevica, Donja Trepča

2) za uslužni sektor:

- naselja sa razvijenim centrom Ježevica, Ostra, Donja Trepča, Zablaće.

Primarna naselja

Najniži nivo u hijerarhiji naselja su primarna seoska naselja.

U ovu kategoriju naselja spadaju: Vujetinci, Katrga, Bečanj, Donja Gorevnica, Mojsinje, Stančići, Baluga Ljubićska, Sokolići, Rakova, Lipnica, Rajac, Banjica, Kukići, Vapa, Baluga Trnavska, Viljuša, Goričani, Kačulice, Petnica, Žaočani, Brezovica, Premeća, Milićevci, Vranići, Gornja Gorevnica, Miokovci, Jančići, Rošci, Vrnčani, Vidova, Međuvršje, Pakovrače, Riđage.

To su naselja koja imaju uglavnom stambeno-ekonomski karakter bez ikakvih spoljnih funkcija prema susednim selima.

U primarnim ravničarskim naseljima predviđeno je određeno povećanje građevinskog reona, a u primarnim naseljima brdsko-planinskog tipa planirano je neznatno povećanje površine građevinskog reona.

U ovim naseljima razvijati etno i agroturizam obzirom na očuvanost prirodne sredine uz obavezu podizanja nivoa komunalne opremljenosti.

Prigradska naselja

U ovu kategoriju naselja spadaju sledeća naselja: Parmenac, Beljina, Pridvorica, Jezdina, Loznica, Kulinovci, Atenica, Trnava, Konjevići i Ljubić. Najveći deo ovih naselja nalazi se u radijusu od 5 km u odnosu na opštinski centar i delom su u obuhvatu GP-a Čačka.

Prigradska naselja kao posebna kategorija u mreži naselja su funkcionalno povezana sa opštinskim centrom. Osnovna uloga ovih naselja je da smanje pritisak na opštinski centar u

smislu preuzimanja određenog obima centralnih funkcija. To će se postići većim kvalitetom javnih funkcija pre svega u domenu zdravstvene i socijalne zaštite, obrazovanja i dečije zaštite i kulture.

Potrebno je poboljšati saobraćajne veze, pre svega u pogledu javnog prevoza, povećati nivo uslužnih (pošta, banka, ugostiteljstvo, servisi, zanati i dr.) i komunalnih delatnosti.

Na osnovu projekcije stanovništva za planski period broj stanovnika ovih naselja će se povećati, ali ne putem prirodnog priraštaja, već kao posledica migracija i priliva stanovništva sa ruralnog područja i iz šireg okruženja. Već izraženi trend promena u strukturi stanovništva prema delatnostima u smislu pretvaranja poljoprivrednog u mešovito i nepoljoprivredno stanovništvo i dalje će biti aktuelan. To će se odraziti na način korišćenja zemljišta i organizaciju kućista.

Ova pojava će biti posebno izražena u najgušće naseljenim područjima ovih naselja, koja su u granici Generalnog plana Čačka, i uz važne saobraćajne tokove. Van ove granice građevinski reon će biti nešto razređeniji, sa kombinacijom svih tipova domaćinstva.

Težiti preobražaju prigradskih naselja širenjem i učvršćivanjem gradskog načina života sa neophodnom infrastrukturnom rekonstrukcijom.

Banjska naselja

Posebna kategorija u mreži naselja je banjsko naselje sa funkcijom prirodnog lečilišta koja ih izdvaja od ostalih naselja. Razvoj banjskih lečilišta je jedna od okosnica razvoja turizma u opštini.

U ovu kategoriju naselja spadaju Gornja Trepča, Ovčar Banja i Slatinska banja.

Da bi ova naselja dobila status banje, obzirom na činjenicu da nisu proglašena za banje a utvrđeno je da su sa stanovišta korišćenja termomineralnih voda u balneološke svrhe interesantna područja lečilišta, u budućem periodu moraju da ispune određene uslove za upis u registar banja prema Zakonu o banjama.

Smatra se da su ispunjeni uslovi u pogledu uređenosti i opremljenosti ako banja ima:

- 1) sertifikate o prirodnim lekovitim i rekreativnim faktorima potrebnog kvaliteta i kvantiteta izdate od strane nadležnih institucija;
- 2) organizovanu zdravstvenu službu;
- 3) objekte i uredaje za korišćenje prirodnog lekovitog faktora;
- 4) objekte za smeštaj i boravak posetilaca;
- 5) odgovarajuće komunalne i druge službe i objekte (vodovod, kanalizacija, saobraćajnice, PTT i elektroobjekte i javne zelene i rekreacione površine).

Za banje je potrebno doneti odgovarajuće planske dokumente, u skladu sa propisima o planiranju i uređenju prostora. Planom se obezbeđuje, pored ostalog, zaštita i očuvanje prirodnih lekovitih faktora u banji, sprečavanje aktivnosti koje mogu narušiti osnovna obeležja i svojstva banje, uslovi uređenja i izgradnje na tom području i stvaranje uslova za razvoj zdravstvenih, rekreativnih i turističkih funkcija banje.

Da bi banje moglo uspešno razvijati svoje osnovne funkcije (lečilišnu i zdravstveno-rekreativnu i rekreativno-turističku) morale bi ispuniti više zahteva.

- Da se obezbedi zaštita i racionalno korišćenje osnovnog i specifičnog fenomena-termomineralnih izvora koji predstavljaju primarnu vrednost i prirodnu retkost, glavno obeležje individualnosti banja i centralnu tačku u prostornoj organizaciji banjskih mesta.
- zaštita i unapređivanje banjskog ambijenta, koji je uslov održanja njihove lečilišne i rekreativne uloge, sa njegovim oblikovanjem u skladu sa lokalnim specifičnostima.
- Urbanistički razvoj kroz funkcionalnu organizaciju i međusobnu povezanost svih službi, delatnosti i objekata.

- Kvalitetna infrastrukturna opremljenost.
- Očuvanje prirodne sredine

Razvoj banja treba da se odvija u pravcu razvoja zdravstvenog turizma zasnovanog na proširenju postojećeg obima zdravstvenih usluga i uvođenjem novih. Obzirom da su banje zasnovane na lekovitom faktoru treba ih usmeriti ka specijalističko-lečilišnim funkcijama shodno lekovitim svojstvima termomineralnih voda. Zdravstvene usluge treba uključiti u turističku ponudu kroz uspostavljanje zdravstveno-rekreativnog programa.

Obzirom da u proteklom periodu nije bilo dovoljno ulaganja u ove prostore zastupljen je samo sezonski turizam i delimično kontrolisana ili nekontrolisana lečilišna funkcija. Zato je potrebno u planiranom periodu proširiti obim funkcija i uvesti nove kako bi se produžila sezona i upotpunila ponuda u pogledu banjskih sadržaja.

Razvoj banjskih naselja mora da se odvija u pravcu njihove multifunkcionalnosti (raznovrsnost sadržaja sportsko-rekreativnih, kulturno-zabavnih i dr.), te proširivanje ponude i povezivanje sa aktivnostima i sadržajima drugih vrsta turizma (planinski, seoski, verski, ekološki turizam i sl.) ali i aktiviranjem turističkih lokaliteta i sadržaja u okruženju (rekreacija na vodi, ribolov, planinarenje, pešačkih staza, kulturno-istorijskih spomenika i dr.).

Banjski prostor urediti tako da pruže:

- visok nivo dostupnosti urbanih usluga
- raznovrsnost, kvalitet i kvantitet usluga (kroz javni i privatni sektor)
- kvalitetan javan prostor
- povoljnu kulturnu klimu.

Banska naselja obuhvataju sledeće neophodne sadržaje:

- uređeni banjski centar
- turističko banjski i rehabilitacioni centar
- stanovanje (porodično i višeporodično)
- smeštajne i ugostiteljske kapacitete (hoteli, apartmani, vile i dr.)
- javne funkcije
- centralne funkcije
- uređene zelene površine
- sportsko-rekreativne sadržaje
- uređene kaptirane izvore i dr.

2.3.3. NAČIN, MERE I INSTRUMENTI ZA FORMIRANJE NOVE MREŽE NASELJA

Na osnovu analize podataka, tokova kretanja, pozitivnih i negativnih, u mreži naselja opštine Čačak artikulisali smo koje su osnovne društvene snage koje uslovjavaju nastanak i razvoj centra i koja je njegova osnovna društvena funkcija. U gradu Čačku kroz postojeću mrežu naselja data je postavka da se stvaranje sistema centara odvija pod dejstvom težnje stanovništva da minimalizuje napore u procesu zadovoljenja svojih potreba, sa težnjom da maksimalizuje zadovoljenje svojih potreba u odnosu na dolazak u centar i da je decentralizacija usko vezana za stanje saobraćajnog sistema. Ovo pitanje je razrađivano tako da su definisani tipovi sistema centara kao mrežni sistem centara (naselja) u kome su elementi mreže, centri i njihove veze uslovljeni konkretnim stanjem svakog pojedinačnog naselja u sistemu mreže naselja u opštini-grad Čačak

Kroz analizu potvrđeni su problemi u mreži naselja. Odnosno, konstatovana je neadekvatna tehnika, tehnologija i organizacija koja je prisutna u organizaciji mreže naselja na području

ove opštine koja je dovela do velikog stepena koncentracije sadržaja u opštinskom centru - gradu Čačku. Kao što osnovni razlog nastajanja centralnih sadržaja leži u zadovoljavanju potreba kroz razmenu, tako osnovni razlog koncentracija centralnih sadržaja leži u težnji učesnika razmene da minimalizuju potreban, dodatni napor na stvaranje kontakata. Korisnik ulaze napore da smanji količinu nužnog rada da bi stigao do centralnih sadržaja, dok posrednik teži smanjenju rada potrebnog za emitovanje informacija. Suštinski i osnovni cilj koncentracije prema tome je minimalizacija napora potrebnog za ostvarenje kontakata. Efikasnost određene koncentracije aktivnosti u centru u direktnoj je zavisnosti od primenjenih tehnoloških, tehničkih i organizacionih rešenja. Ako se prihvati kao tačno i ako se usvoji činjenica da su tehnički, tehnološki i organizacioni progres razvojne kategorije onda proizilazi da gornje granice koncentracije ne postoje.

Data je nova organizacija mreže naselja opštine-grada Čačak koja omogućava optimalan stepen koncentracije u datim uslovima. Da bi se došlo do nove, drugačije date mreže naselja, potrebno je na prostoru opštine-grada Čačak definisati mere i instrumente za formiranje ovakve mreže naselja.

Sva prethodna istraživanja, analize, sinteze, preporuke i sadržaji navedeni su sa ciljem da se u uslovima opštine-grada Čačak ostvare mogućnosti za razvoj jedne osmišljene mreže naselja koja bi afirmisala sve prednosti sa ciljem da se stvari efikasno, racionalno i napredno društvo koje će svojim radom stvarati sebi maksimalne mogućnosti za svestrani razvoj. Težnja je da se vrednosti skoncentrisane na ovom prostoru: racionalne individue, konkurentnost, tržišta i ekomska efikasnost - pronađu i iskažu kroz datu mrežu naselja, kao optimalni oblik organizacije društva. U tim traganjima očito da informacije čine osnovu neophodnu za izbor najpogodnijih kombinacija u svim sektorima života i rada.

Osnova u zadovoljenju iskazanih potreba je u formiranju opštinskog informacionog sistema. Informacioni sistem maksimalno podstiče saznanja, preduzetnost, ali i obavezuje na sintezu, sagledavanje globalnih, a ne samo individualnih potreba, na akcije potrebne za zadovoljavanje artikulisanih potreba, iskazanih preko nastalih troškova u procesu zadovoljenja potreba, na posledice našeg blagostanja za buduće generacije.

Formiranje informacionog sistema opštine-grada Čačak o naseljima, odnosno o zemljištu i svim nekretninama, kao deo ukupnog geografskog informacionog sistema GIS-a, omogućio bi neophodan mehanizam ustanavljanja podataka o velikom trojstvu nekretnina: zemljištu, infrastrukturni i suprastrukturni-objektima koji predstavljaju osnovni svih raznovrsnih korisnika za korišćenje i kapitalizaciju. Informacioni sistem o nekretninama konačno omogućava stvaranje banke podataka o osnovnoj prostornoj jedinici parceli sa svim neophodnim podacima u vezi nje, prvo prirodnim: površina zemljišta, kvalitet, morfologija, geomehaničke i inženjerske osobenosti, granice parcele, nivelacija, regulacija, te objektima i mrežama infrastrukture na njoj i uz pristupni put, a posebno o objektima za stanovanje i druge namene na parceli.

Posebna evidencija o vlasništvu, korišćenju, plodouživanju i raspolažanju na parceli i drugim elementima vezanim za svojinu i vlasništvo dopunjavaju informacije uz sve službenosti koje su zasnovane u vezi konkretnе zemljišne čestice.

Formiranjem kvalitetnog informacionog sistema omogućila bi se pravna sigurnost vlasnika zemljišta, infrastrukture i objekata kao suštinsko pravo svake jedinke na imovini na čemu se zasniva svako preduzetništvo, sloboda akcije, konkurenca i tržišni mehanizmi, što je osnov egzistencije i ljudskih prava.

Informacioni sistem obezbeđuje optimalnu alokaciju svih transakcija, a posebno adekvatnu poresku politiku usmerenu na efikasno i precizno vrednovanje prostora, odnosno vrednovanje nekretnina i fiskalno zahvatanje te imovine za potrebe lokalne samouprave, da bi se pokrili troškovi upravnog aparata, ali i obezbedilo funkcionisanje važnog javnog sektora.

Zemljišna politika, kao osnov za uspostavljanje organizacije date mreže naselja opštine Čačak, mora biti zasnovana na kvalitetnom informacionom sistemu, jer onda u mnogome može biti preciznija, efikasnija i racionalnija, koristeći pouzdane podatke o nekretninama, a uz to može lakše dati elemente za razvoj i sprovođenje ukupne ekomske politike opštine Čačak.

Menadžment zemljištem i nekretninama omogućava da se na pravi način formira i organizuje data mreža naselja, samo u slučaju prethodno formiranog pouzdanog informacionog sistema o zemljištu, infrastrukturi, objektima i službenostima i to po naseljima za nivo opštine.

Ulaganja u naselja, zemljište, infrastrukturu i objekte moguće je pospešiti samo na dobroj informacionoj osnovi, pravnoj i ekonomskoj sigurnosti.

Nosilac ekonomskog razvoja opštine-grada Čačak, lokalna samouprava, preko donošenja programa izgradnje i uređenja prostora, prvenstveno građevinskog zemljišta na prostoru opštine, može da sagleda realne potrebe za uređivanjem zemljišta i izgradnjom infrastrukture, a u skladu sa tim materijalne, finansijske, organizacione i lokacione mogućnosti u dugoročnom, srednjoročnom i godišnjem periodu. Ovim Programom operacionalizuju se svi prostorni i urbanistički planovi. Pošto su potrebe znatno veće od mogućnosti, izrada Programa a posebno usmeravanje radova i sredstava na pojedine delove teritorije opštine treba plasirati na osnovu date hijerarhije naselja opštine-grada Čačka. Lokalna samouprava mora, preko svojih stručnih službi, specijalizovanih javnih preduzeća (kao preduzeća koja su sa tržišnom koncepcijom poslovanja) efikasnom planskom dokumentacijom, deregulacijom građenja, liberalizacijom korišćenja, uz poštovanje hijerarhije formirane na osnovu potencijala u planiranoj mreži naselja, omogućiti raznovrsna ulaganja, a posebno kapitalizaciju nekretnina kao nosećeg razvojnog mehanizma naselja. Potrebno je da javna preduzeća na tržišnim osnovama razvijaju preduzetnički duh u obnovi, opremanju sadržajima naselja preko afirmacije slobodnog preduzetništva u nekretninama, a kasnije u korišćenju i kapitalizaciji tih ulaganja. Brojne mogućnosti zajedničkog ulaganja javnog i privatnog sektora, preplitanje interesa i obogaćivanje oblika preduzetništva preko slobodnog tržišta, omogućiće dinamičan razvoj naselja pod strogo definisanim urbanističkim uslovima, posebno kada je u pitanju javni sektor.

Sloboda prometa nekretnina, slobodne cene zemljišta, podsticaji investiranju u nekretnine, raznovrsnost i brojnost mehanizama i instrumenti finansiranja, liberalizacija poslovanja, pospešiće ne samo ulaganja, već će stvoriti podsticajni sektor za razvoj ukupne naseljske ekonomije naselja u opštini-grada Čačak.

Potrebno je da preduzeća koja gazduju infrastrukturom individualne potrošnje na osnovu tržišnog poslovanja, slobodnim ekonomskim odnosom regulišu ponudu i tražnju, kao osnovni regulator njihovih odnosa. To i jeste cilj da se dode do optimalnih oblika gazdovanja ovim izuzetno vrednim resursima kako bi se optimalno alocirali, koristili i obnavljali u konceptu i strategiji nove mreže naselja, poštujući tržišne odnose i stvarne cene korišćenja tih resursa. U protivnom, nastavilo bi se njihovo neracionalno alociranje, nekritičko trošenje pa bi neusaglašeni funkcionalni odnosi između naselja još više produbili i uslovili povećenje već veoma izražene postojeće razlike, na jednoj strani brz ekonomski i populacioni rast grada Čačka, a sa druge stagniranje ostalog dela teritorije grada.

Lokalna samouprava svojom koezistentnom politikom uređenja, opremanja i gazdovanja prostorom na teritoriji opštine-grada Čačka, datom mrežom naselja koja je formirana na osnovu razvojnih potencijala, mogućnosti i potreba, objedinjavanjem ukupnih razvojnih ciljeva mora da postiće kako poželjne tako i pooštravajuće uslove poslovanja i egzistencije za nepoželjne sadržaje, vodeći tako osmišljenu, dugoročnu razvojnu politiku na principima razvoja naselja koja se zasniva na usaglašenošću sa definisanom hijerarhijom i ekonomskim, društvenim i prirodnim mogućnostima naselja.

2.4. ORGANIZACIJA MREŽE OBJEKATA JAVNIH SLUŽBI

U skladu sa planiranim mrežom naselja predviđeno je proširenje i unapređenje javnih funkcija kako bi se ostvario povoljniji prostorni raspored javnih službi, a time i povećao kvalitet života u naseljima.

Primarni način ostvarivanja napretka i razvoja ljudskih resursa unutar svake zajednice jeste razvoj društvene infrastrukture u svim oblastima. Društvene delatnosti pripadaju centralnim funkcijama, a usmerene su ka podizanju standarda i kvaliteta življenja stanovništva. Društvena infrastruktura je zapravo, najvažnija komponenta društvenog standarda, te je u sklopu Prostornog plana razmatrana prema grupama delatnosti i to: zdravstvene delatnosti, socijalna zaštita, obrazovanje, nauka, kultura, sport i fizička kultura, i delatnosti javnih usluga.

Postojeći sastav društvenih delatnosti na nivou opštine predstavlja dobru osnovu za dalji razvoj i unapređenje javnih funkcija. Svako naselje u zavisnosti od potreba i mogućnosti može razvijati dodatne sadržaje i skupine centralnih funkcija. Prostori za dalji razvoj centralnih funkcija smešteni su (ili se njihov smeštaj planira) po pravilu unutar građevinskog područja naselja.

2.4.1. OBRAZOVANJE I DEČJA ZAŠTITA

Ova oblast se razvija na četiri nivoa predškolskom, osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju. Prostornim planom uređenja opštine-grada Čačka planirana je racionalizacija mreže objekata obrazovanja i poboljšanje kvaliteta obrazovnog procesa, uz proširivanje obuhvata specijalizovanog i subvencioniranog prevoza na sve učenike osnovnog i srednjeg obrazovanja.

Projekcijom prostornog uređenja planirana je na području opštine izgradnja novih ili rekonstrukcija postojećih objekata dečje zaštite kao i poboljšavanje obrazovnog sistema (na svim nivoima) i uslova za život i rad učenika izgradnjom novih i rekonstrukcijom postojećih objekata.

Za ostvarenje planskog koncepta potrebno je razvijati funkciju obrazovanja kako na nivou opštinskog centra, tako i na ostalim nivoima u hijerarhijskoj strukturi naselja.

U Čačku kao opštinskom centru zastupljeni su svi vidovi obrazovanja kao i dečje zaštite. U skladu sa demografskom projekcijom planirana je izgradnja novih kompleksa kao i kontinualno uređivanje i rekonstrukcija postojećih objekata u skladu sa realnim potrebama i mogućnostima na nivou dečje zaštite, osnovnog i srednjeg obrazovanja, kako bi se zadovoljili normativi i standardi.

Predškolske ustanove (dečje jaslice i vrtići) i osnovne škole smestiće se na način tako da se ostvare najprimerenija gravitacijska područja za svaku građevinu. Potreba za predškolskim i školskim ustanovama određuje se na osnovu pretpostavljenog udela dece u ukupnom stanovništvu i to:

- za predškolske ustanove 8%
- za osnovne škole 10%.

Svaka mesna zajednica treba da ima odgovarajući broj dečjih ustanova, prema očekivanom broju korisnika i sledećim kriterijumima:

- obuhvat dece (broj korisnika) – 25-30% populacije uzrasta do 6 godina

Pored objekata dečje zaštite u osnovnim školama planirati potrebne kapacitete za predškolski boravak dece.

Prema važećim standardima svaka mesna zajednica na gradskom području imaće, u skladu sa svojom veličinom (teritorija i stanovništvo) odgovarajući broj škola, a njihova realizacija zavisiće od dostignutog društveno-ekonomskog standarda. Osnovne škole planirane su prema sledećim kriterijumima:

- gravitaciono područje – 8-10 000 stanovnika
- radijus opsluživanja - 1000-1500 m.

Prilikom određivanja lokacije za nove komplekse mora se osigurati dostupnost i sigurnost prilaza. Lokacija građevine treba biti planirana na kvalitetnom terenu sa primerenom mikroklimom.

Za odgovarajuće odvijanje srednjeg obrazovanja planirani su novi školski kompleksi, kao i kontinualno uređivanje i rekonstrukcija svih postojećih srednjih škola prema sledećim normama i kriterijumima:

- radijus opsluživanja – područje opštine
- kapacitet škole – 1 500 učenika u dve smene

Rekonstrukcija ili adaptacija specijalnih škola osnovnog i srednjeg obrazovanja (muzička i druge specijalne škole) obavljaće se prema republičkim programima, u okviru postojećih kompleksa, a prema normama za škole specijalnog obrazovanja.

Na nivou visokog obrazovanja dalji razvoj će se odvijati u skladu sa programom univerziteta. Pored postojećih fakulteta (Agronomski, Tehnički) kao i Više tehničke škole novi fakulteti i više škole razvijaće se u opštinskom centru - Čačak.

Pored državnog univerziteta u skladu sa promenama u obrazovanju, planom se pruža mogućnost organizovanja privatnih fakulteta.

Paralelno sa razvojem objekata obrazovanja potrebno je obezbediti srednjoškolsko i studentsko stanovanje, jer postojeće lokacije ne zadovoljavaju potrebe.

Prostorna dispozicija objekata osnovnog obrazovanja na prostoru van gradskog područja je zadovoljavajuća, bez planiranog daljeg širenja mreže objekata. Planskim periodom do 2021. god. predviđeno je poboljšanje obrazovnog sistema i uslova za rad učenika u smislu unapređenja materijalno-tehničke osnove i funkcionalne reorganizacije u skladu sa planiranom mrežom naselja. U sekundarnim centrima i naseljima sa razvijenim centrom planirane su osnovne (osmogodišnje), a u ostalim naseljima područne škole.

U narednom periodu planirana je izgradnja ili rekonstrukcija školskih kompleksa i objekata kako bi mogli da rade sa dovoljnim prostornim kapacitetima u dve smene, što bi dovelo do unapređenja kvaliteta vaspitnog rada i kvaliteta nastavnih i vannastavnih aktivnosti. Poboljšati loše stanje građevinskog fonda i opremljenosti većine objekata isturenih odeljenja i pojedinih matičnih škola, rekonstrukcijom ili adaptacijom objekata.

Na građevinskoj čestici potrebno je osigurati površinu za školsku zgradu, prostor za odmor i rekreaciju, zelene površine i dr. Komplekse postojećih osnovnih škola je neophodno upotpuniti neophodnim sadržajima i to:

- sadržajima u objektima kao što su prostor fiskulturne sale sa pratećim prostorijama, trpezarije, posebne prostorije za zaposlene, za prijem roditelja i organizaciju savetovališta za roditelje, prostore za produženi boravak dece i dr.
- terenima na otvorenom prostoru (tereni za male sportove).

Pored objekata dečje zaštite, u osnovnim školama planirati potrebne kapacitete za predškolski boravak dece.

Obzirom da nije planirano proširenje mreže objekata potrebno je podići kvalitet opsluženosti. U tom pogledu potrebno je obezbediti dobru fizičku dostupnost škole građanima, kao i gradski prevoz.

Reorganizovati rad područnih škola i odeljenja tako što će se obezbediti organizovan i subvencioniran prevoz za učenike do matičnih škola.

2.4.2. KULTURA I INFORMISANJE

Razvoj i funkcionisanje oblasti kulture u opštini bi bio zasnovan na sintegraciji svih participijenata kulture (institucije kulture, lokalna samouprava, NLO), čime bi se stvorili uslovi za novu kulturnu politiku okrenutu svim populacijama posebno mlađoj, novim tehnologijama, kvalitetnijim i bogatijim sadržajima, sve u cilju podizanja opšteg kulturnog nivoa grada i njegovih žitelja.

Planirano je podizanje nivoa programskih aktivnosti i opremljenosti institucija kulture i njihovo podsticanje na otvaranje prema publici i širem kulturnom prostoru.

U planskom periodu predviđeno je obezbeđenje uslova za normalno funkcionisanje objekata kulture, sa povećanjem broja i vrste ustanova, a naročito obezbeđenje njihovog postojanja tamo gde ih uopšte nema sa rekonstrukcijom svih postojećih Centara za kulturu.

U skladu sa Strateškim planiranjem razvoja opštine-grada Čačka iz oblasti kulture i informisanja prostornim planom predviđa se povećanje prostornih kapaciteta namenjenih kulturi. Uz postojeće institucije moguće je formiranje novih (pozorište, gradske galerije, bioskopi, umetničke kolonije, hor, orkestri, i dr.).

Planirana je revitalizacija arheoloških nalazišta sa uvođenjem novih kulturnih i turističkih sadržaja u okviru njih.

Na nivou opštinskog centra i dalje će se razvijati i unapređivati kulturni sadržaji. U urbanom području postoje biblioteka, Dom kulture, muzeji, umetnička galerija, međuopštinski istorijski arhiv, kulturno umetnička društva, delatnosti u oblasti informisanja, i dr. Postojeće kompleksne navedenih institucija je potrebno kontinualno unapređivati. Raditi na zaštiti, sanaciji, rekonstrukciji, konzervaciji postojećih objekata kao i izgradnji novih, sa razvojem novih sadržaja (kulturnog centra za mlade, lapidarijuma, galerije, ateljei, letnja pozornica, knjižare, depoi za pokretna kulturna dobra i dr.).

U Čačku kao kulturnom regionalnom centru planiran je nov prostor za Gradsku biblioteku "Vladislav Petković Dis", kao matične ustanove za sve biblioteke u Moravičkom okrugu, koja bi bila ujedno i informacioni centar, odnosno da preko nje sve biblioteke u okrugu budu povezane sa Narodnom bibliotekom Srbije.

Unapređenje kompleksa ostalih institucija iz oblasti kulture, u planskom periodu će se odvijati u skladu sa uslovima definisanim usvojenim urbanističkim planovima.

U naseljima nižih kategorija planirano je poboljšanje uslova za odvijanje kulturnog života. To podrazumeva rekonstrukciju postojećih objekata domova kulture, koji su danas van funkcije. Potrebno ih je obnoviti sa revitalizacijom nekadašnjih funkcija, kao i upotpunjavanjem novim. Takođe je planirano obezbeđenje njihovog postojanja tamo gde ih uopšte nema. Domovi kulture u svakoj sredini predstavljaju kulturna središta, ali treba da budu i informacioni centri.

Delatnosti Doma kulture bi bile sledeće:

- Prezentacija i difuzija umetničkih ostvarenja: pozorišne predstave za decu i odrasle, koncerti, likovne izložbe, književne večeri, kulturno-obrazovni programi (predavanja, tribine, savetovanja)
- Organizacija kompleksnih projekata – manifestacije, smotre i festivali.
- Edukacija, animacija i podsticanje stvaralaštva i umetničkog amaterizma

U okviru ovih objekata potrebno je objediniti više sadržaja, čiji će obim zavisiti od kategorije naselja (dvorana, bioskopska sala, biblioteka i galerija u naseljima viših kategorija, internet klub i sl.).

Objekte seoske arhitekture, koji su evidentirani kao spomenici kulture od strane Zavoda za zaštitu spomenika kulture iz Kraljeva, zaštititi, konzervirati, restaurirati ili rekonstruisati prema datim uslovima i uključiti ih u kulturne sadržaje. Planira se da u autentičnom ambijentu kuće i okućnice bude organizovan program vezan za narodno stvaralaštvo i da se kao takvi uvrste u turističku ponudu u okviru etno turizma sa prodajom etno suvenira.

Javno informisanje funkcioniše preko više institucija iz ove oblasti (radio-stanica, televizija, informativnih nedeljnih novina, lokalnih listova privrede). Planirana je izgradnja regionalnog TV centra u okviru gradskog ili jednog od reonskih centara, uz dalje razvijanje sistema javnog informisanja.

2.4.3. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Planski razvoj zdravstva mora biti organizovan u skladu sa ulogom Čačka kao regionalnog centra.

U narednom periodu očekuje se reorganizacija zdravstvene službe na republičkom nivou u smislu njene decentralizovanosti i povećane ekonomičnosti. Reorganizacijom zdravstvenog sektora daće se znatno veći značaj primarnoj medicinskoj zaštiti, njenom jačanju i obezbeđenju pravičnog i jednakog pristupa za sve građane, čime bi se smanjile nejednakosti između korisnika urbanih i seoskih područja. Pod primarnom zdravstvenom zaštitom podrazumevaju se delatnosti opšte medicine, zdravstvene zaštite, stomatološke zaštite, školske medicine i hitne medicinske pomoći.

Neophodno je zdravstvenu službu učiniti dostupnom korisnicima, što se može postići daljom prostornofunkcionalnom decentralizacijom, ili organizovanjem mobilnih medicinskih ekipa koje će biti u mogućnosti da pruže pomoći stanovništvu, kako u opštinskom centru, tako i u udaljenim seoskim naseljima, posebno u zimskim uslovima.

Na području opštine-grada Čačka u planskom periodu u oblasti zdravstva biće potrebno uspostaviti mrežu zdravstvenih ustanova primarne zdravstvene zaštite, kao i obezbeđenje nedostajućih prostornih kapaciteta na svim nivoima zdravstvene zaštite u skladu sa planiranom mrežom naselja. Institucije primarne zdravstvene zaštite povezati sa institucijama socijalne zaštite, obrazovno-vaspitnim institucijama kroz razvoj multidisciplinarnog timskog rada.

Neophodno je podići nivo opremljenosti svih medicinskih službi, kao i pokrivenost stručnim medicinskim osobljem na svim nivoima, što će se direktno reflektovati na zdravlje pacijenata. Pored primarne zaštite, u skladu sa strategijom opštine-grada Čačka planiran je razvoj zdravstvene zaštite u oblasti rehabilitacije, balneološkog i klimatsko rekreativnog tretmana pacijenata, prvenstveno u banjskim naseljima.

Obezbeđivanje zdravstvene i socijalne pomoći stariм licima (preko 65 godina) odvijaće se u njihovim domovima, osnivanjem Doma za stara lica sa razvojem kapaciteta za dugotrajnu negu starih, kao i adekvatnu zdravstvenu zaštitu.

U narednom periodu razvoj zdravstva treba da se odvija u javnom i privatnom sektoru.

Postojeća reorganizacija podrazumeva i svojinsku transformaciju, odnosno aktivno učešće privatne lekarske službe. Jedna od mogućnosti je podsticanje privatnog sektora u seoskim naseljima u kojima ne postoji organizovano pružanje usluga zdravstvene zaštite. Podsticaji privatnog sektora mogu se ostvariti merama poreske politike i korišćenja javnih fondova namenjenih primarnoj zdravstvenoj zaštiti pod jednakim uslovima kao za javni sektor.

Zdravstvena zaštita u javnom sektoru organizovana je u okviru Zdravstvenog centra Čačak koji objedinjuje stacionarnu, ambulantnu i dispanzersko – specijalističku zdravstvenu zaštitu na području tri opštine: Čačak, Lučani i Ivanjica.

Objekti primarne zdravstvene zaštite (domovi zdravlja, dispanzeri, zdravstvene stanice, ambulante i apoteke) razmešteni su u mreži naselja, u centrima svih nivoa.

Na nivou opštinskog centra razvoj zdravstvenih ustanova u planskom periodu će se odvijati u skladu sa uslovima iz GP-a Čačka do 2015. god.

U Čačku, kao opštinskom centru, zastupljena je osnovna (domovi zdravlja, dispanzeri, zdravstvene stanice, ambulante, apoteke, medicina rada, Zavod za zaštitu zdravlja, hitna pomoć) i stacionarna (bolnica) zdravstvena zaštita.

U gradskom području postojeće objekte primarne i sekundarne zdravstvene zaštite potrebno je materijalnotehnički podići na viši nivo. Sadržaje zdravstvene zaštite u urbanom području planirati u društveno-opslužnim centrima, koji su predviđeni pretežno na mestima gde se već nalazi najveći broj značajnih objekata koji svojom funkcijom pripadaju društvenoj infrastrukturi i na mestima gde raspoloživi prostor dozvoljava njihov dalji razvoj i širenje. U tom pogledu lokalna zajednica moraće da izdvoji sredstva za rekonstrukciju postojećih i izgradnju novih objekata.

Čačak kao industrijski i regionalni centar ima Zavod za medicinu rada i Zavod za zaštitu zdravlja. Zavod za medicinu rada ostaje na svojoj lokaciji uz potrebnu dopunu programa i rekonstrukciju. Zavod za zaštitu zdravlja planiran je na novoj lokaciji u krugu proširenja bolničkog kompleksa.

Kao regionalni centar Čačak ima potrebe da u skladu sa republičkim programom razvoja stacionarne zaštite planira potrebe za dalji razvoj ove funkcije prema normativu od 8 postelja na 1000 stanovnika, 35-40m² podne površine po postelji i 60-80m² zemljišta po postelji. Potrebno je postojeći kompleks proširiti.

U sekundarnim naseljima nalaze se zdravstvene stanice.

U naseljima sa razvijenim centrom planirane su zdravstvene ambulante.

2.4.4. SOCIJALNA ZAŠTITA

U ovoj oblasti, u planskom periodu predviđeno je u skladu sa potrebama, obezbeđenje - izgradnja objekata za standardni smeštaj korisnika socijalne ustanove, kao i za oblike alternativnog smeštaja (savetovališta, prihvatilišta, dom za smeštaj lica sa posebnim potrebama, edukacioni centri i sl.)

U opštinskom centru postoje sledeće institucije socijalne zaštite: centar za socijalni rad, Zavod za zapošljavanje i dve stacionarne ustanove: Dom gluvih i Dom slepih.

Prema očekivanom razvoju i statusu Čačka, u skladu sa promenama u socijalnoj strukturi stanovništva i programima razvoja socijalnih institucija i ustanova, pored postojećih objekata planiran je prostor za još jednu socijalnu ustanovu (dom za starija lica), u skladu sa normativom za kapacitet od 5% od ukupnog broja stanovnika starijih od 65 godina, sa površinom od 8m² objekta po korisniku i 25m² zemljišta po korisniku.

Na teritoriji grada Čačka moguća je izgradnja domova za starija lica i u privatnom sektoru.

U narednom periodu planirana je izgradnja doma za smeštaj lica sa posebim potrebama i prihvatilište.

Pored ovoga planirano je kontinualno unapređivanje postojećih domova u okviru raspoloživih lokacija.

3. INFRASTRUKTURNI SISTEMI I KOMUNALNA OPREMA

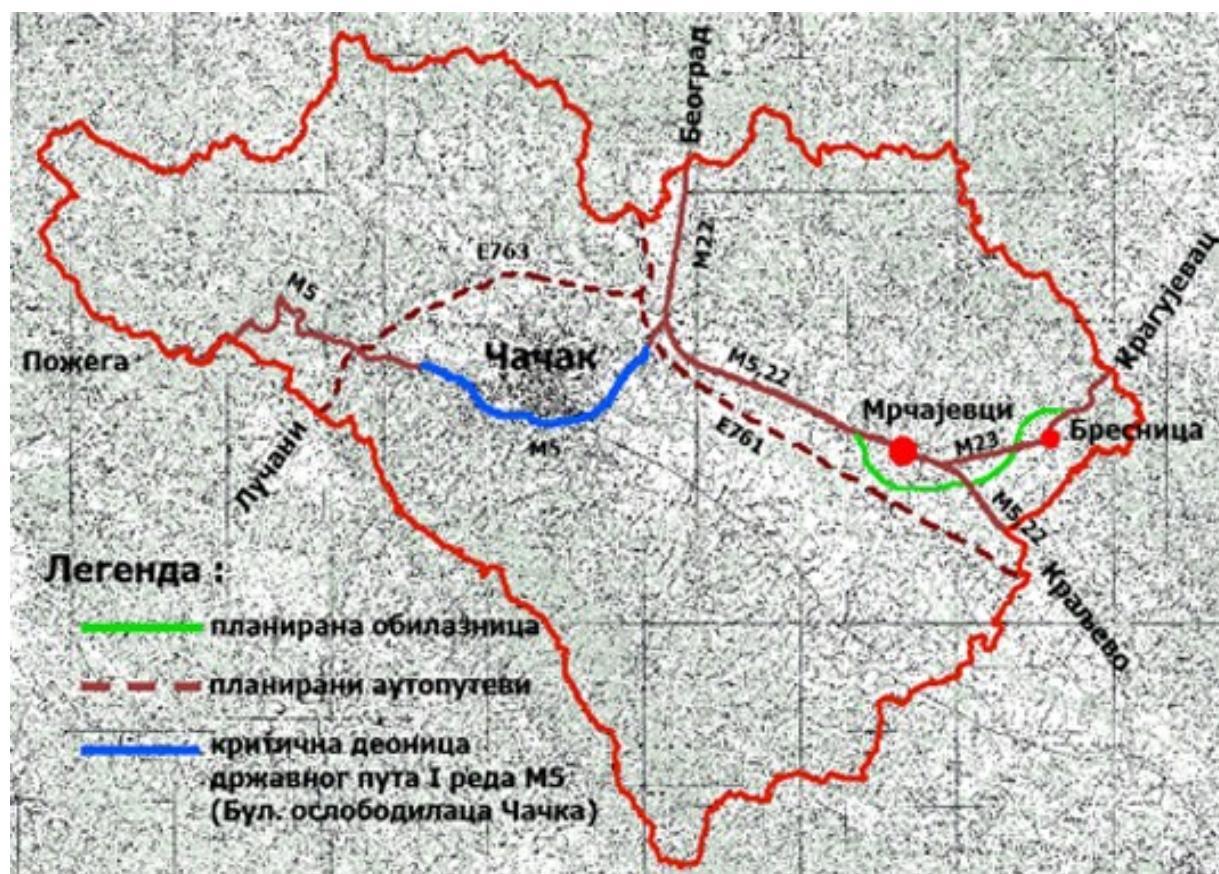
3.1. SAOBRAĆAJ I SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA (REFERALNA KARTA 2)

3.1.1. DRUMSKI SAOBRAĆAJ

3.1.1.1. Putna mreža

a) Državni putevi I reda

U cilju otklanjanja nedostataka mreže državnih puteva I reda, neophodno je preduzeti sledeće aktivnosti:

Prilog 1: Situacioni prikaz postojeće i planirane mreže državnih puteva I reda opštine Čačak

1. Izgradnja obilaznih puteva oko Mrčajevaca i Bresnice

Analiza podataka o bezbednosti saobraćaja na državnim putevima I reda, ukazuje da naselja Mrčajevci i Bresnica predstavljaju kritične tačke sa velikim brojem saobraćajnih nesreća sa smrtnim posledicama, odnosno teškim telesnim povredama. Na deonicama državnih puteva prvog reda M5 (koji prolazi kroz Mrčajevce) i M23 (koji prolazi kroz Bresnicu), se nalazi veliki broj priključaka prilaznih puteva. Zaštitni pojasevi su, posebno na prilazima naseljima,

veoma ugroženi kako postojećim, tako i objektima u izgradnji. Izvorno-ciljni saobraćaj je veoma intenzivan, uz učešće velikog broja pešaka, biciklista, poljoprivrednih mašina i zaprega, posebno pazarnim danima. Deonice puteva M5 i M23 su u ovim naseljima transformisane u gradske saobraćajnice sa intenzivnim tranzitnim saobraćajem koji je superponiran sa izvorno-ciljnim saobraćajem, što uz nepoštovanje saobraćajnih propisa predstavlja osnovne uzroke velikog broja saobraćajnih nesreća.

Navedeni podaci ukazuju na neophodnost izgradnje obilaznih putnog pravca oko Mrčajevaca i Bresnice, uz poštovanje planerskih principa.

Zone priključaka planirane obilaznice oko Mrčajevaca na postojeći magistralni putni pravac (M5), su orijentaciono definisane stacionažama (početnom Km 625+000 i krajnjom Km 628+500), u referentnom sistemu državnog puta prvog reda M5. U sitacionom planu, koridor planirane obilaznice je neophodno оформити južno od naselja, čime se omogućava sabraćajna veza sa planiranim autoputem E761, a izbegava teren nepovoljnih topografskih karakteristika severno od naselja. Širina koridora iznosi 200 metara. Dužina planirane obilaznice iznosi oko 4000 metara.

U cilju saobraćajnog povezivanja državnog puta prvog reda M23 sa planiranim autoputem E761, neophodno je ostvariti saobraćajnu vezu puta M23 sa obilaznim putem oko Mrčajevaca (što podrazumeva korekciju trase puta M23).

Zone priključaka planirane obilaznice oko Bresnice, na postojeći magistralni putni pravac (M23), su orijentaciono definisane stacionažama (početnom Km109+000 i krajnjom Km111+000), u referentnom sistemu državnog puta prvog reda M23. U sitacionom planu, koridor planirane obilaznice oko Bresnice je neophodno оформити severozapadno od naselja, zbog malog koeficijenta izgradenosti tog područja. Širina koridora iznosi 200 metara. Dužina planirane obilaznice iznosi oko 2000 metara.

2. Izgradnja gradskih magistrala

Generalnim planom naselja Čačak 2015. predviđena je izgradnja četiri gradske magistrale, od kojih je ulica Svetog Save delimično izgrađena:

- «Severna magistrala» (ulice Đorđa Tomaševića, Slavka Krupeža i dalje prema Parmencu): Izgradnjom ove gradske magistrale došlo bi do preraspodele tranzitnog saobraćaja, što bi dovelo do rasterećenja Bulevara oslobođilaca Čačka. Neophodna je izgradnja nove kolovozne konstrukcije, uz usvajanje poprečnog profila gradske magistrale, kao i izgradnja novog mosta na Zapadnoj Moravi, u Parmencu.
- «Južna magistrala» (Bulevar oslobođilaca Čačka): Izgradnja druge kolovozne trake je uslovljena izuzetno velikim saobraćajnim opterećenjem koje na deonici od Čačka do Preljine iznosi 14 500 voz/dan, što odgovara saobraćajnom opterećenju autoputa. Planirana je izgradnja druge kolovozne trake i formiranje poprečnog profila gradske magistrale, uz adekvatno rešavanje površinskih raskrsnica (raskrsnice u Konjevićima, Beljini ...). Neophodno je predvideti i proširenje postojećih, odnosno izgradnju novih putnih objekata (Most na Zapadnoj Moravi i nadvožnjak preko pruge Čačak -Kraljevo).
- Ulica broj 10 (od «Rampe» u Ljubiću, ulica Prvi oktobar, Ulica Dr Dragiše Mišovića): Izgradnja ove tranzitne gradske magistrale je prioritet u smislu rasterećenja saobraćajne mreže u užem gradskom jezgru, jer bi se na taj način omogućio pristup industrijskoj zoni bez neophodnosti prolaska kroz centar grada. Predviđena je izgradnja novog drumskog mosta na Zapadnoj Moravi sa odvojenim kolovoznim trakama po smerovima. Na deonici od Medicine

rada do Autobuske stanice i u zoni uklapanja u ulicu Dr Dragiše Mišovića, neophodno je rušenje objekata koji se nalaze u koridoru Ulice broj 10.

- Ulica Svetog Save: Planirano je povezivanje dve, već izgrađene, deonice ove magistrale: od «Starog autoprevoza» do ulice Stepe Stepanovića sa ulicom Danice Marković u Ljubiću.

Prilog 2: Situacioni prikaz planiranih (i izgrađenih deonica) gradskih magistrala opštine Čačak

Analiza podataka o bezbednosti saobraćaja ukazuje da su gradske saobraćajnice sa najnižim nivoom bezbednosti, upravo Bulevar oslobođilaca Čačka i ulice Dr Dragiše Mišovića i Đorđa Tomaševića, koje se poklapaju sa koridorima planiranih gradskih magistrala. Sa stanovišta bezbednosti i unapređenja nivoa usluge, kao i rasterećenja gradske saobraćajne mreže, izgradnja ovih gradskih magistrala predstavlja prioritet.

3. Rekonstrukcija površinskih raskrsnica u Beljini, Konjevićima i Ljubiću

Prerastanje pojedinih ukrasnih pravaca površinskih raskrsnica u Konjevićima (prva faza), Beljini i Ljubiću u gradske magistrale, podrazumeva usvajanje novih poprečnih profila sa fizički razdvojenim kolovoznim trakama po smerovima, što zahteva usaglašavanje saobraćajnih rešenja postojećih raskrsnica sa novim poprečnim profilima, odnosno njihovu rekonstrukciju. Kako se radi o površinskim raskrsnicama sa po pet ili više ukrasnih pravaca, opravdano je usvajanje rešenja sa kružnim tokovima saobraćaja.

4. Izgradnja denivelisane raskrsnice “Konjevići”

Kako se radi o ukrštaju dve gradske magistrale, od kojih Bulevar oslobođilaca Čačka (deonica državnog puta prvog reda M-5), ima saobraćajno opterećenje od 14500 voz/dan (PGDS), neophodno je (u drugoj fazi) izgraditi denivelisani raskrsnicu (ukrštaj Ulice Đorđa Tomaševića i Bulevara oslobođilaca Čačka);

5. Izgradnja gradskih saobraćajnica

Gradske saobraćajnice (predviđene Generalnim planom naselja Čačak 2015.), na kojima je planirana izgradnja velikih putnih objekata (dva mosta, jednog nadvožnjaka i jednog podvožnjaka), su sledeće:

1. zapadni poluprsten (pravac Ulice četvrtog jula do severne sabirnice) sa novim mostom;
2. severna sabirница (između zapadnog i istočnog poluprstena) sa novim nadvožnjakom;
3. istočni poluprsten (od severne sabirnice, preko Ljubić-polja i industrijske zone do Nemanjine ulice) sa novim mostom i podvožnjakom na ukrštaju sa prugom Čačak-Kraljevo;

Prilog 3: Situacioni prikaz planiranih gradskih saobraćajnica na kojima je predviđena izgradnja velikih putnih objekata

Iz mreže planiranih gradskih saobraćajnica, za potrebe ove analize, izdvojene su gradske saobraćajnice na kojima se planira izgradnja mostova, nadvožnjaka, odnosno podvožnjaka, u cilju definisanja ukupnog broja velikih putnih objekata koje je potrebno izgraditi na teritoriji opštine Čačak.

6. Sanacija mosta na Zapadnoj Moravi i Čemernici, na državnom putu I reda- M5

Usled neravnomernih sleganja temeljnih stopa i oštećenja grednih nosača neophodna je sanacija ovih objekata.

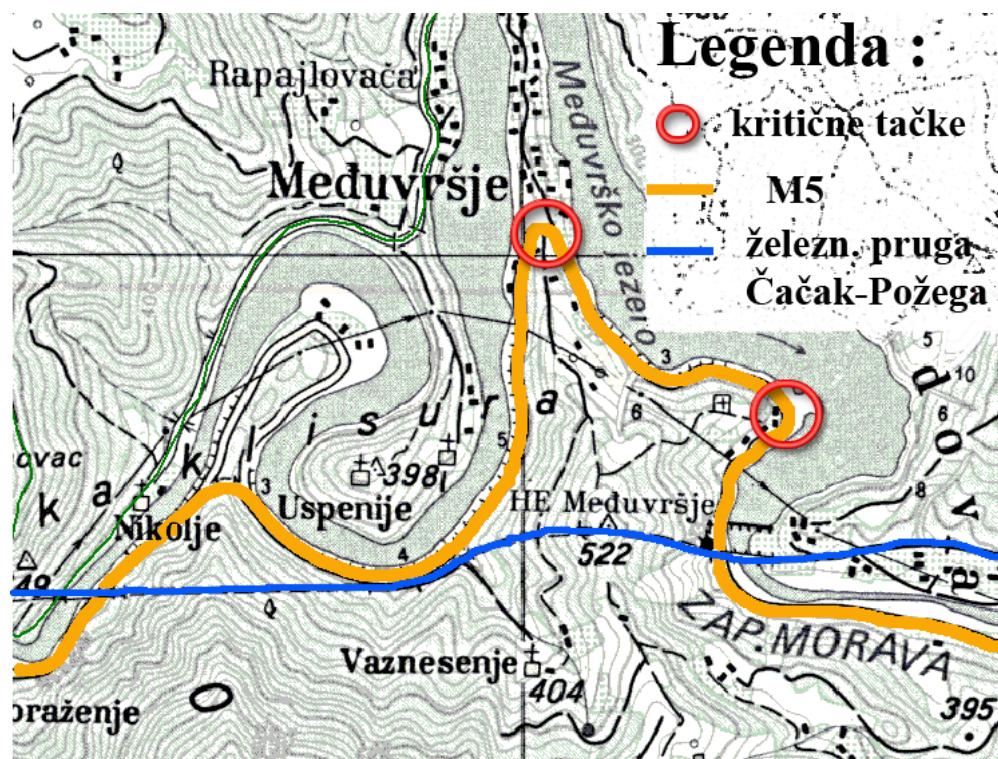
7. Izgradnja pešačkih staza u zonama naselja i autobuskih niša na državnim putevima I reda

U zonama naselja koja se nalaze na državnim putevima I reda (Preljina, Bresnica...) intenzivan je pešački saobraćaj, pa je neophodna izgradnja pešačkih staza duž magistralnih puteva, kao i autobuskih niša u cilju unapređenja nivoa bezbednosti pešaka.

8. Usaglašavanje projektnih elemenata situacionog plana deonice državnog puta I reda M5 u Međuvršju

Analiza podataka o bezbednosti saobraćaja na državnim putevima I reda, ukazuju da deonice puta M5 u Međuvršju i Ovčar-Banji spadaju u kritične (znatan broj saobraćajnih nesreća sa teškim posledicama). U Međuvršju, na lokacijama kod hidroelektrane i Pejičine krivine, primjenjeni su neusaglašeni radijusi horizontalnih susednih krivina. Pregledne deonice u horizontalnim krivinama većih radijusa, povezane su, na pomenutim lokacijama, horizontalnim krivinama izuzetno malih radijusa, čime je narušen princip postupnosti u promeni brzina, uz bitno umanjenu preglednost puta. U cilju otklanjanja negativnih posledica po bezbednost saobraćaja, neophodno je otvaranje useka, odnosno zaseka radi postizanja preglednosti u krivini, uz primenu principa postupnosti promene radijusa.

Trasa kritične deonice kroz Ovčar Banju se napušta formiranjem obilaznice uz trasu pruge Čačak-Požega. U toku su radovi na građenju tunela i novog mosta preko Zapadne Morave.

Prilog 4: Situacioni prikaz deonice državnog puta I reda M5 u Međuvršju sa kritičnim lokacijama

9. Primena zakonske regulative u cilju unapređenja nivoa bezbednosti saobraćaja

Nepoštovanje saobraćajnih propisa, intenzivna izgradnja u zaštitnim pojasevima, nesavestan odnos stanovništva prema vertikalnoj signalizaciji i slično, predstavljaju značajne faktore ugrožavanja bezbednosti saobraćaja. Nepoštovanje saobraćajnih propisa je posebno izraženo u naseljima sa intenzivnim tranzitnim saobraćajem (Mrčajevci, Bresnica, Preljina...) i izrazito dugim preglednim deonicama puta (Preljina-Prislonica na putu M22, Parmenac-Pakovraće-Međuvršje na putu M5...), a manifestuje se prvenstveno nepoštovanjem ograničenja brzine. Objekti izgrađeni u zaštitnim pojasevima podrazumevaju veliki broj prilaznih puteva na državnim putevima I reda (bez obezbeđene unutrašnje preglednosti), što bitno ugrožava bezbednost saobraćaja. Kako izgradnja obilaznica oko svih naselja na državnim putevima prvog reda nije moguća (prostorna ograničenja, nepovoljna konfiguracija terena...), preostaje da se, u ovim slučajevima, nivo bezbednosti saobraćaja unapredi isključivo striktnim sprovođenjem zakonom predviđenih mera.

b) Državni putevi II reda

U cilju otklanjanja nedostataka mreže državnih puteva II reda, neophodno je preduzeti sledeće aktivnosti:

- saniranje klizišta na sledećim državnim putevima II reda: R 117 (Čačak-Guča), R276 (od Caganja prema Kablaru), R227-a (od državnog puta I reda M5 prema Lučanima);
- izgradnja nove deonice državnog puta II reda R117, u cilju uklapanja te saobraćajnice u gradsku magistralu Bulevar Vuka Karaxića, izgradnju denivelisanog ukrštaja tog pravca sa Bulevarom oslobođilaca Čačka, kao i izgradnju saobraćajnice od planirane deonice puta R117 do područja fabrike «Sloboda»;
- izgradnja pešačkih staza u sklopu poprečnih profila deonica državnih puteva II reda u zonama naselja (Zablaće, Slatina, Trbušani...);
- potpuna ili delimična rekonstrukcija oko 30% državnih puteva II reda (usklađivanje projektnih elemenata situacionog plana i podužnog profila, proširenje kolovoza u krivinama, smanjenje uspona, ublažavanje krivina...), koju je zbog obima radova neophodno raditi na osnovu projektne dokumentacije;
- primena zakonske regulative u cilju unapređenja nivoa bezbednosti saobraćaja (sprečavanje izgradnje u okviru zaštitnih pojaseva, poštovanje saobraćajnih propisa-prvenstveno ograničavanje brzine u naseljima, zaštita vertikalne signalizacije od uništavanja...);

v) Opštinski putevi

U cilju otklanjanja nedostataka opštinske putne mreže, neophodno je preduzeti sledeće aktivnosti:

- potpuna ili delimična rekonstrukcija oko 50% opštinskih puteva (usklađivanje projektnih elemenata situacionog plana i podužnog profila, proširenje kolovoza u krivinama, smanjenje uspona, ublažavanje krivina...), koju je zbog obima radova neophodno raditi na osnovu projektne dokumentacije;
- izgradnja pešačkih staza u sklopu poprečnih profila deonica opštinskih puteva u zonama naselja (Trnava, Kulinovci...);
- organizovanje adekvatnog redovnog održavanja opštinskih puteva (održavanje putnih kanala i vertikalne signalizacije, uklanjanje rastinja pored puteva...);
- primena zakonske regulative u cilju unapređenja nivoa bezbednosti saobraćaja (sprečavanje izgradnje u okviru zaštitnih pojaseva, poštovanje saobraćajnih propisa, zaštita vertikalne signalizacije od uništavanja...);

g) Nekategorisani putevi

U cilju otklanjanja nedostataka nekategorisane putne mreže sa savremenim kolovoznim konstrukcijama, neophodno je preduzeti sledeće aktivnosti:

- potpuna ili delimična rekonstrukcija oko 70% nekategorisanih puteva (obnova kolovoznih konstrukcija, proširenje kolovoza...), koju je neophodno raditi na osnovu projektne dokumentacije;

- organizovanje adekvatnog održavanja nekategorisanih puteva (održavanje putnih kanala i vertikalne signalizacije, obnova putnih objekata (propusti), uklanjanje rastinja pored puteva...);

- primena zakonske regulative u cilju unapređenja nivoa bezbednosti saobraćaja (sprečavanje izgradnje u okviru zaštitnih pojaseva...);

Rekonstrukciju mreže državnih puteva II reda, kao i opštinske i nekategorisane putne mreže, kao i građenje novih putnih pravaca neophodno je raditi prema projektnoj dokumentaciji u skladu sa propisima iz ove oblasti.

3.1.1.2. Javni gradski i prigradski saobraćaj

Velika gustina sobraćaja, nizak nivo usluge i smanjena bezbednost saobraćaja na gradskom području čačanske opštine, posledica su visokog stepena motorizacije, radikalno-koncentričnog sistema gradske putne mreže, ali u znatnoj meri i neadekvatno organizovanog javnog gradskog i prigradskog saobraćaja. Savremen sistem JGS-a podrazumeva :

1. ravnomerno opsluživanje cele površine područja;
2. pouzdanost;
3. visoka učestanost;
4. bezbednost;
5. komfor;
6. ekonomičnost;
7. brzina (u odnosu na individualni prevoz);
8. uređena autobuska stajališta;

9. efikasno informisanje putnika u sistemu JGS-a.

Za ostvarenje ovih ciljeva neophodno je preduzeti sledeće mere:

1. fizičko razdvajanje javnog i individualnog saobraćaja (posebna traka za vozila JGS-a, što se mora uzeti u obzir pri projektovanju gradskih saobraćajnica višeg ranga);
2. približavanje linija JGS-a mestu stanovanja, odnosno smanjenju pešačkih rastojanja;
3. favorizovanje JGS-a regulativnim merama (prednost na raskrsnicama, ekskluzivan pristup atraktivnim zonama...);
4. uređenje autobuskih stajališta postavljanjem nadstrešnica sa klupama i telefonima;
5. izgradnja autobuskih niša;
6. organizovanje efikasnog sistema informisanja putnika u sistemu JGS-a, adekvatnim obeležavanjem autobuskih stajališta, kao i postavljanjem šematskih prikaza linija JGS-a na stajališta, u vozila JGS-a i na prometne lokacije u gradu;
7. otvaranje i linija JGS-a koje nisu ekonomski isplative, čime se ostvaruje približavanje linija JGS-a mestu stanovanja;
8. izgradnja adekvatnih okretnica u sklopu krajnjih stanica, u cilju unapređenja bezbednosti saobraćaja;
9. korišćenje vozila manjeg kapaciteta u sistemu JGS-a u cilju obezbeđenja ekonomske isplativosti i učestalosti na linijama sa manjim brojem putnika;
10. spričiti monopol uvođenjem u sistem JGS-a više prevoznika;
11. spričiti nelojalnu konkureniju, pooštavanjem kontrole;
12. obezbediti sufinsansiranje neisplativih linija JGS-a sredstvima iz budžeta opštine Čačak;
13. izraditi studiju opravdanosti uvođenja trolejbuskog sistema, kao i lakih šinskih sistema u okviru planiranih, odnosno postojećih koridora (koridor Stare železničke pruge Čačak-Gornji Milanovac).

Ispunjavanje navedenih kriterijuma (posebno skraćenjem vremena putovanja), je preduslov da sistem kolektivnog putničkog prevoza postane konkurentan individualnom prevozu, što bi znatno doprinelo rešavanju saobraćajno-ekoloških problema.

3.1.1.3. Biciklistički saobraćaj

U cilju unapređenja biciklističkog saobraćaja, neophodno je preduzeti sledeće aktivnosti:

- formiranje (obeležavanje horizontalnom i vertikalnom signalizacijom) biciklističkih traka u sklopu postojećih saobraćajnica, gde za to postoje prostorni uslovi (ulice Dr Dragiše Mišovića, Đorđa Tomaševića, Četvrtog jula...);
- pri usvajanju poprečnih profila planiranih saobraćajnica, predvideti biciklističke trake, odnosno staze, pri čemu uzeti u obzir i poprečne profile mostova;
- saobraćajne površine namenjene biciklistima, organizovati kao sistem povezanih biciklističkih traka, odnosno staza;
- predvideti izgradnju biciklističkih traka duž obala Zapadne Morave, kao posebno povoljnog koridora za biciklistički saobraćaj;

- u okviru užeg gradskog jezgra (pored trgovačkih centara, restorana, banaka...), predvideti lokacije za bezbedno parkiranje bicikala.

3.1.1.4. Pešački saobraćaj

U cilju postizanja višeg nivoa bezbenosti pešaka i unapređenja pešačkog saobraćaja, neophodno je preduzeti sledeće aktivnosti:

- u ulicama bez trotoara, koje su brojne posebno u prigradskim naseljima, predvideti njihovu izgradnju, jer su trotoari obavezan deo poprečnog profila svih kategorija gradskih saobraćajnica;
- smanjenje pešačkih rastojanja, približavanjem linija JGS-a mestu stanovanja;
- ulice sa onemogućenim prolaznim saobraćajem (tzv. «slepe» ulice), povezati pešačkim stazama i tako postići smanjenje pešačkih rastojanja;
- adekvatno održavanje denivelisanih pešačkih prelaza (pružni pothodnik kod FRA).

3.1.1.5. Stacionarni saobraćaj

Kako su kapaciteti organizovanih površinskih parkirališta nedovoljni, u cilju rešavanja problema parkiranja, neophodno je preduzeti sledeće aktivnosti:

- izgradnja javnih parking garaža za putnička vozila, samostalnih ili u sklopu značajnih urbanističko-arhitektonskih celina (trgovinsko-poslovni kompleksi), a na osnovu prethodnih studija opravdanosti;
- izgradnja samostalnih površinskih parkirališta za putnička vozila u sklopu stambenih naselja («Avenija II»...), rekreativnih centara i sl., ukoliko postoje prostorni uslovi;
- izgradnja samostalnih površinskih parkirališta za teretna vozila, na slobodnim i izolovanim lokacijama bez posebne urbanističke vrednosti, van užeg gradskog područja, u blizini linija JGS-a;
- stambene ulice sa protočnim saobraćajem, rekonstrukcijom poprečnih profila, organizovati isključivo prema potrebama mirujućeg saobraćaja i pešaka (minimalna širina poprečnog profila mora iznositi $B_{min} = 8,0$ metara);
- pooštiti kaznene odredbe, posebno za slučajeve parkiranja u zonama raskrsnica, na pešačkim prelazima, rampama za invalide, uz neselektivnu primenu zakonskih propisa.

3.1.2. ŽELEZNIČKI SAOBRAĆAJ

3.1.2.1. Pružna mreža

U cilju unapređenja železničkog saobraćaja, neophodno je preduzeti sledeće aktivnosti:

- izvršiti rekonstrukciju i izgradnju pružnih prelaza na pruzi Stalać-Kraljevo-Požega (deonica Slatina-Čačak, od km 86 + a85 do km 104 + 817), na osnovu prethodno izrađene projektne dokumentacije, dok se zadržavaju putni prelazi na stacionažama: km 90 + 740 (Mršinci) i km 102 + 148 (Atenica), uz podizanje nivoa osiguranja i ukidanje njima susednih putnih prelaza, na stacionažama: km 90 + 146 (Mršinci) i km 100 + 760 (Trnava);
- izgraditi denivelisane ukrštaje puta i pruge i to: na stacionaži km 103 + 239,00 (putni prelaz Atenica-2, u skladu sa Planom detaljne regulacije FRA), kao i na stacionaži km 104 + 817 (putni prelaz Čačak), dok se putni prelaz na stacionaži km 104 + 499 (Čačak-Cer) ukida za drumski saobraćaj, a deniveliše pešačka komunikacija;
- izvršiti elektrifikaciju deonice pruge Stalać-Kraljevo-Požega (deonica Kraljevo-Čačak);
- ugrađivanje signalno-sigurnosne opreme na ukrštajima u nivou industrijskih koloseka sa drumskim saobraćajnicama;
- izvršiti obnovu gornjeg stroja pruge Stalać-Kraljevo-Požega (deonica Kraljevo-Požega), zbog dotrajalosti drvenih pragova;
- primenom zakonske regulative spričiti izgradnju objekata u zaštitnom pružnom pojasu, kao i u okviru koridora stare pruge Čačak-Gornji Milanovac;

3.1.2.2. Zaštita pružnih objekata

U cilju zaštite železničkog mosta preko reke Kamenice, neophodna je obnova, bujicama oštećene, kamene obzide. Takođe potrebno je izvršiti stabilizaciju kosina u Ovčarsko-kablarskoj klisuri i spričiti odronjavanje kamenog materijala na pružni kolosek.

3.1.2.3. Železnička stanica "Čačak"

S' obzirom na zastarelost signalno-sigurnosnih staničnih uređaja, neophodna je njihova modernizacija u cilju podizanja nivoa bezbednosti železničkog saobraćaja.

3.1.3. VAZDUŠNI SAOBRAĆAJ

Blizina državnih puteva I reda M5, M22, M23, koridora planiranog autoputa E763, kao i strateška lokacija sa izuzetno povoljnim meteo-faktorima, ukazuju na potrebu prerastanja sportsko-rekreativnog aerodroma u Preljini u regionalni vazduhoplovni centar.

Saobraćajni institut CIP iz Beograda je uradio Prostorno-programsко rešenje, kojim je predviđeno:

- izgradnja asfaltirane poletno-sletne staze, dužine 800 metara i širine 20 metara;
- izgradnja auto-moto staze;
- izgradnja objekata za smeštaj turista (bungalovi).

Prerastanje sportsko-rekreativnog aerodroma u regionalni vazduhoplovni centar, podrazumeva poboljšanje tehničko-tehnološke opremljenosti uvođenjem opreme za

obavljanje vazdušnog saobraćaja u uslovima veoma male vidljivosti i zimske eksploatacije, što je i preduslov za sticanje statusa aerodroma odgovarajuće kategorije.

3.2. ENERGETSKA INFRASTRUKTURA (REFERALNA KARTA 2)

3.2.1. ELEKTROENERGETSKA MREŽA

Jasno razdvojene oblasti elektroenergetike su proizvodnja, transformacija i prenos električne energije, teritorijalno organizovane po konzumnim područjima, koja sadrže teritorije ili delove teritorija nekoliko opština. Teritorija opštine-grada Čačka pripada konzumnom području Elektrodistribucije "Čačak", kome pripadaju još i teritorije opština Gornji Milanovac i Lučani. Planiranje i izgradnja elektroenergetskih objekata na teritoriji grada Čačka imaju značaj i za ostale dve opštine unutar konzumnog područja. Kartama "Energetska infrastruktura" i „Elektroenergetika", kao i "Blok šemom elektroenergetske mreže na teritoriji opštine-grada Čačka" prikazani su svi postojeći i planirani objekti za proizvodnju i transformaciju, kao i kompletne trase ili delovi trasa vodova za prenos električne energije, koji pripadaju samo teritoriji opštine Čačak, ili su u njenoj okolini dovoljno blizu da njihov prikaz ima smisla.

I) Proizvodnja električne energije:

Objekti za proizvodnju električne energije u okviru elektroenergetskog sistema Srbije su hidroelektrane, sa učešćem od 30% i termoelektrane, sa učešćem od 70% u ukupnoj proizvodnji električne energije.

1. Proizvodnja nove količine električne energije može se realizovati izgradnjom novih hidroelektrana na većim rekama u konzumnom području Elektrodistribucije "Čačak".

Prostornim planom republike Srbije analizirani su veći vodotokovi u republici na kojima je planirana realizacija velikog broja hidroelektrana, a među njima su i reke Zapadna Morava i Rzav. Ukupan hidroelektroenergetski potencijal republike Srbije iznosi oko 25.000.000 MWh, a tehnički iskoristiv deo je tek 68%, od čega je 41,2% ukupnog potencijala već iskorišćeno, što znači da je tehnički moguće iskoristiti preostalih oko 6.700.000 MWh, odnosno 26,8% ukupnog hidroenergetskog potencijala Srbije.

Vodoprivredna osnova Republike Srbije analizom obuhvata oko 40 reka, a među njima i Zapadnu Moravu, Veliki Rzav, Kamenicu i Moravicu, sve u slivu Zapadne Morave.

Postoje i vodotokovi koji nisu obuhvaćeni pomenutim aktom a na lokalnom nivou zaslužuju pažnju. Pogodnost ovog područja predstavlja činjenica da svi vodotokovi kompletno pripadaju Republici Srbiji, što eliminiše pogranične probleme, kakvi postoje kad su u pitanju granični tokovi (npr. Drina, Dunav i sl.), koji bi otežali realizaciju hidroenergetskih objekata.

o Na Zapadnoj Moravi predviđena je izgradnja šest novih hidroelektrana (Vitanovac, Stubal, Trstenik, Medveda, Kukljin II i Kukljin I) ukupne instalisane snage 122,7 MW, sa projektovanom godišnjom proizvodnjom električne energije u iznosu od 375.000 MWh, kaskadnog tipa sa niskim stepenicama, lociranih nizvodno od teritorije opštine Čačak.

o Na reci Rzav planirane su tri nove hidroelektrane (Orlovača, Roge i Arilje/Svračkovo) akumulacionog tipa, ukupne instalisane snage 74 MW, sa projektovanom proizvodnjom električne energije u iznosu od 86.000 MWh /god.

2. Povećanje energetske efikasnosti može se ostvariti:

a) boljim iskorišćenjem postojećih hidroelektrana,

1. povećanjem kapaciteta postojećih elektrana, što bi se moglo realizovati:

- revitalizacijom, odnosno generalnim remontom postrojenja obe hidroelektrane, ugradnjom turbina sa boljim geometrijskim karakteristikama i većim stepenom iskorišćenja;

- modernizacijom opreme, odnosno ugradnjom savremene opreme koja omogućava realizaciju sistema upravljanja hidroelektranama u sklopu velikih sistema regulacija voda;

2. povećanjem vremena rada postrojenja:

- bez dovodenja novih voda, gde se kao ideja pojavljuje mogućnost uklanjanja mulja sa dna jezera, što zahteva izradu odgovarajuće studije o mogućnosti čišćenja jezera, sa analizom posledica i tretmana mulja;

- dovođenjem novih voda, prevođenjem određene količine vode Uvca i Lima u sliv Rzava (već opisano ranije i planirano Vodoprivrednom osnovom Republike Srbije i Prostornim planom Republike Srbije), a time i Zapadne Morave, čime bi se otvorila mogućnost dužeg rada obe postojeće hidroelektrane.

3. boljim iskorišćenjem vode, čime bi se za proizvodnju električne energije koristile i prelivne vode koje se ispuštaju radi obezbeđenja bioloških minimuma, a koje se u sadašnjim režimima nepovratno gube. U tom smislu potrebno je doneti odgovarajuće odluke, a zatim uraditi konkretnе projekte jer se raspolaže poznatim podacima u slučaju obe postojeće hidroelektrane, za:

- izgradnju novih postrojenja mini elektrana u sklopu već postojećih;

b) osposobljavanjem termoelektrane u krugu fabrike "Božo Tomić", za proizvodnju električne energije, kroz:

- rekonstrukciju, konvertovanjem postojećeg kotla na ugalj u gasni;

- remont stare turbine;

- remont starog generatora 8 MW;

- ugradnja još jednog gasnog kotla i sistema turbina-generator, snage 4 MW;

3. Učešće postojećih hidro-elektro-energetskih kapaciteta u formiranju velikih hidrosistema, može se ostvariti:

- Izradom i realizacijom projekta kompleksnog hidrosistema koji povezuje vode Uvca, Lima, Rzava, Zapadne i Velike Morave, čime bi bile obuhvaćene obe hidroelektrane na teritoriji opštine Čačak i uvedene u jedinstven centralni sistem upravljanja. Ovo bi, osim izgradnje tunela, podrazumevalo i izgradnju nove brane "Klak" i pretvaranje hidroelektrane "Bistrica" u reverzibilnu.

Ovim hidrosistemom bi izravnate vode Uvca i Lima bile prevedene u sliv Rzava, a time i Zapadne i Velike Morave. Tako bi ovaj kompleks obuhvatao postojeću HE "Kokin Brod", buduću reverzibilnu HE "Bistrica", tri nove hidroelektrane na Rzavu (HE "Orlovača", HE "Roge" i HE "Arilje"), dve postojeće na Zapadnoj Moravi (HE "Ovčar Banja" i HE "Međuvršje"), šest novih na Zapadnoj Moravi (HE "Vitanovac", HE "Stubal", HE "Trstenik", HE "Medveđa", HE "Kukljin 1" i HE "Kukljin 2") i sedam novih na Velikoj Moravi (HE "Paraćin", HE "Ćuprija", HE "Bagrdan", HE "Svilajnac", HE "Velika Plana", HE "Vlaški Do" i HE "Ljubičevo").

Veliki hidrosistem bi omogućio rešavanje pitanja iz oblasti korišćenja voda, zaštite voda i zaštite od voda.

4. Pospešivanje proizvodnje električne energije izgradnjom postrojenja koja koriste obnovljive i alternativne vidove energije, može se ostvariti sagledavanjem mogućnosti proizvodnje električne energije:

a) - na malim hidroelektranama, koje bi bile izgrađene na rekama u slivu Zapadne Morave, obrađenim Vodoprivrednom osnovom Republike Srbije sa aspekta hidroenergetskog potencijala (Moravica, Kamenica).

U slivu Zapadne Morave, kao srednji vodotokovi, obrađenih Vodoprivrednom osnovom Republike Srbije po pitanju prirodnog hidroenergetskog potencijala, na spisku se nalaze reke Moravica i Kamenica.

- Reka Moravica, svojim specifičnim potencijalom od $2,55 \square 106$ kWh/km \square god., pruža realne mogućnosti za izgradnju mini hidroelektrana većih snaga, što zahteva inicijativu, kako opštine Lučani, kojoj pripada, tako i Republike radi povezanosti sa ostalim opštinama i uklapanja u kompleksan hidroenergetski sistem. Ovako proizvedena električna energija stavila bi se na raspolaganje konzumnom području kome pripada i grad Čačak.

- Potrebno je uraditi detaljnu studiju o mogućnosti izgradnje hidroelektrana (kao samostalnih objekata ili u kombinaciji sa drugim hidrosistemima) na ovoj reci.

- Reku Kamenicu karakteriše specifični potencijal od $0,65 \square 106$ kWh/km god., što uz povoljan reljef oko korita reke, pruža mogućnost izgradnje mini hidroelektrana srednjih snaga, ali i većeg broja manjih snaga. Velikim delom korito ove reke teritorijalno pripada opštini-grada Čačka, za koju je neophodno pokretanje inicijative, zajedno sa opština Gornji Milanovac kojoj pripada gornji tok reke Kamenice, kao i republikom, za:

- izradu odgovarajuće studije o mogućnosti izgradnje hidroelektrana na reci Kamenici, bilo da se radi o onim koje su značajne za elektroenergetski sistem ili o individualnim mini elektranama malih snaga, pojedinačno ili u kombinaciji sa drugim hidrosistemima;

- na mini-hidroelektranama, na rekama u slivu Zapadne Morave, koje nisu obuhvaćene Vodoprivrednom osnovom Republike Srbije, u smislu prirodnog hidroenergetskog potencijala, a njihovi tokovi i okolni reljef realno zaslužuju pažnju u elektroenergetskom smislu. Takav primer su reke Čemernica, Dičina, Nošnica, Bjelica, i druge još manje. Potrebno je:

- uraditi studiju o mogućnosti izgradnje mini hidroelektrana na svakoj od ovih, ali i drugih manjih reka, naročito u slučajevima već postojećih objekata pogodnih za revitalizaciju (stare vodenice i sl.) sa postojećim hidrotehničkim delom, uz obavezno uvažavanje ekoloških, kulturno-istorijskih, drugih infrastrukturnih i ostalih faktora;

- oformiti odgovarajuću zakonsku regulativu, kako osnovnu, tako i onu u cilju pojednostavljenja pravne procedure kod dobijanja raznih mišljenja i dozvola, a takoće poboljšati postojeću, koja se odnosi na izgradnju mini hidroelektrana i njihovog uklapanja u elektroenergetski i hidrosistem. Do sada, njihova izgradnja odvijala se po odredbama Zakona o planiranju i izgradnji, što važi i za svaki drugi građevinski objekat, uz specifičnost kod mini-hidroelektrana koja se manifestuje u obavezi poštovanja Tehničke preporuke br. 16 pod nazivom "Osnovni tehnički zahtevi za priključenje malih elektrana na mrežu Elektrodistribucije Srbije", od maja 2003. godine;

- poboljšati edukaciju građana;

- vršiti popularizaciju ideje o izgradnji mini hidroelektrana raznim akcijama;

- ostvariti druge pogodnosti: ekonomskog (prihvatljive cene opreme), organizacionog (agencije, kursevi, društva ...), stručnog (projekti, dokumentacija) i funkcionalnog (nabavka opreme, ugradnja, održavanje i servis) karaktera.

b) na postojećim hidroelektranama, korišćenjem prelivnih voda koje se obavezno ispuštaju za obezbeđenje tzv. biološkog minimuma, za šta je potrebno uraditi samo odgovarajuće projekte (tehnički podaci i kapaciteti su poznati).

v) na postojećim hidro-objektima koji ne poseduju agregate (sistem turbina-generator), izradom:

- studije o mogućnosti proizvodnje električne energije postavljanjem agregata na postojećoj brani u Parmencu;

- studije o mogućnosti proizvodnje električne energije postavljanjem agregata na postojećoj brani u okviru Sportsko-rekreativnog centra "Mladost";

g) izradom studije o mogućnosti izgradnje postrojenja na bazi ostalih vidova energije:

- foto-naponski sistemi;

- vetropotencijal;

- biomasa;

- gorivne ćelije;

- ostali izvori.

Uvođenje ovih izvora električne energije u energetski sistem ili odvojena upotreba povoljno bi se odrazilo na ukupno stanje u opštini, u vidu otvaranja novih proizvodnih pogona, radnih mesta i lančano aktiviranje drugih društvenih subjekata. Potrebno je:

- osnivanje institucija, društava, sekcija i dr.;
- obrazovanje stručnih kadrova;
- pokretanje inicijative za donošenje odgovarajućih Odluka od strane lokalne samouprave;

- pokretanje mehanizama za merenje i utvrđivanje konkretnih prirodnih uslova u opštini;

- uraditi odgovarajuće studije;
- stvoriti odgovarajuće pravno okruženje;
- podići nivo svesti, boljim informisanjem građana;
- obezbediti povoljne materijalne uslove;
- ostvariti efikasnu kontrolu od strane zajednice;

Ova ideja može postati realnost, naročito ako se zna da je u saglasnosti sa naporima Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju i njenom usvojenom Strategijom za ekonomsku dimenziju i dimenziju zaštite životne sredine sa akcentom na energetskoj bezbednosti

II) Transformacija električne energije:

III)

Transformatorske stanice, kao elektroenergetski objekti, zauzimaju značajno mesto u planovima svih nivoa. Nameće se naponski odnos 110/10 kV kao optimalno rešenje na područjima opština Čačak, Gornji Milanovac i Lučani. U tom smeru odvijaće se svako planiranje transformacija električne energije na ovim prostorima.

Naponski nivo 220/110 kV i viši, nijednim planom (planovi višeg reda od opštinskog) nije pripao grupi onih za koje je predviđena izgradnja neke trafostanice. Na ovom nivou sistem je stabilan, a postojeće TS 220/110 kV "Čačak 3" i "Požega" zadovoljavaju potrebe ovog područja.

Naponski nivo 110/10 kV predstavljaće srce elektroenergetskog sistema na teritorijama opština-grada Čačak, Gornji Milanovac i Lučani. Svi planovi na povećanju energetske efikasnosti postojećih objekata i izgradnji novih, odnosiće se na favorizovanje ovog

naponskog nivoa, u skladu sa studijom "Dalji razvoj elektrodistributivne mreže i izbor srednjeg napona na području EPS JP "Elektrosrbija" Kraljevo".

1. Rasterećenje sistema 35 kV i razvoj sistema 110/10 kV može se izvršiti prebacivanjem nekih nadležnosti sistema 35 kV na sistem 110 kV i izgradnjom novih trafostanica 110/10 kV, preporučenih snaga 2h20 MVA.

Generalnim planom naselja Čačak do 2015. godine predviđena je izgradnja novih:

- o TS 110/10 kV „Čačak 5“;
- o TS 110/10 kV „Čačak 6“;
- o TS 110/10 kV „Čačak 7“;
- o TS 110/10 kV „Čačak 8“;
- o TS 110/10 kV „Čačak 9“;

2. Optimizacija sistema 35 kV, može se izvršiti izgradnjom novih trafostanica 35/10 kV. Strategijom razvoja opštine Čačak (usvojena u junu 2005. godine), kao i planom isporučioca električne energije predviđena je:

- o izgradnja nove TS 35/10 kV "Mrčajevci" u Mrčajevcima (u II fazi 110/10 kV),
- o izgradnja nove TS 35/10 kV „Kazanica“, umesto ranije predviđene rekonstrukcije postojeće.

3. Povećanje stepena stabilnosti sistema 110 kV i 35 kV, može se izvršiti akcijama, na teritoriji opštine Čačak, predviđenim planom isporučioca električne energije:

- o zamenom pojedinih transformatora u nekim postojećim trafostanicama, radi stabilnijeg napajanja:
 - transformatora T2 snage 20 MVA u TS 110/35 kV "Čačak 1", novim transformatorom snage 31,5 MVA;
 - transformatora T3 i T4 snaga po 20 MVA u TS 110/35 kV "Čačak 2", novim transformatorima snaga po 31,5 MVA;
- o zamenom pojedinih transformatora radi dotrajalosti (istek radnog veka) u postojećim trafostanicama:
 - transformatora T2 u TS 35/10 kV "Ovčar Banja", kome je predviđeni radni vek istekao 2005. godine;
 - transformatora T2 u TS 35/10 kV "Čačak 4", kome je predviđeni radni vek istekao 2005. godine;
 - transformatora T1 u TS 35/10 kV "Kazanica", kome je predviđeni radni vek istekao 2003. godine;
 - transformatora T4 u TS 35/10 kV "Centar", kome je predviđeni radni vek istekao 2003. godine;

4. Optimizacija, odnosno poboljšanje sistema 35 kV, može se izvršiti zamenom svih transformatora 35/10 kV, snaga 1 MVA, 2,5 MVA i 4 MVA, novim transformatorima snaga 8 MVA, što je predviđeno Generalnim planom naselja Čačak do 2015. godine.

5. Poboljšanje kvaliteta elektroenergetskog sistema, može se postići nastavkom započete realizacije sistema daljinskog upravljanja trafostanicama konzumnog područja Elektrodistribucija "Čačak". Sistem daljinskog upravljanja, započet obuhvatajući trafostanice 10/0,4 kV, treba kasnije, u skladu sa ekonomskim mogućnostima proširiti i na trafostanice viših naponskih nivoa.

Na taj način postiglo bi se:

- povećanje stabilnosti kompletног elektroenergetskog sistema konzuma;
- optimalna teritorijalna pokrivenost područja električnom energijom;

- rasterećenje postojeće infrastrukture istog napona;
- rasterećenje postojećih sistema nižih napona, naročito 35 kV;
- povećanje pouzdanosti sistema, formiranjem 110 kV-nog prstena u opštini-grada Čačak;

Naponski nivo 10/0,4 kV predmet je analize planova nižeg reda, a planovi se svode na rekonstrukcije postojećih trafostanica 10/0,4 kV, koje bi se izvele zamenom nekih transformatora 10/0,4 kV, radi povećanja energetske efikasnosti (pouzdanije napajanje, dotrajalost opreme ili novonastala potreba za većom snagom), novim transformatorima većih snaga (postepeno), prema konkretnim trenutnim potrebama i planu isporučioca električne energije, ili zamenom kompletnih trafostanica novim tipskim, istog ili drugog tipa.

Jedan vid planiranja izražen je kroz težnju za tipizacijom objekata ka optimalnom tipu BTS 10/0,4 kV snage $S_n = 1 \times 630 \text{ kVA}$.

III) Prenos električne energije:

Sistemi za prenos električne energije, kao bitni delovi elektroenergetskog sistema Republike, grupisani su prema naponskim nivoima i imaju regionalnu prostornu raspodelu. Njihova analiza i planiranje za napone 220 kV i više vrši se republičkim prostornim planom, a za napone 110 kV regionalnim i opštinskim prostornim planovima. Ovim poslednjim, kao i planovima nižeg reda pripada analiza i planiranje sistema za prenos napona 35 kV i manje.

Naponski nivoi 220 kV i više prisutni su na teritoriji opštine-grada Čačak u vidu dela dalekovoda 220 kV Kraljevo – Požega, koji kao deo jednog stabilnog sistema prenosa ne zahteva rekonstrukciju. Takođe, republičkim prostornim planom nije predviđena izgradnja novih objekata naponskih nivoa 220 kV i više za prenos električne energije na ovom području.

Naponski nivo 110 kV, studijom "Dalji razvoj elektrodistributivne mreže i izbor srednjeg napona na području EPS JP "Elektrosrbija" Kraljevo" dobija izuzetan značaj na području opštine-grada Čačak i okolnim, tako da svi planovi razvoja u osnovi imaju za cilj forsiranje sistema prenosa električne energije naponskog nivoa 110 kV, koji je trenutno stabilan i ne zahteva rekonstrukciju. Međutim, prema Generalnom planu naselja Čačak do 2015. godine, planirana izgradnja nekoliko novih TS 110/10 kV, nameće potrebu za izgradnjom njihovih napojnih dalekovoda 110 kV i to:

- dvostrukog DV 110 kV od postojeće TS 220/110 kV "Čačak 3" preko nove TS 110/10 kV "Čačak 5" i nove TS 110/10 kV "Čačak 9" do nove TS 110/10 kV "Čačak 4"
- dvostrukog DV 110 kV od postojeće TS 220/110 kV "Čačak 3" preko postojeće TS 110/35/10 kV "Čačak 2" do nove TS 110/10 kV "Čačak 6";
- dvostrukog DV 110 kV od postojeće TS 220/110 kV "Čačak 3" do nove TS 110/10 kV "Čačak 7";
- dvostrukog DV 110 kV od postojećeg DV 110 kV br.182 do nove TS 110/10 kV "Čačak 8",

čime bi se ostvario i plan o formiranju 110 kV-nog prstena na teritoriji opštine-grada Čačak, iskazan kroz Strategiju razvoja opštine-grada Čačak, usvojenu 25.06.2005. godine.

Naponski nivo 35 kV, studijom "Dalji razvoj elektrodistributivne mreže i izbor srednjeg napona na području EPS JP "Elektrosrbija" Kraljevo" i izborom napona 110 kV i odnosa transformacije 110/10 kV kao optimalnog rešenja, na teritoriji opštine-grada Čačak i okolnim gubi značaj u smislu izgradnje novih objekata i daljeg razvoja sistema. Iz razloga postojanja

velikog broja objekata za transformaciju i prenos električne energije napona 35 kV, cilj je da se, u skladu sa rekonstrukcijom postojećih trafostanica 35/10 kV do optimalnog nivoa, rekonstruiše i deo sistema prenosa napona 35 kV, čime bi se izvršila optimizacija kompletne mreže 35 kV. To bi se postiglo raznim pojačanjima i zamenama vodova 35 kV, ali i zamenama i drugim akcijama nad ostalim elementima sistema prenosa 35 kV.

Pojačanja u sistemu prenosa 35 kV odnose se na:

- dupliranje postojećeg DV 35 kV od postojeće TS 110/35 kV "Čačak 1" preko postojeće TS 35/10 kV "Zablaće" do postojeće TS 35/10 kV "Bresnica";
- dupliranje postojećeg DV 35 kV od postojeće TS 35/10 kV "Košutnjak" preko postojeće TS 35/10 kV "Separacija" do postojeće TS 35/10 kV "Brezak";
- dupliranje postojećeg DV 35 kV od postojeće TS 35/10 kV "Guča" do postojeće TS 35/10 kV "Lučani";

Zamene vodova dalekovoda 35 kV podrazumevaju:

- zamenu postojećih vodova DV 35 kV od postojeće TS 110/35 kV "Čačak 1" do postojeće TS 35/10 kV "Kazanica" novim većeg preseka;

Zamena ostalih elemenata sistema prenosa 35 kV podrazumeva zamenu postojećih drvenih stubova novim betonskim, prema konkretnim situacijama, potrebama i planovima isporučioca električne energije;

Druge akcije u sistemu prenosa 35 kV odnose se na prevodenje postojećih DV 35 kV u kablovske vodove 35 kV, prema konkretnim situacijama, potrebama i planovima isporučioca električne energije, ali i radi uklapanja u nova saobraćajna i urbanistička rešenja u cilju boljeg iskorišćenja prostora;

Naponski nivo 10 kV, veoma je razgranat na području opštine-grada Čačka, što važi i za sve druge opštine, tako da analiza sistema prenosa ovog naponskog nivoa pripada detaljnim planovima. Unapređenje postojećih sistema prenosa 10 kV, u smislu poboljšanja i proširenja, kao i izgradnja novih, vršiće se u skladu sa zahtevima investitora i potrebama i planovima isporučioca električne energije, u skladu sa konkretnim detaljnim planovima, što se svodi na:

- postepeno prevodenje postojeće vazdušne u podzemnu mrežu 10 kV, radi uklapanja u nova saobraćajna i urbanistička rešenja;
- zamenu postojećih vodova 10 kV radi povećanja opterećenja ili dotrajalosti;
- zamenu postojećih drvenih stubova DV 10 kV novim betonskim;
- izgradnju nove mreže 10 kV radi izgradnje novih TS 10/0,4 kV;
- formiranje 10 kV-nih prstenova radi pouzdanog napajanja;

Naponski nivo 0,4 kV, kao i na teritorijama drugih opština, veoma je razgranat i na području opštine-grada Čačak. Karakterišu ga raznovrsne izvedbe na svim delovima teritorije grada. Analiza i planiranje sistema prenosa ovog naponskog nivoa pripada detaljnijim planovima, a svi planovi svode se na:

- zamenu postojećih vodova NN mreže zbog povećanja opterećenja ili dotrajalosti;
- zamenu postojećih drvenih NN stubova novim betonskim;
- nastavak akcije isporučioca električne energije na rekonstrukciji postojeće NN mreže;
- izgradnju nove NN mreže na mestima gde je to potrebno, prema zahtevima i planu isporučioca električne energije;
- postepeno prevodenje postojeće vazdušne NN mreže u podzemnu radi uklapanja u nova saobraćajna i urbanistička rešenja;

- rekonstrukciju postojećeg javnog osvetljenja prema planu nadležnog preduzeća u cilju smanjenja troškova kroz uštedu električne energije primenom efikasnijih izvora svetla, kao i jednostavnije održavanje ugradnjom kvalitetnijih svetiljki, bolje osvetljenosti primenom novih rešenja kojima se ostvaruje poboljšanje fotometrijskih efekata, zaštite građana i isticanja značajnih objekata i fasada izborom svetiljki sa sijalicama sa dobrom reprodukcijom

boja, kao i odgovarajućih reflektora, ali i unapređenja sistema javnog osvetljenja u smislu efikasnijeg upravljanja i nadzora javnim osvetljenjem uvođenjem daljinskog centralnog sistema upravljanja.

3.2.2. TERMOENERGETSKA INFRASTRUKTURA

Planska rešenja u oblasti termoenergetske infrastrukture treba da usmere budući razvoj termoenergetike i to u smislu:

- povećanja energetske efikasnosti proizvodnje, distribucije i potrošnje energije,
- racionalnoj upotrebi energije,
- racionalnoj upotrebi energenata za proizvodnju toplotne energije,
- unapređenju životne sredine
- uvođenju ekonomski opravdanih novih obnovljivih izvora energije,
- većem angažovanju domaće proizvodnje u izgradnji energetskih objekata,
- razvoju sistema centralizovanog snabdevanja energijom i dr.

Planovi termoenergetske infrastrukture izmeniče bilans potrošnje pogonskih goriva.

Izgradnjom novih gradskih toplana, blokovske i veće pojedinačne kotlarnice koje koriste ugalj kao pogonsko gorivo se gase. Izgradnjom novih MRS i gasifikacijom gradskog područja i jednim delom vangradskog područja veći deo individualnih ložišta na ugalj prelaze na gas. Za industrijsku kotlarnicu Tehničko remontnog zavoda planira se takođe priključenje na gradski gasovodni sistem.

Mazut i lož ulje kao pogonsko gorivo zadržaće se samo u većim i individualnim kotlarnicama za koje ne postoji tehničko rešenje priključka na sistem toplifikacije ili gasifikacije i kao alternativno gorivo u gradskim toplanama.

Gasifikacijom gradskog i vangradskog područja bilansne količine tečnog naftnog gasa (TNG) se smanjuju.

Gas

Razvoj procesa gasifikacije opštine-grada Čačka sastoji se iz tri faze. Prva faza je započela sa procedurom i sastoji se od sledećih aktivnosti:

- Nastavak izgradnje postojeće distributivne mreže i priključenje novih korisnika na postojeće MRS i postojeću distributivnu mrežu.
- Izgradnja novih MRS sa pratećim distributivnim mrežama i to na potezima: Ključ, Centar 2, Avladžinica, Jezdina i Ljubić polje.
- Spajanje postojeće gradske čelične mreže u prsten pri čemu se obezbeđuju novi priključci za gradske toplane.

Do 2008. godine planira se II faza koja podrazumeva izgradnju nove GMRS Čačak 2 kapaciteta 20.000 m³/h gase. Nova GMRS planirana je na potezu magistralnog gasovoda u KO Trbušani. Od nove GMRS Čačak 2 planiraju se gradski čelični gasovodi u dva pravca, do mesta spajanja sa postojećim čeličnim gasovovodima (do Lugova i fabrike „Sloboda“).

Treća faza podrazumeva izgradnju dvostepenih GMRS za seoska naselja koja su na potezu magistralnog gasovoda.

Toplifikacija

Novi koncept toplifikacije planira objedinjavanje toplotnih izvora i ukidanje pojedinačnih i blokovskih kotlarnica. Dugoročni plan toplifikacije grada Čačka deli grad na pet zona toplifikacije, pri čemu svaka zona ima svoju toplanu.

- Gradska toplana bi bila smeštena neposredno uz glavnu podstanicu i kao pogonsko gorivo koristila bi prirodni gas, alternativno mazut. Ukupan planirani kapacitet Glavne toplane bi bio 60 MW (3x20 MW) toplotne energije i gradila bi se fazno.
- Toplana „Hotel Morava“ predviđena je u neposrednoj blizini hotela „Morava“. Planirana toplana je ukupne toplotne snage 45 MW (3 x 15 MW) sa mogućnošću fazne gradnje. Pogonsko gorivo bi bilo gas sa mazutom kao alternativnim gorivom.
- III faza toplane „Ljubić kej“ podrazumevala bi ugradnju još jedne kotlovske jedinice toplotne snage 5.5 – 8 MW.
- Toplana „Šumadija“ bila bi smeštena u prostoru postojeće blokovske kotlarnice. Toplana je planirana sa ukupnim kapacitetom 10 MW, a kao pogonsko gorivo koristio bi se gas.
- Toplana „Dom zdravlja“ bi bila smeštena u prostoru sadašnje kotlarnice Doma zdravlja. Sa toplotnim kapacitetom od 15 MW kao pogonsko gorivo koristila bi gas sa mazutom kao alternativnim gorivom.

Smanjenje bilansnih količina uglja, mazuta i lož ulja na teritoriji grada Čačka dovešće do:

- povećanja energetske efikasnosti proizvodnje energije,
- racionalnije upotrebe energenata za proizvodnju toplotne energije,
- unapređenju životne sredine

Ukidanje blokovskih i individualnih kotlarnica na ugalj doprineće razvoju sistema centralizovanog snabdevanja energijom.

Smanjena potrošnja uglja, mazuta i lož ulja kao energenata naročito će se odraziti na unapređenje životne sredine i eliminisanje najvećih zagadivača okoline.

Gas

Prva faza planirane gasifikacije podrazumeva priključenje 3000-4000 novih korisnika u sektoru široke potrošnje, fabrike „Sloboda“ iz sektora privrede kao i novoplanirane topline. Novim priključenjima povećaće se potrošnja gasa na 5000 – 6000 m³/h gasa u sektoru široke potrošnje i na 12.000 – 13.000 m³/h gasa za privredu i topline.

Završetak ove faze planiran je u toku 2007. godine čime bi se zaokružio kapacitet postojeće GMRS Čačak 1 od 20.000 m³/h gasa.

Druga faza novoplanirane gasifikacije pratila bi povećanje kapaciteta proizvodnje u oblasti industrije kao i nova priključenja u oblasti široke potrošnje. Ova faza podrazumeva izgradnju nove GMRS Čačak 2 pri čemu bi se udvostručio protok gasa a broj potencijalnih korisnika u oblasti široke potrošnje iznosio bi oko 15.000 korisnika.

Zaokruživanjem I i II faze novoplanirane gasifikacije ukupna proizvodnja toplotne energije koja bi iznosila sagorevanjem gasa iznosila bi oko 350 MW.

Trećoj fazi novoplanirane gasifikacije morala bi prethoditi izrada tehno-ekonomske analize opravdanosti priključenja na gasovodnu mrežu. Ulagani podaci za analizu bi bili:

- položaj naselja u odnosu na magistralni gasovod,
- broj potencijalnih korisnika u naselju,
- dužina distributivne mreže u zavisnosti od prostorne rasprostranjenosti naselja.

Toplifikacija

- Dugoročni plan toplifikacije postavljen je tako da u potpunosti prati razvoj grada u periodu od namanje 20 godina

- Toplifikacijom obuhvaćeni su delovi grada sa povećanom gustinom naseljenosti sa minimalnim topotnim fluksom 20-30 MJ/s/km² (zgrade spratnosti P+2+P i veće), kao i zgrade niže spratnosti koje se nalaze u blizini toplifikacionog sistema.
- Planom toplifikacije stvaraju se uslovi da na najracionalniji, najekonomičniji i ekološki najpovoljniji način veći broj stanovnika reši problem grejanja stambenog i poslovnog prostora.
- Daljom toplifikacijom grada najvećim delom se priključuju novosagrađeni objekti, objekti koji za proizvodnju toplotne energije koriste električnu energiju, ugalj i drva.
- Dugoročni plan toplifikacije omogućava stanovnicima grada Čačka da planski rešavaju problem grejanja što ima za cilj i viši standard života.
U ovom trenutku procenat snabdevenosti toplotnom energijom grada iznosi oko 19 %, što nas svrstava u nivo nedovoljne toplifikacije urbane oblasti. Dugoročnim planom toplifikacije predviđeno je povećanje procenta priključenja na toplifikacioni sistem i do 2.2 puta više u odnosu na trenutno stanje (iznosio bi 40 %) i imao bi tendenciju uvećanja, što je dovoljno za postizanje nivoa prosečne toplifikacije urbane oblasti.

Novi i obnovljivi izvori energije

U planovima vezanim za proizvodnju toplotne energije na teritoriji grada Čačka nisu preduzete adekvatne aktivnosti u oblasti primene obnovljivih izvora energije.

U tom smislu bi trebalo:

- preduzeti aktivnosti u smislu popularizacije korišćenja sunčeve energije za proizvodnju toplotne energije i njeno pasivno korišćenje,
- uraditi odgovarajuće studije za krošenje termalnih voda u energetske svrhe,
- uraditi odgovarajuće studije za uvođenje novih tehnologija proizvodnje ogreva od otpadaka biljnog i životinjskog porekla (biomase),
- uraditi program za plansko sečenje i korišćenje drva za proizvodnju toplotne energije kako u državnim tako i privatnim šumama.

3.3. TELEKOMUNIKACIJE

Telekomunikacionoj mreži Čačka pripada telefonska mreža (pričazana kartom "Telekomunikacije" i šematskom kartom "Telefonija"), GSM mobilne mreže (pričazane kartom "Telekomunikacije" i šematskom kartom "RBS, Internet, TV i radio"), mreže kablovske televizije (pričazane kartom "Telekomunikacije" i šematskom kartom "RBS, Internet, TV i radio"), TV i radio sistemi (pričazani kartom "Telekomunikacije" i šematskom kartom "RBS, Internet, TV i radio"), internet mreže nekoliko provajdera (pričazane kartom "Telekomunikacije" i šematskom kartom "RBS, Internet, TV i radio"). Svi planirani elementi telekomunikacione mreže, bilo da se radi o objektima, vodovima ili radio-relejnim vezama pričazani su pomenutim kartama zajedno sa postojećim.

a) Telefonska mreža:

Telefonska mreža, i pored činjenice da je na teritoriji grada Čačka dostigla veoma visok nivo, obuhvaćena je planom pružaoca usluga koji se odnosi na poboljšanje telefonske mreže, što podrazumeva:

1. kvantitativno poboljšanje mreže

a) **rekonstrukcijom postojećih** objekata koja će se odvijati kroz:

- nastavak, ili bolje rečeno završetak započete i u velikoj meri (više od 85%) već odradene akcije digitalizacije centrala, što se odnosi na digitalizaciju preostalog broja (oko 15%) telefonskih centrala, zamenom prevaziđenih postojećih analognih sistema i ugradnjom novih digitalnih centrala ("Siemens", tipa EWSD);
- povezivanje novih digitalnih centrala (udaljeni stepeni RDLU), kojima se zamenjuju postojeće analogne, sa matičnim centralama (HOST) optičkim kablovima i to:
- polaganjem optičkog kabla sa 6 optičkih vlakana kroz PE cev od centrale EWSD/RDLU "Trbušani" do centrale EWSD/RDLU "Gornja Gorevnica", u rov trasom uz regionalni put R259 i lokalni put L301;
- polaganjem optičkog kabla sa 6 optičkih vlakana kroz PE cev od centrale EWSD/RDLU "Trbušani" do centrale EWSD/RDLU "Milićevci", u rov trasom uz lokalni put L303 i L319;
- polaganjem optičkog kabla sa 6 optičkih vlakana kroz PE cev od postojećeg optičkog kabla sa 36 optičkih vlakana na pravcu Čačak – Lučani preko Markovice, u rov trasom od regionalnog puta R227A, uz nekategorisani put, do centrale "Pakovraće";
- polaganjem optičkog kabla sa 12 optičkih vlakana od centrale EWSD/RDLU "Zablaće" do centrale EWSD/RDLU "Slatina", u rov trasom uz regionalni put R226;
- polaganjem optičkog kabla sa 6 optičkih vlakana od centrale EWSD/RDLU "Slatina" do centrale EWSD/RDLU "Goričani", u rov trasom uz regionalni put R226;
- polaganjem optičkog kabla sa 6 optičkih vlakana kroz PE cev od centrale EWSD/RDLU "Petnica" do centrale EWSD/RDLU "Kaona", u rov trasom uz nekategorisani put;
- polaganjem optičkog kabla sa 6 optičkih vlakana od postojećeg optičkog kabla sa 6 optičkih vlakana na pravcu Čačak - Užice do centrale Čačak "Rošci", u rov trasom uz lokalni put L306;
- postepeno prevođenje postojeće vazdušne TT mreže u podzemnu, radi uklapanja u nova urbanistička i saobraćajna rešenja, odnosno efikasnijeg korišćenja prostora;
- zamenu postojećih drvenih TT stubova novim betonskim;
- zamenu postojećih TT vodova, zbog povećanja potrebnih kapaciteta ili dotrajalosti, novim većeg kapaciteta, samonosivim;

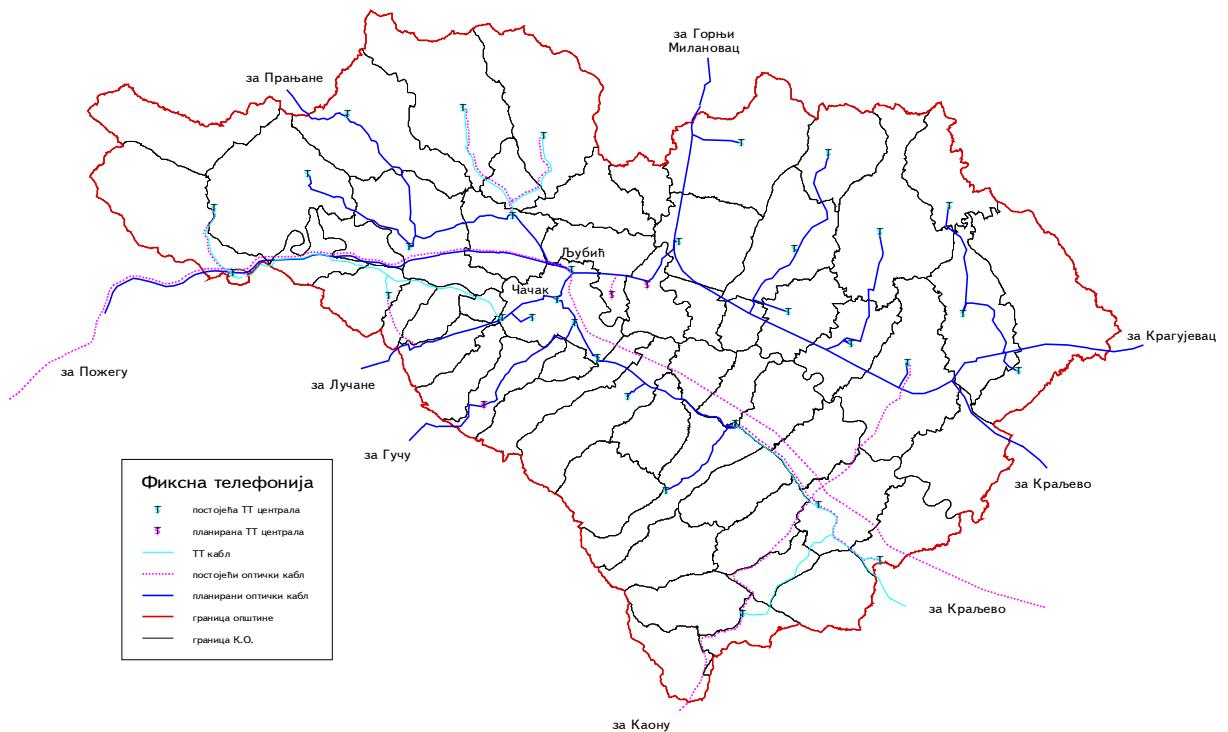
b) proširenjem postojeće telefonske mreže (na mestima gde nije dovoljno izgrađena) prema konkretnim trenutnim potrebama i planovima nadležnog preduzeća;

v) **izgradnjom novih objekata** radi poboljšanja lokalne mreže, što se odnosi na:

- izgradnju novih centrala prema planu nadležnog preduzeća (udaljeni stepeni – RDLU), radi bolje pokrivenosti područja, i to:
 - EWSD RDLU "Konjevići";
 - EWSD RDLU "Ljubić Polje";
 - EWSD RDLU "Loznica";
- **izgradnju novih digitalnih mini centrala (MSAN)**, smeštenih u odgovarajuće ormane ili objekte na otvorenom prostoru;
- **izgradnju nove optičke mreže**, prema planu pružaoca usluga, radi povezivanja novih centrala, kao udaljenih stepena, na matičnu, i to:
 - polaganjem novog optičkog kabla (12 optičkih vlakana) u rov u zoni trotoara postojećih ulica, većim delom trase uz kružni put, od postojeće centrale "Atenica" do nove centrale "Konjevići";
 - priključenjem nove centrale "Loznica" optičkim kablom do postojećeg optičkog kabla sa 16 optičkih vlakana na pravcu "Čačak" – "Guča";
 - priključenjem nove centrale "Ljubić polje" optičkim kablom do postojećeg optičkog kabla sa 24 optička vlakna na pravcu "Ljubić" – "Konjevići";

kao i radi povezivanja mini centrala u sistem;

- **izgradnju nove optičke mreže**, radi povezivanja postojećih i novih telefonskih centrala u optički prsten, i to:
 - polaganjem optičkog kabla sa 12 optičkih vlakana od postojeće centrale EWSD/RDLU "Avenija Lipa", trasom u zoni trotoara postojećih ulica i većim delom uz budući gasovod duž industrijske pruge, do postojećeg optičkog kabla sa 16 optičkih vlakana na pravcu "Čačak" – "Guča";
 - polaganjem optičkog kabla sa 6 optičkih vlakana od centrale EWSD/RDLU "Slatina" ka Mrčajevcima, do postojećeg optičkog kabla sa 30 optičkih vlakana na pravcu Preljina – Kragujevac, u rov trasom uz lokalni put L309;
 - povezivanjem novih digitalnih centrala (udaljeni stepeni RDLU), kojima se zamenjuju postojeće analogne, sa matičnim centralama (HOST) optičkim kablovima (ranije opisano);
- **izgradnju nove telefonske mreže** na mestima gde ne postoji, npr. u seoskim područjima, prema konkretnim trenutnim zahtevima i potrebama, kao i planovima nadležnog preduzeća;
- **izgradnju novih baznih WLL stanica** radi realizacije fiksne bežične telefonije, naročito na ruralnim područjima;
- **izgradnju novih objekata** radi poboljšanja regionalne mreže, što se odnosi na:
 - polaganje novog optičkog kabla sa 24 optička vlakna kroz PE cev, uz prugu Požega - Kraljevo od postojeće centrale EWSD/RDLU "Ljubić" ka Kraljevu;

2. **kvalitativno poboljšanje mreže**, stvaranjem uslova za prelazak na mreže narednih generacija i korišćenjem multimedijalnih servisa i aplikacija, kao što su:

- govorni servisi;
- servisi za podatke (širokopojasni pristup internetu);
- video servisi (video na zahtev, razni vidovi TV i Internet komunikacija...);

što zahteva infrastrukturno opremanje u cilju korišćenja pristupne telekomunikacione mreže, koja treba da pretrpi rekonstrukciju kroz:

- **ugradnju multipleksera** (raznih tipova) u prostoru sadašnjih telefonskih centrala, u cilju povećanja propusnog opsega postojećih bakarnih telefonskih linija i na taj način formiranjem komutacionih čvorista;
- **postavljanje uličnih kabinet** (distributivni čvorovi) u slučajevima velikih udaljenosti terminalne opreme, odnosno malih dometa ili realizacije servisa sa velikim zahtevima za propusnim opsegom;
- **povezivanje distributivnih čvorova**, odnosno uličnih kabinet optičkim kablovima sa komutacionim čvorovima;
- **povezivanje pristupnih multipleksera**, odnosno komutacionih čvorova optičkim kablovima sa Glavnim komutacionim čvorom Čačak, koji kao deo nacionalnog optičkog prstena ima pristup jezgru nacionalne mreže;
- **formiranje regionalnih optičkih prstenova** preko kojih se na komutator povezuju veći gradski komutacioni čvorovi (u slučaju Čačka za ovo su stvoreni uslovi i po pitanju optike, a i sistema prenosa, a formiran je optički prsten Čačak – Guča – Ivanjica – Satelitska stanica – Lučani – Čačak);
- **definisanje statusa** Čačka kao regionalnog telekomunikacionog centra, što je predviđeno i Strategijom razvoja opštine Čačak, usvojene krajem juna 2005. godine;

b) Mreže mobilnih telefonija:

I pored ostvarenog visokog stepena pokrivenosti teritorije i zadovoljenja potreba stanovništva, mreže mobilnih telefonija izgradnjom novih baznih stanica sa antenskim sistemima na pojedinim delovim područja mogu postići totalnu pokrivenost teritorije i znatno povećanje kapaciteta, čime bi se zadovoljile nove buduće potrebe i zahtevi koje nameću brzina razvoja telekomunikacija i ubrzana pojava novih mogućnosti u ovoj oblasti.

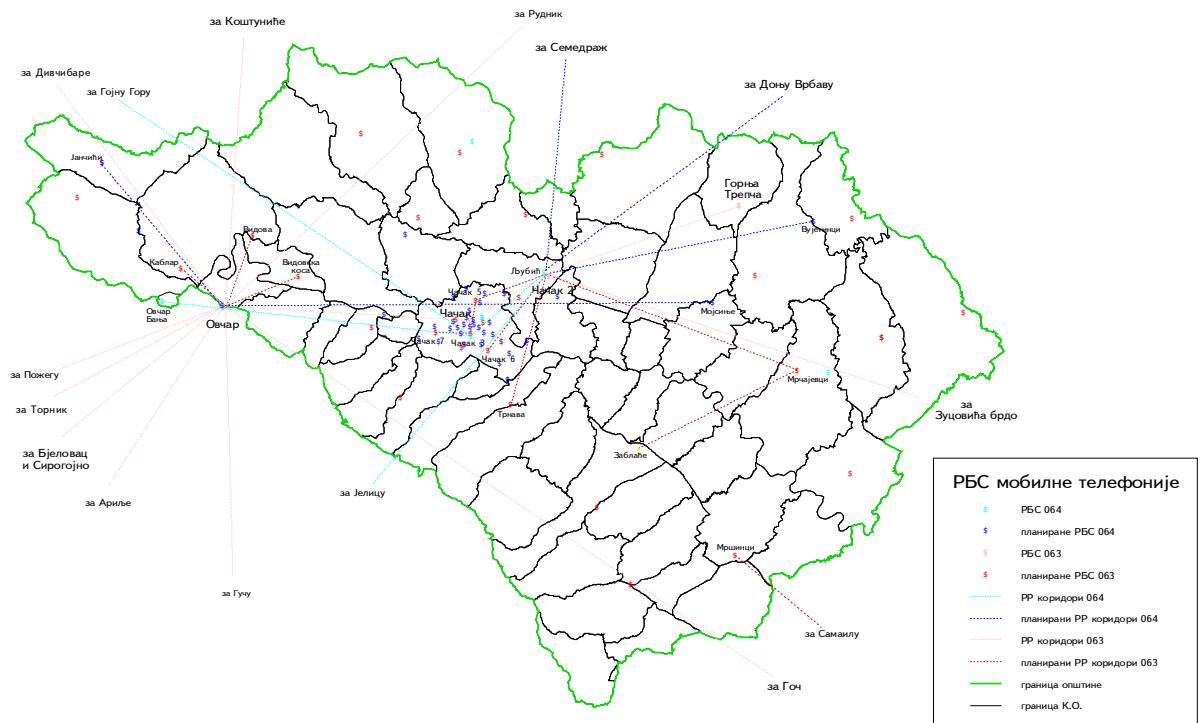
Planom razvoja mreža mobilnih telefonija na teritoriji opštine Čačak predviđeno je:

1. kvantitativno poboljšanje mreže:

- a) pojavom novih operatera mobilnih telefonija;
- b) izgradnjom većeg broja novih objekata baznih stanica sa antenskim sistemima, raznih tipova, na okolnim uzvišenjima, silosima, krovovima zgrada...;
- v) formiranje većeg broja novih radio-relejnih pravaca, koji će se u potpunosti, ili delom prostirati preko područja opštine-grada Čačak, doprinoseći povezivanju sa drugim opštinama;

2. kvalitativno poboljšanje mreže:

- a) povećanjem kvaliteta postojećih i uvodenjem novih servisa u mobilnoj telefoniji;
- b) povećanje protoka masovnijom implementacijom GPRS tehnologije;
- v) totalnim optičkim povezivanjem na jezgro nacionalne mreže, što će omogućiti korišćenje svih mogućih servisa i vezu sa celim svetom;
- g) evoluciju ka mrežama treće i narednih generacija.

Mreže mobilne telefonije takođe će biti povezane na jezgro nacionalne telekomunikacione mreže. Pored standardnih servisa sadašnja GSM mreža nudi i povezivanje na Internet. Primenom GPRS tehnologije znatno se povećava raspoloživi protok, kao i pristup mobilnih pretplatnika internetu (čak pet puta). To je evolutivni put kojim će mobilne mreže od GSM preko GPRS prerasti u mreže treće generacije (UMTS). Na taj način povećava se protok sa sadašnjih 9,6 na nekoliko stotina kilobita, čime se ostvaruje veći kvalitet komunikacije korisnika različitih mreža i širokopojasni pristup internetu.

v) TV i radio sistemi:

Ostvarenje ciljeva u oblasti radio i TV sistema postići će se:

1. kvantitativnim poboljšanjem mreže:

- proširenjem postojećih mreža, izgradnjom novih objekata i postavljanjem opreme sa većim dometom, obuhvatanjem delova teritorije opštine na kojima radio i TV sistemi nisu dovoljno razvijeni;
- rekonstrukcijom postojećih mreža, postepenim prevođenjem vazdušne u podzemnu, korišćenjem TT ili sopstvene kanalizacije i usklađivanjem sa urbanističkim rešenjima;
- izgradnjom novih mreža, pojmom novih operatera sa svojim stanicama i antenskim sistemima, dovoljnog dometa za pokrivanje teritorije opštine i regiona, odnosno republike, u skladu sa odgovarajućom dozvolom;

2. kvalitativnim poboljšanjem mreže:

- povećanjem kvaliteta postojećih i uvođenjem novih servisa ovoj oblasti;

- b) nastavkom započete akcije ostvarenja pristupa internetu, instalacijama kablovskih televizija;
- v) doslednjom primenom Zakona o radiodifuziji.

g) Informatički sistemi:

Otvorena mogućnost pojave novih operatera, ostvarenje bežičnog pristupa internetu, ostvarivanju pristupa internetu instalacijama kablovske televizije i uvođenje novih tehnologija čime se postiže oslobađanje telefonskih linija i znatno povećanje raspoloživog protoka predstavljaju realan plan čijom će realizacijom stanovnici grada Čačka i drugi subjekti uživati veći komfor kad su u pitanju mogućnost pristupa internetu i kvalitet usluga. Zadovoljenje sve većih potreba korisnika informatičkih sistema, bilo da se radi o individualnim korisnicima, građanima, ili pravnim licima, može se ostvariti:

1. povećanjem kvaliteta postojećih sistema:

- nastavkom razvoja internet mreže u skladu sa konstantnim tehničkim napretkom i pojavom novih tehnoloških mogućnosti (bežični pristup internetu, pristup Internetu primenom tehnologija kojima se postiže oslobađanje telefonskih linija i znatno povećava raspoloživi protok);
- nastavkom započetih aktivnosti na realizaciji pristupa internetu instalacijama kablovskih televizija;
- konkurenckim postizanjem većeg kvaliteta korisničkih servisa, stvaranjem uslova za pojavu novih provajdera;
- nastavkom razvoja jedinstvenog opštinskog informatičkog sistema umrežavanjem svih opštinskih odelenja i udaljenih mesnih kancelarija;
- informatičkim umrežavanjem svih javnih preduzeća u opštini;

2. Povećanje assortimana usluga javnih preduzeća:

- nastavkom razvoja jedinstvenog opštinskog informatičkog sistema umrežavanjem svih opštinskih odelenja i udaljenih mesnih kancelarija;
- informatičkim umrežavanjem svih javnih preduzeća u opštini;
- instaliranjem novih informatičkih sistema na teritoriji opštine primenom različitih telekomunikacionih sistema (optički, GSM/GPRS, RDS ili drugi radio sistemi...) i time uvođenje novih sadržaja u oblasti javnog života građana, kao što su:
 - video nadzor javnih površina;
 - automatska naplata parkinga;
 - daljinsko upravljanje i nadzor javnim osvetljenjem;
 - daljinsko upravljanje svetlosnom signalizacijom (semaforima);
 - unutrašnja i međusobna komunikacija unutar javnih preduzeća ...

3.4. PRAVILA RAZMEŠTAJA KOMUNALNE OPREME

Naselja opštine-grada Čačka su neadekvatno opremljena komunalnim objektima i službama. Analizom postojećeg stanja utvrđeno je da osim groblja većina naselja nemaju druge komunalne objekte i službe.

U planskom periodu potrebno je intenzivno opremanje naselja komunalnim službama, što bi uticalo na poboljšanje uslova života i rada.

Obim zastupljenosti komunalnih funkcija je u direktnoj zavisnosti od kategorije naselja. U primarnim i naseljima sa razvijenim centrom planirana su:

- groblja
- stočna groblja (mogu biti zajednička za više naselja)
- organizovano prikupljanje otpada
- elektroenergetski objekti
- objekti vodosnabdevanja, kanalizacije i dr.

U sekundarnim centrima i banjskim naseljima proširuje se obim službi i objekata u odnosu na prethodne kategorije naselja na sledeće:

- vatrogasne službe
- komunalne službe za čišćenje javnih površina
- pijace.

U banjskim naseljima predviđa se poseban režim deponovanja smeća u skladu sa smernicama za uklanjanje komunalnog otpada.

3.4.1. UPRAVLJANJE OTPADOM

Upavljanje otpadom je zasnovano na izboru koncepta evakuacije otpada, saglasno smernicama i preporukama Nacionalnog Plana upravljanja otpadom, u cilju sprečavanja degradacije životne sredine i zdravlja stanovništva i svih korisnika prostora, pejzažnih vrednosti, forlanda reka Zapadne Morave, Dičine, Kamenice, Čemernice i ostalih vodotokova, sprečavanje uticaja na mikroklimatske i ekološke uslove na području opštine-grada Čačka i okruženju:

Osnovna koncepcija, principi, uslovi i plan upravljanja otpadom obuhvata mere za:

- realizaciju koncepta regionalizacije, uključivanje na regionalnu deponiju preko mreže transfer stanica,
- sva rešenja do realizacije osnovnog koncepta su prelazna i u funkciji konačnog rešenja,
- prevencija, unapređenje i smanjenje nastajanja otpada na izvoru,
- postepeno uvođenje šema razdvojenog sakupljanja i sortiranja otpada i uvođenje reciklaže,
- poboljšanje organizacije sakupljanja i transporta,
- uvođenje modernih sudova za odvojeno sakupljanje otpada i savremene, specijalizovane opreme za transport,
- optimizacija učestalosti sakupljanja i transportnih sredstava, u zavisnosti od gustine stanovanja, gustine naseljenosti, broja stanovnika, turista i ostalih korisnika prostora,
- pouzdano, ekološki održivo i prihvatljivo konačno odlaganje otpada na regionalnoj deponiji;

Mere zaštite životne sredine obuhvataju primenu posebnih pravila u upravljanju otpadom od nastanka do odlaganja:

- sakupljanje, razvrstavanje, promet, prevoz, reciklaža, tretman otpada, njegovo skladištenje i odlaganje,
- sanaciju, rekultivaciju i bezbedno zatvaranje svih lokacija nekontrolisanog odlaganja otpada,
- usvajanje opcije regionalizacije kao najbolje ponuđenog rešenja i uključivanje u sistem pouzdanog odlaganja otpada na regionalnoj deponiji (saglasno Planu upravljanja komunalnim otpadom za R. Srbiju).

Osnovni uslov za organizovano i kontrolisano sakupljanje otpada je poveravanje poslova (nadležno komunalno preduzeće i/ili na drugi način, u skladu sa zakonskom regulativom).

Smernice za uklanjanje komunalnog otpada, prema nameni i funkciji ekoloških celina i zona:

- **objekti u ekološkim celinama opštine-grada Čačka - Ovčarsko-kablarska klisura, Gornja Trepča i Slatinska banja** moraju imati:

- posebne prostorije za privremeno odlaganje komunalnog otpada,
- prostorija mora biti u okviru objekta ili kompleksa, kao zaseban prostor, bez prozora, sa električnim osvetljenjem i točećim mestom sa slavinom, holender slivnikom i rešetkom,
- pristup prostoriji mora biti obezbeđen sa saobraćajnice preko rampe za pristup specijalizovanog vozila ili sa manipulativne površine ili platoa unutar kompleksa,
- za postojeće objekte, u kojima nije moguće izgraditi (rekonstrukcijom, adaptacijom) prostorije u okviru objekta, potrebno je izgraditi „objekte-niše” za smeštaj sudova-kontejnera za prikupljanje i privremeno odlaganje otpada.
- evakuacija komunalnog otpada iz objekata i zona ostalih ekoloških celina opštine-grada Čačka vršiće se:
 - preko mreže postavljenih sudova za komunalni otpad, a preko nadležnog komunalnog preduzeća (ili prema uslovima poveravanja obavljanja delatnosti),
 - uklanjanje otpada iz radnih i proizvodnih kompleksa i radnih zona vršiće se prema vrsti i kategoriji objekata, saglasno važećoj zakonskoj regulativi.

Bezbedno deponovanje komunalnog otpada sa teritorije grada Čačka vršiće se u skladu sa principom regionalizacije na izabranoj regionalnoj deponiji "Duboko", na teritoriji opštine Užice, preko mreže transfer stanica.

3.4.2. GROBLJA

Sahranjivanje umrlih na području opštine-grada Čačka vršiće se prema odredbama Zakona o sahranjivanju i grobljima ("Službeni glasnik SRS" br. 20/77, 24/85 i 6/89 i "Službeni glasnik RS" br. 53/93, 67/93 i 48/94), odnosno prema Odluci o sahranjivanju i grobljima ("Službeni list opštine Čačak" broj 4/2007).

Uređenje grobalja na području Opštine realizovaće se:

- 1) sanacijom, opremanjem grobljanskim građevinama, uređenjem i održavanjem postojećih grobalja na području Opštine u skladu sa pravilima i standardima utvrđenim zakonom i opštinskom odlukom;
- 2) uređenjem i održavanjem postojećih gradskih grobalja i proširenjem i opremanjem Novog groblja u Čačku;
- 3) u naseljima u kojima ne postoji uređeno groblje sahranjivanje će se obavljati na postojećem ili novom groblju;
- 4) lokacije novih grobalja na ruralnom području utvrđivaće se, po pravilu, na pogodnoj lokaciji u centru zajednice sela i drugim centrima u mreži naselja uvažavajući sanitарне, prirodne, geološke i druge uslove za sahranjivanje umrlih iz gravitirajućih naselja;
- 5) groblja na području Opštine će se opremiti neophodnim grobljanskim građevinama i elementima grobljanskog uređenja. Potrebno je obezrediti neophodne sadržaje: građevine namenjene osnovnoj funkciji groblja (kapele, mrtvačnice i sl.), pristupnu kolsko-pešačku stazu, slobodan prostor ili prostor za opelo, staze i prilaze, grobna mesta i zeleni zaštitni pojас, kao i ostalu komunalnu infrastrukturu. Prostore groblja ambijentalno oblikovati kao zelene

parkovne površine kvalitetnim parkovno-pejsažnim rešenjima i primenom standarda od najmanje 4 m²/grobno mesto za mesna groblja.

- 6) obezbediti održavanje pristupnog puta, staza, rasvete, zelenila, ograde i odmorišta sa česmama;
- 7) Postojeći stari delovi groblja ne smeju se prekopavati, a grobovi skrnaviti i spomenici rušiti radi ponovnog sahranjivanja. Ove delove pretvoriti u zelenu uređenu i spomeničku celinu.
- 8) nadležno opštinsko komunalno preduzeće će pružati potrebnu stručnu i tehničku pomoć mesnim zajednicama na ruralnom području za opremanje, uređenje, održavanje i upravljanje grobljima;
- 9) sprovođenjem i kontrolom zabrane sahranjivanja umrlih i podizanja grobnica van uređenih grobalja (na dosadašnjim porodičnim grobljima).
- 10) Obavezna izrada odgovarajuće urbanističke dokumentacije za uređenje groblja.

Pored toga, u skladu sa Pravilnikom o načinu neškodljivog uklanjanja životinjskih leševa i otpadaka životinjskog porekla i uslovima koje moraju da ispunjavaju objekti i oprema za sabiranje, neškodljivo uklanjanje i utvrđivanje uzroka uginuća i prevozna sredstva za transport životinjskih leševa i otpadaka životinjskog porekla ("Službeni glasnik SFRJ" broj 53/89) formiraće se, uređivati i održavati stočna groblja na području opštine.

Poželjno je formiranje jednog stočnog groblja za područje jedne, najviše dve zajednice naselja, u skladu sa pravilima utvrđenim posebnim propisima.

3.4.3. PIJACE I DRUGA KOMUNALNA OPREMA

Prostorni razmeštaj pijaca na području opštine biće:

- Sekundarna naselja opremiti svim vrstama pijace (zelena, kvantaška, stočna)
- U banjskim centrima potrebno je obezbediti zelene pijace
- Ukoliko se ukaže potreba, zelene i stočne pijace mogu se formirati i u drugim centrima u mreži naselja.
 - o Kompleksne pijace realizovati uz obezbeđenje dobrog saobraćajnog pristupa, održavanja i uređenja ovih objekata.
 - o Opremanje pijace podrazumeva uređenje lokacije sa otvorenim prostorom i pratećim sadržajima za planirani rang naselja.
 - o Obavezni prateći sadržaji u okviru stočne pijace su veterinarska i otkupna stanica.
 - o Pogodne lokacije za nova pijačna mesta i rezervisanje prostora za ovu namenu utvrđiće se odgovarajućim urbanističkim planom.

4. RAZVOJ TURIZMA, ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE, PRIRODNIH I NEPOKRETNIH KULTURNIH DOBARA I ZAŠTITA OD ELEMENTARNIH NEPOGODA

4.1. RAZVOJ TURIZMA, ORGANIZACIJA I UREĐENJE TURISTIČKIH PROSTORA (REFERALNA KARTA 4)

Turizam i rekreacija na teritoriji opštine-grada Čačka, uz komplementarne aktivnosti (poljoprivrednu, zanatstvo, itd.), predstavljaju potencijalno vrlo značajnu privrednu i društvenu aktivnost, prvenstveno zbog povoljnih prirodnih uslova, izuzetnih prirodnih i kulturnih vrednosti.

Najveći potencijal za razvoj turizma ima širi prostor Ovčarsko - kablarska klisura. Ovčarsko-kablarske klisure predstavlja jedinstvenu morfološku celinu. Udaljena je 8 km od Čačka. Usećena je između planinskih masiva Ovčara i Kablara. Dugačka je oko 20km i odlikuje se strmim stranama i uklještenim meandrima Zapadne Morave. Morava je pregrađena branama pa su formirana dva veštačka jezera. Predstavlja prirodno dobro izuzetnih odlika, I kategorije i pod zaštitom je države. Prirodne lepote ovog predela i bogatstvo kulturno - istorijskih spomenika čine je izuzetno atraktivnom za posetioce. Meandri reke Zapadne Morave, zelenilo okolnih šuma, manstiri, lekovita voda Ovčar Banje, flora i fauna, dva veštačka jezera sa mogućnošću bavljenja rekreativnim turizmom predstavljaju turističku ponudu ovog kraja. Planine Ovčar i Kablar pogodne su za planinarenje, na njima postoji osam obeleženih planinarskih staza, tako da privlače mnogobrojne ljubitelje ovog sporta.

Ovčarsko-kablarska klisura je prepoznatljiva po prirodnim lepotama ali i po svojim kulturno-istorijskim spomenicima. U istoriji Srbije i naroda koji je živeo vekovima na ovim prostorima manastiri su imali značajnu ulogu, ne samo u duhovnom smislu, već u razvoju nacionalne svesti, sticanju znanja i opismenjavanju. U Ovčarsko-Kablarskoj klisuri ima deset manastira (Srpska Sveta Gora) i predstavljaju trag jednog vremena.

Grad Čačak raspolaže sa značajnim banjskim potencijalom. Na prostoru opštine se nalaze tri banje.

Ovčar Banja se nalazi u Ovčarsko-kablarskoj klisuri, udaljena 17km od Čačka i isto toliko od Požege, okružena šumovitim planinama Ovčarom i Kablarom.

Slatinska banja nalazi se u selu Slatinici, 17 km jugoistočno od Čačka, na padini planine Jelice. Banja Gornja Trepča nalazi se na šumovitim obroncima planina Vujan i Bukovik, a na nadmorskoj visini od 460 m.

Na teritoriji opštine se nalaze i izletišta u neposrednoj blizini grada Čačka, i to: Gradina (849m) je arheološko nalazište na planini Jelici, reka Kamenica i Grujine livade koje se nalaze na padinama planine Jelice.

Pored navedenih potencijala Opština ima izražene potencijale u seoskom turizmu (sela Prislonica, Banjica, Rošci, Pakovraće, ...) kao i u tranzitnom turizmu imajući u vidu prolazak važnih putnih pravaca (Auto-put E 763 i E761, magistralni M5, M22 i M23).

Aktuelna turistička i rekreativna ponuda čačanske Opštine nije dovoljno razvijena i aktivirana. U okviru marketinških aktivnosti na organizaciji turističke ponude neophodno je prezentovati sve turističke aktivnosti i sadržaje, u prvom redu putem tematskih obilazaka. Svaki turistički obilazak bi trebalo da ima tematsko, odnosno specifično obeležje namenjeno različitim ciljnim grupama turista – putevi kulture, etnološko-ekološki putevi, sportsko-rekreativne aktivnosti, planinarske staze, lovni, ribolovni i drugi specifični sadržaji i aktivnosti u prostoru Opštine-grada Čačka.

Razvoj turizma u pogledu prostora i planiranja sadržaja u prostoru ogleda se u:

- podizanju nivoa ugostiteljskih usluga na celom području,
- planiranju i opremanju smeštajnih i pratećih turističkih kapaciteta,
- planiranju i opremanju zdravstveno – lečilišnih kompleksa,
- turističko - rekreativne sadržaje sa seoskim turizmom u okviru porodičnih domaćinstava uz proizvodnju zdrave hrane (etno i agroturizam),
- sanaciju i uređenje zaštićenih kulturno-istorijskih urbanih, poluurbanih i ruralnih sredina i spomenika i stavljanje u funkciju turizma i ugostiteljstva,
- planiranje objekata za lovni i ribolovni turizam,

- unaprediti kompleks hipodroma i uvrstiti ga u turističko-ugostiteljsku ponudu Opštine,
- opremanje turistički atraktivnih područja sportskim sadržajima za rekreaciju,
- povećati nivo saobraćajne i komunalne infrastrukturne opremljenosti turističkih sadržaja.

Prioritet u oblasti turizma predstavlja razvoj banjsko-lečilišnih centara (banja Gornja Trepča, Ovčar Banja i Slatinska banja) i Ovčarsko-kablarške klisure (proglašeno zaštićeno prirodno dobro izuzetnih odlika I kategorije ("Sl. glasnik RS" br. 16/2000) sa kulturno-istorijskim spomenicima.

Opština, uz pomoć nadležnog ministarstva, turističkih organizacija i turooperatera, različitih nevladinih i drugih (planinarske, etno-ekološke i sl.) organizacija, trebalo bi da:

- donese program prezentacije turističkih vrednosti i ponude;
- utvrdi i realizuje program uređenja i opremanja turističkih prostora;
- formira organizaciju za pružanje usluga kreiranja celogodišnje objedinjene turističke ponude, koja će učestvovati u svim turističkim aktivnostima;
- organizuje edukaciju lokalnog stanovništva (za domaćinski turizam) i njihovog uključivanja u turističke programe na prostoru lokalne zajednice;
- organizuje izradu i novelaciju turističkih informatora za teritoriju Opštine, a po sistemu tematskih i saobraćajnih obilazaka i dr.
- formiranje etno kompleksa urediti kroz izgradnju objekata autentične arhitekture karakteristične za seoska naselja na području čačanske opštine. Tradicionalna seoska domaćinstva sa pratećim sadržajima (vajat, mlekar...) staviti u funkciju turizma. Kompleksi formirati u okviru građevinskih reona.

Detaljna namena, sadržaj, način izgradnje i mere zaštite prostora namenjenih turizmu definisće se odgovarajućim urbanističkim planovima i strategijom i programom razvoja turizma Čačka.

4.2. ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

4.2.1. PROSTORNA DIFERENCIJACIJA ŽIVOTNE SREDINE (REFERALNA KARTA 4)

Koncept zaštite i unapređenja životne sredine za područje opštine-grada Čačak mora biti zasnovan na održivom korišćenju prirodnih resursa, ekološki prihvatljivom upravljanju prirodnim vrednostima, prevenciji i kontroli potencijalnih oblika i izvora zagađivanja.

Održivo i ekološki prihvatljivo upravljanje prirodnim vrednostima (vazduh, voda, zemljište, šume, geološki resursi, biljni i životinjski svet) i zaštita životne sredine od potencijalnih izvora zagađivanja i ugrožavanja, ostvarivaće se:

- donošenjem i sprovođenjem odluka kojima će biti obezbeđena uravnoteženost ekonomskog razvoja opštine i zaštite životne sredine, kroz implementaciju mera zaštite životne sredine,
- usklađivanjem opštih i posebnih ciljeva Strateške procene uticaja Plana na životnu sredinu,
- usvajanjem opštih i posebnih smernica Strateške procene uticaja Plana na životnu sredinu i uspostavljanje principa hijerarhije i planske uslovjenosti,
- planiranjem i održivim korišćenjem prirodnih, obnovljivih i neobnovljivih resursa i činilaca životne sredine,

- uspostavljanjem monitoringa, kontrole kvaliteta i stalnim unapređivanjem stanja životne sredine,
- remedijacijom i revitalizacijom degradiranih prostora i ugroženih zona i lokacija,
- usvajanjem i sprovođenjem strategije upravljanja svim vrstama otpada, (komunalnog, opasnog, sekundarnim sirovinama) razvrstavanjem, smanjenjem, ponovnim korišćenjem - reciklažom i bezbednim deponovanjem na planiranoj regionalnoj sanitarnoj deponiji,
- ustanovljavanjem i uspostavljanjem indikatora i informacionog sistema o stanju životne sredine.

Uređenje i zaštita prostora i zaštita životne sredine sa aspekta planiranja i uređenja područja opštine sprovodiće se:

- primenom mera ekološko-prostorne osnove, ekološke valorizacije prostora i smernica i mera procene strateških uticaja na životnu sredinu (Strateška procena uticaja na životnu sredinu) i
- konkretizacijom, do nivoa lokacije prema uslovima i merama Procene uticaja na životnu sredinu.

Ekološka valorizacija prostorne celine - područja opštine-grada Čačka, izvršiće se na osnovu relevantnih podataka o prostoru, evidentiranih izvora zagađivanja, potencijalno ugroženih i povredivih objekata, medijuma, lokacija i zona (ekološko-prostorne osnove) i procenjenog kapaciteta životne sredine. Ekološke celine moraju biti vrednovane prema kriterijumima i smernicama Strateške procene uticaja sa izdvojenim ekološkim zonama.

Uslovi i mere održivog razvoja i zaštite životne sredine:

- kontrolisana izgradnja u granicama građevinskih reona,
- zaštita prirodnih resursa, zaštićenih područja, forlanda vodotokova,
- zaštita poljoprivrednog zemljišta od degradacije i zagađivanja,
- zaštita šumskih ekosistema i površina,
- namensko korišćenje prostora u skladu sa ekološkim potencijalom,
- prethodna istraživanja terena za izgradnju objekata, pratećih sadržaja i infrastrukture,
- funkcionalno povezivanje sa celinama i zonama u zaledju,
- oživljavanje pejzaža, integracija priobalja reka relizacijom funkcija i sadržaja za turističke i sportsko-rekreativne potrebe,
- očuvanje ekološke stabilnosti,
- zaštita pejzažnih vrednosti predeonih celina, zona, pojaseva i lokacija,
- procena mogućih uticaja na kapacitet i kvalitet životne sredine pri realizaciji projekata.

4.2.2. PRAVILA I MERE ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Mere prevencije, sprečavanja degradacije, otklanjanja uzroka potencijalno štetnih uticaja na izvoru nastanka, upravljanje rizikom u životnoj sredini, mere zaštite i monitoringa životne sredine integralni su deo strategije daljeg razvoja opštine.

Smernice za održivi razvoj:

- razvoj područja u skladu sa procenjenim kapacitetom prostorno-ekoloških celina, zona i lokacija,
- namena prostora i uslovi korišćenja prirodnih resursa, usaglašeni sa prostorno-ekološkim kapacitetom, značajem područja, i faktorima ograničenja,
- planirani razvoj zasnovan na kvalitativnom unapređivanju socio-ekonomskog i tržišno-održivog razvoja, uslov za unapređivanje privrednih, ekoloških, turističkih, rekreativnih i ostalih vrednosti područja,
- razvoj planiranih kapaciteta može biti održiv i ekološki prihvatljiv uz specijalizaciju zasnovanu na obeležjima i prednostima područja opštine Čačak,

- razvoj infrastrukturne i komunalne opremljenosti, saglasno merama zaštite i unapređenja stanja,
- valorizacija i planska podrška specifičnim prednostima u kontekstu šireg okruženja,
- zaštita izvorišta vodosnabdevanja i izvora mineralnih voda prema propisanim uslovima sanitarne zaštite, primenom mera zabrane i ograničenja,
- obavezne su mere sanacije, remedijacije i revitalizacije ugroženih i degradiranih lokacija i zona i zona indirektnog uticaja iz okruženja.

Zaštita voda (površinskih i podzemnih) od zagađivanja i nekontrolisane eksploatacije mora biti obezbeđena:

- zabranom upuštanja otpadnih voda u vodotokove istraživanog područja, priobalja i „podzemlje”, bez obaveznog prethodnog tretmana do zahtevanog nivoa,
- obaveznom procenom uticaja mogućih (očekivanih) količina i kategorija otpadnih voda, način tretmana i upravljanja otpadnim vodama pri realizaciji zona, lokacija i pojedinačnih projekata,
- zaštitom, očuvanjem toka i priobalja reka Zapadne Morave, Dičine, Kamenice, Čemernice i ostalih vodotokova od degradacije i zagađivanja,
- formiranjem „zelenog koridora” za pasivnu rekreaciju duž obala reka ovog područja,
- izgradnjom kanalizacione mreže i postrojenja za tretman fekalnih otpadnih voda,
- izgradnjom vodonepropusnih septičkih jama, za pojedinačne projekte i izdvojene lokacije, kao prelazno rešenje do realizacije kanalizacione mreže, i obaveznom tretmanu otpadnih voda do zahtevanog nivoa za upuštanje u recipijent,
- uključivanje u monitorsku mrežu kontrole vode reke Zapadne Morave, Dičine, Čemernice, Kamenice.

Zaštita vazduha od zagađivanja sprovodiće se kao integralni deo strategije i monitorske mreže kontrole kvaliteta vazduha:

- procenom mogućih uticaja na stanje i kvalitet vazduha (imisija, emisija),
- izborom najbolje ponuđenih rešenja i ekološki prihvatljivih energenata,
- procenom ekološkog kapaciteta zona i lokacija pri realizaciji pojedinačnih projekata sa aspekta uticaja na kvalitet vazduha,
- preporukama, obavezujućim i stimulativnim merama za korišćenje obnovljivih izvora energije pri realizaciji projekata - objekata većih kapaciteta,
- obaveznim merama biološke zaštite (ozelenjavanje, pejzažno uređenje) pri formiranju zona i pojaseva sa prioritetsnom funkcijom zaštite,
- merama zabrane otvaranja vegetacijskog sklopa i stvaranje „ogoljenih” i otvorenih površina kao izvora eolske prašine,
- usvajanjem Programa izrade katastra zagađivača vazduha po jedinstvenoj metodologiji,
- obaveza izgradnje uređaja za prečišćavanje vazduha (efikasnih filterskih sistema) za objekte (tehnologije) izvore aerozagadenja,
- smanjenjem emisije nespecifičnih polutanata atmosfere iz individualnih ložišta maksimalnim priključivanjem na centralizovan način snabdevanja toplotnom energijom ili/i gasifikacijom,
- uspostavljanjem kontrole kvaliteta vazduha kroz prostornu monitorsku mrežu (utvrđivanje mernih mesta za praćenje stanja aerozagadenosti specifičnih i nespecifičnih polutanata atmosfere),
- uključivanjem u jedinstvenu strategiju i koncept lokalnog i regionalnog monitoringa za praćenje stanja zagađenosti vazduha i uticaja na ljudsko zdravlje.

Zaštita zemljišta kao neobnovljivog (teško obnovljivog) prirodnog resursa sprovodiće se merama ograničenja, zabrane i zaštite:

- zemljišta od zagađivanja,
- produktivnog zemljišta od neracionalnog korišćenja i degradacije,
- kontrolom upotrebe hemijskih preparata na poljoprivrednim površinama,
- zaštita zemljišta od erodibilnih procesa,
- zabranom deponovanja otpadaka svih vrsta i drugih materijala van prostora za to namenjenih, uređenih i utvrđenih.

Zaštita šuma kao kompleksa sa prioritetnom funkcijom zaštite i zona moguće rekreacije sprovodiće se:

- primenom mera pošumljavanja, revitalizacije, obnove i nege,
- pejzažno uređenje kompleksa u građevinskom reonu,
- podizanjem stepena šumovitosti na zahtevani optimalni nivo,
- izbor vrsta za pošumljavanje zasnovan na ekološko-biološkoj osnovi.

Zaštita osetljivih ekosistema na području opštine obuhvata:

- mere zaštite i očuvanja šumskih staništa, malih šumskih kompleksa i površina u cilju zaštite ekološke ravnoteže,
- zaštita i unapređenje posebnih prirodnih vrednosti, uz namensko, ekološki održivo i prihvatljivo korišćenje, u skladu sa ekološkim potencijalom i obezbeđenom stabilnošću ekosistema,
- obavezno je očuvanje autohtonosti biljnih i životinjskih vrsta, zajednica, staništa i areala,
- zaštita biodiverziteta i bioloških resursa ekoloških celina i zona,
- očuvanje prirodne geometrije površina šumskih ekosistema bez fragmentacije autohtonih kompleksa u zaledu građevinskog reona,
- u kontaktnim zonama sa zaledem i ustaljenim putanjama divljih vrsta nisu dozvoljeni sadržaji koji produkuju buku i intenzivnu svetlost.

Zaštita prirodnih dobara na području Opštine sprovodiće se prema važećim zakonskim propisima i kroz zaštitu pejzažnih i ambijentalnih vrednosti i očuvanje estetskih vrednosti zona i prostorno-ekoloških celina:

- merama stalne kontrole,
- održivog korišćenja i prezentacije,
- karakter predela i pejzaža mora zadržati autohtoni identitet,
- u zoni uređenja i oplemenjavanja ekološki osetljivih zona i lokacija uspostaviti maksimalno očuvanje autohtonosti prirodne predeone celine,
- pejzažno uređenje individualnih parcela usaglasiti sa lokacionim uslovima i uslovima zone kojoj pripadaju.

Zaštita od buke u valorizovanim ekološkim zonama sprovodiće se:

- formiranjem pejzažno uređenih „zelenih“ koridora, zona i pojaseva,
- izbor zelenila prilagoditi zonskim i lokacijskim uslovima u skladu sa pejzažnim i ekološko-biološkim zahtevima,
- obaveznim ozelenjavanjem parking-prostora,
- uvođenjem posebnih saobraćajnih režima u zonama,
- rekonstrukcijom saobraćajnica za očekivanu saobraćajnu opterećenost.

Zaštita od mogućih akcidenata predstavlja obavezu upravljanja rizikom u životnoj sredini:

- planiranje, organizovanje i preduzimanje preventivnih mera i mera za sprečavanje mogućih udesa upravljanje opasnim materijama saglasno proceni opasnosti od mogućih udesa,
- postupanje sa opasnim materijama u upotrebi, transportu, prometu, skladištenju i odlaganju, sprovoditi na način da se ne dovede u opasnost život i zdravlje stanovništva i životna sredina,

- za sve aktivnosti, postrojenja i procese u kojima je prisutna jedna ili više opasnih materija, a koje mogu izazvati akcident, obavezna je procena opasnosti od udesa, plan postupanja, zaštite i upravljanje rizikom.

Zaštita od jonizujućih i nejonizujućih zračenja na području opštine-grada Čačak predstavlja integralni deo Nacionalnog programa. Mere zaštite sprovodiće se:

- stalnom kontrolom i praćenjem kretanja radioaktivnosti u životnoj sredini,
- kontrolom razmeštaja i ispravnosti opreme i mogućih izvora zračenja,
- procenom uticaja na životnu sredinu projekata mogućih i potencijalnih izvora zračenja,
- primenom mera zaštite i monitoringa životne sredine.

4.3. ZAŠTITA PRIRODNIH DOBARA (REFERALNA KARTA 4)

Najznačajniji prirodni resurs opštine-grada Čačka je predeo izuzetnih odlika Ovčarsko-kablarska klisura, izvori termomineralne vode tj. banja Gornja Trepča, Ovčar Banja i Slatinska banja, kao i vidikovci koji mogu biti značajna izletnička mesta.

Jedan od najznačajnijih predela grada Čačka je sigurno Ovčarsko-kablarska klisura sa svojim znamenitostima.

Klisura je osobeni spomenik geo-nasleđa značajan kao primer međudejstva geoloških, geomorfoloških i hidroloških procesa i pojava.

Ovčarsko-kablarska klisura se administrativno nalazi na teritoriji grada Čačka i Opštine Lučani ukupne površine od 2.250,00 ha od čega je na teritoriji grada Čačka 1.700,00 ha na delovima katastarskih opština Vidova, Međuvršje, Pakovrače, Rošci i Vrnčani, a na području opštine Lučani 550,00 ha na delovima katastarskih opština Dljin i Dučalovići.

Na području Ovčarsko-kablarske klisure ustanovljen je režim zaštite II i III stepena. Područje režima zaštite II stepena obuhvata površinu od 542,77,00 ha. Područje režima zaštite III stepena je površine 1.707,23,00 ha.

Na zaštićenom području Ovčarsko-kablarske klisure u režimu III stepena zaštite zabranjeno je:

- izvoditi radove i aktivnosti koje bi narušile geomorfološke odlike područja (eksploatacija bigra, kamena, šljunka i drugih mineralnih sirovina, otvaranje pozajmišta zemlje, odlaganje i deponovanje zemljišta i drugog materijala, kaptiranje izvora ili delova vodotoka), obavljati druge delatnosti i izvoditi radove kojima se ugrožavaju vrednosti predela izuzetnih odlika.
- graditi objekte na zaštićenom području, osim na području Ovčar Banje i na parcelama starosedelačkih seoskih domaćinstava i manastirskih kompleksa i na lokalitetima utvrđenim planskim aktima i odlukama opština.
- deponovati komunalni i industrijski otpad, šut, sekundarne sirovine...
- uklanjati vegetaciju u obalnom pojusu, oblagati obale betonom i drugim neprirodnim materijalima, kao i zagrađivati placeve u priobalnom pojusu
- seći ili uništavati drveće, žbunje i ostalu vegetaciju na stranama klisure, kao i na ostalim delovima područja kad se time ugrožava biološka raznovrsnost i stabilnost prirodnih ekosistema i izazivaju procesi erozije
- uznemiravati, uništavati i sakupljati vrste flore i faune zaštićenih kao prirodne retkosti
- unositi strane divlje vrste životinja, kao i strane divlje vrste biljaka, osim za potrebe sprečavanja erozije i klizišta u građevinskim područjima i gajenja agrokultura na poljoprivrednim površinama seoskih domaćinstava
- pribavljati akumulacije pre donošenja programa unapređenja ribarstva
- lov divljači, osim sanitarnog.

Na delu područja Ovčarsko-kablarske klisure koji je u režimu II stepena zaštite, osim zabrane iz režima III stepena zaštite, zabranjeno je:

- graditi bilo koje objekte, uključujući i privremene planinarske i šumarske objekte, kao i objekte za sportski ribolov...
- trasiranje novih planinarskih staza
- kaptiranje izvora i zahvatanje vode iz vodotoka
- sakupljanje i korišćenje propisanih vrsta
- lov divljači.

Na području Ovčarsko-Kablarske klisure obezbeđuje se uređenje i korišćenje prostora u skladu sa propisanim režimom zaštite na način kojim se omogućava očuvanje prirodnih vrednosti i spomenika kulture, unapređivanje šuma, voda, biljnih i životinjskih vrsta, infrastrukturno opremanje prostora za potrebe turizma i rekreacije, rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih objekata u skladu sa planinskim aktima i uslovima zaštite, naučno - istraživački rad i prezentacija prirodnih vrednosti i kulturnih dobara. Ovo područje je karakteristično i po svojim "uklještenim" meandrima i po raznovrsnoj vegetaciji, flori i fauni. U selu Ljubiću, na teritoriji grada Čačka, nalazi se zaštićeni prostorno memorijalni prirodni spomenik "Ljubić". Površina zaštićenog područja iznosi ukupno 2,12 ha.

4.3.1. ZAŠTITA NEPOKRETNIH KULTURNIH DOBARA (REFERALNA KARTA 4)

Utvrdjivanje i zaštita nepokretnih kulturnih dobara

Na teritoriji grada Čačka su utvrđena dobra od velikog značaja, izuzetnog značaja, velikog značaja i spomenika kulture.

U samom gradu Čačku od objekata koji su krasili devetnaestovekovnu varoš do danas je sačuvan samo jedan objekat sa svim karakteristikama.

- Konak gospodara Jovana Obrenovića - utvrđeno za dobro od velikog značaja. Objekat je građen u prvoj polovini XIX veka, za potrebe stanovanja obor-kneza nahije požeške Jovana Obrenovića. Danas je vlasništvo Narodnog muzeja i u njemu je stalna muzejska postavka.
- Stara kuća u Čačku - proglašeno za spomenik kulture. Stambeni objekat vlasništvo trgovačke porodice Pantelić sagrađeno u drugoj polovini XIX veka predstavlja jedan od reprezentativnih gradskih objekata iz doba kneza Miloša.

Na seoskom području se nalaze sledeća kulturna dobra:

Nepokretno kulturno dobro od izuzetnog značaja: Atenica, vinogradarski podrum Slobodana Popovića; Nepokretno kulturno dobro od velikog značaja Miokovci, kuća Lazara Lužanina; Utvrđena nepokretna kulturna dobra: Miokovci, kuća Živote Radovanovića, Prijevor, Lazarevića čardak. Vranići, Čolića kuća; Prislonica, Bojovića kuća; Slatina, seoski čardak. Na teritoriji opštine postoji 28 evidentiranih kulturnih dobara i 4 evidentirana seoska groblja i to u naseljima: Jezdina, Parmenac, Riđage, i Vrnčani.

Kao nepokretna kulturna dobra zaštićeni su sledeći manastiri:

1. manastir Sv. Nikola u KO Ježevica
2. manastir Rođenje Sv. Jovana Preteče u KO Banjica (Stjenik)
3. manastir Blagoveštenje Gospodnje u KO Trnava
4. manastir Sv. Arhangel Gavrilo u KO Prislonica (Vujan)
5. manastir Vavedenje u KO Međuvršje

6. manastir Vaznesenje u KO Međuvršje
7. manastir Hram Sv. Oca Nikolaja u KO Rošci (Nikolje)
8. manastir Hram Uspenje Presvete Bogorodice u KO Rošci
9. manastir Hram Sv. Jovana Krstitelja u KO Rošci
10. manastir Blagoveštenje u KO Vrnčani
11. manastir Sv. Prorok Ilija u KO Vrnčani

U sklopu zaštićenog dobra Ovčarko kablarske klisure:

12. manastir Sv. Sretenje Gospodnje KO Dučalovići-opština Lučani
13. manastir Sv. Trojice KO Dučalovići-opština Lučani
14. manastir Sv. Preobraženje KO Dučalovići-opština Lučani

Osnovni ciljevi zaštite nepokretnih kulturnih dobara su:

- 1) utvrđivanje granica zaštićene okoline, zone sa prelaznim režimom zaštite prostora i/ ili šire zone zaštite kategorisanih nepokretnih kulturnih dobara, sa diferenciranim režimima korišćenja, uređenja i izgradnje prostora, kojima će se, pored zabrana, utvrditi i mogućnosti za razvoj komplementarnih aktivnosti (turizma, poljoprivrede i sl.) i izgradnju prostora u funkciji prezentaciji spomeničkog nasledja i razvoja lokalne zajednice;
- 2) sprovođenje integralne zaštite nepokretnog kulturnog dobra i prostora zaštićene okoline i zona zaštite;
- 3) povećanje dostupnosti nepokretnih kulturnih dobara, poboljšanjem kvaliteta lokalne putne mreže i njihove prezentacije javnosti;
- 4) utvrđivanje adekvatne namene i korisnika nepokretnih kulturnih dobara u javnom/državnom vlasništvu, radi efikasnije zaštite, prezentacije i ekonomskog vrednovanja dobra; i
- 5) sprovođenje kategorizacije i rekategorizacije najvrednijih nepokretnih kulturnih dobara.

Mere i uslovi zaštite i korišćenja zaštićene okoline nepokretnih kulturnih dobara

Utvrđuju se opšte mere i uslovi zaštite i korišćenja nepokretnih kulturnih dobara na području opštine:

- 1) mere tehničke zaštite i drugi radovi na nepokretnom kulturnom dobru mogu se izvoditi pod uslovima, u postupku i na način utvrđen Zakonom o kulturnim dobrima;
- 2) zabranjuje se raskopavanje, rušenje, prepravljanje, prezidivanje i vršenje svih radova koji mogu narušiti svojstva nepokretnog kulturnog dobra; i
- 3) zabranjuje se korišćenje ili upotreba nepokretnog kulturnog dobra u svrhe koje nisu u skladu sa njegovom prirodnom, namenom i značajem ili na način koji može da dovede do njegovog oštećenja.

Utvrđuju se opšte mere i uslovi zaštite i korišćenja zaštićene okoline nepokretnih kulturnih dobara:

- 1) zabranjuje se izgradnja industrijskih, rudarskih i energetskih objekata, stočarskih i živinarskih farmi, infrastrukturnih i drugih objekata koji svojim gabaritom, oblikom i namenom, odnosno svojom eksploatacijom i otpadnim materijama mogu da ugroze nepokretno kulturno dobro po bilo kom osnovu i degradirati i narušiti pejzažne odlike i prirodne elemente njegove zaštićene okoline;

- 2) u zaštićenoj okolini nepokretnog kulturnog dobra zabranjuje se: deponovanje otpada i ispuštanje otpadnih voda; prevođenje vodova viskog napona većeg od 35 kV; otvaranje kamenoloma, eksploatacija materijala (kamena, šljunka i dr.) iz korita reke, drugi vidovi narušavanja obala vodotoka i otvaranje pozajmišta zemlje i drugog materijala; seča šume i ogoljavanje površina pod šumom, dok se intervencije dozvoljavaju u cilju nege, uređenja i unapređenja šumskih sastojina; unošenje novih vrsta drveća i žbunja u postojeće šumske sastojine koje su strane oro-klimatogenim uslovima područja, a posebno egzota; unošenje stranih vrsta divljači čije prisustvo može da izazove nepoželjne ekološke posledice i izmenu sastava autohtonog živog sveta; korišćenja poljoprivrednog zemljišta, promene namene i kultura koje dovode do njegove degradacije i promene autentičnog ambijenta, izuzev ukoliko je predviđena promena u skladu sa merama zaštite okoline;
- 3) zabranjuje se intervenisanje na obalama i regulacija reka, osim u interesu zaštite nepokretnog kulturnog dobra u skladu sa uslovima Zavoda za zaštitu spomenika kulture "Kraljevo", odnosno Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture (za nepokretna kulturna dobra od izuzetnog značaja) i Zavoda za zaštitu prirode Srbije;
- 4) podizanje novih i rekonstrukcija postojećih zelenih površina u zaštitnim pojasevima saobraćajne i ostale infrastrukture, pored vodotoka, turističkih i pratećih sadržaja uslovljava se upotrebot autohtonih vrsta sa tog područja.

4.4. ZAŠTITA OD ELEMENTARNIH NEPOGODA, PRIHVATLJIV SEIZMIČKI RIZIK I OBEZBEĐENJE INTERESA ZA ODBRANU ZEMLJE

4.4.1. PROTIVGRADNA ZAŠTITA

Na teritoriji grada Čačka postoji organizovan sistem protivgradne zaštite koji sprovodi Republički Hidrometeorološki zavod od 1977. godine. Protivgradne stанице су грађене током 1975. и 1976. год. Све станице су идентичне јер су рађене по јединственом пројекту. Тада је на територији Општине било изграђено 19 противградних станица. Формирањем SIZ-а за противградну заштиту и нjenim постојањем од 1979. год. до 1987. год. изграђено је још 5 противградних станица и урађене су громобранске инсталације на свим стanicама.

Сада су на територији града Čačka у функцији 24 protivgradne stанице. Изградња нових станица је урађена на предлог Zavoda, пракса је показала да nije bilo, са stanovišta tada upotrebljivih protivgradnih ракета, довољно stаница, а pogotovo на pravcima најчешћих nailazaka nepogoda. Земљиште које zauzimaju objekti jedне stанице је величине једногара а само на локацијама Miokovci, Loznica, D. Trepča i Ježevica величина placa је нешто већа и iznisi 1,5 ar. На овим локацијама су objekti идентични али нешто већи од осталих, то су некада биле станице "prvog reda" али та подела је данас напуштена.

Zone dejstva protivgradnih stаница zavise od ракета којима stаницa raspolaže, односно, којима deluje. Sada su u upotrebi ракете takozvanog srednjeg i velikog dometa (од 1977. до 1981. u upotrebi su bile ракете malog dometa).

Sve stанице су опремљене laserima којима је могуће испалjivati оба типа ракета које су сада у upotrebi. Koju ће ракету strelac испалiti određuje metodologija dejstva na oblake који су предмет opservacije (Cb-kumulonimbusi). Deluje se protivgradnim ракетама zasejavanjem određenог dela облачне mase reagensom - srebrojodidom (Ag J). Само dejstvo olujnogradonosne oblake treba posmatrati као dinamičке а за stvaranje malih kristala потребно је izvesno vreme 5-10 minuta. Na osnovу balističких karakterистика и најчешћих elevacija под којима se испaljuju ракете (velike 50° а средње 70°) може се рећи да је zona

dejstva raketom srednjeg dometa u prstenu koji pokriva oko 2800 hektara a raketama velikog dejstva u prstenu od približno 15000 hektara. Mreža stanica je takva da se zone dejstva međusobno mogu preklapati.

Teritorija grada Čačka je u zadovoljavajućem nivou, pokrivena stanicama protiv gradne odbrane. Budući planovi protivgradne zaštite odnose se prevashodno na usavršavanje recepture pirotehničke smeše u generatoru rakete, dobijanje boljeg i efikasnijeg reagensa kao i usavršavanje rakete kao sredstva za unošenje reagensa u oblak npr. raketa sa kasetnim zasejavanjem.

4.4.2. SEIZMIČKI RIZIK I ZAŠTITA OD DRUGIH ELEMENTARNIH NEPOGODA

Na osnovu ispoljenih seizmičkih aktivnosti i seismotektonskih svojstava terena nože se reći da opština-grad Čačak spada u seizmički ugrožena područja. Prostor grada Čačka se prostire na tlu koje je evidentirano trusno područje sa varijacijam od 6.5° do 8° Merkalijeve skale.

Povećanje skale ide od juga ka severu, južne katastarske opštine kao što su Brezovice, Petnica i veći deo sela Premeća su zahvaćeni prostorom koji je pod seizmičkom skalom 6.5° Merkalija, dok su katastarske opštine, Prislonica, velikim delom i manjim, zapadnim delom selo Gornja Trepča zahvaćene tlom koje je preko 8° Merkalijeve skale. Ostali, veliki deo Opštine je u arealu od 7° - 8° MCV. Urbano područje koje se nalazi u središtu opštine i taj prostor je pod 7.5° MCV. Najnovijih proučavanja seizmičke ugroženosti teritorije opštine nije bilo, pa se preporučuje kod izrade planova nižeg reda i pre izgradnje uraditi mikroseizmičku regionalizaciju terena. Prilikom izgradnje objekata treba se pridržavati propisa protivseizmičke gradnje.

4.4.3. ZAŠTITA INTERESA ZA ODBRANU ZEMLJE

Osnovni uslovi i zahtevi za prilagođavanje Prostornog plana opštine-grada Čačak potrebama odbrane zemlje (Ministarstvo odbrane, broj 221-13/05 od 13.06.2006. godine) integrисани su u planska rešenja u vezi sa očuvanjem poljoprivrednog i šumskog zemljišta, mreže naselja sa malim naseljima pretežno razbijene morfološke strukture, povećanjem kvaliteta mreže puteva i razvojem ostalih infrastrukturnih sistema, kao i predviđenim merama zaštite životne sredine, prirodnih resursa i dobara.

5. PRAVILA IZGRADNJE I UREĐENJA PROSTORA

5.1. PRAVILA IZGRADNJE I UREĐENJA U ZONAMA I POJASEVIMA ZAŠTITE

5.1.1. ZONE ZAŠTITE PRIRODNIH I NEPOKRETNIH KULTURNIH DOBARA

Uredbom Vlade Republike Srbije Ovčarsko-kablarska klisura je proglašena za predeo izuzetnih odlika prve kategorije ("Sl. glasnik RS" br.16/2000).

Klisura Zapadne Morave, između planina Ovčar i Kablar je stavljena pod zaštitu kao predeo izuzetnih odlika.

Na području Ovčarsko-kablarske klisure ustanovljen je režim zaštite II i III stepena.

Područje režima zaštite II stepena obuhvata površinu od 542,77 ha i počinje na severnom obodu zaštićene okoline Manastira Nikolje i ide ka severoistoku, ispod samog puta Ovčar Banja - Vidova do zapadnog ulaza u tunel i nastavlja dalje ivicom puta ka jugu sve do istočnog ulaza u tunel na meandru Rapilovača i pravolinijski seče meandar i tok Zapadne

Morave u pravcu početne tačke. Područje režima zaštite III stepena je površine 1.707,23 ha i obuhvata prostor između granica prirodnog dobra i područja režima zaštite II stepena.

Na zaštićenom području Ovčarsko-kablarske klisure u režimu III stepena zaštite zabranjeno je:

- izvoditi radove i aktivnosti koje bi narušile geomorfološke odlike područja (eksploatacija bigra, kamena, šljunka i drugih mineralnih sirovina, otvaranje pozajmišta zemlje, odlaganje i deponovanje zemljišta i drugog materijala, kaptiranje izvora ili delova vodotoka), obavljati druge delatnosti i izvoditi radove kojima se ugrožavaju vrednosti predela izuzetnih odlika,
- graditi objekte na zaštićenom području, osim na području Ovčar Banje i na parcelama starosedelačkih seoskoh domaćinstava i manastirskih kompleksa i na lokalitetima utvrđenim planskim aktima i odlukama opština.
- deponovati komunalni i industrijski otpad, šut, sekundarne sirovine...
- uklanjati vegetaciju u obalnom pojusu, oblagati obale betonom i drugim neprirodnim materijalima, kao i zagrađivati placeve u priobalnom pojusu
- seći ili uništavati drveće, žbunje i ostalu vegetaciju na stranama klisure, kao i na ostalim delovima područja kada se time ugrožava biološka raznovrsnost i stabilnost prirodnih ekosistema i izazivaju procesi erozije
- uznemiravati, uništavati i sakupljati vrste flore i faune zaštićenih kao prirodne retkosti
- unositi strane divlje vrste životinja, kao i strane divlje vrste biljaka, osim za potrebe sprečavanja erozije i klizišta u građevinskim područjima i gajenja agrokultura na poljoprivrednim površinama seoskih domaćinstava
- pribavljati akumulacije pre donošenja programa unapređenja ribarstva
- lov divljači, osim sanitarnog.

Na delu područja Ovčarsko-kablarske klisure koji je u režimu II stepena zaštite, osim zabrane iz režima III stepena zaštite, zabranjeno je:

- graditi bilo koje objekte, uključujući i privremene planinarske i šumarske objekte, kao i objekte za sportski ribolov...,
- trasiranje novih planinarskih staza,
- kaptiranje izvora i zahvatanje vode iz vodotoka,
- sakupljanje i korišćenje propisanih vrsta,
- lov divljači.

Na području Ovčarsko-Kablarske klisure obezbeđuje se uređenje i korišćenje prostora u skladu sa propisanim režimom zaštite na način kojim se omogućava očuvanje prirodnih vrednosti i spomenika kulture; unapređivanje šuma, voda, biljnih i životinjskih vrsta, infrastrukturno opremanje prostora za potrebe turizma i rekreacije, rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih objekata u skladu sa planinskim aktima i uslovima zaštite, naučno-istraživački rad i prezentacija prirodnih vrednosti i kulturnih dobara.

5.1.2. ZAŠTITNI POJASEVI U INFRASTRUKTURNIM KORIDORIMA

Saobraćaj

Širina zaštitnih pojaseva trasa i objekata saobraćajne infrastrukture utvrđena je u skladu sa odredbama Zakona o javnim putevima („Sl. glasnik RS“ broj 101/2005) i Zakona o železnici („Sl. glasnik RS“ broj 18/2005) i primenom sledećih kriterijuma:

- određivanja bezbednosnog rastojanja od trase i objekata infrastrukturnog sistema radi zaštite okruženja od negativnih uticaja na životnu sredinu (buka, aerozagađenje, akcidentne situacije)
 - zaštita osnovnih funkcija u korišćenju trase i objekata infrastrukturnog sistema od negativnog uticaja iz okruženja, pre svega izgradnje, odlaganja otpada i drugih aktivnosti koje mogu da ugroze bezbednost, funkcionisanje i održavanje infrastrukturnog sistema.
-

Zaštitni pojas je površina uz ivicu zemljišnog pojasa, na spoljnu stranu i služi za zaštitu javnog puta i saobraćaja na njemu.

•

Zemljišni pojas je kontinualna površina sa obe strane useka i nasipa, širine najmanje jedan metar, mereno od linije koje čine krajnje tačke poprečnog profila javnog puta van naselja na spoljnu stranu.

•

Zaštitni pojas, sa svake strane javnog puta, ima sledeće širine:

- 1) državni putevi I reda – autoputevi 40 metara
 - 2) ostali državni putevi I reda 20 metara
 - 3) državni putevi II reda 10 metara
 - 4) opštinski putevi 5 metara
-

U Prostornom planu opštine-grada Čačka granice zaštitnog pojasa autoputa E-763 su date grafički u skladu sa PPPPN autoputa Beograd-Južni Jadran deonica Beograd-Požega („Sl. glasnik RS“ br. 2/2005), Uredba o utvrđivanju („Sl. glasnik RS“ br. 37/2006). U okviru zaštitnog koridora važe režimi korišćenja prostora iz PPPPN (Širina zaštitnog koridora iznosi 700 metara).

•

Prostornim planom grada Čačka definisan je koridor planiranog autoputa E-761 (Pojate-Preljina-Užice-granica sa BiH), na osnovu usvojenog Generalnog projekta (urađenog od strane Instituta za puteve - Beograd). Širina zaštitnog koridora iznosi 500 metara (uz napomenu obrađivača da će definitivne granice zaštitnog putnog pojasa biti definisane u fazi izrade Idejnog projekta autoputa E-761). Za deonicu planiranog autoputa E-761, od priključka na planirani autoput E-763 do planirane deonice ulice Đorđa Tomaševića, širina zaštitnog pojasa iznosi 120 metara.

•

Zone priključaka planirane obilaznice oko Mrčajevaca na postojeći magistralni putni pravac (M5), su orijentaciono definisane stacionažama (početnom i krajnjom), u referentnom sistemu državnog puta prvog reda M5. U sitacionom planu, koridor planirane obilaznice je neophodno оформити južno od naselja, čime se omogućava sabraćajna veza sa planiranim autoputem E761, a izbegava teren nepovoljnih topografskih karakteristika severno od naselja. Širina koridora iznosi 200 metara.

•

U cilju saobraćajnog povezivanja državnog puta prvog reda M23 sa planiranim autoputem E761, neophodno je ostvariti saobraćajnu vezu puta M23 sa obilaznim putem oko Mrčajevaca, što podrazumeva korekciju, odnosno usvajanje nove trase puta M23, od stacionaže Km111+000,00(M23) do stacionaže Km628+500,00(M5). Planirana (korigovana) trasa se nalazi jugoistočno od postojećeg magistralnog putnog pravca (M23), u okviru koridora širine 200 metara i saobraćajno povezuje planirane obilazne puteve oko Mrčajevaca i Bresnice.

Zone priključaka planirane obilaznice oko Bresnice, na postojeći magistralni putni pravac (M23), su orijentaciono definisane stacionažama (početnom i krajnjom), u referentnom sistemu državnog puta prvog reda M23. U sitacionom planu, koridor planirane obilaznice oko Bresnice je neophodno oformiti severozapadno od naselja, zbog malog koeficijenta izgrađenosti tog područja. Širina koridora iznosi 200 metara.

•

Za planirane infrastrukturne koridore obavezna je izrada planske dokumentacije.

•

U zoni planiranih infrastrukturnih koridora zabranjena je izgradnja objekata u cilju očuvanja prostora rezervisanog za iste do izrade planskih dokumenata. Planskom dokumentacijom infrastrukturnih koridora biće precizno definisana trasa i zaštitni pojas, kao i pravila uređenja i građenja u ovim zonama.

•

Širina zaštitnog pojasa za železničku prugu iznosi 25 metara, od ose krajnjeg železničkog koloseka, obostrano.

Urbanističkim planom naselja može se utvrditi manja širina zaštitnog pojasa.

•

U zaštitnom pojusu pored javnog puta van naselja, zabranjena je izgradnja građevinskih ili drugih objekata, kao i postavljanje postrojenja, uređaja i instalacija, osim izgradnje saobraćajnih površina pratećih sadržaja javnog puta, kao i postrojenja, uređaja i instalacija, koji služe potrebama javnog puta i saobraćaja na javnom putu.

•

U pojusu iz prethodnog stava zabranjeno je otvaranje rudnika, kamenoloma i deponija otpada i smeća.

•

U zaštitnom pojusu može da se gradi, odnosno postavlja, vodovod, kanalizacija, toplovod, železnička pruga i drugi sličan objekat, kao i telekomunikacioni i elektro vodovi, instalacije, postrojenja i sl., po prethodno pribavljenoj saglasnosti upravljača javnog puta koja sadrži saobraćajno-tehničke uslove.

Upravljač javnog puta je dužan da obezbedi kontrolu izvođenja radova.

Hidrotehničke instalacije i objekti

Pojas zaštite oko glavnih cevovoda iznosi najmanje po 2,5 m od spoljne ivice cevi, a pojas zaštite oko Rzavskog cevovoda iznosi najmanje po 5,0 m od spoljne ivice cevi.

U pojasu zaštite nije dozvoljena izgradnja objekata, ni vršenje radnji koje mogu zagaditi vodu ili ugroziti stabilnost cevovoda.

Zabranjena je izgradnja objekata i sađenje zasada nad razvodnom mrežom vodovoda ili kanalizacije.

Minimalno rastojanje bliže ivice cevi do temelja objekata je 1,5 m.

Crpne stanice (kako za vodu, tako i za kanalizaciju) postavljaju se u neposrednoj blizini saobraćajnica, na građevinskoj parceli predviđenoj samo za te svrhe. Gabariti objekta se određuju u zavisnosti od protoka, sadržaja, kapaciteta, tipa i broja pumpi. Veličina građevinske parcele za crpne stanice određuje se u zavisnosti od zona zaštite i obezbeđuje se ogradijanjem.

Zona neposredne zaštite oko rezervoara, crpnih stanica, instalacija za popravak kvaliteta vode, komora za prekid pritiska i duboko bušenih bunara - obuhvata najmanje 10,0 m od objekta. Ova zona se obezbeđuje ogradijanjem i može se koristiti samo kao senokos.

Zaštita izvorišta u Beljini definisana je Odlukom o određivanju mera sanitарне zaštite izvorišta i objekata za snabdevanje vodom za piće grada Čačka („Sl. list opštine Čačak“ br. 1 od 31.01.1980. god) sa grafičkim prilogom.

U inundacionom području je zabranjena svaka gradnja, osim sportskih terena bez ograda i tribina (parterni objekti).

Građevinska linija objekata visokogradnje od ivice regulisanog korita za veliku vodu je na udaljenosti min. 3,0 m. Dozvoljava se izgradnja saobraćajnica, pristupnih puteva, pešačkih i biciklističkih staza i na manjoj udaljenosti (u nekim slučajevima i po kruni odbrambenog nasipa), uz saglasnost JVP "Srbijavode".

Elektroenergetske instalacije i objekti

Kablovi i vazdušni elektroenergetski vodovi trasiraju se tako:

- a) da ne ugrožavaju postojeće ili planirane objekte, kao i planirane namene korišćenja zemljišta
- b) da se podzemni prostor i građevinska površina racionalno koriste.

• Zaštitni pojas dalekovoda predstavlja horizontalnu projekciju samog dalekovoda uvećanu obostrano od projekcije poslednjeg provodnika za

- 5 metara za dalekovod nazivnog napona $> 20 \text{ kV}$
- 3 metra za dalekovod nazivnog napona $< 20 \text{ kV}$

• Korišćenje zemljišta u zaštitnom pojasu dalekovoda mora biti usklađeno sa odredbama Pravilnika o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova nazivnog napona od 1 kV do 400 kV („Sl. list SFRJ“ broj 65/88 i „Sl. list SRJ“ broj 18/92).

• Transformatorske stanice 10/0,4 kV u naseljima mogu se graditi:

- u seoskim zonama u okviru objekata, na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.
- u vikend zonama kuća za odmor na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.
- u zonama privredne delatnosti u objektu u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika, na slobodnom prostoru u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika ili na javnoj površini.
- u zonama koje predstavljaju prostorno-kultурно-istorijsku celinu uz odobrenje nadležnog Zavoda za zaštitu spomenika kulture.

• U okviru naselja TS 10/0,4 kV može da se gradi kao prizemni objekat ili stubna trafostanica.

• Prizemni objekat za smeštaj TS 10/0,4 kV može biti montažni ili zidani.

• TS 10/0,4 kV može da se gradi kao prizemni objekat ili stubna trafostanica.

Telekomunikacione instalacije i objekti

Objekti za smeštaj telekomunikacione opreme u naseljima mogu se graditi:

- u seoskim zonama u okviru objekata, na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.
- u vikend zonama kuća za odmor na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.
- u zonama privredne delatnosti u objektu u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika, na slobodnom prostoru u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika ili na javnoj površini.
- u zonama koje predstavljaju prostorno-kultурно-istorijsku celinu uz odobrenje nadležnog Zavoda za zaštitu spomenika kulture.

• U okviru zone objekat može da se gradi kao prizemni objekat ili objekat na stubu.

• Objekti u okviru naselja mogu da se grade kao prizemni objekti ili objekti na stubu.

•
Prizemni objekat može biti montažni ili zidani.

Mobilne instalacije i objekti

Objekti za smeštaj mobilnih centrala, kontrolora baznih radio-stanica, baznih radio-stanica, radio-relejnih stanica, antena, antenskih stubova i antenskih nosača mogu se graditi:

- u seoskim zonama u okviru objekata, na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.
- u vikend zonama kuća za odmor na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.
- u zonama privredne delatnosti u objektu u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika, na slobodnom prostoru u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika ili na javnoj površini.
- u zonama koje predstavljaju prostorno-kulturno-istorijsku celinu uz odobrenje nadležnog Zavoda za zaštitu spomenika kulture.

•
U okviru zone objekat može da se gradi kao prizemni objekat ili objekat na stubu.

•
Prizemni objekat može biti montažni ili zidani.

Termotehničke instalacije i objekti

Magistralni gasovod

U pojasu širine 30 m na jednu i drugu stranu od ose gasovoda, zabranjeno je graditi objekte namenjene za stanovanje ili boravak ljudi, bez obzira na to u koji je razred cevovoda svrstan.

•
Izuzetno od navedenog, zgrade namenjene za stanovanje ili boravak ljudi mogu se graditi u pojasu užem od 30 m ako je gradnja bila predviđena predhodnom planskom dokumentacijom pre projektovanja gasovoda i ako se primene posebne mere zaštite, s tim da najmanje rastojanje naseljene zgrade od gasovoda mora biti:

- o Za prečnik gasovoda do 125 mm – 10 m;
- o Za prečnik gasovoda od 125mm do 300 mm – 15 m;
- o Za prečnik gasovoda od 300 mm do 500 mm – 20 m;
- o Za prečnik gasovoda veći od 500 mm – 30 m.

Gradski i distributivni gasovod

Minimalna dozvoljena rastojanja gasovoda (od bliže ivice cevi gasovoda do bliže ivice temelja) u zavisnosti od pritiska:

Tabela br.27

Pritisak gasa u gasovodu (bar)

Minimalno dozvoljeno rastojanje (m)

do 1.05	1.0
1.05 - 7	2.0
7 - 13	3.0

Data rastojanja mogu biti i manja uz preduzimanje povećanih zaštitnih mera (veća debljina zida gasovoda, kvalitetniji materijal, postavljanje gasovoda u zaštitnu cev, itd.).

5.2. PRAVILA IZGRADNJE SAOBRAĆAJNE INFRASTRUKTURE

Pravila izgradnje saobraćajnica

Pravilo 1

Opšta pravila izgradnje saobraćajnica, odredbe ovog Plana, tehnički propisi i standardi, predstavljaju skup međusobno zavisnih elemenata za obrazovanje i utvrđivanje regulacione i građevinske linije, međusobnog položaja i drugih pravila za formiranje Akta o urbanističkim uslovima i davanje Odobrenja za izgradnju.

Pravilo 2

Pravila izgradnje se odnose na saobraćajnice ranga:

1. - gradsko magistrala;
- gradsko saobraćajnica;
- sabirna ulica;
- pristupna (stambena) ulica;
- kolsko-pešački prolazi;
- ulice sa umirenim saobraćajem;
- površine namenjene stacionarnom saobraćaju;
- biciklističke staze;
- biciklističke trake;
- pešačke staze;
- privatni prolazi.
2. - državni putevi I reda (auto-putevi);
- ostali državni putevi I reda
- državni putevi II reda
- opštinske puteve;
3. - nekategorisane puteve.

Pravila urbanističke regulacije

Pravilo 3

Pravilima urbanističke regulacije definiše se širina pojasa regulacije u zavisnosti od funkcije i ranga saobraćajnice, odnosno infrastrukture u profilu saobraćajnice, kao horizontalna, nadzemna i podzemna regulacija. Pojas regulacije u situacionom planu, definiše se regulacionim linijama u odnosu na osovinu. Najmanja dozvoljena širina pojasa regulacije iznosi:

1. državni put I reda (auto-put) 32,00 metara;
2. ostali državni putevi I reda 12,00 metara;
3. državni put II reda 11,00 metara;
4. gradsko magistrala 30,00 metara;
5. gradsko saobraćajnica 24,50 metara;
6. sabirna ulica 10,00 metara;

7. pristupna (stambena) ulica 8,00 metara;
8. kolsko-pešački prolazi 5,00 metara;
9. ulica sa umirenim saobraćajem 8,00 metara;
10. površine namenjene za stacionarni saobraćaj 2,50 metara;
(za slučaj podužnog parkiranja u profilu ulice ovo rastojanje se dodaje kao proširenje na definisanu širinu pojasa regulacije ulice);
11. biciklističke staze 1,50 metara;
12. biciklističke trake 1,00 metara;
(ovo rastojanje se dodaje kao proširenje na definisanu širinu pojasa regulacije ulice);
13. pešačke staze 1,50 metara;
14. privatni prolazi 2,50 metara;
15. opštinski putevi 10,00 metara;
16. nekategorisani putevi 5,00 metara.

Podzemna regulacija definiše minimalno rastojanje gornje ivice podzemnog objekta od gornje ivice kolovozne konstrukcije. Za sve podzemne objekte i sve objekte definisane pravilom 3. ovog Plana, minimalno rastojanje iznosi 0,80 metara, računajući od kote nivelete do najviše kote podzemnog objekta. Izuzetno, ovo rastojanje može da bude i manje ukoliko se posebnim merama zaštite spreče uzajamni negativni uticaji saobraćajnice i podzemnog objekta, ali ne manje od 0,50 metara.

Nadzemna regulacija definiše minimalno rastojanje donje ivice nadzemnog objekta do najviše kote kolovoza. Za sve nadzemne objekte i sve objekte definisane pravilom 3. ovog Plana, minimalno rastojanje iznosi 4,50 metara, osim za auto-puteve kod kojih slobodan prostor iznad kolovoza iznosi najmanje 4,75 metara od najviše tačke kolovoza. Ovo rastojanje može biti minimalno 3,00 metra iznad pešačkih staza, biciklističkih staza, biciklističkih traka i trotoara.

Pravilo 4

Pojas regulacije opisan u pravilu 3. stav 1. ovog Plana, obavezno se utvrđuje za saobraćajnice ranga :

- državni put I reda;
- ostali državni putevi I reda;
- državni put II reda;
- opštinski put;
- gradska magistrala;
- gradska saobraćajnica;
- sabirna ulica.

Pravilo 5

Zaštitni pojas, sa svake strane javnog puta, ima sledeće širine:

- državni putevi I reda (auto-putevi) 40 metara;
- ostali državni putevi I reda 20 metara;
- državni putevi II reda 10 metara;
- opštinski putevi 5 metara.

Pravilo 6

U okviru pojasa regulacije u naseljenim mestima osim objekata koji su sastavni deo saobraćajnice (saobraćajna signalizacija, infrastrukturni objekti, autobuska stajališta i sl...), mogu se nalaziti i sledeći sadržaji kao što su: reklamni panoi, zelene površine, drvoredi, objekti za zaštitu od buke, klupe za sedenje, niše za kontejnere i kontejneri i sl... Položaj ovih sadržaja definiše se u skladu sa propisima o zaštiti saobraćajnog profila saobraćajnica.

Pravilo 7

Izuzetno u slučaju rekonstrukcije kolovoza postojeće saobraćajnice, ili ukoliko zbog postojećih prostornih ograničenja privremenog karaktera nije moguće ispoštovati propisanu minimalnu širinu regulacionog pojasa, dozvoljeno je da ona bude privremeno manja, uz uslov da je moguće etapno građenje i da se na taj način ne ugrožava bezbednost saobraćaja, uz uspostavljanje propisane širine regulacionog pojasa, nakon uklanjanja prostornih ograničenja.

Pravila građenja kolovozne konstrukcije:

Pravilo 8

Kolovozne konstrukcije za saobraćajnice ranga: državni put I reda, državni put II reda, gradska magistrala, gradska saobraćajnica, sabirna ulica i opštinski put, dimenzionisati prema metodi JUS.U.C4.012.

Pretpostavljeno saobraćajno opterećenje po navedenim rangovima je minimalno:

za državni put I reda	vrlo teško
za državni put II reda.....	teško
za gradsku magistralu	vrlo teško
za gradsku saobraćajnicu	teško
za sabirnu ulicu	srednje
za opštinski put	lako

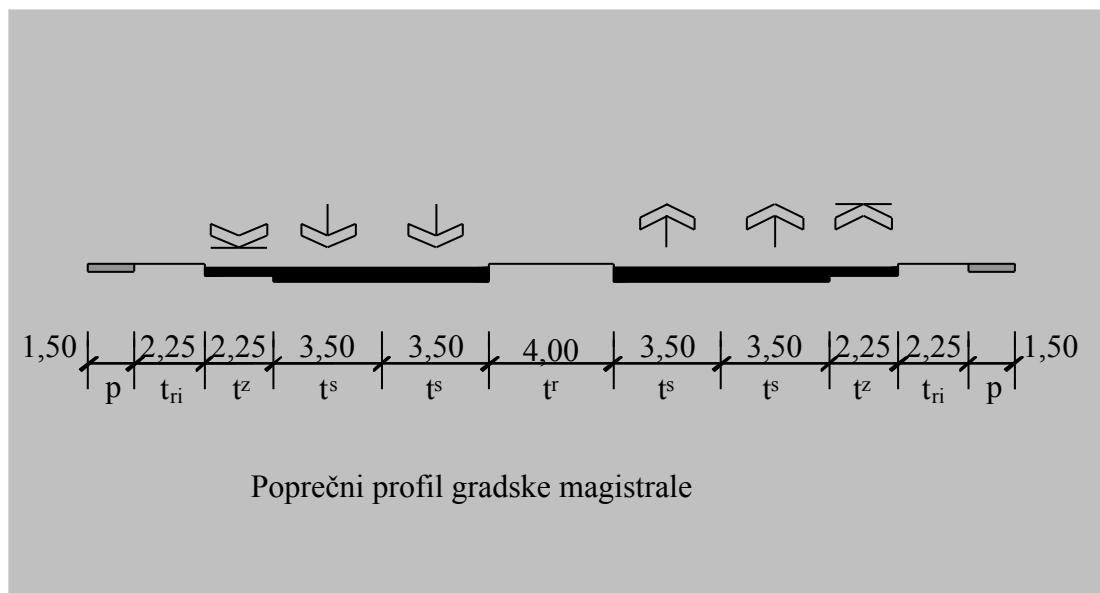
Elementi poprečnih profila saobraćajnica:

Pravilo 9

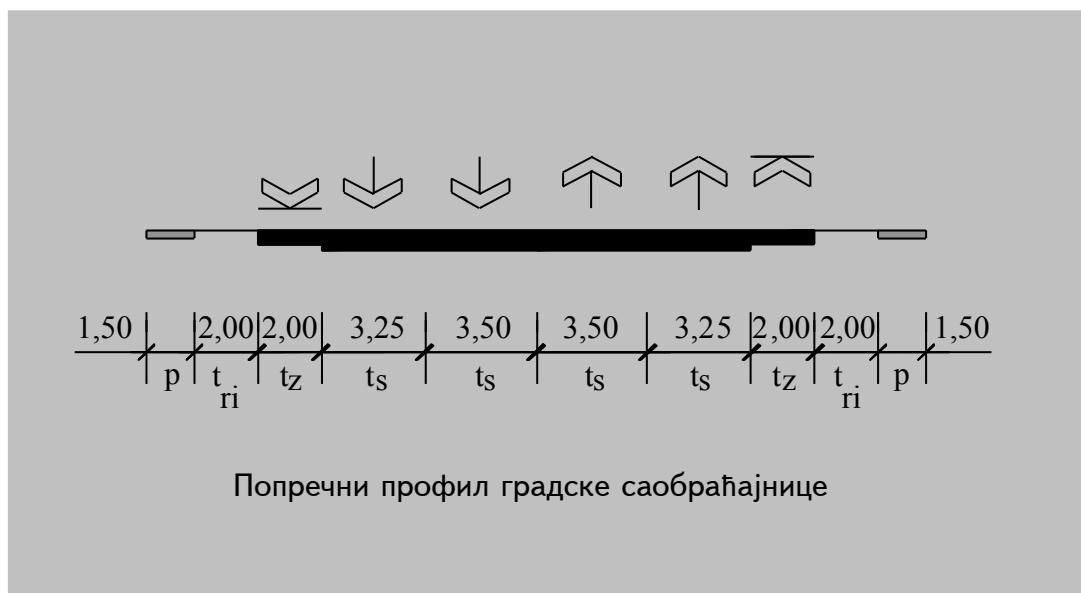
Elementi poprečnog profila definišu se u odnosu na rang saobraćajnice i pojaz regulacije.

Pravilo 10

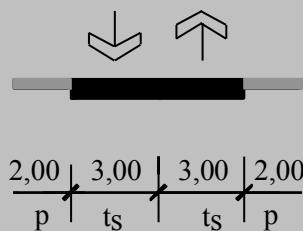
- za saobraćajnicu ranga: gradska magistrala (prilog 5);

- za saobraćajnicu ranga: gradska saobraćajnica (prilog 6);

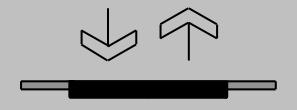
- za saobraćajnice ranga: sabirna ulica (prilog 7);

Poprečni profil sabirne ulice

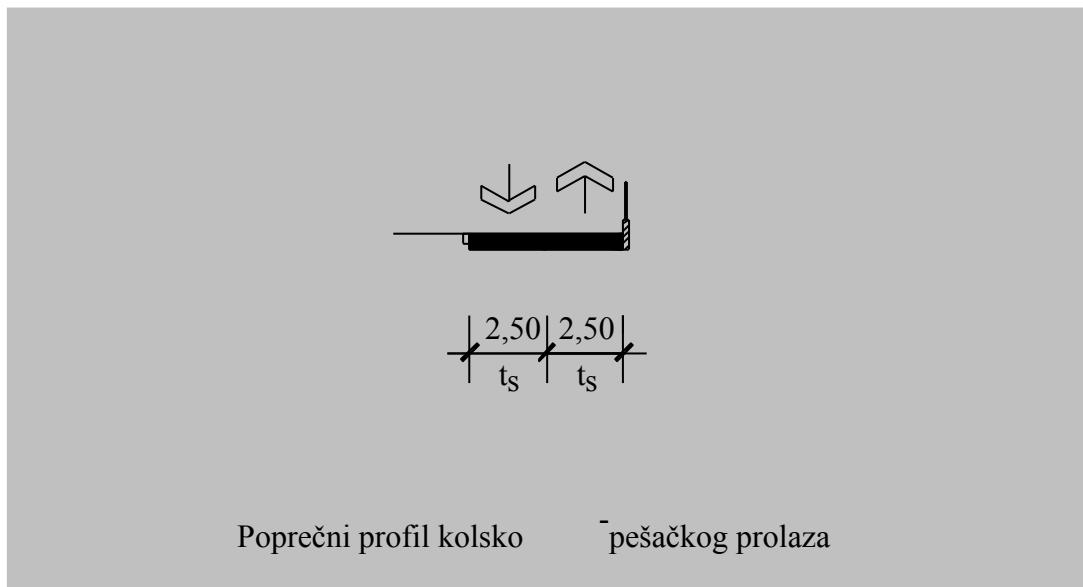
Normalni poprečni profil za saobraćajnice ranga SU

- za saobraćajnice ranga: pristupna (stambena) ulica (prilog 8);

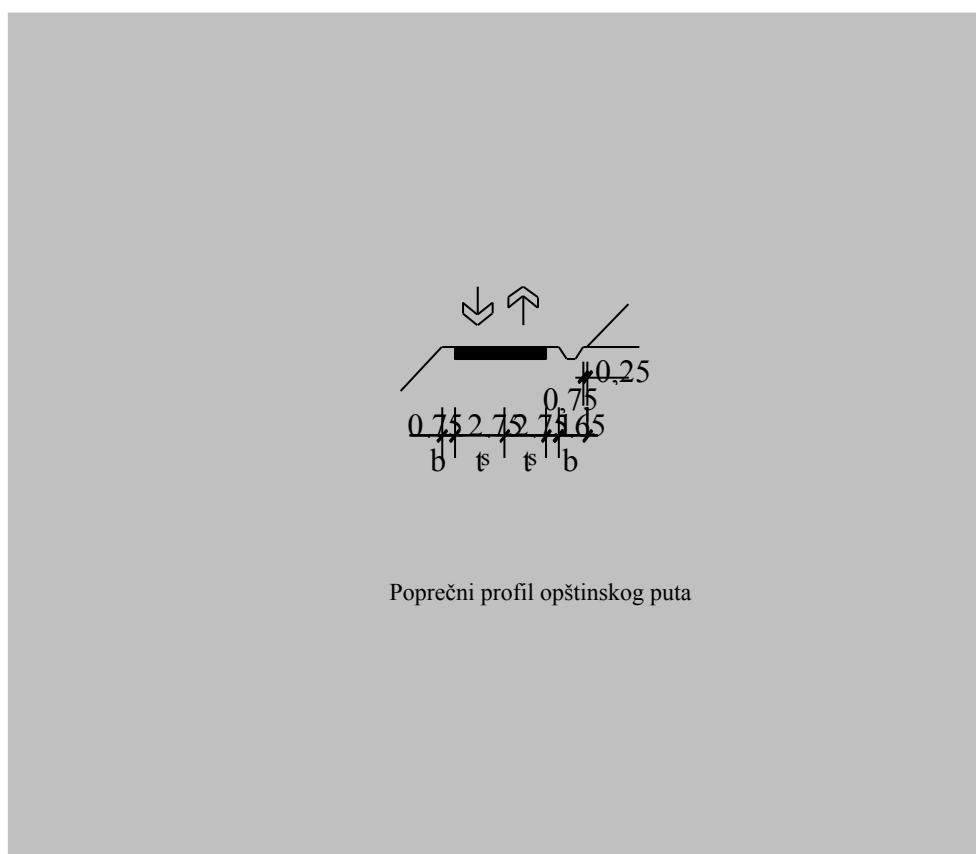

Poprečni profil pristupne (stambene) ulice

- za saobraćajnice ranga: kolsko-pešački prolaz (prilog 9);

- za saobraćajnice ranga: opštinski put (prilog 10);

Odvodnjavanje saobraćajnica:

Pravilo 11

Odvodnjavanje saobraćajnica ranga:

- za državne puteve I reda predvideti separatni sistem odvodnjavanja;
- za ostale državne puteve I reda, državne puteve II reda i opštinske puteve predvideti objekte za odvodnjavanje puta i zaštitu puta od površinskih i podzemnih voda.

Pravilo 12

Odvodnjavanje saobraćajnica ranga: gradska magistrala, gradska saobraćajnica i sabirna ulica vrši se sistemom atmosferske kanalizacije. Minimalan broj slivnika je jedan slivnik na 250 m² slivne površine.

Pravilo 13

Odvodnjavanje saobraćajnica ranga: stambena ulica, kolsko-pešački prolaz, ulice sa umirenim saobraćajem, površine namanjene za stacionarni saobraćaj, biciklističke staze i privatni prolazi mogu se odvodnjavati preko sistema atmosferske kanalizacije sa minimalnim brojem slivnika: jedan slivnik na 400 m² slivne površine.

Ove saobraćajnice mogu se odvodnjavati i gravitaciono ka zelenim površinama, tako da je površina zelene površine minimalno jedna petina površine pod kolovozom.

Ove saobraćajnice mogu se odvodnjavati i gravitaciono ka sistemu atmosferske kanalizacije u susednoj ulici uz uslov da se slivnik mora postaviti na minimalnom rastojanju od 10,0 metara pre izlaska vode na ulicu sa atmosferskom kanalizacijom.

5.3. OPŠTA PRAVILA IZGRADNJE HIDROTEHNIČKIH INSTALACIJA I OBJEKATA

1. Opšta pravila za izgradnju hidrotehničkih instalacija i objekata sadrže tekstualni deo.
2. Opšta pravila za izgradnju hidrotehničkih instalacija i objekata primenjuju se na celoj teritoriji grada Čačka.

INSTALACIJE VODOVODA I KANALIZACIJE

Pravilo 14

Vodovod i kanalizacija se moraju trasirati tako da:

- ne ugrožavaju postojeće ili planirane objekte, kao i planirane namene korišćenja zemljišta,
- da se podzemni prostor i građevinska površina racionalno koriste,
- da se poštuju propisi koji se odnose na druge infrastrukture,
- da se vodi računa o geološkim osobinama tla, podzemnim vodama...

Pravilo 15

Vodovod trasirati jednom stranom kolovoza, suprotnoj od fekalne kanalizacije, na odstojanju 1,0 m od ivičnjaka.

Pravilo 16

Atmosfersku kanalizaciju trasirati osovinom kolovoza (ili izuzetno zbog postojećih instalacija ili poprečnih padova kolovoza – jednom stranom kolovoza na odstojanju 1,0 m od ivičnjaka, u kom slučaju je fekalna kanalizacija trasirana osovinom).

Pravilo 17

Horizontalno rastojanje između vodovodnih i kanalizacionih cevi i zgrada,drvoreda i drugih zatečenih objekata ne sme biti manja od 2,5 m.

Pravilo 18

Rastojanje vodovodnih cevi od ostalih instalacija (gasovod, toplovod, elektro i telefonski kablovi) pri ukrštanju ne sme biti manje od 0,5 m.

Pravilo 19

Težiti da vodovodne cevi budu iznad kanalizacionih, a ispod električnih kablova pri ukrštanju.

Pravilo 20

Polaganje vodovoda ili kanalizacije u trotoaru se može dozvoliti samo izuzetno, uz dokumentovano obrazloženje i sa posebnim merama zaštite.

Pravilo 21

Ukoliko nije moguća trasa u okviru regulative saobraćajnice, vodovod ili kanalizaciju voditi granicom katastarskih parcela uz pismenu saglasnost oba korisnika međnih parcela.

Pravilo 22

Za projektovanje i izgradnju hidrotehničkih instalacija van granica Generalnog plana, važe iste odredbe kao i u gradskoj zoni, osim da se položajno cevi smeštaju u bankini (putno zemljište) asfaltiranih i neASFALTIRANIH puteva, vodeći računa o međusobnom odstojanju i ukrštanju sa ostalim instalacijama, uz saglasnost JP "Gradac". Ukoliko ovaj uslov nije moguće ostvariti, cevi postavljati granicom katastarskih parcela uz pismeno odobrenje oba vlasnika međnih parcela.

Pravilo 23

Minimalna dubina ukopavanja cevi vodovoda i kanalizacije je 1,0 m od vrha cevi do kote terena, a padovi prema tehničkim propisima u zavisnosti od prečnika cevi.

Pravilo 24

Minimalno rastojanje bliže ivice cevi do temelja objekata je 1,5 m.

Pravilo 25

Minimalno dozvoljeno rastojanje pri paralelnom vođenju sa drugim instalacijama dato je u tabeli 28.

Minimalno dozvoljeno rastojanje (m)

Tabela br. 28

	Paralelno vođenje
Međusobno vodovod i kanalizacija	0.4
do gasovoda	0.3
do toplovoda	0.5
do električnih kablova	0.5
do telefonskih kablova	0.5

Pravilo 26

Izbor materijala za izgradnju vodovodne i kanalizacione mreže, kao i opreme izvršiti uz uslove i saglasnost JKP "Vodovod".

Pravilo 27

Pojas zaštite oko glavnih cevovoda iznosi najmanje po 2,5 m od spoljne ivice cevi, a pojas zaštite oko Rzavskog cevovoda iznosi najmanje po 5,0 m od spoljne ivice cevi. U pojasu zaštite nije dozvoljena izgradnja objekata, ni vršenje radnji koje mogu zagaditi vodu ili ugroziti stabilnost cevovoda.

Pravilo 28

Zabranjena je izgradnja objekata i sađenje zasada nad razvodnom mrežom vodovoda ili kanalizacije. Vlasnik nepokretnosti koja se nalazi ispod, iznad ili pored komunalnih objekata (vodovod, toplovod...), ne može obavljati radove koji bi ometali pružanje komunalnih usluga.

Pravilo 29

Postavljanje podzemnih instalacija (vodovod, kanalizacija, elektro i PTT mreža...) ispod zelenih površina u urbanizovanim zonama, vršiti na rastojanju od min 2,0 m od postojećeg zasada, a uz odobrenje opštinskog organa za raskopavanje i vraćanje površina u prvobitno stanje.

Pravilo 30

Kod projektovanja većih infrastrukturnih objekata (postrojenja za zahvat čiste vode, postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, rezervoari, kolektori, distributivni cevovodi...)

neophodno je izvršiti konsultacije sa ministarstvom nadležnim za poslove građevinarstva ili stručnom službom JKP "Vodovod", u zavisnosti od nadležnosti za izdavanje odobrenja za izgradnju.

Pravilo 31

Osim tehničkih uslova nadležnih javnih preduzeća, pri izdavanju Akta o urbanističkim uslovima, uzeti u obzir i Generalni projekat odvođenja upotrebljenih voda Čačka ("Energoprojekt", Beograd, nov. 1999. god.), kao i Generalno rešenje vodovodnog sistema Čačka ("Vodoprojekt", Beograd, mart 1998. god.).

Pravilo 32

Kod projektovanja i izgradnje, obavezno je poštovanje i primena svih važećih tehničkih propisa i normativa iz ove oblasti.

Pravilo 33

Crne stanice (kako za vodu, tako i za kanalizaciju) postavljaju se u neposrednoj blizini saobraćajnica, na građevinskoj parceli predviđenoj samo za te svrhe. Gabariti objekta se određuju u zavisnosti od protoka sadržaja, kapaciteta, tipa i broja pumpi. Veličina građevinske parcele za crne stanice određuje se u zavisnosti od zona zaštite i obezbeđuje se ogradijanjem.

Pravilo 34

Zona neposredne zaštite oko rezervoara, crnih stanica, instalacija za popravak kvaliteta vode, komora za prekid pritiska i duboko bušenih bunara - obuhvata najmanje 10,0 m od objekta. Ova zona se obezbeđuje ogradijanjem i može se koristiti samo kao senokos.

INSTALACIJE I OBJEKTI VODOVODA

Osim zajedničkih pravila za cevi vodovoda i kanalizacije, za vodovodne instalacije i objekte važi i:

Pravilo 35

Brana Svračkovo će se graditi na osnovu posebnih uslova izdatih od nadležnih ministarstava, kao objekat iz člana 89 Zakona o planiranju i izgradnji.

Pravilo 36

Vodovodnu mrežu graditi u prstenastom sistemu.

Pravilo 37

Minimalni prečnik vodovodne cevi na predmetnom području određuje JKP "Vodovod", ali treba težiti da u svim gradskim ulicama bude min. f100 mm (zbog protivpožarne zaštite objekata), kao i u seoskim naseljima za koja je predviđena protivpožarna rezerva u rezervoarima.

Pravilo 38

Za kućne vodovodne priključke prečnika većeg od 50 mm, obavezni su odvojci sa zatvaračem.

Pravilo 39

Sva domaćinstva priključena na rzavski vodovod od strane JKP „Vodovod“, moraju evidentirati potrošnju sanitарне vode. Vodomer mora biti smešten u posebno izgrađen šah i ispunjavati propisane standarde, tehničke normative i norme kvaliteta, koje određuje JKP "Vodovod". Položajno, vodomerni šah postavljati maks. 2,0 m od regulacione linije.

Pravilo 40

Prolaz vodovodnih cevi kroz revizione šahte i druge objekte kanalizacije nije dozvoljen.

Pravilo 41

Težiti da na prelazu preko vodotoka i kanala vodovodne cevi budu iznad korita. U izuzetnim slučajevima (prelaz ispod reke, kanala, saobraćajnica i sl.) cevi se moraju voditi u zaštitnoj čeličnoj cevi.

Pravilo 42

Zaštita izvorišta u Beljini se mora primenjivati na osnovu „Odluke o odredivanju mera sanitарне zaštite izvorišta i objekata za snabdevanje vodom za piće grada Čačka“ („Sl. list opštine Čačak“ br. 1 od 31.01.1980. god) sa grafičkim prilogom.

Pravilo 43

Protivpožarna zaštita u naseljima se omogućava izgradnjom protivpožarnih hidranata na vodovodnoj mreži. Cevi moraju biti minimalnog prečnika 100 mm, u prstenastom sistemu. Izuzetno se dozvoljavaju slepi krakovi cevovoda do 180 m. Hidranti prečnika 80 mm ili 100 mm se postavljaju na maksimalnoj udaljenosti od 80 m, tako da se požar na svakom objektu može gasiti najmanje sa dva hidrantima. Udaljenost hidranata od objekta je minimalno 5 m, a najviše 80 m.

Pravilo 44

Ukoliko se hidrantska mreža napaja vodom iz vodovodne mreže čiji je pritisak nedovoljan (min 2,5 bar), predviđaju se uređaji za povišenje pritiska. Uređaj se postavlja u objekat koji se štiti od požara ili u posebno izgrađen objekat, u skladu sa propisima iz ove oblasti.

Pravilo 45

Zabranjeno je izvođenje fizičke veze gradske vodovodne mreže sa mrežama drugog izvorišta: hidrofori, bunari, pumpe...

Pravilo 46

Javne česme na teritoriji opštine moraju biti uređene, a kvalitet vode se mora redovno kontrolisati od strane Zavoda za zaštitu zdravlja.

INSTALACIJE I OBJEKTI KANALIZACIJE

Osim zajedničkih pravila za cevi vodovoda i kanalizacije, za kanalizacione instalacije i objekte važi i:

Pravilo 47

Postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda će se graditi na osnovu posebnih uslova izdatih od nadležnih ministarstava, kao objekat iz člana 89. Zakona o planiranju i izgradnji.

Pravilo 48

Minimalni prečnik ulične fekalne kanalizacije je $\square 200$ mm, a kućnog priključka $\square 150$ mm. Padovi cevovoda su prema važećim propisima iz ove oblasti, u skladu sa tehničkim uslovima JKP "Vodovod".

Pravilo 49

Ne dozvoljava se mešanje otpadnih i atmosferskih voda. Za odvođenje atmosferskih voda predviđa se izgradnja atmosferske kanalizacije (u gradskom naselju je separacioni sistem kanalizacije) ili se prikupljene atmosferske vode sa lokacije mogu upustiti u otvorene kanale pored saobraćajnica ili u zatravljene površine u okviru lokacije.

Pravilo 50

Minimalni prečnik atmosferske ulične kanalizacije je $\square 300$ mm, a dubine i padovi prema propisima iz ove oblasti, u skladu sa tehničkim uslovima JP "Gradač", a minimalni kućni priključci su takođe $\square 300$ mm.

Pravilo 51

Zabranjena je izgradnja ponirućih bunara.

Pravilo 52

Za odvođenje atmosferskih voda sa površina ulica i trgova, postavljaju se slivnici sa taložnicima. Minimalno rastojanje je 50-100 m (za male padove saobraćajnica), odnosno oko 30 m (za saobraćajnice sa velikim nagibima).

Pravilo 53

Ukoliko su površine asfalta zauljene (u okviru benzinskih stanica, industrijskih lokacija i sl.), obavezno je predvideti izgradnju separatora ulja i masti pre ispuštanja atmosferskih voda ili voda od pranja platoa u atmosfersku kanalizaciju. Dimenzionisanje separatora je u zavisnosti od zauljene površine lokacije, i vrši se u skladu sa propisima iz ove oblasti.

Pravilo 54

Ispuštanje atmosferske kanalizacije u recipijent vrši se obavezno ugradnjom ustave (žabljeg poklopca) na ispustu, da bi se sprečilo plavljenje uzvodnih naselja.

Pravilo 55

Na kanalizacionoj mreži kod svakog račvanja, promene pravca u horizontalnom i vertikalnom smislu, promene prečnika cevi, kao i na pravim deonicama na odstojanju približno 50 m, postavljaju se revizioni silazi.

Pravilo 56

Ukoliko u blizini objekata ne postoji izgrađena gradska fekalna kanalizacija, otpadne vode iz objekata se priključuju u vodonepropusne jame od vodonepropusnog betona, da bi se sprečilo isticanje otpadnog sadržaja u podzemne vode. Učestalost pražnjenja jame od strane JKP "Komunalac" (ili drugog nadležnog preduzeća) vrši se po potrebi, ali najmanje jednom u mesec dana, na osnovu ugovora o održavanju i pražnjenju. Dimenzionisanje i izgradnja se moraju izvesti u skladu sa propisima za tu vrstu radova.

Pravilo 57

U delovima opštine gde postoji izgrađena fekalna kanalizacija, objekti se moraju priključiti na nju u skladu sa tehničkim uslovima JKP "Vodovod".

Pravilo 58

U tim delovima opštine se zabranjuje upotreba poljskih nužnika i septičkih jama.

Pravilo 59

Položaj sanitarnih uređaja (slivnici, nužnici...) ne može biti ispod kote nivelete ulica, radi zaštite objekata od uspora fekalne kanalizacije iz ulične mreže. Izuzetno, može se odobriti priključenje ovakvih objekata na gradsku mrežu fekalne kanalizacije uz uslove zaštite propisane tehničkim uslovima JKP "Vodovod". Ove uređaje ugrađuje korisnik i sastavni su deo kućnih instalacija, a eventualne štete na objektu snosi korisnik.

Pravilo 60

Svi industrijski objekti moraju imati predtretman prečišćavanja tehnološke vode pre ispuštanja u gradsku kanalizaciju, čime će se ispoštovati nivo kvaliteta kanalizacije pre upuštanja u recipijent.

VODOPRIVREDNI OBJEKTI

Pravilo 61

Grad Čačak štititi od poplava za rang voda Q1%, a druge objekte i površine u skladu sa vodoprivrednom osnovom.

Pravilo 62

Projekte regulacije reka raditi u funkciji zaštite obala.

Pravilo 63

U inundacionom području je zabranjena svaka gradnja, osim sportskih terena bez ograda i tribina (parterni objekti).

Pravilo 64

Građevinska linija objekata visokogradnje od ivice regulisanog korita za veliku vodu je na udaljenosti min 3,0 m. Dozvoljava se izgradnja saobraćajnica, pristupnih puteva, pešačkih i biciklističkih staza i na manjoj udaljenosti (u nekim slučajevima i po kruni odbrambenog nasipa), ali uz prethodne konsultacije i saglasnosti sa JVP "Srbijavode".

5.4. PRAVILA IZGRADNJE ELEKTROENERGETSKE INFRASTRUKTURE

Pravila za izgradnju i rekonstrukciju podzemne i nadzemne elektroenergetske mreže i transformatorskih stanica 10/0,4 kV/kV

Pravilo 65

Kablovi i vazdušni elektroenergetski vodovi trasiraju se tako:

- a) da ne ugrožavaju postojeće ili planirane objekte, kao i planirane namene korišćenja zemljišta
- b) da se podzemni prostor i građevinska površina racionalno koriste,
- v) da se poštuju propisi koji se odnose na druge infrastrukture,
- g) da se vodi računa o geološkim osobinama tla, podzemnim i pitkim vodama,

Pravilo 66

Elektroenergetsku mrežu trasirati, ukoliko je to moguće u zelenom pojasu u okviru regulative saobraćajnice, ili u trotoarima.

Polaganje kablova u kolovozu može se dozvoliti samo izuzetno, uz dokumentovano obrazloženje i sa posebnim merama zaštite. Ukoliko nije moguće trasirati kablove u okviru regulative saobraćajnice, kablove voditi granicom katastarskih parcela uz saglasnost korisnika parcela.

Pravilo 67

Elektroenergetska mreža može biti podzemna ili nadzemna, visokonaponska ili niskonaponska.

Pravilo 68

Podzemna elektroenergetska mreža izvodi se niskonaponskim ili visokonaponskim kablovima namenjenim za slobodno polaganje u rov na minimalnoj dubini od 0,8 m u svemu prema tehničkim propisima za polaganje kablova u rov.

Elektroenergetski kablovi polažu se, po pravilu, u pojasu širine 1 m na rastojanju od 0,5 m od regulacione odnosno građevinske linije. Ako se regulaciona i građevinska linija međusobno ne podudaraju kablovi se mogu polagati i u pojasu između regulacione i građevinske linije.

Kod polaganja kablova u rov treba ostvariti sledeći redosled posmatran od građevinske linije prema osi ulice:

- kablovski vodovi 1 kV za opštu potrošnju,
- kablovski vodovi 10 kV (ili višeg naponskog nivoa),
- kablovski vod za javnu rasvetu izvedenu na stubovima.

Ukoliko nije moguće ostvariti redosled kablova opisan u prethodnom stavu, kablovi se polažu u zajednički rov postavljanjem kablova viših naponskih nivoa na veću dubinu od kablova nižih naponskih nivoa, u odnosu na površinu tla, uz zadovoljenje tehničkih propisa koji se odnose na minimalna rastojanja i druge uslove kod paralelnog vođenja energetskih kablova.

Pravilo 69

Rov za polaganje elektroenergetskih kablova treba da bude trapeznog preseka, sa dnom kao užom i vrhom kao širom osnovicom, propisanih dimenzija, u zavisnosti od broja kablova, mesta i uslova polaganja.

a) Minimalna širina dna rova za jedan kabl je 0,4 m, za dva kabla 0,5 m, za tri kabla 0,6 m, za četiri kabla 0,75 m, za pet kablova 0,95 m itd.

- širina vrha rova je za 0,2 m veća od širine dna;
- širina vrha rova je za 0,2 m veća od širine dna;

b) kabl se polaže blago vijugavo, zbog sleganja tla, u posteljicu od peska minimalne debljine 0,1 m ispod i iznad kabla, uz postavljanje upozoravajućih i zaštitnih elemenata i propisno slojevito nabijanje materijala do potrebne zbijenosti kod zatravljavanja rova.

v) Rov ne sme da ugrozi stabilnost saobraćajnice.

g) Pre polaganja kabl treba da pretrpi propisnu pripremu (temperaturnu, mehaničku), a polaganje se vrši uz poštovanje propisa iz ove oblasti (minimalni poluprečnici savijanja, način razvlačenja, način završetaka...).

d) U isti rov sa kablom može se položiti zaštitna Fe/Zn traka odgovarajućih dimenzija.

Pravilo 70

Ispod asfaltiranih površina, puteva, pruga, rečnih korita i na drugim mestima gde može doći do mehaničkih oštećenja kablova koriste se zaštitne PVC cevi i kablovska kanalizacija.

Pravilo 71

Zaštitne cevi za polaganje kablova dimenzionišu se prema broju i prečniku kablova, tako da unutrašnji prečnik cevi bude najmanje 1,5 puta veći od spoljašnjeg prečnika kabla. Cevi treba da poseduju dužinu veću od širine kolovoza za 0,5 do 1 m sa obe strane kolovoza ispod koga se postavljaju, a kod dužina cevi većih od 10 m računati sa strujnim korekcionim faktorima zbog otežanih uslova odvođenja toplote. Razmak od gornje površine zaštitne PVC cevi do kote kolovoza treba da bude najmanje 0,8 m.

Pravilo 72

Kablovska kanalizacija se izvodi od betonskih cevi, kablovica, sa po 4 otvora □100 mm (za kable 1 kV i 10 kV) postavljenih na betonsku posteljicu debljine 10 cm. U najčešćoj izvedbi kablovska kanalizacija se radi sa 2 x 4 otvora, a izuzetno i više (3 x 4 ili 4 x 4) ili manje (1 x 4 ili 1 x 2) u rovu propisnih dimenzija (širina 0,7 m; dubina 1,1-1,5 m zavisno od broja kablovica).

Kablovska kanalizacija treba da bude duža od kolovoza za 0,5 do 1 m sa obe strane kolovoza ispod koga se postavlja. Ako trasa kabla preseca i trotoar i ima nastavak u zelenom pojusu, kablovsku kanalizaciju završiti u zelenom pojusu.

Razmak od gornje površine kablovske kanalizacije do kote kolovoza treba da bude najmanje 0,8 m.

Pravilo 73

Pri postavljanju kablova u rov ostvaruju se sledeća minimalna rastojanja od ostalih infrastrukturnih i građevinskih elemenata:

- a) Minimalno rastojanje kablova od temelja objekata je 0,5 m, a od osedrvoreda 2 m;
- b) kabl 10 kV–kabl 10 kV, 10 cm kod paralelnog vođenja, a 30 cm kod ukrštanja;
- v) kabl 10 kV – kabl 1 kV, 7cm kod paralelnog vođenja, a 30 cm kod ukrštanja;
- g) el. en. kabl – TT kabl, 0,5 m kod paralelnog vođenja, a kod ukrštanja 0,3 m za kablove napona 250 V prema zemlji, odnosno 0,5 m za napone prema zemlji veće od 250 V, a ugao ukrštanja treba da bude što bliže vrednosti od 900, a najmanje 450, odnosno uz posebnu dozvolu preduzeća za telekomunikacije 300. Energetski kabl se postavlja ispod TT kabla;
- d) el. en. kabl – vodovodna ili kanalizaciona cev, 0,5 m kod paralelnog vođenja, odnosno 0,4 m za 10 kV-ne i 0,3 m za 1 kV-ne kablove kod ukrštanja,
- đ) el. en. kabl – toplovod, 0,7 m kod paralelnog vođenja, a 0,8 m kod ukrštanja;
- e) el. en. kabl – gasovod, paralelno vođenje nije dozvoljeno, a 0,8 m kod ukrštanja.

Pravilo 74

Ukoliko kod paralelnog vođenja ili ukrštanja energetskih kablova sa ostalim infrastrukturnim objektima nije moguće ostvariti uslove iz člana 9. potrebno je primeniti sledeću zaštitu:

- a) kod ukrštanja i paralelnog vođenja energetskog i TT kabla potrebno je energetski kabl provući kroz zaštitnu cev, ali i tada treba ostvariti minimalno rastojanje od 0,3 m;
- b) kod ukrštanja sa vodovodnim i kanalizacionim cevima potrebno je energetski kabl provući kroz zaštitnu cev;
- v) kod ukrštanja energetskog kabla sa toplovodom potrebno je učiniti da toplotni uticaj toplovoda ne bude veći od 200 C, a to se čini ugradnjom metalnih ekrana između energetskog kabla i toplovoda ili pojačanom izolacijom toplovoda, ili primenom posebne kablovske košuljice za zatrpanjanje kabla i toplovoda (na pr. mešavina šljunka sledećih granulacija i procentualnog učešća u mešavini: do 4 mm – 70%, od 4 do 8 mm – 15% i od 8 do 16 mm – 15%);
- g) kod ukrštanja energetskog kabla sa gasovodom potrebno je energetski kabl položiti u zaštitnu cev dužine najmanje 2 m sa obe strane ukrštanja, ali i tada treba ostvariti minimalno rastojanje od 0,3 m.

Pravilo 75

Trase kablova obeležiti reperima i odgovarajućim oznakama.

a) Duž trase kabla na regulisanom terenu postaviti oznake u nivou terena koje obeležavaju: kabl u rovu, krivinu, odnosno promenu pravca trase, kablovsku spojnicu, kablovsku kanalizaciju, ukrštanje kablova sa vodovodnim i kanalizacionim cevima, TT kablovima, toplovodom, gasovodom i sl. Oznake raditi od metalnih pločica sa podacima o tipu, preseku i naponskom nivou kabla, postavljenim na propisanim rastojanjima.

b) Duž trase kabla na neregulisanom terenu trasu kabla obeležiti betonskim stubićima sa utisnutom "munjom" i naponskim nivoom kabla, na rastojanjima od 25-30 m.

Kablove oznake postavljati u osi trase iznad kabla, iznad spojnice, iznad tačke ukrštanja i iznad krajeva kablove kanalizacije.

Geodetsko snimanje trase kabla vrši se pre zatrpanjanja rova u roku od 24 h po završenom polaganju kabla.

Pravilo 76

Nadzemna elektroenergetska mreža (nazivnog napona od 1 kV do 400 kV) izvodi se u vidu nadzemnih elektroenergetskih vodova koji podrazumevaju skup svih delova koji služe za nadzemno vođenje provodnika koji prenose i razvode električnu energiju: provodnici, zaštitna užad, zemljovodi, uzemljivači, izolatori, nosači, konzole, stubovi i temelji.

Pravilo 77

Pri približavanju visokonaponskih vodova raznim objektima, odnosno prelasku vodova preko objekata sigurnosna visina i sigurnosna udaljenost treba da iznose najmanje:

- za nepristupačna mesta (močvare, neplovne reke, stene...) 4 m, odnosno 3 m;
- za mesta nepristupačna vozilima 5 m, odnosno 4 m;
- za mesta pristupačna vozilima (oko naseljenih područja, iznad livada i oranica, iznad poljskih puteva, iznad šumskih puteva...) 6 m, odnosno 5 m;
- za nepristupačne delove zgrada (krov, dimnjak...) 3 m, s tim što vodove treba raditi sa električno pojačanom izolacijom i mehanički pojačanom izolacijom;
- za stalno pristupačne delove zgrada (terasa, balkon, građevinske skele...) 5 m, odnosno 4 m, stim što vodove treba raditi sa električno pojačanom izolacijom i mehanički pojačanom izolacijom (smatra se da vod prelazi preko zgrade i kad je rastojanje horizontalne projekcije najbližeg provodnika za napone do 20 kV od zgrade manje od 3 m, odnosno 5 m za napone preko 20 kV);
- za zgrade sa zapaljivim krovom 12 m, odnosno 5 m;
- nije dozvoljeno vođenje vodova preko objekata sa lako zapaljivim materijalom (skladište benzina, ulja, eksploziva...), a horizontalna sigurnosna udaljenost treba da bude jednak visini stuba uvećanoj za 3 m, a najmanje 15 m;
- za naseljena mesta 7 m, uz električno pojačanu izolaciju;
- za sportska igrališta 12 m, uz mehanički i električno pojačanu izolaciju, a preko strelišta nije dozvoljen prelazak vodova;
- za javna kupališta i campinge nije dozvoljen prelazak vodova;
- za smučarske skakaonice nije dozvoljen prelazak vodova, a sigurnosna udaljenost od odskočne staze je 8 m, a od doskočne 12 m, uz mehanički i električno pojačanu izolaciju;
- za šume i drveće sigurnosna udaljenost od bilo kog dela stabla je 3 m;
- za regionalne puteve, lokalne puteve i puteve za industrijske objekte izgrađene kao putevi za opštu upotrebu sigurnosna visina je 7 m;

- udaljenost bilo kog dela stuba od spoljne ivice puta ne sme biti manja od 10 m, a izuzetno 5 m, uz električno pojačanu izolaciju i ugao ukrštanja sa regionalnim putem najmanje 200, dok za lokalne ugao ukrštanja nije ograničen;
- za magistralne puteve sigurnosna visina je 7 m, a horizontalna udaljenost bilo kog dela stuba od spoljne ivice puta je 20 m, uz mehanički i elektro pojačanu izolaciju, a kod prelaska voda preko magistralnog puta ova udaljenost ne sme biti manja od 10 m, a ugao ukrštanja od 300;
- za gusto naseljena mesta sigurnosna visina voda iznosi 7 m, uz električno, a gde je rastojanje horizontalne projekcije najbližeg provodnika manja od 5 m kao i na mestima ukrštanja sa ulicama i putevima i mehanički pojačanu izolaciju i ugao ukrštanja ne manji od 300;
- za pijace i vašarišta sigurnosna udaljenost je 12 m, uz električno i mehanički pojačanu izolaciju;
- za parkirališta i autobuska stajališta (smatra se da vod prelazi preko parkirališta ili autobuskog stajališta i kad je rastojanje horizontalne projekcije najbližeg provodnika manje od 5 m) sigurnosna visina je 7 m;
- za reke i kanale horizontalna udaljenost bilo kog dela stuba od obale ne sme biti manja od 10 m, a od stope nasipa 6 m, odnosno 50 m na potezima dužim od 5 km, uz električno i mehanički pojačanu izolaciju i ugao ukrštanja ne manji od 300;
- za pristupačne delove mosta sigurnosna udaljenost je 5 m, a za nepristupačne 3 m, uz mehaničku zaštitu (zaštitna ograda);
- za radio i TV antene sigurnosna udaljenost je 5 m a sigurnosna visina 2 m, uz električno i mehanički pojačanu izolaciju;
- za antene predajnih i prijemnih stanica prelazak vodova nije dozvoljen;
- kod ukrštanja dva visokonaponska voda sigurnosna visina je 2,5 m, a sigurnosna udaljenost 1 m (pravilo je da vod višeg napona bude iznad voda nižeg napona uz električno pojačanu izolaciju gornjeg voda, kao i kod postavljanja dva ili više vodova na istim stubovima);
- kod ukrštanja i približavanja visokonaponskog voda sa niskonaponskim sigurnosna visina je 2,5 m, a sigurnosna udaljenost 2 m, uz zabranu prelaska NN preko VN voda i električno pojačanu izolaciju gornjeg voda i postavljanje dva obostrano uzemljena zaštitna užeta sa mehaničkom čvrstoćom najmanje 1000 daN iznad NN provodnika (uz mogućnost postavljanja vodova i bez zaštitnih užadi u slučaju ispunjenja odgovarajućih tehničkih uslova definisanih članom 157. i 158. Pravilnika o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova), a u slučaju postavljanja više vodova na zajedničkim stubovima na raznim visinama VN vod se postavlja iznad NN voda, a NN vod se na početku i kraju zajedničke deonice, kao i na svakom ogranku oprema odvodnicima prenapona;
- sigurnosna visina između najnižeg provodnika elektroenergetskog voda i najvišeg provodnika TT voda iznosi 2,5 m za vodove napona do 35 kV, 3 m za vodove napona od 35 do 110 kV, 4 m za vodove napona 220 kV i 5,5 m za vodove napona 400 kV, uz mehanički i električno pojačanu izolaciju, ugao ukrštanja veći od 450 (a izuzetno 300) i obavezu postavljanja gromobrana (ukoliko elektroenergetski vod nema zaštitno uže) sa uzemljenjem sa električnim otporom manjim od 25Ω na TT stubovima na krajevima raspona ukrštanja, a kod približavanja vodova horizontalna udaljenost mora biti bar za 3 m duža od visine višeg stuba ili bar jednaka sigurnosnoj visini uz električno i mehanički pojačanu izolaciju, uz primenu propisanih mera protiv dodira otkinutih provodnika kod približavanja vodova na krivinama i zabranu postavljanja TT vodova na stubovima elektroenergetskih vodova osim ako taj vod služi za signalizaciju i telekomunikacije u elektroenergetskim mrežama, a horizontalna udaljenost najbližeg provodnika elektroenergetskog voda od TT stuba ne sme biti manja od 5 m, a stuba elektroenergetskog voda od TT voda ne manja od 2 m;

- za metalne i žičane ograde sigurnosna udaljenost je 3 m, uz udaljenost metalne ili žičane ograde od stubova elektroenergetskih vodova najmanje $0,7 \times Un$ (cm), gde je Un nazivni napon (kV), a ako je sračunati indukovani napon prema zemlji veći od 65 V primenjuju se zaštitne mere uzemljenja sa otporom manjim od 25Ω , galvanskog odvajanja delova ograde ili zamena ograde;
- sigurnosna visina i sigurnosna udaljenost od žičane mreže u vinogradima, voćnjacima i poljima je 3,75 m uz električno pojačanu izolaciju;
- za gasovode, naftovode i parovode postavljenih vazdušno sigurnosna visina i sigurnosna udaljenost iznose 8 m uz električno i mehanički pojačanu izolaciju i ugao ukrštanja veći od 300 i uzemljenje cevovoda, a kod paralelnog vođenja sigurnosna visina je jednaka visini stuba uvećanoj za 3 m ili manje uz primenu dodatnih propisanih mera;
- za stogove i sušare sigurnosna visina je 12 m, a sigurnosna udaljenost 5 m;
- za groblja postavljanje stubova nije dozvoljeno, a izolacija mora biti električno i mehanički pojačana;
- preko aerodroma zabranjen je prelazak vodova, a udaljenost od poletno-sletne staze je veća od 1000 m uz zabranu presecanja pravca staze na udaljenosti manjoj od 3000 m, a preko heliodroma takođe je zabranjen prelazak vodova kao i približavanje osnovnim pravcima poletanja i sletanja na udaljenosti manjoj od 1000 m, a u ostalim pravcima 200 m;
- preko protivgradnih stanica vodovi ne smeju prelaziti, a horizontalna udaljenost mora biti veća od 200 m uz postavljanje provodnika u nižoj ravni od stanice;
- za neelektrificirane železničke pruge vod mora biti sa električno i mehanički pojačanom izolacijom i dodatnom propisanom mehaničkom zaštitom i drugim merama, a sigurnosna visina od gornje ivice šine je 7 m i ugao ukrštanja veći od 450 (izuzetno od 300 za vodove od 35 kV i više), i 12 m iznad staničnih perona, istovarnih površina i sl., a kod približavanja i ukrštanja najmanja horizontalna udaljenost bilo kog dela stuba od najbliže šine je 10 m (izuzetno 5 m ili se primenjuju druge propisane zaštitne mere), za elektrificirane železničke pruge udaljenost stuba od šine je 15 m uz zabranu upotrebe drvenih stubova, a sigurnosna visina 12 m, a za industrijske pruge sigurnosna visina je 7 m uz električno i mehanički pojačanu izolaciju i ugao ukrštanja ne manji od 300;
- za staklenike i staklene baštne važe odredbe kao za zgrade.

Pravilo 78

Pri približavanju niskonaponskih vodova ili samonosivih kablovnih snopova (SKS) raznim objektima, odnosno prelasku vodova preko objekata sigurnosna visina i sigurnosna udaljenost treba da iznose najmanje:

- za mesta nepristupačna za vozila sigurnosna visina je 4 m uz mogućnost postavljanja stubova neposredno na ta mesta, odnosno 5 m za mesta pristupačna za vozila uz mogućnost postavljanja stubova uz samu ivicu puta;
- za žičane mreže u vinogradima, voćnjacima, poljima i sl. ili metalne ograde sigurnosna visina je 1,25 m, a stubovi se mogu postaviti uz samu ivicu žičanih mreža ili metalnih ograda;
- za ulice u naseljenim mestima ili gradovima sigurnosna visina iznad trotoara je 5 m, a iznad kolovoza je 6 m uz mogućnost postavljanja stubova uz samu ivicu kolovoza;
- za zgrade sa lako zapaljivim krovom, po fasadama zgrada i ispod donje ivice prozora i spoljnih vrata vodovi sa užadima se ne grade, takođe i vodovi sa SKS-om iznad dimnjaka;
- za nepristupačne delove zgrada (krov kosine veće od 150 i sl.) sigurnosna visina iznad slemena je 4 m, a sigurnosna udaljenost za vodove sa užadima 0,25 m;
- za pristupanje delove zgrada sigurnosna visina je 2,5 m, a sigurnosna udaljenost za vodove sa užadima 1,25 m;

- za prozore i spoljna vrata sigurnosna visina za vodove sa užadima je 0,4 m, a sigurnosna udaljenost za vodove je 1,25 m;
- za krovne prozore sigurnosna visina za vodove sa užadima je 2,5 m, a sigurnosna udaljenost bočno iznad otvora za vodove je 0,8 m, odnosno 1,25 m bočno ispod otvora, a za dimnjake i ventilacione otvore (pri čemu nije moguće alatom za čišćenje dodirnuti provodnike) sigurnosna udaljenost bočno iznad otvora je 0,4 m, odnosno 0,2 m bočno ispod otvora;
- iznad stogova, sušara, senjaka, ambara ili koševa vodovi sa užadima se ne grade, a kod približavanja ili paralelnog vođenja horizontalna sigurnosna udaljenost za vod sa užadima iznosi visina uporišta uvećana za 3 m, a ne manje od 10 m, a za vod sa SKS-om važe odredbe kao za zgrade;
- iznad i ispod TV i radio antena vodovi sa užadima se ne grade a sigurnosna udaljenost je 1 m, a sigurnosna visina za vodove sa SKS-om je 1 m;
- kod ukrštanja ili paralelnog vođenja sa gromobranskim instalacijama vod se postavlja prema propisima za gromobrane;
- iznad sportskih objekata, strelišta, dečjih igrališta, školskih dvorišta, javnih kupališta, kampova, skijaških staza, pijaca, vašarišta, železničkih ili autobuskih stajališta, grobalja, objekata sa lako zapaljivim materijalima vodovi se ne grade, a horizontalna sigurnosna udaljenost iznosi visina uporišta uvećana za 3 m, a ne manje od 10 m;
- iznad delova drveća sigurnosna visina za vodove sa užadima je 0,5 do 1 m, a za vodove sa SKS-om pojedino drveće se može koristiti za prihvatanje SKS-a uz obezbeđene uslove da ne dođe do habanja izolacije;
- iznad magistralnih, regionalnih i lokalnih puteva sigurnosna visina je 6 m, uz mogućnost postavljanja stubova uz samu ivicu putnog pojasa kod ukrštanja, a kod približavanja i paralelnog vođenja sa putnim pojasmom horizontalna sigurnosna udaljenost je 2 m;
- sigurnosna visina iznad ili ispod provodnika voda za vodove je 1 m, a sigurnosna udaljenost 0,5 m uz mogućnost prihvatanja provodnika na zajedničkom uporištu kod ukrštanja dva voda;
- iznad ili ispod TT voda sigurnosna visina za vod sa SKS-om, kao i za vod sa užadima je 0,5 m, a sigurnosna udaljenost 1,5 m, a kod približavanja i paralelnog vođenja horizontalna sigurnosna udaljenost za vod sa užadima jednaka je visini uporišta uvećana za 3 m, a ne manje od 10 m, a za vod sa SKS-om 1 m;
- iznad najvišeg vodostaja reka sigurnosna visina je 7 m, a za kanale za navodnjavanje ili odvodnjavanje 6 m iznad gornje ivice nasipa;
- ispod ili iznad mostova, kao i po konstrukciji mostova vodovi sa užadima se ne grade;
- iznad žičara vodovi sa užadima se ne grade, a sigurnosna visina iznad ili ispod slobodnog profila žičare je 3 m, a horizontalna sigurnosna udaljenost je visina uporišta uvećana za 3 m, a ne manje od 10 m;
- iznad ili ispod gasovoda, naftovoda, parovoda i sl. vodovi sa užadima se ne grade, a sigurnosna visina iznad slobodnog profila istih za vodove sa SKS-om je 2,5 m, a kod približavanja ili paralelnog vođenja horizontalna sigurnosna udaljenost je 2,5 m za vodove sa SKS-om, a za vodove sa užadima visina stuba uvećana za 3 m, a ne manje od 10 m;
- iznad železničkih ili industrijskih pruga vodovi se ne grade, uz mogućnost postavljanja stubova kod ukrštanja uz samu ivicu pružnog pojasa, a kod približavanja ili paralelnog vođenja sa slobodnim profilom železničke ili industrijske pruge horizontalna sigurnosna udaljenost iznosi visina stuba uvećana za 3 m, a ne manje od 10 m.

Pravilo 79

Transformatorske stanice 10/0,4 kV u blokovima pretežno kolektivne gradnje mogu se graditi u okviru objekata ili na slobodnom prostoru u okviru bloka.

U okviru bloka TS 10/0,4 kV može da se gradi kao podzemni ili nadzemni objekat. Nadzemni objekat za smeštaj TS 10/0,4 kV može biti montažni ili zidani.

TS 10/0,4 kV u okviru objekta i podzemni objekti mogu se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti TS na slobodnom prostoru u okviru bloka mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 80

Transformatorske stanice 10/0,4 kV u mešovitim blokovima mogu se graditi u okviru objekata, u zelenim površinama ili na slobodnom prostoru u okviru bloka.

U okviru bloka TS 10/0,4 kV može da se gradi kao podzemni ili nadzemni objekat.

Nadzemni objekat za smeštaj TS 10/0,4 kV može biti montažni ili zidani. TS 10/0,4 kV u okviru objekta i podzemni objekti mogu se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti TS u zelenim površinama i na slobodnom prostoru u okviru bloka mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 81

Transformatorske stanice 10/0,4 kV u blokovima individualnog stanovanja mogu se graditi u okviru objekata, na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.

U okviru bloka TS 10/0,4 kV može da se gradi kao prizemni objekat ili stubna trafostanica.

Prizemni objekat za smeštaj TS 10/0,4 kV može biti montažni ili zidani.

TS 10/0,4 kV u okviru objekta može se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti TS na građevinskoj parceli i na javnoj površini mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 82

Transformatorske stanice 10/0,4 kV u prigradskim naseljima mogu se graditi u okviru objekata, na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.

U okviru naselja TS 10/0,4 kV može da se gradi kao prizemni objekat ili stubna trafostanica.

Prizemni objekat za smeštaj TS 10/0,4 kV može biti montažni ili zidani.

TS 10/0,4 kV u okviru objekta može se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti TS na građevinskoj parceli i na javnoj površini mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 83

Transformatorske stanice 10/0,4 kV u seoskim zonama mogu se graditi u okviru objekata, na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.

TS 10/0,4 kV može da se gradi kao prizemni objekat ili stubna trafostanica.

Prizemni objekat za smeštaj TS 10/0,4 kV može biti montažni ili zidani.

TS 10/0,4 kV u okviru objekta može se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti TS na građevinskoj parceli i na javnoj površini mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 84

Transformatorske stanice 10/0,4 kV u vikend zonama kuća za odmor mogu se graditi na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.

TS 10/0,4 kV može da se gradi kao prizemni objekat ili stubna trafostanica.

Prizemni objekat za smeštaj TS 10/0,4 kV može biti montažni ili zidani. Objekti TS 10/0,4 kV mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 85

Transformatorske stanice 10/0,4 kV u zonama privredne delatnosti mogu se graditi u objektu u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika, na slobodnom prostoru u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika ili na javnoj površini.

U okviru zone TS 10/0,4 kV može da se gradi kao prizemni objekat ili stubna trafostanica.

Prizemni objekat za smeštaj TS 10/0,4 kV može biti montažni ili zidani.

TS 10/0,4 kV u objektu, kao i na slobodnom prostoru u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika može se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti TS na javnoj površini mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 86

Transformatorske stanice 10/0,4 kV u zonama koje predstavljaju prostorno-kulturno-istorijsku celinu mogu se graditi uz odobrenje nadležnog Zavoda za zaštitu spomenika kulture.

TS 10/0,4 kV mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 87

Transformatorske stanice 10/0,4 kV u zonama zelenih javnih površina grade se kao podzemni ili izuzetno kao prizemni objekti.

Pravilo 88

Objekti TS 10/0,4 kV grade se na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 89

Zidani ili montažni objekat TS 10/0,45 kV je površine do 25 m², zavisno od tipa i kapaciteta. TS 10/0,4 kV se ne ograju i nemaju zaštitnu zonu.

Pravilo 90

Za TS 10/0,4 kV propisan je maksimalni nivo buke od 40 db danju i 35 db noću. Zidovi TS 10/0,4 kV treba da budu sa ugrađenim zvučno-izolacionim materijalom koji će ograničiti nivo buke.

Zbog sprečavanja negativnog uticaja na životnu sredinu u slučaju havarija zbog izlivanja trafo-ulja, potrebno je ispod transformatora izgraditi jame za skupljanje istog.

Pravilo 91

Do TS 10/0,4 kV (podzemne, prizemne ili stubne) potrebno je obezbediti pristupni put minimalne širine 2,5 m do najbliže javne saobraćajnice za pristup terenskog vozila.

Pravilo 92

Za postavljanje TS 10/0,4 kV u postojeći objekat potrebno je pribaviti saglasnost vlasnika-korisnika stanova ili poslovnog prostora.

Za prislanjanje TS 10/0,4 kV uz postojeći objekat potrebno je pribaviti saglasnost vlasnika-korisnika stanova ili poslovnog prostora čiji se prozorski otvori nalaze na strani zgrade uz koju se postavlja TS.

Pravilo 93

TS 10/0,4 kV mora da ima položaj takav da ne ugrožava preglednost, bezbednost i sigurnost kretanja svih učesnika u saobraćaju.

Pravilo 94

Do TS 10/0,4 kV u blokovima individualnog stanovanja, zonama privredne delatnosti, prigradskim naseljima, selima i vikend zonama kuća za odmor moguće je izgraditi priključne 10 kV-ne i 1 kV-ne elektroenergetske vodove u vidu podzemnih i nadzemnih vodova, a u blokovima pretežno kolektivnog stanovanja, mešovitim blokovima, zonama koje predstavljaju prostorno-kulturno-istorijsku celinu i zonama zelenih javnih površina moguće je priključne vodove izgraditi samo u vidu podzemnih elektroenergetskih vodova.

Pravilo 95

Kod projektovanja i izgradnje TS 10/0,4 kV i elektroenergetskih objekata naponskog nivoa 1 kV i 10 kV obavezno je poštovanje i primena svih važećih tehničkih propisa i normativa iz ove oblasti.

Pravilo 96

Tipske objekte postaviti tako da se na najbolji način uklope u okolni ambijent, a zidane objekte izborom fasadnih materijala, tekstura i boja maksimalno uklopiti u okolni ambijent.

Pravilo 97

Stubne TS 10/0,4 kV obavezno postavljati na armirano-betonskim stubovima dimenzionisanim prema veličini transformatora sa temeljom od betona marke bar MB 20 i elektroopremom na stubu koja sadrži VN opremu, NN opremu sa razvodnim ormanom koji poseduje i prostor za smeštaj opreme za javnu rasvetu. Kod postavljanja stubova, stubnih TS 10/0,4 kV i opreme obavezno primeniti sve vrste zaštite od opasnosti i elemtnarnih nepogoda koje se mogu pojavit na ovim objektima.

Pravilo 98

Rastojanje stubova stubnih trafo-stanica 10/0,4 kV kod ukrštanja dalekovoda sa javnim putem iznosi najmanje visinu stuba, a kod paralelnog vođenja najmanje 40 m od auto-puta i magistralnog puta, 20 m od regionalnog puta i 10 m od lokalnog i nekategorisanog puta, računajući od spoljne ivice zemljišnog pojasa.

Pravilo 99

Montažne i betonske TS 10/0,4 kV raditi sa odgovarajućim temeljima, nosačima transformatora, krovnom konstrukcijom, vratima sa otvaranjem iznutra bez ključa, žaluzinama i drugom opremom za efikasno hlađenje, trotoarom, poklopcima otvora u podu i ostalom sigurnosnom i zaštitnom opremom koja obezbeđuje visoku bezbednost i sigurnost u radu, kao i zaštitu od svih mogućih opasnosti i elementarnih nepogoda.

5.5. PRAVILA GRADNJE TERMOENERGETSKE INFRASTRUKTURE

Opšta pravila gradnje objekata toplifikacije

Pravilo 100

Toplovod se mora trasirati tako da:
ne ugrožava postojeće ili planirane objekte, kao i planirane namene korišćenja zemljišta,
da se podzemni prostor i građevinska površina racionalno koriste,
da se poštuju propisi koji se odnose na druge infrastrukture,
da se vodi računa o geološkim osobinama tla, podzemnim i pitkim vodama.

Pravilo 101

Toplovod trasirati ukoliko je to moguće u zelenom pojasu u okviru regulative saobraćajnice, ili u trotoarima.

Polaganje toplovoda u kolovozu se može dozvoliti samo izuzetno, uz dokumentovano obrazloženje i sa posebnim merama zaštite.

Ukoliko nije moguća trasa u okviru regulative saobraćajnice, toplovod voditi granicom katastarskih parcela uz saglasnost korisnika parcela.

Pravilo 102

Toplovodi se po pravilu vode podzemno. Na teritoriji industrijskih preduzeća ili nekim izuzetnim slučajevima (prelaz preko reke, kanala i sl.) toplovod se može voditi i nadzemno.

Pravilo 103

Podzemni toplovod voditi beskanalno od predizolovanih cevi potrebnog prečnika, prema tehničkim propisima i dubini prema terenu. U delu trotoara i zelenim površinama toplovod voditi na minimalnoj dubini od 0,6 m. Ispod saobraćajnica cevovod voditi u zaštitnoj oblozi betonske ili čelične cevi ili u betonskom kanalu na dubini od minimalno 0,8 m.

Pod dubinom ukopavanja podrazumeva se minimalno rastojanje između spoljne površine cevi i nivoa terena.

Pravilo 104

Minimalno rastojanje toplovoda, od bliže ivice cevi, do temelja je 0,5 m.

Minimalno dozvoljeno rastojanje pri ukrštanju i paralelnom vođenju toplovoda sa drugim toplovodima, tehničkim infrastrukturama i dr. dato je u tabeli 29.

Tabela br. 32

Minimalno dozvoljeno rastojanje (m)

	Ukrštanje	Paralelno vođenje
Toplovodi međusobno	0.2	0.2
Od toplovoda do gasovoda	0.2	0.3
Od toplovoda do vodovoda i kanalizacije	0.5	0.5
Od toplovoda do niskonaponskih i visokonaponskih električnih kablova	0.6	0.7
Od toplovoda do telefonskih kablova	0.2	0.5

Kod projektovanja i izgradnje toplovoda, obavezno je poštovanje i primena svih važećih tehničkih propisa i normativa iz ove oblasti.

Opšta pravila gradnje objekata gasifikacije

Opšta pravila građenja za magistralni gasovod i prateće objekte

Pravilo 105

Magistralni gasovod se po pravilu gradi izvan naseljenih mesta, ogradienih kompleksa radnih organizacija, železničkih stanica, zaštitnih područja za pitke i lekovite vode i vojnih objekata.

Pravilo 106

U pojasu širine od 5 m na jednu i drugu stranu, računajući od ose cevovoda zabranjeno je saditi bilje čiji koren dosežu dubinu veću od 1 m, odnosno za koje je potrebno da se zemljište obrađuje dublje od 0.5 m.

Pravilo 107

U pojasu širine 30 m na jednu i drugu stranu od ose gasovoda, zabranjeno je graditi zgrade namenjene za stanovanje ili boravak ljudi, bez obzira na to u koji je razred pojasa cevovoda svrstan.

Izuzetno od navedenog, zgrade namenjene za stanovanje ili boravak ljudi mogu se graditi u pojasu užem od 30 m ako je gradnja bila predviđena prethodnom planskom dokumentacijom pre projektovanja gasovoda i ako se primene posebne mere zaštite, s tim da najmanje rastojanje naseljene zgrade od gasovoda mora biti i to:

- Za prečnik gasovoda do 125 mm – 10 m;
- Za prečnik gasovoda od 125 mm do 300 mm – 15 m;
- Za prečnik gasovoda od 300 mm do 500 mm – 20 m;
- Za prečnik gasovoda veći od 500 mm – 30 m.

Pravilo 108

Gustina naseljenosti određuje se u zaštitnom pojusu cevovoda širine od po 200 m sa svake strane, računajući od ose cevovoda, i u dužini jedinice pojasa cevovoda.

Prema gustini naseljenosti pojasa cevovoda svrstava se u četiri razreda i to:

U I razred – pojaz cevovoda na kome se na jedinici pojasa cevovoda nalazi do šest stambenih zgrada nižih od 4 sprata;

U II razred – pojas cevovoda na kome se na jedinici pojasa cevovoda nalazi više od šest a manje od dvadeset osam stambenih zgrada nižih od četiri sprata;

U III razred – pojas cevovoda na kome se na jedinici pojasa cevovoda nalazi dvadeset osam ili više stambenih zgrada nižih od četiri sprata ili na kom se nalaze poslovne, industrijske, uslužne, školske, zdrastvene i slične zgrade i javne površine kao što su: igrališta, šetališta, rekreacioni tereni, otvorene pozornice, sportski tereni, sajmišta, parkovi i slične površine, na kojima se trajno ili privremeno zadržava više od dvadeset ljudi, a nalaze se na udaljenosti manjoj od 100 m od ose cevovoda;

U IV razred – pojas na kome na jedinici pojasa cevovoda preovlađuju četvorospratne ili višespratne zgrade.

Pravilo 109

Pri prelazu cevovoda iz pojasa višeg razreda u pojas nižeg razreda moraju se obezbediti uslovi propisani za pojas višeg razreda i to na dužini od 200 m duž cevovoda, računajući od poslednjeg objekta iz pojasa višeg razreda ako je taj objekat četvorospratna ili višespratna stambena zgrada ili grupa stambenih zgrada, odnosno na dužini od 100 m, računajući od poslednjeg objekta iz pojasa III razreda.

Pravilo 110

Sva postrojenja i uređaji na gasovodu moraju biti izvedeni prema uslovima datim u tabeli br. 33.

Tabela br. 33

Objekti	U objektima od čvrstog materijala		Pod nadstrešnicom i na otvorenom prostoru	Kompresorske stanice	Blokadni ventili sa izduvavanjem	Čitačke stanice
	do 30000 m ³ /h	iznad 30000 m ³ /h	Za sve kapacitete			
Stambene i poslovne zgrade	15	25	30	100	30	30
Proizvodne fabričke zgrade, radionice	15	25	30	100	30	30
Skladišta zapaljivih tečnosti	15	25	30	100	30	30
Električni neizovani nadzemni vodovi	Za sve slučajeve visina stuba + 3 m					
Trafo stanice	30	30	30	30	30	30
Železničke pruge i objekti	30	30	30	30	30	30
Industrijski koloseci	15	15	25	25	15	15
Auto putevi	30	30	30	30	30	30
Magistralni putevi	20	20	30	20	30	20
Regionalni i lokalni putevi	10	10	10	10	10	10
Ostali putevi	6	10	10	10	15	10
Vodotoci	5	5	5	20	5	5
Šetališta, parkirališta	10	15	20	15	30	30
Ostali objekti	10	15	20	30	15	15

Sva rastojanja u tabeli br. 33 data su u metrima, računajući od objekta kod železničkih pruga – od krajnje ivice pružnog pojasa, a kod javnih puteva – od krajnje ivice putnog pojasa.

Pravila gradnje data u tabeli 1 ne odnose se na merne, regulacione i merno-regulacione stanice izgrađene na postojećim građevinskim objektima ili uz zid građevinskih objekata.

Pravilo 111

Merne, regulacione i merno-regulacione stanice (u daljem tekstu: stanice), sa instalacijama za merenje i regulaciju gasa, mogu biti izgrađene u građevinskom objektu ili na otvorenom prostoru i moraju biti ograđene zaštitnom ogradom.

Stanice za prirodni gas mogu se izuzetno izgraditi i na građevinskom objektu ili uz njegov zid, s tim što krov, odnosno zid građevinskog objekta, ne sme da propušta prirodni gas, ne sme da ima otvore i mora izdržati jedan čas u slučaju požara.

Stanice za prirodni gas ne smeju se graditi na stambenim zgradama ili uz njihove zgrade.

Opšta pravila građenja za gradski i distributivni gasovod i prateće objekte

Pravilo 112

Opšta pravila gradnje za gradski i distributivni gasovod odnose se na:

- izgradnju gasovoda od polietilenskih cevi za radni pritisak do 4 bara,
- izgradnju gasovoda od čeličnih cevi za radni pritisak do 13 bara.

Pravilo 113

Sastavni delovi gasovoda su: merno regulacione stanice, armature, uređaji katodne zaštite, cevovodi, telekomunikaciona mreža koja služi za potrebe gasovoda, ostala prateća oprema kao i određeni prostor duž gasovoda.

Pravilo 114

Gasovod se mora trasirati tako da:

- ne ugrožava postojeće ili planirane objekte, kao i planirane namene korišćenja zemljišta,
- da se podzemni prostor i građevinska površina racionalno koriste,
- da se poštuju propisi koji se odnose na druge infrastrukture,
- da se vodi računa o geološkim osobinama tla, podzemnim i pitkim vodama.

Pravilo 115

Gasovod trasirati ukoliko je to moguće u zelenom pojasu u okviru regulative saobraćajnice, ili u trotoarima.

Polaganje gasovoda u kolovozu se može dozvoliti samo izuzetno, uz dokumentovano obrazloženje i sa posebnim merama zaštite.

U koliko nije moguća trasa u okviru regulative saobraćajnice, gasovod voditi granicom katastarskih parcela uz saglasnost korisnika parcela.

Pravilo 116

Gasovod se po pravilu polaže ispod zemlje, bez obzira na njegovu namenu i pritisak gase. Na teritoriji industrijskih preduzeća gasovodi se po pravilu vode nadzemno.

Pravilo 117

Kod gasovoda ukopanih, minimalna dubina ukopavanja mora biti 0.8 m. Na kraćim deonicama može se dozvoliti dubina ukopavanja manja od 0.8 m ali ne ispod 0.6 m.

Pod dubinom ukopavanja podrazumeva se minimalno rastojanje između spoljne površine cevi i nivoa terena.

U posebnim slučajevima gasovodi se mogu ukopavati i na manjim dubinama, a mogu biti postavljeni i nadzemno.

Pravilo 118

Na neravnim terenima (van saobraćajnica), na kojima postoje kanali za oticanje, jarkovi i slično, potrebno je održati konstantan nagib gasovoda.

Pravilo 119

Kada se gasovod postavlja na kamenitim terenima može se dozvoliti manja dubina ukopavanja od predviđene ali ne pliće od 0.5 m.

Pravilo 120

Kada se gasovod vodi paralelno sa putevima višeg i nižeg reda, njegovo odstojanje od spoljne ivice odvodnog kanala, nožice useka ili nasipa mora biti minimalno 1.0 m.

U izuzetnim slučajevima vođenje gasovoda ispod dovodnog kanala, dubina ukopavanja ne sme biti manja od 0.8 m.

U takvim slučajevima mora biti predviđeno povećanje debljine zida gasovoda za 25% od proračunske debljine, ili umesto toga, postavljanje gasovoda u zaštitnu cev.

U slučajevima kada se gasovod ne može postaviti, odnosno ukopati na dubinu propisanu u predhodnom stavu, dubina ukopavanja od 0.6 m može se dozvoliti samo ako se predviđa zaštita gasovoda pomoću cevi, pomoću armirano betonske ploče ili na neki drugi odgovarajući način.

Pravilo 121

Minimalna dozvoljena rastojanja gasovoda (od bliže ivice cevi gasovoda do bliže ivice temelja) u zavisnosti od pritiska data su u tabeli br. 34.

Tabela br. 34

Pritisak gasa u gasovodu (bar)	Minimalno dozvoljeno rastojanje (m)
do 1.05	1.0
1.05 - 7	2.0
7 - 13	3.0

Data rastojanja mogu biti i manja uz preduzimanje povećanih zaštitnih mera (veća debljina zida gasovoda, kvalitetniji materijal, postavljanje gasovoda u zaštitnu cev, itd.)

Pravilo 122

Minimalno dozvoljeno rastojanje pri ukrštanju i paralelnom vođenju gasovoda sa drugim gasovodom, tehničkim infrastrukturama i dr. dato je u tabeli br. 35.

Tabela br 35

Minimalno dozvoljeno rastojanje (m)

	Ukrštanje	Paralelno vođenje
Gasovodi međusobno	0.2	0.6
Od gasovoda do daljinskih toplodalekovoda, vodovoda i kanalizacije	0.2	0.3
Od gasovoda do prohodnih kanala toplodalekovoda	0.5	1.0
Od gasovoda do niskonaponskih i visokonaponskih električnih kablova	0.3	0.6
Od gasovoda do telefonskih kablova	0.3	0.5
Od gasovoda do vodova hemijske industrije i tehnoloških fluida	2.0	0.6
Od gasovoda do benzinskih pumpi	-	5.0
Od gasovoda i šahtova i kanala	0.2	0.3
Od gasovoda do visokog zelenila	-	1.5

Pravilo 123

Minimalna dozvoljena rastojanja pri ukrštanju i približavanju gasovoda sa visokonaponskim vodovima data su u tabeli br. 36.

Tabela br. 36

Minimalna dozvoljena razdaljina od ose gasovoda (m)

Nazivni napon (kV)	Od ose stuba Paralelno vođenje	Do temelja stuba Ukštanje
do 1	1.0	1.0
1 - 10	5.0	5.0
10 - 35	8.0	10.0
> 35	10.0	10.0

Pravilo 124

Horizontalna minimalna dozvoljena rastojanja ugrađene armature u gasovodu do visokonaponskih električnih vodova data su u tabeli br. 37.

Tabela br. 37

Nazivni napon (kV)	Minimalna dozvoljena razdaljina ugradnje armature (m)
1 - 35	25
➤ 35 Telefonski vodovi	100 10

Pravilo 125

Nadzemno polaganje gasovoda dozvoljeno je samo u krugu industrijskih preduzeća kao potrošača.

Izuzetno vođenje gasovoda može se dozvoliti i van kruga industrijskih preduzeća, po odobrenju nadležnih organa.

Nadzemno polaganje gasovoda pre ulaza u merno regulacionu stanicu potrošača, dozvoljeno je samo u izuzetnim slučajevima, i to na kratkim deonicama, pri čemu ti delovi gasovoda moraju biti zaštićeni od oštećenja usled automobilskog i kolskog saobraćaja ili od sličnih uzroka. Obezbeđenje se izvodi izradom pogodne ograde ili postavljanjem gasovoda na sigurnosnu razdaljinu od mogućeg uzroka oštećenja.

Pravilo 126

Minimalna visina polaganja nadzemnih gasovoda do donje ivice gasovoda mora biti:

- na mestima prolaza ljudi	2.2 m
- na mestima gde nema transporta i prolaza ljudi	0.5 m
- na mestima prelaza neelektrifikovane industrijske železničke pruge - od gornje ivice šine	5.6 m
- na mestima elektrifikovanih industrijskih železničkih pruga	7.1 m.

Pravilo 127

Horizontalna rastojanja od bliže ivice nadzemnih gasovoda položenih na stubovima, do različitih zgrada i objekata, moraju biti veća ili jednaka vrednostima u tabeli br. 38.

Tabela br. 38

Zgrade i objekti	Rastojanje (m)
1. Skladišta i zgrade sa proizvodima koji po opasnostima od požara spadaju u više kategorije – gasovod do 7 bara – gasovod od 7 do 13 bara	5.0
2. Skladišta i zgrade sa proizvodima koji po opasnostima od požara spadaju u niže kategorije – gasovod do 7 bara – gasovod od 7 do 13 bara	10.0
3. Stambene poslovne zgrade	2.0
4. Bliža šina železničke pruge	5.0
5. Ivični kamen, ivica rova ili podnožja nasipa puta	2.0
6. Podzemne instalacije (vodovod, kanalizacija, cevi za toplifikaciju, podzemni blokovi električnih i telefonskih kablova), računajući od kraja temelja stuba gasovoda	3.0
7. Ograda otkrivenog elektroenergetskog razvodnog postrojenja i transformatorske stanice	1.5
8. Mesta ispuštanja rastopljenog metala i izvora otvorenog plamena	1.0
9. Vazdušna linija električnih vodova	10.0 ne manja od visine

	stuba elektrodalekovoda + 3 m
--	----------------------------------

Pravilo 128

Vertikalna rastojanja između gasovoda i drugih cevovoda i električnih vodova pri njihovom mimoilaženju moraju biti:
do cevovoda - pri prečniku do NV 300 ne manje od prečnika gasovoda, ali ne manje od 100 mm, pri prečniku gasovoda iznad NV 300 ne manje do 300 mm,
do vazdušnih linija električnih vodova, pri najvećem ugibu ovih:

Napon u (kV)

do 1	ne manje od 1 m
1 - 35	ne manje od 3 m
35 - 110	ne manje od 4 m
do 380	ne manje od 6 m

Pravilo 129

Ugao ukrštanja električnih vodova i gasovoda ne sme biti manji od 30°. Nije dozvoljeno ukrštanje gasovoda sa električnim vodovima na mestu kablovskih spojnica - mufova. Kablovske spojnice moraju na mestima ukrštanja biti udaljene najmanje 2 m.

Pravilo 130

Pri mimoilaženju nadzemnih gasovoda sa vazdušnim linijama električnih vodova, električni vodovi moraju da prolaze iznad gasovoda, pri čemu se iznad gasovoda postavlja zaštitna mreža, a gasovod se mora uzemljiti.

Pri određivanju najmanjih vertikalnih i horizontalnih rastojanja između vazdušnih električnih vodova i gasovoda, ograde koje se postavljaju iznad njih u vidu galerije, rešetki ili platformi smatraju se kao delovi gasovoda.

Pravilo 131

Na nadzemnim gasovodima nije dozvoljeno postavljanje nikakvih armatura ili drugih uređaja, na rastojanju manjem od 10 m sa obe strane mesta ukrštanja gasovoda sa električnim vodovima.

Pravilo 132

Ako se nadzemni gasovod ne obezbeđuje samokompenzacijom, moraju se postaviti kompezatori. Postavljanje teleskopskih kompezatora nije dozvoljeno.

Pravilo 133

Pri polaganju gasovoda na stubove, zatvoreni spojevi moraju biti udaljeni od stubova najmanje 300 mm kod gasovoda sa prečnikom do NV 200 i najmanje 500 mm kod gasovoda sa prečnikom preko NV 200. Uzdužni šavovi se moraju nalaziti iznad stubova sa vidljive strane.

Pravilo 134

Na mestima gde se odvaja krak za potrošače, moraju se postaviti zaporni organi.

Pravilo 135

Armatura postavljena na gasovodu mora biti lako dostupna za remont.

Pravilo 136

Prelazi gasovoda preko reka, kanala i drugih vodenih prepreka mogu biti podvodni i nadvodni.

Pravilo 137

Minimalna rastojanja po horizontali između prelaza gasovoda preko vodenih prepreka i mostova data su u tabeli br. 39.

Tabela br. 39

Rastojanje od gasovoda do mosta

Karakteristika prelaza i mostova	Uzvodno od mosta	Nizvodno od mosta
Preko neplovnih reka i kanala. Sve vrste mostova	20	20

Pravilo 138

Gasovodi se mogu polagati na mostovima armirano betonske, metalne i kamene konstrukcije. Gasovodi se mogu polagati i na branama i drugim hidrotehničkim objektima, ukoliko se dobije saglasnost od organizacije u čijoj se nadležnosti objekat nalazi.

Pravilo 139

Gasovodi koji se polažu na mostovima moraju biti izvedeni od čeličnih bešavnih cevi za prečnike manje od NV 300, a od šavnih cevi za prečnike veće od NV 300, s tim da se obezbedi odgovarajuća kompezacija.

Pravilo 140

Gasovodi koji se vešaju za konstrukciju mosta, moraju biti postavljeni tako, da isključi mogućnost nagomilavanja gasa u konstrukciji mosta (u slučaju ispuštanja gasa).

Gasovodi postavljeni preko metalnih i armirano betonskih mostova, brana i drugih hidrotehničkih objekata, moraju biti elaktrično izolovani od metalnih delova tih objekata.

Pravilo 141

Ukrštanje se izvodi tako da ne ugrožava, oštećuje ili funkcionalno ometa već postojeće objekte sa kojima se gasovod ukršta, kao i druge objekte u njihovoј neposrednoj blizini.

Pravilo 142

Za ukrštanje gasovoda sa železničkom prugom ili javnim putem potrebna je saglasnost odgovarajuće organizacije.

Pravilo 143

Kada se gasovod postavlja ispod javnih puteva i kada se ukršta sa javnim putevima i železničkim prugama, isti mora biti zaštićen (zaštitna cev, betonski kanal, betonska ploča ili druga odgovarajuća zaštita).

Pravilo 144

Pri ukrštanju gasovoda sa železničkim prugama, gasovod se po pravilu vodi pod uglom od 90° u odnosu na osu koloseka. Samo izuzetno se taj ugao može smanjiti doугла od 75° , uz dokumentovano obrazloženje.

Pri ukrštanju gasovoda sa javnim putevima gasovod se po pravilu vodi pod uglom od 90° u odnosu na osu javnog puta. U koliko to nije moguće izvesti, dozvoljena su odstupanja doугла od 60° . Ukrštanje gasovoda sa javnim putem pod углом manjim od 60° može se dozvoliti samo izuzetno uz dokumentovano obrazloženje.

Pravilo 145

Minimalna dubina ukopavanja gasovoda pri ukrštanju sa železničkom prugom iznosi 1.5 m računajući od gornje ivice zaštitne cevi do gornje ivice praga.

Pravilo 146

Nije dozvoljeno ukrštanje gasovoda sa železničkom prugom ispod skretnice i raskrsnice. Minimalna razdaljina ukrštanja od navedenih mesta iznosi 10 m.

Pravilo 147

Minimalna dubina ukopavanja gasovoda pri ukrštanju sa javnim putevima ili izuzetno pri vodenju ispod kolovozne površine, mora se odrediti prema debljini kolovozne konstrukcije i saobraćajnom opterećenju, a da osigura □zaštitni sloj□ između kolovozne konstrukcije i zaštitne cevi ili gornje površine betonske ploče kanala debljine 0.3-0.5 m (u zavisnosti od kategorije saobraćajnice).

Dubina između gornje površine kolovoza i gornje površine zaštitne cevi, ploče i dr., ne sme biti manja od 1.0 m.

Pravilo 148

Regulacija i sniženje pritiska gase sa vrednosti pritiska koji vlada u gasovodu na željenu vrednost koja omogućava njegovo korišćenje kod pojedinih potrošača, obavlja se u merno-regulacionim stanicama (u daljem tekstu MRS).

U zavisnosti od visine pritiska gasa na ulazu u MRS, ove se dele na dve grupe:

- MRS sa ulaznim pritiskom do 7 bara
- MRS sa ulaznim pritiskom od 7 do 13 bara.

Pravilo 149

MRS se po pravilu smeštaju u posebno građenim zgradama ili metalnim ormanima na posebnim temeljima, na rastojanjima od različitih objekata i drugih struktura, navedenim u tabeli br. 40.

Tabela br. 40

Najmanje horizontalno rastojanje u (m)

Ulazni pritisak u MRS (bar)	Do zgrada i drugih objekata	Do železničkih pruga (bliža šina)	Do nadzemnih elektrovodova
do 7	10	10	1.5 puta visina stuba
7 - 13	15	15	

Pravilo 150

MRS sa ulaznim pritiskom do 7 bara mogu se instalirati u krugu industrijskog potrošača u dozidanim prostorijama do zgrade u kojima se nalaze nezapaljivi materijali.

MRS sa ulaznim pritiskom od 7 do 13 bara mogu se postaviti u dozidanim prostorijama zgrada, u kojima se zbog tehnologije proizvodnje zahteva korišćenje gasa sa pritiskom iznad 7 bara.

Pravilo 151

U krugu industrijskog preduzeća MRS se mogu postaviti i na otvorenom prostoru, u kom slučaju se mora postaviti ograda, kao i nadstrešnica radi zaštite uređaja MRS od atmosferskog uticaja.

Ovako postavljene MRS moraju zadovoljiti uslove sigurnosnih udaljenja od ostalih objekata i struktura navedenih u tabeli br. 8.

Pravilo 152

Kod toplana i energana smeštenih u posebnim zgradama, dozvoljava se postavljanje MRS sa ulaznim pritiscima do 7 bara u prostorijama koje su sazidane do ovih zgrada.

Pravilo 153

Prostor na kome se podiže MRS mora biti ograđen metalnom mrežom ili nekom drugom vrstom ograde.

Ograda mora ispunjavati sledeće uslove:

- Između ograde i spoljnih zidova MRS mora postojati zaštitna zona od najmanje 2 m; ograda ne sme biti niža od 2.5 m;
- ulaz u MRS kao i u ograđen prostor mora biti obezbeđen vratima koja se otvaraju na spoljnu stranu, čije su dimenzije najmanje 0.8×2.0 m, sa bravom koja se ne zaključava automatski,
- ukoliko je oprema MRS postavljena na otvorenom prostoru najmanje rastojanje između opreme i ograde mora biti 10 m.

5.6. PRAVILA IZGRADNJE TELEKOMUNIKACIONE MREŽE

Pravila za izgradnju fiksne telekomunikacione mreže (isturene pretplatničke jedinice, transportne mreže, pristupne mreže, automatske telefonske centrale - u daljem tekstu ATC i kablovski distributivni sistemi - u daljem tekstu KDS)

Pravilo 154

Objekti ATC-a, u okviru postojećeg gabarita, mogu pretprieti zamenu postojeće telekomunikacione opreme i kablova novom telekomunikacionom opremom i kablovima većeg kapaciteta i ugradnju KDS opreme.

Pravilo 155

Objekti za smeštaj udaljenih preplatničkih jedinica ACCSESS opreme, koncentracije pristupne mreže, WLL opreme, ATC i KDS opreme (u daljem tekstu objekti za smeštaj telekomunikacione opreme) u blokovima pretežno kolektivne gradnje mogu se graditi u okviru objekata, na slobodnom prostoru u okviru bloka ili ispod javnih površina.

Nadzemni objekat za smeštaj telekomunikacione opreme može biti montažni ili zidani.

Objekti za smeštaj telekomunikacione opreme u okviru objekta i podzemni objekti mogu se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti na slobodnom prostoru u okviru bloka mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 156

Objekti za smeštaj telekomunikacione opreme u mešovitim blokovima mogu se graditi u okviru objekata, u zelenim površinama ili na slobodnom prostoru u okviru bloka.

U okviru bloka objekti za smeštaj telekomunikacione opreme mogu da se grade kao podzemni ili nadzemni objekti.

Nadzemni objekat za smeštaj telekomunikacione opreme može biti montažni ili zidani.

Objekti za smeštaj telekomunikacione opreme u okviru objekta i podzemni objekti mogu se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti u zelenim površinama i na slobodnom prostoru u okviru bloka mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 157

Objekti za smeštaj telekomunikacione opreme u blokovima individualnog stanovanja mogu se graditi u okviru objekata, na građevinskoj parceli ili na javnoj površini. U okviru bloka objekti mogu da se grade kao prizemni objekti ili na stubu. Prizemni objekat može biti montažni ili zidani.

Objekti za smeštaj telekomunikacione opreme u okviru objekta mogu se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti na građevinskoj parceli i na javnoj površini mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 158

Objekti za smeštaj telekomunikacione opreme u prigradskim naseljima mogu se graditi u okviru objekata, na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.

Objekti u okviru naselja mogu da se grade kao prizemni objekti ili objekti na stubu.

Prizemni objekat može biti montažni ili zidani.

Objekat za smeštaj telekomunikacione opreme u okviru objekta može se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti na građevinskoj parceli i na javnoj površini mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 159

Objekti za smeštaj telekomunikacione opreme u seoskim zonama mogu se graditi u okviru objekata, na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.

Objekti mogu da se grade kao prizemni objekat ili objekti na stubu.

Prizemni objekat za smeštaj telekomunikacione opreme može biti montažni ili zidani.

Objekat za smeštaj telekomunikacione opreme u okviru objekta može se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti na građevinskoj parceli i na javnoj površini mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 160

Objekti za smeštaj telekomunikacione opreme u vikend zonama kuća za odmor mogu se graditi na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.

Objekti mogu da se grade kao prizemni objekti ili objekti na stubu.

Prizemni objekat može biti montažni ili zidani.

Objekti za smeštaj telekomunikacione opreme mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 161

Objekti za smeštaj telekomunikacione opreme u zonama privredne delatnosti mogu se graditi u objektu u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika, na slobodnom prostoru u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika ili na javnoj površini.

U okviru zone objekat može da se gradi kao prizemni objekat ili objekat na stubu.

Prizemni objekat može biti montažni ili zidani.

Objekat za smeštaj telekomunikacione opreme u objektu, kao i na slobodnom prostoru u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika može se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti na javnoj površini mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 162

Objekti za smeštaj telekomunikacione opreme u zonama koje predstavljaju prostorno-kulturno-istorijsku celinu mogu se graditi uz odobrenje nadležnog Zavoda za zaštitu spomenika kulture. Objekti mogu da se grade na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 163

Objekti za smeštaj telekomunikacione opreme u zonama zelenih javnih površina grade se kao podzemni ili izuzetno kao prizemni objekti.

Objekti za smeštaj telekomunikacione opreme u zonama zelenih javnih površina mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 164

Prizemni objekat za smeštaj telekomunikacione opreme je površine do 50 m². Objekat može biti ograđen ako je montažni, a zidani objekti ne moraju biti ograđeni. Oko objekta nema zaštitne zone.

Pravilo 165

Do objekta za smeštaj telekomunikacione opreme potrebno je obezbediti pristupnu pešačku stazu minimalne širine 1,5 m do najbliže javne saobraćajnice.

Pravilo 166

Za postavljanje objekta za smeštaj telekomunikacione opreme u postojeći objekat potrebno je pribaviti saglasnost vlasnika-korisnika stanova ili poslovnog prostora. Za prislanjanje objekta za smeštaj telekomunikacione opreme uz postojeći objekat potrebno je pribaviti saglasnost vlasnika-korisnika stanova ili poslovnog prostora čiji se prozorski otvori nalaze na strani zgrade uz koju se postavlja telekomunikacioni objekat.

Pravilo 167

Objekat za smeštaj telekomunikacione opreme mora da ima položaj takav da ne ugrožava preglednost, bezbednost i sigurnost kretanja svih učesnika u saobraćaju.

Pravilo 168

Transportne, pristupne i KDS mreže grade se podzemnim i nadzemnim vodovima u blokovima individualnog stanovanja, mešovitim blokovima, zonama privredne delatnosti, prigradskim naseljima, selima i vikend zonama kuća za odmor, a u blokovima pretežno kolektivnog stanovanja, zonama koje predstavljaju prostorno-kulturno-istorijsku celinu i zonama zelenih javnih površina moguće je priklučne vodove izgraditi samo u vidu podzemnih elektroenergetskih vodova.

Pravilo 169

Telekomunikaciona kanalizacija gradi se gde je veća koncentracija telekomunikacionih vodova.

Pravilo 170

Telekomunikacioni vodovi mogu da se postavljaju i kroz zaštitne cevi i kanalizaciju drugih infrastrukturnih sistema, ako to odgovarajući propisi dozvoljavaju, uz saglasnost vlasnika.

Pravilo 171

Podzemni telekomunikacioni vodovi transportne, pristupne, KDS mreže i telekomunikacione kanalizacije postavljaju se ispod javnih površina (trotoarski prostor, slobodne površine, zelene površine, pešačke staze, parking prostor i izuzetno saobraćajnica) i ispod građevinskih parcela uz saglasnost vlasnika-korisnika.

Pravilo 172

Podzemni telekomunikacioni kablovi polažu se u rov širine 0,4 m na dubini od 0,8 do 1 m prema važećim tehničkim propisima za polaganje TT kablova u rov.

Kod približavanja i ukrštanja TT kablova sa ostalim infrastrukturnim objektima potrebno je ostvariti sledeće minimalne razmake:

- sa vodovodnom cevi kod ukrštanja 0,5 m, a kod paralelnog vođenja 0,6 m,
- sa kanalizacionom cevi kod ukrštanja 0,5 m, a kod paralelnog vođenja 0,5 m,
- sa elektroenergetskim kablom do 10 kV kod ukrštanja 0,5 m, a kod paralelnog vođenja 1 m,
- od regulacione linije 0,5 m,
- od uporišta elektroenergetskih vodova do 1 kV 0,8 m.

Pravilo 173

Kod približavanja podzemnog telekomunikacionog voda temelju elektroenergetskog stuba, horizontalna sigurnosna udaljenost iznosi 0,8 m, a ne manje od 0,3 m ukoliko je telekomunikacioni vod mehanički zaštićen.

Pravilo 174

Nadzemni telekomunikacioni vodovi postavljaju se na stubove.

Stubovi se postavljaju na javnim površinama ili na građevinskim parcelama uz saglasnost vlasnika-korisnika.

Nadzemni telekomunikacioni vodovi mogu se postavljati i na stubove niskonaponske elektroenergetske mreže uz saglasnost vlasnika, i ako to propisi dozvoljavaju za konkretnе slučajeve, tako što se telekomunikacioni vod postavlja ispod niskonaponskog elektroenergetskog voda.

Vertikalni razmak između tih vodova u glavi stuba ne sme biti manji od 1 m za slučaj neizolovanih provodnika elektroenergetskog voda, odnosno 0,6 m za slučaj elektroenergetskog voda sa izolovanim provodnicima. Vertikalni razmak u sredini raspona mora biti na sigurnosnoj udaljenosti, ali ne manje od 0,6 m. NN elektroenergetski vod sa izolovanim provodnicima i telekomunikacioni vod mogu se postaviti u istoj horizontalnoj ravni tako da razmak između njih mora biti najmanje jednak sigurnosnoj udaljenosti, a najmanje 0,4 m. Pri približavanju i ukrštanju telekomunikacionog i NN nadzemnog elektroenergetskog voda sa izolovanim provodnicima na istom stubu najmanji sigurnosni razmak između tih vodova iznosi 0,2 m.

Ako se uzemljenje elektroenergetskog i telekomunikacionog voda vrši na istom stubu zemljovod telekomunikacionog voda mora biti izolovan, a uzemljivači treba da budu udaljeni jedan od drugog najmanje 3 m.

Pravila za izgradnju i rekonstrukciju mobilne telekomunikacione mreže (mobilnih centrala, kontrolora baznih radio-stanica, baznih radio-stanica, radio-relejnih stanica, antena, antenskih stubova i antenskih nosača)

Pravilo 175

U okviru postojećeg gabarita objekti mogu pretrpeti zamenu postojeće telekomunikacione opreme i kablova novom telekomunikacionom opremom i kablovima većeg kapaciteta.

Pravilo 176

Objekti za smeštaj mobilnih centrala, kontrolora baznih radio-stanica, baznih radio-stanica, radio-relejnih stanica, antena, antenskih stubova i antenskih nosača u blokovima pretežno kolektivne gradnje mogu se graditi u okviru objekata, na slobodnom prostoru u okviru bloka ili ispod javnih površina.

Nadzemni objekat za smeštaj telekomunikacione opreme može biti montažni ili zidani.

Objekti za smeštaj mobilnih centrala, kontrolora baznih radio-stanica, baznih radio-stanica, radio-relejnih stanica, antena, antenskih stubova i antenskih nosača u okviru objekta i podzemni objekti mogu se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti na slobodnom prostoru u okviru bloka mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 177

Objekti za smeštaj mobilnih centrala, kontrolora baznih radio-stanica, baznih radio-stanica, radio-relejnih stanica, antena, antenskih stubova i antenskih nosača u mešovitim blokovima mogu se graditi u okviru objekata, u zelenim površinama ili na slobodnom prostoru u okviru bloka.

U okviru bloka ovi objekti mogu da se grade kao podzemni ili nadzemni objekti.

Nadzemni objekti za smeštaj telekomunikacione opreme mogu biti montažni ili zidani.

Objekti za smeštaj telekomunikacione opreme u okviru objekta i podzemni objekti mogu se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti u zelenim površinama i na slobodnom prostoru u okviru bloka mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 178

Objekti za smeštaj mobilnih centrala, kontrolora baznih radio-stanica, baznih radio-stanica, radio-relejnih stanica, antena, antenskih stubova i antenskih nosača u blokovima individualnog stanovanja mogu se graditi u okviru objekata, na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.

U okviru bloka objekti mogu da se grade kao prizemni objekti ili objekti na stubu.

Prizemni objekat može biti montažni ili zidani.

Objekti za smeštaj opreme za mobilnu telekomunikacionu mrežu u okviru objekta mogu se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti na građevinskoj parceli i na javnoj površini mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 179

Objekti za smeštaj mobilnih centrala, kontrolora baznih radio-stanica, baznih radio-stanica, radio-relejnih stanica, antena, antenskih stubova i antenskih nosača u prigradskim naseljima mogu se graditi u okviru objekata, na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.

Objekti u okviru naselja mogu da se grade kao prizemni objekti ili objekti na stubu.

Prizemni objekat može biti montažni ili zidani.

Objekat za smeštaj opreme za mobilnu telekomunikacionu mrežu u okviru objekta može se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti na građevinskoj parceli i na javnoj površini mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 180

Objekti za smeštaj mobilnih centrala, kontrolora baznih radio-stanica, baznih radio-stanica, radio-relejnih stanica, antena, antenskih stubova i antenskih nosača u seoskim zonama mogu se graditi u okviru objekata, na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.

Objekti mogu da se grade kao prizemni objekti ili objekti na stubu.

Prizemni objekat za smeštaj opreme može biti montažni ili zidani.

Objekat za smeštaj opreme mobilne telekomunikacione mreže u okviru objekta može se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti na građevinskoj parceli i na javnoj površini mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 181

Objekti za smeštaj mobilnih centrala, kontrolora baznih radio-stanica, baznih radio-stanica, radio-relejnih stanica, antena, antenskih stubova i antenskih nosača u vikend zonama kuća za odmor mogu se graditi na građevinskoj parceli ili na javnoj površini.

Objekti mogu da se grade kao prizemni objekti ili objekti na stubu.

Prizemni objekat može biti montažni ili zidani.

Objekti za smeštaj opreme mobilne telekomunikacione mreže mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 182

Objekti za smeštaj mobilnih centrala, kontrolora baznih radio-stanica, baznih radio-stanica, radio-relejnih stanica, antena, antenskih stubova i antenskih nosača u zonama privredne delatnosti mogu se graditi u objektu u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika, na slobodnom prostoru u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika ili na javnoj površini.

U okviru zone objekat može da se gradi kao prizemni objekat ili objekat na stubu.

Prizemni objekat može biti montažni ili zidani.

Objekat za smeštaj opreme mobilne telekomunikacione mreže u objektu, kao i na slobodnom prostoru u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika može se graditi na osnovu Prijave radova, a objekti na javnoj površini mogu se graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 183

Objekti za smeštaj mobilnih centrala, kontrolora baznih radio-stanica, baznih radio-stanica, radio-relejnih stanica, antena, antenskih stubova i antenskih nosača u zonama koje predstavljaju prostorno-kulturno-istorijsku celinu mogu se graditi uz odobrenje nadležnog Zavoda za zaštitu spomenika kulture.

Objekti mogu da se grade na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 184

Objekti za smeštaj mobilnih centrala, kontrolora baznih radio-stanica, baznih radio-stanica, radio-relejnih stanica, antena, antenskih stubova i antenskih nosača u zonama zelenih javnih površina grade se kao podzemni ili izuzetno kao prizemni objekti.

Objekti se mogu graditi na osnovu Odobrenja za gradnju.

Pravilo 185

Nadzemni objekat za smeštaj mobilne telekomunikacione opreme i antenskih stubova sa antenama postavlja se na kompleks maksimalne površine od 100 m². Kompleks mora biti ograđen i oko njega nema zaštitne zone.

U kompleks se postavljaju antenski stubovi sa antenama, a na tlu se postavljaju kontejneri baznih stanica. Kontejneri baznih stanica ne mogu da zauzmu više od 50% površine kompleksa.

Napajanje objekta za smeštaj telekomunikacione opreme električnom energijom vršiće se iz postojeće NN mreže 1 kV.

Pravilo 186

Do objekta za smeštaj telekomunikacione opreme potrebno je obezbediti pristupni put minimalne širine 3 m do najbliže javne saobraćajnice.
Slobodne površine kompleksa moraju se ozeleniti.

Pravilo 187

Za postavljanje objekta za smeštaj mobilnih centrala, kontrolora baznih radio-stanica, baznih radio-stanica, radio-relejnih stanica, antena, antenskih stubova i antenskih nosača u ili na postojeći objekat potrebno je pribaviti saglasnost vlasnika-korisnika stanova ili poslovnog prostora.

Za prislanjanje objekta za smeštaj mobilnih centrala, kontrolora baznih radio-stanica, baznih radio-stanica, radio-relejnih stanica, antena, antenskih stubova i antenskih nosača uz postojeći objekat potrebno je pribaviti saglasnost vlasnika-korisnika stanova ili poslovnog prostora čiji se prozorski otvori nalaze na strani zgrade uz koju se postavlja objekat mobilne telekomunikacione mreže.

Pravilo 188

Objekat za smeštaj mobilnih centrala, kontrolora baznih radio-stanica, baznih radio-stanica, radio-relejnih stanica, antena, antenskih stubova i antenskih nosača da ima položaj takav da ne ugrožava preglednost, bezbednost i sigurnost kretanja svih učesnika u saobraćaju. Antene koje se postavljaju na fasade postojećih objekata moraju biti u skladu sa bojom i arhitektonskim izgledom fasade.

Pravilo 189

Pristupni telekomunikacioni vodovi za povezivanje mobilnih centrala i baznih radio-stanica grade se podzemno na celoj teritoriji opštine Čačak.

Pravilo 190

Podzemni pristupni vodovi i telekomunikaciona kanalizacija grade se gde je veća koncentracija telekomunikacionih vodova.

Telekomunikacioni vodovi mreže mobilne telefonije mogu da se postavljaju i kroz zaštitne cevi i kanalizaciju drugih infrastrukturnih sistema, ako to odgovarajući propisi dozvoljavaju, uz saglasnost vlasnika.

Pravilo 191

Podzemni pristupni vodovi i telekomunikaciona kanalizacija postavljaju se ispod javnih površina (trotoarski prostor, slobodne površine, zelene površine, pešačke staze, parking prostora i izuzetno saobraćajnica) i ispod građevinskih parcela uz saglasnost vlasnika-korisnika.

Pravilo 192

Podzemni TT kablovi polažu se u rov širine 0,4 m na dubini od 0,8-1 m prema važećim tehničkim propisima za polaganje TT kablova u rov.

Kod približavanja i ukrštanja TT kablova sa ostalim infrastrukturnim objektima potrebno je ostvariti sledeće minimalne razmake:

- sa vodovodnom cevi kod ukrštanja 0,5 m, a kod paralelnog vođenja 0,6 m,
- sa kanalizacionom cevi kod ukrštanja 0,5 m, a kod paralelnog vođenja 0,5 m,
- sa elektroenergetskim kablom do 10 kV kod ukrštanja 0,5 m, a kod paralelnog vođenja 1 m,
- od regulacione linije 0,5 m,
- od uporišta elektroenergetskih vodova do 1 kV 0,8 m.

Pravilo 193

Kod približavanja podzemnog telekomunikacionog voda temelju elektroenergetskog stuba, horizontalna sigurnosna udaljenost iznosi 0,8 m, a ne manje od 0,3 m ukoliko je telekomunikacioni vod mehanički zaštićen.

Pravilo 194

Nadzemni telekomunikacioni vodovi postavljaju se na stubove.

Stubovi se postavljaju na javnim površinama ili na građevinskim parcelama uz saglasnost vlasnika-korisnika.

Nadzemni telekomunikacioni vodovi mogu se postavljati i na stubove niskonaponske elektroenergetske mreže uz saglasnost vlasnika (isporučioca električne energije), i ako to propisi dozvoljavaju za konkretnе slučajeve, tako što se telekomunikacioni vod postavlja ispod niskonaponskog elektroenergetskog voda.

Vertikalni razmak između tih vodova u glavi stuba ne sme biti manji od 1 m za slučaj neizolovanih provodnika elektroenergetskog voda, odnosno 0,6 m za slučaj elektroenergetskog voda sa izolovanim provodnicima. Vertikalni razmak u sredini raspona mora biti na sigurnosnoj udaljenosti, ali ne manje od 0,6 m.

NN elektroenergetski vod sa izolovanim provodnicima i telekomunikacioni vod mogu se postaviti u istoj horizontalnoj ravni tako da razmak između njih mora biti najmanje jednak sigurnosnoj udaljenosti, a najmanje 0,4 m.

Pri približavanju i ukrštanju telekomunikacionog i NN nadzemnog elektroenergetskog voda sa izolovanom provodnicima na istom stubu najmanji sigurnosni razmak između tih vodova iznosi 0,2.

Ako se uzemljenje elektroenergetskog i telekomunikacionog voda vrši na istom stubu zemljovod telekomunikacionog voda mora biti izolovan, a uzemljivači treba da budu udaljeni jedan od drugog najmanje 3 m.

5.7. PRAVILA UREĐENJA SEOSKOG DVORIŠTA

Osnovni sadržaji svakog seoskog naselja su dvorišta. Kod svih kategorija naselja dvorišta određuju karakter urbanističke strukture sela.

Organizacija seoskog dvorišta treba da se odvija u okviru građevinskog reona seoskih naselja uz put ili ulicu. Preporuka je da se nova dvorišta formiraju ili u blizini seoskog centra ili uz trase postojećih ili novoplaniranih naseljskih puteva. Izbegavati formiranje novih seoskih kućišta potpuno izolovanih van naseljskih grupacija i saobraćajnica.

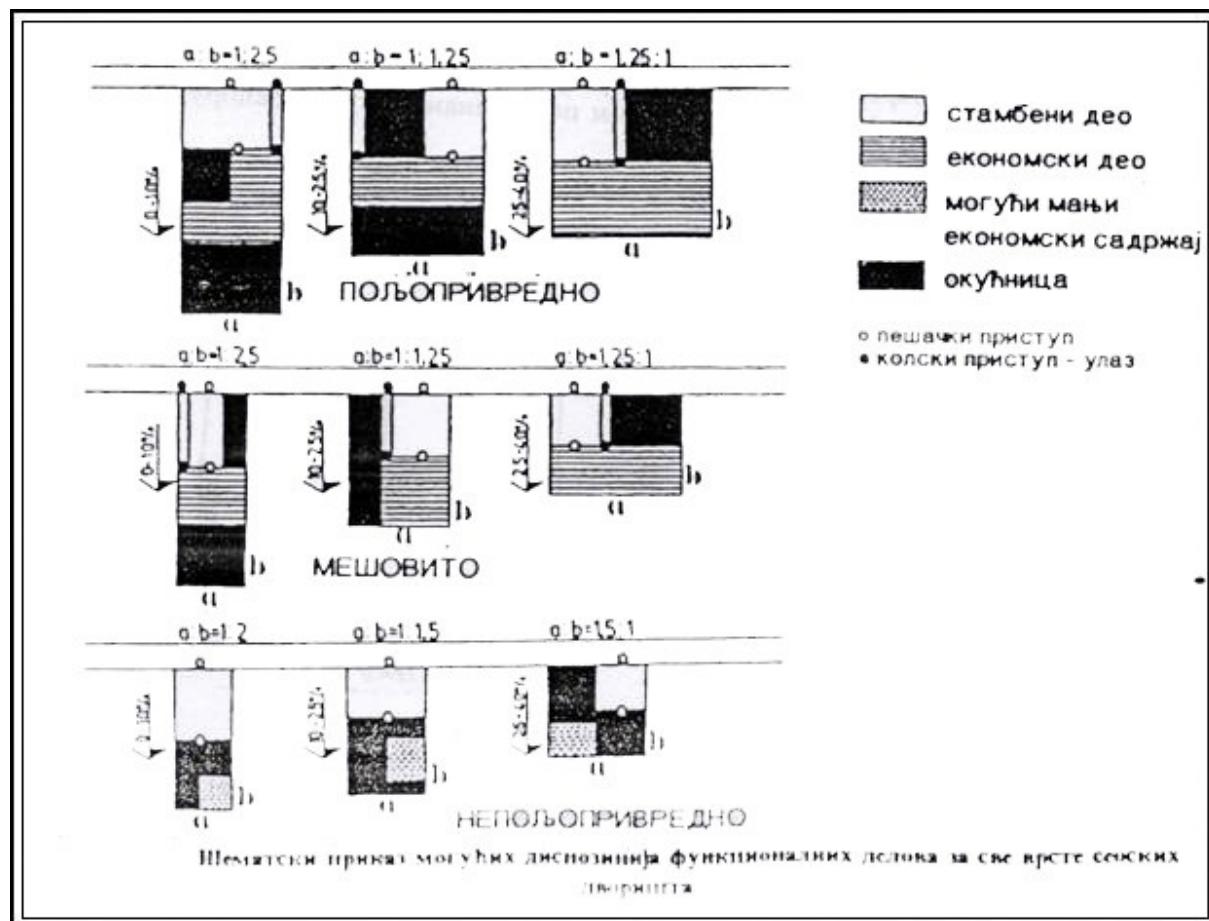
Dvorišta moraju biti funkcionalno organizovana, da omoguće udobnost stanovanja, pruže osnovne higijenske uslove života i rada i da zadovolje estetsku funkciju.

Organizacija seoskih dvorišta zavisiće i od mesta naselja koje ono zauzima u hijerarhijskoj strukturi, kao i od morfološkog tipa naselja. U sekundarnim centrima i prigradskim naseljima biće dominantno nepoljoprivredno stanovništvo, što će usloviti postojanje pretežno nepoljoprivrednih domaćinstava. Mešovita, a posebno poljoprivredna biće zastupljena u manjem obimu. U selima sa seoskim centrom i primarnim naseljima pretežno će biti mešovito i poljoprivredno stanovništvo, tako da će i organizacija dvorišta biti u skladu sa kategorijom stanovništva.

Na području teritorije grada Čačka u zavisnosti od privrednih aktivnosti u seoskim naseljima biće tri osnovna tipa (sa varijacijama) dvorišta:

- poljoprivredno
- mešovito
- nepoljoprivredno.

Prilikom određivanja lokacija za nove objekte na selu u okviru seoskih domaćinstava i izradi akta o urbanističkim uslovima za njihovu izgradnju potrebno je zadržati tradicionalnu podelu i organizaciju na kućno dvorište, ekonomsko dvorište i baštu.

Prilog br 11: Šematski prikaz dispozicija funkcionalnih delova za sve vrste dvorišta

Objekti za potrebe seoskog domaćinstva mogu se graditi na slobodnom prostoru u okviru postojećeg domaćinstva, na prostoru proširene okućnice ili na prostoru lokacije koja se određuje formiranjem novog domaćinstva.

Prilikom izgradnje novih objekata na selu težiti da se sačuvaju stari objekti koji imaju ambijentalnu vrednost i koji se mogu rekonstruisati.

Na seoskom poljoprivrednom dvorištu obavljaju se dve osnovne funkcije i to stanovanje i proizvodnja. Kod ovih dvorišta najveću površinu imaće ekonomski deo dvorišta. Seoska domaćinstva koja su mešovita imaće manje razvijen ekonomski deo dvorišta.

Nepoljoprivredno stanovništvo imaće dvorište bez ekonomskog dela ili sa njim veoma male površine.

Da bi dvorišta mogla da budu organizovana na povoljan način i kao takva da funkcionišu, moraju da zadovolje određene kriterijume kao što su veličina parcele, širina fronta, dispozicija objekata u dvorištu u zavisnosti od namene i dr.

Tabela br. 41 Optimalne veličine delova dvorišta

VRSTA SEOSKOG DOMAĆINSTVA	UKUPNO /m ² /	STAMBENI DEO /m ² /	EKONOMSKI DEO /m ² /	OKUĆNICA /m ² /
NEPOLJOPRIVREDNA	400-600	400-600		
MEŠOVITA	600-1200	400-600	200-400	400-600
POLJOPRIVREDNA	1200-2500	400-600	800-1400	MAX 500

Optimalne širine fronta parcele

Tabela br. 42

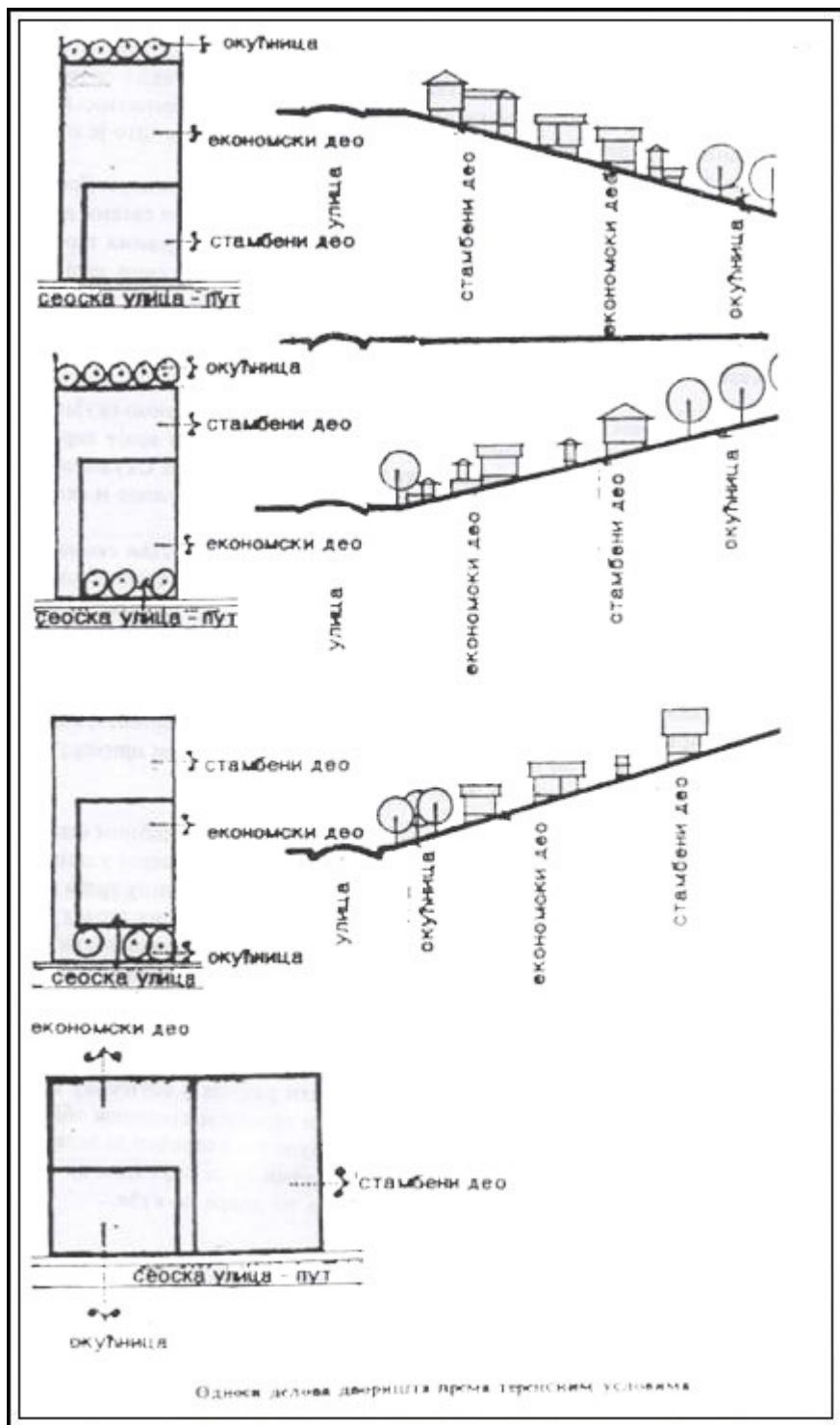
VRSTA SEOSKOG DOMAĆINSTVA	ŠIRINA FRONTA /m/
NEPOLJOPRIVREDNA	15.0
MEŠOVITA	15.0-20.0
POLJOPRIVREDNA	20.0

Pored veličine i dimenzija parcele značajan je i oblik parcele na kojima se organizuju seoska dvorišta. Najpovoljniji oblik parcele je pravougaoni oblik, koji je užom stranom oslonjen na ulicu. Međutim u brdsko planinskim krajevima mogu da se javе odstupanja.

U pogledu prostorne organizacije dvorišta najpovoljnije je da se stambeni deo nalazi u prednjem delu parcele prema ulici ili putu. Ekonomski deo i okućnica zauzimaju u tom slučaju zadnji deo parcele. Ovaj najpovoljniji slučaj će biti zastupljen u slučaju da je teren ravan ili kada je parcela u nagibu od ulice odnosno od stambenog ka ekonomskom delu.

U slučajevima kada su terenski uslovi takvi da parcela ima nagib, odnosno pad terena ka ulici javiće se nekoliko slučajeva:

- okućnicu sa voćnjakom postaviti najbliže ulici, a zatim iza nje ekonomski deo. Na kraju parcele na njenom najvišem i najpovoljnijem delu postaviti stambeni deo. Okućnica predstavlja izolacioni zeleni pojas između ulice i ekonomskog dela.
- ekonomski deo dvorišta sa zaštitnim pojasom zelenila postaviti uz ulicu, a iza njega stambeni deo. Okućnicu postaviti na najvišem delu parcele.
- dvorište je moguće organizovati tako da duža strana parcele bude oslonjena na ulicu. Manji deo parcele bi zauzimao stambeni deo, a drugi veći deo bi bio ekonomski i okućnica. U ovom slučaju najbolje je da okućnica bude pored ulice, a ekonomski deo iza nje.

Prilog br. 12: Šematski prikaz odnosa dvorišta prema uslovima terena

Ekonomski objekti kao što su: živinarnici, stočne staje, govedarnici, ovčarnici, kozarnici, ispusti za stoku, đubrišne jame, poljski klozeti i sl. na selu mogu se graditi na prostoru ekonomskog dvorišta i na propisnoj udaljenosti od stambenog objekta, česme, bunara i drugih sadržaja na koje štetno deluju.

Ekonomski objekti koji se grade u blizini stambenog objekta su: letnja kuhinja, mlekar, sanitarni propusnik, magacin hrane i objekte namenjene ishrani stoke locirati u delu ekonomskog dvorišta.

Ovi objekti mogu se graditi samostalno ili povezivati međusobno zavisno od prostornih mogućnosti i funkcionalnih potreba, ali da u tom slučaju ne ugroze stambeni objekat.

Međusobna rastojanja ekonomskih objekata zavise od organizacije dvorišta, s tim da se prljavi objekti mogu postavljati samo uz vетар u odnosu na čiste objekte.

Parcela na kojoj se organizuje seosko kućište mora da zadovolji i određene tehničke uslove za izgradnju. Teren mora da bude ocedan, osunčan, suv i bez visokog nivoa podzemnih voda. Sam teren u pogledu kvaliteta mora da bude stabilan.

Svako seosko dvorište mora da bude povezano sa javnim komunikacijama naselja. Organizacija saobraćajnih kretanja unutar samog dvorišta treba da bude takva da se kolski prilaz ekonomskom delu odvoji od stambenog.

5.8. PRAVILA IZGRADNJE OBJEKATA I UREĐENJA PARCELA

Za opštinski centar primenjivaće se pravila građenja iz važećeg preispitanog GP-a Čačak do 2015. i drugih urbanističkih planova do donošenja novih.

Na području grada Čačka van granica GP-a gradiće se u skladu sa pravilima građenja datim u Prostornom planu.

Za sve slučajeve koji se ne mogu podvesti pod Pravila utvrđena Prostornim planom primenjuju se uslovi na osnovu Pravilnika o opštlim uslovima o parcelaciji i izgradnji i sadržini, uslovima i postupku izdavanja akta o urbanističkim uslovima za objekte za koje odobrenje za izgradnju izdaje opštinska, odnosno gradska uprava („Sl. glasnik RS“ broj 75/2003).

Na osnovu pravila uređenja i građenja prostora utvrđenih Prostornim planom Gradska uprava Čačka izdavaće lokacijske dozvole o urbanističkim uslovima za izgradnju objekata:

- na području za koje nije predviđena izrada urbanističkog plana
- na području za koje su pravila donetog urbanističkog plana u suprotnosti ili ne sadrže pravila za uređenje i izgradnju prostora utvrđena Prostornim planom
- u naselju do donošenja predviđenog urbanističkog plana

Opšta pravila izgradnje objekata na selu

Svi objekti na selu moraju se graditi od ekološki prihvatljivih materijala koji ne utiču štetno na zdravlje ljudi i ne zagađuju životnu sredinu.

Pravilo 195

Objekti na selu po svojoj dispoziciji, obliku, rasporedu masa ne smeju da narušavaju fizičke strukture, prostorni sklop i ambijent seoskog prostora.

Pravilo 196

Svi objekti na selu u arhitektonskom pogledu moraju se prilagoditi postojećem ambijentu i tradicionalnim arhitektonskim vrednostima. Takođe, pri izgradnji objekta prilagoditi mikroklimatskim uslovima, lokalnoj arhitektonskoj tradiciji i upotrebiti karakteristične lokalne prirodne materijale.

Pravilo 197

Objekti farmi mogu se graditi u sklopu okućnice, ali odvojeno i na dovoljnoj udaljenosti od kućnog dvorišta, a prema pravilu br. 270 na propisanoj udaljenosti od objekta javnog karaktera: škole, crkve, doma kulture, ambulante i centra sela.

Pravilo 198

Za neizgrađeni deo građevinskog područja naselja koji je planiran uz državne puteve II reda mora se osnovati pristupna saobraćajnica za sve sadržaje locirane u ovom pojasu.

Pravila izgradnje stambenih objekata na selu

Stambene objekte na selu graditi u stilu ambijetalne arhitekture karakteristične za ovo područje, nastojeći da se sačuvaju tradicionalne vrednosti.

Pravilo 199

Koefficijent izgrađenosti na parceli primenjuje se u sledećim rasponima:

- (1) na delu parcele namenjene stanovanju je:
 - u centralnim zonama sekundarnih i prigradskih naselja maksimalno 1,0
 - u ostalim građevinskim područjima naselja od 0,3 - 0,8
- (2) na delu parcele namenjene za izgradnju ekonomskih objekata iznosi maksimalno 0,5

Urbanističkim planom za uža seoska područja može se propisati drugačije.

Pravilo 200

Stepen iskorišćenosti na parceli primenjuje se u sledećim rasponima:

- (1) na delu parcele namenjene stanovanju iznosi:
 - u centralnim zonama sekundarnih i prigradskih naselja maksimalno 40%
 - u ostalim građevinskim područjima naselja maksimalno 30%
- (2) na delu parcele namenjene za izgradnju ekonomskih objekata najviše 50%

Urbanističkim planom za uža seoska područja može se propisati drugačije.

Pravilo 201

Građevinska parcela ima po pravilu oblik pravougaonika ili trapeza.

Pravilo 202

Najmanja površina građevinske parcele (stambeni i ekonomski deo dvorišta) u seoskom naselju je:

Tabela br. 43

VRSTA SEOSKOG DOMAĆINSTVA	MIN. POVRŠINA PARCELE (m²)
Nepoljoprivredna	400 (stambeni deo)
Mešovita	800 (stambeni deo + ekonomski deo)
Poljoprivredna	1200 (stambeni deo + ekonomski deo)

Pravilo 203

Optimalna površina građevinske parcele u seoskom naselju je:

Tabela br. 44

VRSTA SEOSKOG DOMAĆINSTVA	MAK. POVRŠINA PARCELE (m²)
Nepoljoprivredna	600 (stambeni deo)
Mešovita	400+800=1200 (stambeni deo + ekonomski deo)
Poljoprivredna	500+2000=2500 (stambeni deo + ekonomski deo)

Pravilo 204

Optimalna površina ekonomskog dela građevinske parcele u seoskim naseljima je:

Tabela br. 45

VRSTA SEOSKOG DOMAĆINSTVA	Mak. POVRŠINA PARCELE (m²)
Mešovita	800
Poljoprivredna opšteg tipa proizvodnje	1200
Poljoprivredna specijalizovane proizvodnje	2000

Pravilo 205

Optimalna širina građevinske parcele u seoskim naseljima je:

Tabela br. 46

VRSTA SEOSKOG DOMAĆINSTVA	ŠIRINA FRONTA /m/
Nepoljoprivredna	15.0
Mešovita	15.0-20.0
Poljoprivredn	20.0

Pravilo 206

Ograde oko seoskog domaćinstva i okućnice graditi po mogućству od prirodnih materijala, pretežno od drveta, ali mogu biti od žive ograde, ili zidane (kamen, opeka, beton i dr.) a u skladu sa tradicionalnim uzorima i lokalnim specifičnostima. Ograda se postavlja na regulacionoj liniji u odnosu na seoski put, ili na granici katastarskih parcela prema susedima, a njena visina može biti maksimum 1,4 m.

Pravilo 207

Ograde se mogu postavljati i između fukcionalnih delova u okviru jednog domaćinstva, kućno i ekonomsko dvorište bašta, ali njihova visina ne može biti veća od spoljne ograde prema putu i susedu.

Pravilo 208

Ograde i kapije graditi od drveta, kamena, opeke, betona, gvožđa, žive ograde ili različite kombinacije navedenih materijala u skladu sa lokalnim specifičnostima.

Pravilo 209

Rastojanje građevinske linije za stambene objekte seoskog domaćinstva od regulacione je od 5-40 m, u zavisnosti od ranga saobraćajnice, a u skladu sa datim Pravilima građenja sa aspekta saobraćajne infrastrukture.

Pravilo 210

U zoni izgrađenih seoskih stambenih objekata rastojanje građevinske od regulacione linije utvrđuje se na osnovu pozicije većine izgrađenih objekata.

Pravilo 211

Međusobna minimalna udaljenost spratnih objekata na seoskom području je 10 m, a prizemnih 6 m, a izuzetno 5 m ako je širina fronta manja od 15 m. Kod izgrađenih stambenih objekata koji su međusobno udaljeni manje od 3 m mogu se na susednim stranama predviđati otvori sa minimalnom visinom parapeta $h=1.60$ m.

Pravilo 212

Rastojanje osnovnog gabarita (bez ispada) stambenog objekta do linije susedne građevinske parcele iznosi:

- za stambene slobodnostojeće objekte na delu bočnog dvorišta min. 2,5 m.
- za dvojne stambene objekte i objekte u prekinutom nizu najmanje 4 m.

Pravilo 213

Najveća dozvoljena spratnost porodičnog stambenog objekta u seoskim naseljima je Po(Su)+Pr+1+Pk.

Pravilo 214

Podrumske i suterenske prostorije raditi ukoliko ne postoje smetnje geomehaničke i hidrotehničke prirode.

Pravilo 215

Visina fasadnog plana (do krovne strehe) može biti jednaka ili manja od širine fasadnog plana objekta.

Pravilo 216

Krovove stambenih objekata po pravilu graditi kao četvorovodne ili viševodne.

Pravilo 217

Maksimalni nagib krova je 45° .

Pravilo 218

Pokrivanje vršiti crepom, tegolom ili drugim prirodnim materijalima. Zabranjeno je pokrivanje stambenih objekata limom, salonitom, eternitom ili pokrivačem od plastičnih masa.

Pravilo 219

Za rekonstrukciju objekta primenjuju se pravila utvrđena za izgradnju objekata.

Pravilo 220

Sve intervencije na objektima koji su zaštićeni od strane Zavoda za zaštitu spomenika kulture-Kraljevo potrebno je obavljati u saradnji sa stručnim službama Zavoda.

Pravilo 221

Na građevinskoj parceli čija je površina do 20% manja od najmanje površine utvrđene ovim planom, može se aktom o urbanističkim uslovima utvrditi izgradnja ili rekonstrukcija objekta spratnosti do P+1, koeficijenta izgrađenosti do 0,6 i stepena iskorišćenosti do 30%.

Pravilo 222

Na građevinskoj parceli čija je površina do 20% veća od najveće površine utvrđene u stavu 1. ovog člana, može se aktom o uslovima utvrditi izgradnja ili rekonstrukcija objekta spratnosti do P+1+Pk, koeficijenta izgrađenosti do 0,15 i stepena iskorišćenosti do 20%.

Pravila za izgradnju ekonomskih objekata na selu

Pravilo 223

U ekonomski objekte na selu spadaju:

- 1) stočne staje (živinarnici, svinjci, govedarnici, ovčarnici, kozarnici), ispusti za stoku, đubrišta, poljski klozeti i dr.
- 2) uz stambeni objekat: letnja kuhinja, mlekara, sanitarni propusnik, magacini hrane za sopstvenu potrebu i dr.
- 3) pušnice, sušare, koš, ambar, nadstrešnica za mašine i vozila, magacini hrane i objekti namenjeni ishrani stoke i dr.

Pravilo 224

Dozvoljena spratnost ekonomskih objekata je prizemna.

Pravilo 225

Međusobno rastojanje stambenog objekta i stočne staje je minimalno 15 m.

Pravilo 226

Minimalna udaljenost đubrišta i poljskog klozeta od stambenog objekta, bunara, odnosno izvora vode je 20 m, uz uslov da budu postavljeni na nižoj koti.

Pravilo 227

Položaj, lokaciju i gabarit ekonomskog objekta prilagoditi prostornim mogućnostima ekonomskog dvorišta, ali pri tome obezbediti lak pristup i dobru organizaciju ekonomskog prostora i vezu sa drugim objektima.

Prljave sadržaje, kao što su staje, farme i đubrišta locirati zajedno sa septičkim jamama i poljskim klozetima na najudaljenijim delovima ekonomskog dvorišta i niz vetar u odnosu na čiste objekte.

Pravilo 228

Položaj ekonomskih objekata u odnosu na regulacionu liniju i druge objekte u ekonomskom dvorištu utvrđuje se aktom o urbanističkim uslovima nadležnog organa uz primenu najmanjih dozvoljenih rastojanja utvrđenih ovim planom. Građevinska linija ekonomskih objekata treba da bude što više udaljena u odnosu na građevinsku liniju stambenih objekata gde to oblik i veličina građevinske parcele dozvoljavaju.

Pravilo 229

Ekonomске objekte na selu graditi od klasičnih i prirodnih materijala, bez upotrebe štetnih materijala kao što su azbest i blokovi od šljake.

Pravilo 230

Krovove raditi u nagibu, sa maksimalnim nagibom od 45° .

Pravilo 231

Pokrivanje vršiti crepom ili drugim prirodnim materijalima. Zabranjeno je pokrivanje salonitom, eternitom ili pokrivačem od plastičnih masa.

Pravila za izgradnju pomoćnih i ostalih objekata na selu

Pravilo 232

U pomoćne objekte spadaju septičke jame, ograde, bunari, česme i dr.

Pravilo 233

Septičke jame graditi na udaljenosti min. 20 m od stambenih objekata, niz vетар.

Pravilo 234

Bunare na selu gde nema vodovoda graditi na višoj koti od kote ekonomskih objekata, staja, septičkih jama i klozeta ako je teren u nagibu i na propisanoj udaljenosti od njih.

Pravila izgradnje objekata privrede

Pravilo 235

Dozvoljava se izgradnja poslovnih, skladišnih, proizvodnih, poslovno-skladišnih, poslovno-proizvodnih, poslovno-skladišno-proizvodnih objekata.

Pravilo 236

Stepen iskorišćenosti zemljišta maksimalno 40%.

Pravilo 237

Koeficijent izgrađenosti maksimalno 1.0.

Pravilo 238

Parcelu treba formirati u skladu sa potrebama korisnika uz zadovoljenje parametara za odnos izgrađenih površina, saobraćajno-manipulativnih i zelenih površina prema ukupnoj površini radnog kompleksa

- o optimalna površina građevinske parcele od 30-50 ari
- o radne i tehnološke otvorene površine maksimalno 10-20%
- o saobraćajno-manipulativne površine 20% -30%
- o zelene površine minimalno 20%

Pravilo 239

Spratnost objekata: proizvodni objekti i skladišta- uglavnom prizemni -

- o niske i visoke hale
- o administrativni objekti mogu biti maksimalne spratnosti Po+P+1

Pravilo 240

Pristup parceli ostvariti sa javnog puta ili privatnog prolaza, čiji će profil biti određen na osnovu merodavnog vozila.

Pravilo 241

Rastojanje građevinske linije od regulacione je od 5-40 m, u zavisnosti od ranga saobraćajnice, a u skladu sa datim Pravilima građenja sa aspekta saobraćajne infrastrukture.

Pravilo 242

U odnosu na susedne međe objekat postavljati na udaljenosti dovoljnoj za formiranje protivpožarnog puta, a minimalno 5,0 m.

Pravilo 243

Na prostoru između građevinske i regulacione linije, kao i prema susednim namenama (posebno ako se graniči sa stanovanjem) formirati pojas zaštitnog zelenila.

Pravilo 244

Objekte graditi od čvrstih savremenih materijala ukoliko njihova namena ne zahteva suprotno, uz poštovanje propisa i normativa za gradnju ove vrste objekata.

Pravilo 245

Krovovi obavezno u nagibu, sa maksimalnim nagibom od 45°.

Pravilo 246

Prilikom projektovanja proizvodnih, magacinskih, uslužnih i pratećih objekata držati se važećih propisa za projektovanje ove vrste objekata i propisa za stabilnost objekata. Fundiranje objekata vršiti nakon pribavljanja podataka o geomorfološkim karakteristikama zemljišta.

Pravilo 247

Parkiranje obezbediti unutar sopstvene parcele uz uslov - 1PM /70 m² korisnog prostora.

Pravilo 248

Zabranjuje se izgradnja objekata koji svojim tehnološkim procesom zagađuju životnu sredinu, ako nisu preduzete odgovarajuće mere zaštite.

Pravilo 249

Obavezna je izrada Procene uticaja za objekte za koje je to zakonom propisano.

Pravilo 250

Za rekonstrukciju objekta primenjuju se pravila utvrđena za izgradnju objekata.

Pravila za izgradnju javnih i objekata za javnu upotrebu na selu

Opšta pravila građenja

Pravilo 251

Objekte javnog karaktera treba locirati u centralnom delu seoskog naselja ako je to moguće, u blizini raskrsnice i glavnog seoskog puta, odnosno u blizini postojećih seoskih centara.

Pravilo 252

Javne objekte gabaritima, arhitekturom i primenjenim materijalima prilagoditi lokalnim specifičnostima i podneblju.

Pravilo 253

Prilikom određivanja lokacije za nove komplekse mora se osigurati dostupnost i sigurnost prilaza.

Pravilo 254

Gradevine koje služe sadržajima od javnoga interesa po pravilu se grade na istaknutim lokacijama te moraju biti građene kvalitetno i racionalno.

Pravilo 255

Utvrđuju se sledeća pravila za izgradnju objekata javnih funkcija i objekata za javnu upotrebu (obrazovne i zdravstvene ustanove, muzeji, galerije, verske građevine, sportske dvorane i ostale građevine):

objekti javnih funkcija mogu se graditi unutar građevinskog područja naselja pod uslovom da je pristup građevinskoj parci omogućen sa javne saobraćajne površine

- maksimalna spratnost objekata je Po+Pr+1
- najveći dopušteni stepen iskorišćenosti građevinske parcele na kojoj će se graditi objekti javnih funkcija iznosi 30%
- maksimalan koeficijent izgrađenosti građevinske parcele na kojoj će se graditi objekti javnih funkcija iznosi 1,0
- krovovi obavezno u nagibu, sa maksimalnim nagibom od 45°
- materijalizacija - koristiti savremene materijale
- građevinska parcella treba biti ozelenjena, a najmanje 30% njene površine treba hortikulturno urediti, osim u već izgrađenim delovima naselja
- udaljenost građevinske linije od regulacione (od ivice javne saobraćajne površine) ne može biti manja od 5.0 m kod opštinskih puteva i 10.0 m kod državnih puteva II reda
- pristup građevinske parcele na javnu saobraćajnu površinu mora se odrediti tako da na njoj ne bude ugroženo odvijanje saobraćaja. Kada se građevinska parcella nalazi na raskrsnici lokalne saobraćajnice i državnog puta II reda prilaz sa te parcele na javnu saobraćajnu površinu mora se izvesti preko sporedne ulice

- u slučaju rekonstrukcije u izgrađenim delovima naselja i moguće su i manje udaljenosti od onih iz prethodnog stava ako to dozvoljavaju lokalni uslovi i posebni uslovi nadležnih institucija
- udaljenost objekata obrazovanja i dečje zaštite, verskih objekata od stambenih građevina iznosi najmanje 10 m, a od manjih privrednih i poljoprivrednih građevina najmanje 50 m
- potreban broj parkirališta i garažnih mesta uređuje se na građevinskoj parceli, i to jedno parking ili garažno mesto na 70.0 m² korisnog prostora
- izuzetno od prethodnog stava ako ne postoji mogućnost obezbeđenja parkiranja vozila na pripadajućoj građevinskoj parceli, parkiranje se može predvideti i na drugoj građevinskoj parceli (u radijusu 200 m), isključivo istovremeno sa gradnjom objekta kome služi
- na javnim parkiralištima za automobile invalida treba osigurati najmanje 5% parkirališnih mesta od ukupnog broja, a najmanje jedno parkirališno mesto na parkiralištima s manje od 20 mesta
- kod izgradnje javnih saobraćajnica, pešačkih staza i trotoara, kao i kod prilaza objektima za javno korišćenje, moraju se primeniti odredbe Pravilnika o uslovima za planiranje i projektovanje objekata u vezi sa nesmetanim kretanjem dece, starijih i hendikepiranih lica („Sl. glasnik RS“ br.18/97)
- Za rekonstrukciju objekta primenjuju se pravila utvrđena za izgradnju objekata.

Posebna pravila građenja

Pravilo 256

- a) Nove objekte dečje zaštite (dečji vrtići i jaslice) kao i rekonstrukciju postojećih planirati u skladu sa sledećim normativima:
- o površina građevinske parcele prema normativu je od 30-35 m² po korisniku
 - o površina dečje ustanove – 8m²/korisniku
 - prilikom projektovanja pridržavati se važećih propisa za projektovanje ove vrste objekata i propisa za stabilnost. Fundiranje objekata vršiti nakon pribavljanja podataka o geomorfološko-mehaničkim karakteristikama zemljišta
 - ogradijanje parcela – transparentnom ogradom do visine 1.40 m.
- b) Nove osnovne škole kao i rekonstrukciju postojećih planirati u skladu sa sledećim normativima:
- veličina građevinske parcele određena je normativom od 25 m² po učeniku
 - učionički prostor 2.0 m²/učeniku
 - školski prostor 8.0 m²/učeniku
 - školsko dvorište 20-25 m²/učeniku
 - na građevinskoj čestici potrebno je osigurati površine za školsku zgradu, prostor za odmor i rekreaciju, sportske terene, zelene površine i dr.
 - parkiranje obezbediti u okviru kompleksa poštujući uslov 1PM/učionici
 - prilikom projektovanja pridržavati se važećih propisa za projektovanje ove vrste objekata i propisa za stabilnost. Fundiranje objekata vršiti nakon pribavljanja podataka o geomorfološko-mehaničkim karakteristikama zemljišta
 - ogradijanje parcela – transparentnom ogradom do visine 1.40 m.
- v) Objekti za sport i rekreaciju
- unutar građevinskog područja naselja omogućuje se i građenje zatvorenih sportsko-rekreativnih građevina (dvorana) te bazena i otvorenih sportskih sadržaja

- najveći dopušteni koeficijent izgrađenosti građevinske parcele na kojoj će se graditi zatvoreni sportski objekat iznosi 0,8
- najveći stepen iskorišćenosti građevinske parcele za zatvoreni sportski objekat iznosi 30%
- maksimalan stepen iskorišćenosti parcele pod terenima na otvorenom je 60%
- kada je objekat prateći sadržaj uz terene na otvorenom maksimalan koeficijent iskorišćenosti parcele pod objektom je 5%
- dozvoljena spratnost objekta je Po+Pr
- kod građenja sportskih objekata potrebno je na građevinskoj parceli ili u neposrednoj blizini na javnoj površini osigurati potreban broj parking mesta:
 - 1 PM na 10 gledalaca za putnička vozila
 - 1 PM na 100 gledalaca za autobuse

g) Verske građevine

U zavisnosti od veličine naselja u kompleksu crkve pored objekta crkve može se graditi parohijski dom, kancelarijski, stambeni kao i drugi prostori potrebni za funkcionisanje crkvenog kompleksa.

- maksimalan koeficijent izgrađenosti građevinske parcele iznosi 0,5
- maksimalan stepen iskorišćenosti građevinske parcele iznosi 30%
- u okviru građevinske parcele potrebno je osigurati prostor za okupljanje vernika najmanje veličine 60% od izgrađenog dela
- najmanje 40% verskog kompleksa mora biti hortikulturno ureden

Posebna pravila građenja u zonama zaštite posebne namene

Pravilo 257

Granice, položaj i prostorne zone zaštite kompleksa specijalne namene prikazani su na Referalna karta br. 1 "Planirana namena površina".

Pravilo 258

Prostornim planom definisane su zone prostorne zaštite za sledeće komplekse

Vojni kompleks	Veličina i naziv zone prostorne zaštite
"Prislonica"	200 m zona zabranjene gradnje
"Loznički ključ"	300 m zona ograničene gradnje
"Tanasko Rajić"	50 m zona zabranjene gradnje
"Bresnica"	50 m zona zabranjene gradnje
"Mrčajevci"	Zone zabranjene, ograničene i kontrolisane
"Krnjine"	gradnje kao što je prikazano na grafičkom
"Veliko polje"	prilogu Referalna karta br. 1 "Planirana
"Katrga"	namena površina"
"Goletić"	
"Janković"	
"Morava"	

Zona zabranjene gradnje - podrazumeva potpunu zabranu bilo kakve gradnje.

Zona ograničenje gradnje oko vojnog kompleksa "Prislonica" - podrazumeva zabranu izgradnje industrijsko-energetskih postrojenja i objekata, dalekovoda, antenskih uređaja, skladišta i objekata koji emituju elektromagnetne talase ili na neki drugi način mogu ugroziti namenu i bezbednost kompleksa, a za planiranje i izgradnju drugih objekata obavezna je saglasnost Ministarstva odbrane.

Zona ograničenje gradnje oko vojnih kompleksa "Bresnica", "Mrčajevci", "Krnjine", "Veliko polje", "Katrga", "Goletić", "Janković" i "Morava" - podrazumeva zabranu izgradnje objekata čija visina ne sme da prelazi propisanu granicu sigurnosti od 254 m nadmorske visine, odnosno 269 m nadmorske visine, kao i objekata koji mogu ugroziti bezbednost letenja u zonama vazdušnih prilaza aerodroma "Morava". Takođe, u zonama ograničene gradnje, prilikom planiranja i izgradnje objekata obavezno je ispoštovati odredbe zakona o vazdušnom saobraćaju ("Službeni list SRJ" broj 12/98, 5/99, 44/99, 73/2000 i 70/2001), kao i drugih zakonskih i podzakonskih akata koja se odnose na planiranje, visinu, izgradnju i obeležavanje objekata, instalacija i prepreka u zonama civilnih aerodroma, kao i obavezno pribavljanje saglasnosti Ministarstva odbrane.

Zona kontrolisane izgradnje - pre pristupanja izradi planske dokumentacije hijerarhijski nižeg nivoa, kao i za slučajeve neposrednog izdavanja akta o urbanističkim uslovima i pre izgradnje bilo kakvih objekata obavezna je saglasnost Ministarstva odbrane.

Posebna pravila građenja u zonama zaštite aerodroma Preljina

Pravilo 259

Granice zone zaštite kompleksa aerodroma u Preljini prikazane su na Referalna karta br.1 "Planirana namena površina".

Pravilo 260

Zone prostorne zaštite koje moraju da se poštuju su:

Zona zabranjene gradnje – pojas u širini od 100 m (po 50 m obostrano u odnosu na osu piste) i 400 m od početne i krajnje tačke piste u kome je zabranjena izgradnja objekata osim poletno-sletne piste.

Zona ograničene gradnje – pojas u širini od 150 m mereno od granice zone zabranjene gradnje, obostrano u odnosu na poletno-sletnu pistu. U ovoj zoni je dozvoljena izgradnja isključivo objekata za potrebe aerodroma.

Zona kontrolisane izgradnje – prostor u radiusu od 3 km mereno od referentne tačke (koordinate y = 7 455 080.00; x = 4 861 699.30). Pre pristupanja izradi planske dokumentacije hijerarhijski nižeg nivoa, kao i za slučajeve neposrednog izdavanja akta o urbanističkim uslovima i pre izgradnje bilo kakvih objekata obavezna je saglasnost Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije.

6. OSNOVNA NAMENA PROSTORA SA PLANIRANIM BILANSOM POVRŠINA I KARTE PROSTORNOG PLANA

6.1. OSNOVNA NAMENA PROSTORA SA BILANSOM POVRŠINA

Prostornim planom opštine-grada Čačka definiše se namena zemljišta (u granicama plana) sa osnovnom podelom na:

- građevinski reon
- poljoprivredno
- šumsko i
- vodoprivredno zemljište

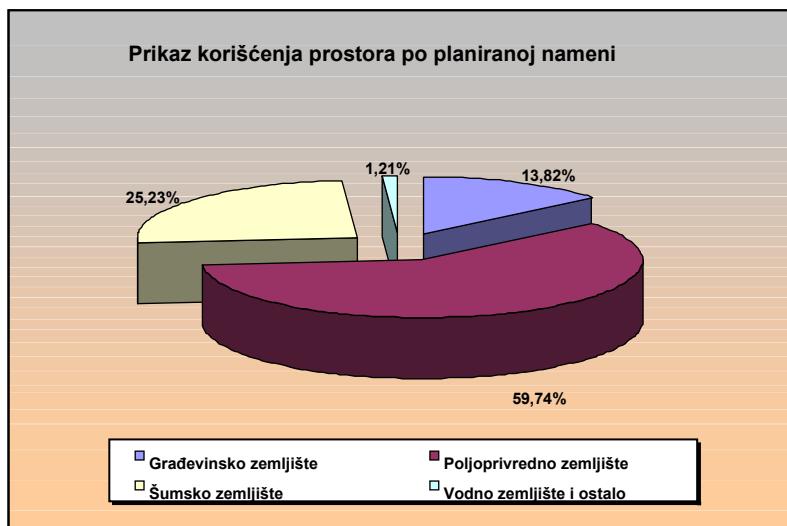
Tabela br. 47

Planirana namena prostora

Namena	Površina u ha	% učešće
Građevinsko zemljište	8795,37	13,82
Poljoprivredno	38.016,59	59,74
Šumsko	16.055,00	25,23
Vodno zemljište i ostalo	770,00	1,21
Ukupno	63.636,96	100

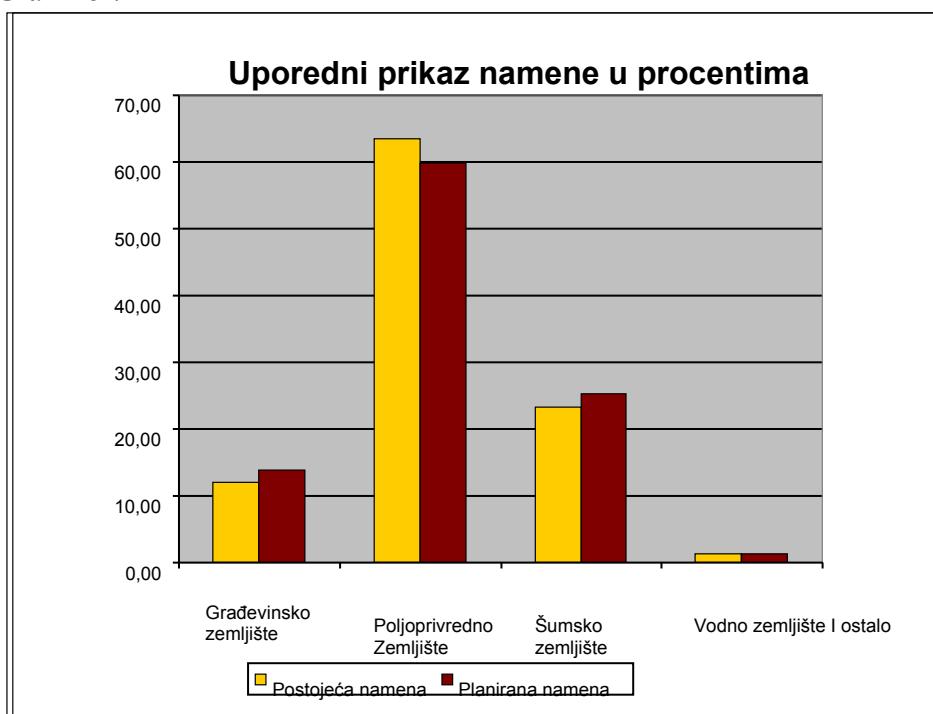
Pokazatelji dati u tabeli br. 47 i prikazani grafikoni pokazuju da je planirana procentualna zastupljenost poljoprivrednog zemljišta u području grada Čačka sa 59.74%, odnosno 380.16 km². Građevinsko zemljište će zauzimati 13.82%, dok je planirano učešće šumskog zemljišta 25.23%, a vodnog i ostalog 1.21%. Građevinski rejon je povećan na račun poljoprivrednog zemljišta 1,78%, šumsko zemljište je takođe povećano za 1,93% što ukupno umanjuje poljoprivredno zemljište za 3,71%.

Grafik br. 11

Grad Čačak visoko kvaliteno poljoprivredno zemljište tretira kao jedan od najvažnijih prirodnih potencijala, koje je ugroženo izgradnjom infrastrukture, naročito planiranim autoputevima E 761 i E 763, zatim širenjem građevinskog reona, planiranim povećanjem šumskog zemljišta, uz poštovanje pre svega Strategije razvoja grada Čačka kao osnovnog strateškog dokumenta koje ukazuje na pravce ekonomskog razvoja, vodilo se računa da se što manje ugrozi ovaj prirodni resurs.

Grafik br. 12

Područjem PPO obuhvaćeno je zemljište u građevinskom području, poljoprivredno, šumsko vodno zemljište u ukupnoj površini od 636,36 km².

U okviru zemljišta u građevinskom području obuhvaćeni su prostori za stanovanje, industriju i delatnosti, javne površine, rekreacione, parkovske, površine zaštitnog zelenila, i dr.

Prostornim planom opštine Čačak prikazano je građevinsko područje svih 58 naselja kao racionalno organizovanih i oblikovanih prostora. Osnovni kriterijumi za utvrđivanje građevinskog padručja naselja su sledeći:

- racionalno korišćenje i namena prostora,
- objektivno sagledavanje potreba za prostorom za svako naselje na temelju procena budućih demografskih procesa, raspoloživog neizgrađenog prostora, procene privrednih i ostalih potencijala i potreba, kao i kapaciteta postojeće infrastrukture,
- osiguranje položaja naselja u planiranoj mreži naselja,
- zaštitu javnog interesa,
- očuvanje autentičnosti naselja
- vrednovanje kvaliteta prostora i njegove okoline tako da se određivanjem prostora za građenje ne smanjuju šumske i kvalitetne poljoprivredne površine i štite vodni resursi.

Prostornim planom prikazani su postojeći građevinski reoni i planirani koji predstavljaju rezervnu površinu za budući razvoj naselja i prikazani su u grafičkom prilogu Referalna karta br. 1 - namena površina u razmeri 1:50 000. Precizne granice građevinskih reona definisati će urbanističkim planovima.

Postojeća građevinska područja razvijaće se daljim uređenjem kompleksa sa mogućnošću proširenja što podrazumeva rekonstrukciju postojećih objekata, gradnju novih objekata za stanovanje, privredu, javne i društvene sadžaje uz očuvanje identiteta naselja, zatim podizanjem komunalnog standarda naselja, rekonstrukcijom postojeće i gradnjom nove saobraćajne i komunalne infrastrukture i osiguranjem prostora za prateće sadržaje.

Planirani delovi građevinskog reona namenjeni su pretežno za stanovanje, zatim javne funkcije, privredu, sport i rekreaciju, površine komunalnih i saobraćajnih sistema, groblja, uređene zelene površine, zaštitno zelenilo i sl. kao i posebnu namenu.

Građevinsko zemljište urbanog područja naseljenog mesta Čačak definisano je GP-om Čačka do 2015. god. („Sl. list opštine Čačak“ broj 6/2001), koji se mogu primenjivati do donošenja novog urbanističkog plana („Sl. list opštine Čačak“ broj 8/2003), odnosno preispitani Generalni plan Čačka 2015 („Sl. list opštine Čačak“ broj 6/2001). Prilikom izrade novog urbanističkog plana za ovo područje izvršiti preispitivanje granica građevinskog područja.

Generalnim planom Čačka obuhvaćeno je područje površine 3800 ha i u njegov sastav ulaze:

- cele katastarske opštine – Čačak i Beljina
- delovi katastarskih opština – Atenica, Jezdina, Konjevići, Kulinovci, Loznica, Ljubić, Parmenac, Pridvorica, Trbušani i Trnava.

Osnovni građevinski reon naselja formiran je na prostoru oko postojećeg funkcionalnog centra i linearno uz postojeće i planirane puteve koji se zrakasto protežu kroz naselja. Na taj način usmerava se dalja izgradnja na prostorima, u delovima naselja, u kojima je već započeta gradnja, a u cilju racionalnog korišćenja i infrastrukturnog opremanja zemljišta.

Širina planiranog pojasa građevinskog područja uz državne puteve može se kretati do 100 m, izuzetno i do 200 m u zonama sa centralnim funkcijama i privrednim kompleksima, dok se širina pojasa planirane izgradnje uz opštinske puteve u seoskim naseljima utvrđuje prema lokalnim potrebama i uslovima.

Analiza postojećeg stanja izgrađenosti na području Opštine ukazala je na postojanje velikog broja manjih površina (zaseoka) sa izgrađenim objektima, što je posebno izraženo u brdsko-planinskim selima. Imajući u vidu “raštrkanost” ovih područja, kao i mali broj postojećeg i planiranog stanovništva na ovim prostorima, nije bilo racionalno širenje jedinstvenog građevinskog reona zbog uključivanja ovih površina u njega.

Navedena građevinska područja su zadržana sa mogućnošću povećanja postojećih površina formiranjem novih kućista u slobodnim međuprostorima ovih zaseoka. Takođe je moguća transformacija ovih područja u cilju formiranja pravilnijih građevinskih parcela (u skladu sa pravilima parcelacije iz ovog plana), boljeg organizovanja površina u okviru kućista (zadovoljavajući raspored i međusobna udaljenost stambenih i ekonomskih objekata i sl.), kao i povećanje gustine izgrađenosti, koja je na ovim prostorima vrlo niska.

Osnovna podela građevinskog područja seoskih naselja je na:

- stanovanje
- javne funkcije
- zone rada i
- zone posebne namene

Tabela br. 48 Prikaz postojećih i planiranih površina građevinskih područja

PRIKAZ POSTOJEĆIH I PLANIRANIH POVRŠINA GRAĐEVINSKIH PODRUČJA

ŠIFRA	NAZIV NASELJA	POVRŠINA NASELJA / ha /	POSTOJEĆA POVRŠINA GRAĐEVINSKO G PODRUČJA / ha /	PLANIRANA POVRŠINA GRAĐEVINSKOG PODRUČJA / ha /	POVEĆANJE GRAĐEVINSKOG PODRUČJA NA NIVOУ KO %
1*	ATENICA	1067,94	353,85	361,57	0,72%
2	BALUGA LJUBIĆSKA	442,40	33,95	47,40	3,04%
3	BALUGA TRNAVSKA	538,20	41,10	61,69	3,82%
4	BANJICA	1152,74	31,5	31,95	0,03%
5**	BELJINA	192,01	192,01	192,01	0,00%
6	BEČANJ	1658,34	106,43	146,44	2,41%
7	BREZOVIĆA	730,85	5,32	5,62	0,04%
8	BRESNICA	2922,42	171,77	197,56	0,88%
9	VAPA	515,70	46,76	53,62	1,33%
10	VIDOVA	517,17	16,27	16,55	0,05%
11	VILJUŠA	826,01	85,7	94,60	1,07%
12	VRANIĆI	479,41	38,76	43,07	0,89%
13	VRNČANI	2041,95	37,21	44,73	0,36%
14	VUJETINCI	1059,74	34,82	39,08	0,40%
15	GORIČANI	974,01	74,58	77,48	0,30%
16	GORNJA GOREVNICA	2427,92	108,48	162,84	2,24%
17	GORNJA TREPČA	1133,65	74,07	102,29	2,49%
18	DONJA GOREVNICA	1019,99	95,71	115,32	1,92%
19	DONJA TREPČA	1538,46	99,12	128,5	1,90%
20	ŽAOČANI	493,48	35,06	41,05	1,21%
21	ZABLAĆE	861,56	76,15	104,15	3,25%
22	JANČIĆI	1391,21	20,00	21,00	0,07%
23	JEŽEVICA	1307,46	113,44	148,4	2,67%
24*	JEZDINA	633,71	122,67	135,83	2,07%
25	KATRGA	1428,59	80,28	113,07	2,29%
26	KAČULICE	1054,67	76,89	85,31	0,80%
27*	KONJEVIĆI	711,14	390,28	405,91	2,19%
28	KUKIĆI	830,40	49,28	64,67	1,85%
29*	KULINOVCI	246,34	112,41	114,94	1,02%
30	LIPNICA	928,36	65,24	85,61	2,19%
31*	LOZNICA	761,22	202,81	218,89	2,11%
32*	LJUBIĆ	944,97	783,96	787,8	0,40%
33	MEĐUVRŠJE	524,79	12,15	12,36	0,04%
34	MILIĆEVCI	2260,58	91,42	92,32	0,03%

35	MIOKOVCI	2119,93	88,29	129,26	1,93%
36	MOJSINJE	956,22	85,93	121,40	3,71%
37	MRČAJEVCI	2296,46	213,20	327,84	4,98%
38	MRŠINCI	1246,55	132,66	178,52	3,68%
39	OVČAR BANJA				
40	OSTRA	2404,46	96,41	154,50	2,49%
41	PAKOVRAĆE	744,59	44,90	65,91	2,82%
42*	PARMENAC	415,13	128,73	130,92	0,53%
43	PETNICA	465,00	22,10	24,19	0,45%
44	PRELJINA	1326,24	209,7	256,99	3,56%
45	PREMEĆA	1003,65	30,26	32,94	0,27%
46*	PRIDVORICA	593,08	70,33	86,49	2,72%
47	PRIJEVOR	1786,67	125,86	190,7	3,62%
48	PRISLONICA	2215,97	146,8	183,01	1,63%
49	RAJAC	978,38	40,72	41,33	0,06%
50	RAKOVA	948,64	68,93	89,05	2,12%
51	RIĐAGE	331,34	23,2	27,04	1,15%
52	ROŠCI	2485,85	39,64	63,32	0,95%
53	SLATINA	840,69	71,88	99,04	3,23%
54	SOKOLIĆI	423,71	23,6	29,31	1,34%
55	STANČIĆI	356,62	28,60	39,83	3,14%
56*	TRBUŠANI	1033,76	401,06	436,5	3,42%
57*	TRNAVA	1545,63	187,08	228,65	2,68%
58**	ČAČAK	1501,00	1501	1501	0,00%
UKUPNO:		63636,94	7656,83	8795,37	
UKUPNO POVEĆANJE GRAĐEVINSKOG REONA:					1,78%

* - katastarske opštine koje su delimično u granicama obuhvata GP-a Čačka

** - katastarske opštine koje su u celosti u granicama obuhvata GP-a Čačka

Imajući u vidu softversko okruženje i nivo postojećih podloga (skenirani i georeferencirani katastarski plan R 1:2 500, orto foto snimak iz 2004. god. i topografska karta R 1:50 000 u digitalnom obliku) koje su korišćene za rad, došlo se do vrlo realnih podataka o potencijalnim površinama građevinskih reona.

Iz priložene tabele u kojoj su dati podaci o postojećem i planiranom građevinskom reonu po KO uočava se da je povećanje građevinskog reona srazmerno hijerarhijskom nivou pojedinih naselja.

Značajnije povećanje građevinskih rejona kod pojedinih primarnih naselja (Baluga Ljubićska, Rakova, Sokolići, Mojsinje, Stančići...) uslovljeno je rezervisanjem površina za potrebe infrastrukturnih koridora (Auto put E 763 i E 761).

IV IMPLEMENTACIJA PROSTORNOG PLANA

1. PRIORITETNE AKTIVNOSTI I PRVA ETAPA OSTVARIVANJA PROSTORNOG PLANA

Prioritetne aktivnosti na implementaciji Prostornog plana utvrđuju se za prvu etapu implementacije do 2015. godine i prvu fazu realizacije planskih rešenja do 2011. godine, to jest do prispeća roka za preispitivanje planskih rešenja i inoviranja ugovora o implementaciji ovog plana.

Polazeći od odredbi o primeni Prostornog plana - planskih ciljeva, postavki i rešenja u Prostornom planu grada Čačka, prioritetne aktivnosti jesu:

Zaštita i korišćenje poljoprivrednog zemljišta i razvoj poljoprivrede - planska rešenja

Održivo korišćenje i zaštita poljoprivrednog zemljišta

Prioritetne aktivnosti:

- 1) Popravljanje agrohemihskih osobina obradivih zemljišta, selektivnim korišćenjem podsticajnih sredstava iz Agrarnog budžeta Republike Srbije i drugih izvora, na osnovu prethodnih agropedoloških analiza.
- 2) Zatravljanje submarginalnih oranica, posebno na nagibima iznad 18° i na drugim erodibilnim lokacijama.
- 3) Podizanje novih i obnova dela amortizovanih voćnih zasada, koji su po sortimentu usklađeni s trendovima tražnje na domaćem i svetskom tržištu, na osnovu odgovarajuće investicione dokumentacije.
- 4) Izrada i sprovođenje posebnih programa obnove pašnjaka stočarenja i uspostavljanja biološkog sistema ovčarske proizvodnje, prvenstveno u funkciji očuvanja i progredacije prirodnih travnjaka u brdskoplanskim predelima.
- 5) Zaustavljanje procesa spontanog ispadanja iz poljoprivredne proizvodnje zemljišta i drugih agrarnih fondova staračkih/regresivnih domaćinstava, transferom njihovog zemljišta, stoke i tehničkih sredstava ka produktivnijim poljoprivrednicima.

Agroekonomski rejonizacija do 2011. godine

Prioritetne aktivnosti:

- 1) Izrada karte boniteta zemljišta za ravničarsko-dolinski/stočarskoratarski rejon u razmeri 1:5000, radi zaštite zemljišta I do III bonitetne klase i primene pravila izgradnje i uređenja prostora.
- 2) Izrada i sprovođenje programa očuvanja poljoprivrednog zemljišta i održivog razvoja poljoprivrede u atarima rubne zone Čačka.
- 3) Izrada i sprovođenje programa integralnog ruralnog razvoja, radi otklanjanja infrastrukturnih, tehničko-tehnoloških i socioekonomskih ograničenja za povećanje tržišne konkurentnosti brežuljkastih seoskih atara u proizvodnji i plasmanu voća i stočnih proizvoda posebnih odlika kvaliteta.
- 4) Sprovođenje mera antierozivne zaštite, prvenstveno u sistemu organske proizvodnje hrane, na slivnim područjima.

Restrukturiranje poljoprivrednog sektora radi povećanja konkurenčnosti tržišne ponude lokalnih poljoprivrednih proizvoda

Prioritetne aktivnosti:

- 1) Podrška poslovnoj konsolidaciji i tehnološkoj modernizaciji preduzeća prehrambene industrije, posebno u sferi prerade voća.
- 2) Organizovanje odgovarajućih modaliteta poslovnog povezivanja porodičnih gazdinstava, međusobno i sa sferom prometa i prerade poljoprivredno-prehrambenih proizvoda.
- 3) Uspostavljanje sistema kontrole kvaliteta u svim fazama proizvodnje, prerade i prometa poljoprivredno-prehrambenih proizvoda do 2011. godine, u skladu s normativima i kriterijumima koji se primenjuju u Evropskoj uniji.
- 4) Promovisanje organske proizvodnje hrane (izbor lokaliteta i programa, uključivanje u mrežu laboratorija za atestiranje, marketing i sl).
- 5) Ukrupnjavanje i tehničko-tehnološka modernizacija porodičnih gazdinstava.
- 6) animiranje i privlačenje potencijalnih investitora, umešnom promocijom agroekoloških dobara Grada, ne samo pred akterima privrednog, društvenog i političkog života na dostupnim nivoima teritorijalne organizacije države, već i preko savremenih medija, uključujući i internet;
- 7) stvaranje institucionalne i organizacione podloge za uspešno konkurisanje za finansijska sredstva iz Agrarnog budžeta i drugih domaćih javnih fondova, privatnih izvora i predpristupnih programa Evropske unije, sa intencijom uspešnog uključivanja u dugoročno korišćenje odgovarajućih domaćih i stranih strukturnih fondova, kao i za sinhronizovano uključivanje interesa poljoprivrede i sela u korišćenje budžetskih sredstava koja se obezbeđuju za finansiranje vodoprivrede, unapređenje šuma i dr.;
- 8) obezbeđenje stručne, savetodavne, informatičke i operativne podrške utvrđivanju programa razvoja lokalnih zajednica, prema principu odozdo na gore;
- 9) obezbeđenje realnih izvora za finansiranje podrške opstanku pašnjačkog stočarenja, uporedo sa stimulisanjem razvoja nepoljoprivrednih aktivnosti na selu; i
- 10) obezbeđenje budžetske podrške Republike u vidu agroekoloških programa podrške koji su namenjeni očuvanju prirodnih resursa, biodiverziteta, ambijentalnih i kulturoloških vrednosti planinskog područja.

Zaštita i korišćenje šuma i šumskog zemljišta i lovišta - planska rešenja

Povećanje stepena šumovitosti

Prioritetne aktivnosti:

- 1) Prevođenje neurednih u prebirne šume, uvećanje obraslosti i primena intenzivnih mera nege, direktna i indirektna konverzija izdanačkih šuma u visoke i druge odgovarajuće uzgojne oblike i sprovođenje mera preventivne i represivne zaštite šuma prema dinamici utvrđenoj opštom i posebnim osnovama gazdovanja šumama u državnom vlasništvu.
- 2) Pošumljavanje zemljišta slabijeg proizvodnog potencijala prema dinamici utvrđenoj opštom i posebnim osnovama gazdovanja šumama u državnom vlasništvu i programima pošumljavanja zemljišta u privatnom vlasništvu.

Povećanje brojnosti i poboljšanje strukture i kvaliteta sitne i krupne divljači

Prioritetne aktivnosti:

- 1) Redukcija odstrela u odnosu na prirast i brojnost fonda na godišnjem i periodičnom nivou.

2) Intenzivniji odstrel iz sanitarno-uzgojnog aspekta.

Vode i vodoprivredna infrastruktura

Prioritetne aktivnosti:

Priklučivanje na sistem čitavog niza sela i prigradskih naselja

- Nastavljanje izgradnje rezervoarskih prostora i razvodne mreže po visinskim zonama u naseljima koja su započela realizaciju sistema ili su planirana za priključenje u drugoj fazi snabdevanja sa sistema Rzav (grafički prilog: druga faza Rzava).
- Povezivanje svih pojedinačnih seoskih vodovoda koji ispunjavaju tehničke i kvalitativne zahteve u jedinstven sistem, uz kontinualno praćenje kvaliteta vode, i:
 - Izgradnja magistralnog cevovoda Ø300 mm od Konjevića do Mrčajevaca sa leve strane Zapadne Morave, kao i magistralnog cevovoda Ø300 mm od Atenice do Goričana, sa desne strane. Izvršiti njihovo spajanje u Mrčajevcima i tako uključiti izvorišta Kukići i Guševac u sistem i omogućiti naseljima nizvodno od gradske zone da se snabdevaju rzavskom vodom.
 - Izgradnja eksploracionog bunara u Kukićima, sa hlorinatorskom i crpnom stanicom, kao i razvodnom mrežom za to selo i potisnim cevovodom do postojećih rezervoara I visinske zone (na seoskim vodovodima) u selima Zablaće, Lipnica, Ježevica. Više zone ovih sela će i dalje koristiti seoske vodovode, dok će se I zona priključiti u sistem.
 - Izgradnja rezervoara zapremine 1000 m³ u Mrčajevcima, da bi se uravnotežili pritisci u mreži između dva postojeća rezervoara, omogućilo priključivanje većeg broja potrošača i obezbedila dovoljna količina vode za Katrgu, Bečanj i Bresnicu.
 - Izgradnja rezervoara zapremine 1000 m³ između postojećih rezervoara u Zablaću, da bi se uravnotežili pritisci i povezao sistem sa Kukićima. Time će se veći broj korisnika priključiti na sistem – najviše do III visinske zone. Potrošači ostalih zona će zadržati snabdevanje iz lokalnih vodovoda.

Primena zaštite i mera zaštite od poplava

Prioritetne aktivnosti:

1. Hidrološko istraživanje plavljenja reka u aluvijalnim ravnima, procenjivanje šteta na građevinskim i drugim objektima i geodetsko kartiranje granica plavnih zona koje su ugrožene velikim vodama u razmeri 1:2500 do 2011. godine.

2. Regulisanje rečnih korita sliva Zapadne Morave

- regulisanje reka na rang voda Q1% ili Q2%, zavisno od toga da li se štite naselja ili zemljiste, sa ciljem zaustavljanja erozije tla i obala.
- Regulaciju manjih vodotoka, posebno onih koji se nalaze u zonama očuvanih ekosistema, treba obavljati po principima "naturalne regulacije", koja podrazumeva što manju upotrebu grubih veštačkih intervencija (kinetiranja korita, oblaganja celog poprečnog profila kamenom i betonom, itd), kako bi se u celosti očuvali vodenii ekosistemi i neposredno priobalje (zabranom gradnje objekata koji bi otežali ili onemogućili održavanje nasipa).
- Na bujičnim vodotocima zaštitu obaviti aktivnim merama ublažavanja poplavnih talasa.
- Regulacije vodotoka u zoni naselja, pored funkcionalnih kriterijuma, primeriti i urbanim, estetskim i drugim uslovima koji oplemenjuju životnu sredinu;

- Eksplotaciju nanosa kao građevinskog materijala dozvoliti samo ovlašćenim organizacijama ;
3. Definisanje koridora atmosferskih kolektora i otvorenih kanala, kako bi se prikupile što veće količine vode od kiša, topljenja snega ili slivanja sa obližnjih terena i sprečile štete od plavljenja delova naselja i saobraćajnica.
 4. Definisanje slivnih područja sa strogo uslovljenim mestom uliva na najbližim recipijentima.
 5. Režim održavanja otvorenih kanala u putnom zemljištu se mora striktno primenjivati uz povećanje efikasnosti nadzora.

Primena tehnoloških mera za zaštitu kvaliteta voda i životne sredine

1. Izrada idejnog rešenja kanalisanja cele opštine
Priključivanje domaćinstava cele opštine na kanalizacione sisteme (1200 l/s u danu maksimalnog opterećenja), moći će da se ostvari i kroz:
 - proširenje kapaciteta
 - izgradnju centralnih kanalizacionih kolektora do većih seoskih naselja (izgraditi novi kolektor iz pravca Preljine, Atenice, Trbušana...) i povezati na gradsku kanalizacionu mrežu i na centralno postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda.
 - ukidanje septičkih jama kao alternativnog rešenja.
 - povezivanje više susednih naselja na manja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda pre ispuštanja u najbliži recipijent.
2. Ujednačavanje kvaliteta mreže na nivou cele opštine (zamena cevnog materijala kvalitetnijim, zamena manjih prečnika odgovarajućim...)
3. Uvođenje sistema daljinskog nadzora rada crpnih stanica, kao i kvaliteta vode u kanalizacionom sistemu.

Stanovništvo, privredni razvoj, mreža naselja i objekata javnih službi Razvoj stanovništva

Prioritetne aktivnosti:

Polazeći od predloženog modela razvoja, osnovni ciljevi organizacije mreže naselja na području opštine-grada Čačka su:

- 1) razvoj regionalnih funkcija Čačka;
- 2) kontrola koncentracije stanovništva i privrednih aktivnosti u urbanoj zoni Čačka i duž saobraćajnih koridora;
- 3) povećanje kvaliteta življenja i dostupnosti seoskog područja;
- 4) razvoj srednjih i malih preduzeća u centrima i drugim naseljima koja imaju lokacione pogodnosti i interes za razvoj MSP; i
- 5) očuvanje i transformacija mreže naselja u dolinskom i planinskom području Opštine.

Za realizaciju ovih ciljeva neophodne su aktivnosti usmerene na:

- 1) razvoj tercijarnog, kvartarnog i sekundarnog sektora i različitih institucija (razvojnih, informatičkih i dr.) u Čačku;
- 2) kontrolisanje korišćenja i izgradnje prostora urbane zone, naročito na ulazno-izlaznim prvcima u grad, uz sanaciju i urbanu regulaciju neplanske izgradnje;

- 3) selektivna decentralizacija pojedinih ekonomskih aktivnosti, pre svega malih i srednjih preduzeća i mikro-biznisa u sekundarnom i tercijarnom sektoru u centre u mreži naselja i pojedina naselja sa odgovarajućim lokacionim pogodnostima;
- 4) poboljšanje dostupnosti (saobraćajne i telekomunikacione) i opremljenosti komunalnom infra-strukturu centara u mreži naselja, naročito povećanjem kvaliteta lokalne putne mreže i razvoja fiksne ruralne i mobilne telefonije, uz transformaciju pojedinih;
- 5) zadržavanje mlađih kontingenata stanovništva u seoskim naseljima, podsticanjem razvoja krupnijih gazdinstava farmerskog tipa i omogućavanjem njihovog zapošljavanja i samozapošljavanja u vodoprivredi, šumarstvu, turizmu i drugim aktivnostima; i
- 6) povećanje dostupnosti i kvaliteta usluga zdravstvene i socijalne zaštite i programa pomoći staračkim domaćinstvima, kao i usluga javnih službi mladom stanovništvu (deci i omladini) i ženskom delu populacije, uz neophodnu racionalizaciju mreže objekata javnih usluga, u prvom redu osnovnog obrazovanja.

Osnovne aktivnosti razvoja i organizacije javnih službi

- 1) dalji razvoj i diverzifikacija usluga javnih službi u Čačku u oblasti zdravstvene i socijalne zaštite, kulture, obrazovanja i vaspitanja, sporta, informatike i dr.;
- 2) ujednačavanje dostupnosti javnih službi svim korisnicima, povećanjem kvaliteta usluga i fizičke dostupnosti objekata javnih službi u centrima u mreži naselja, naročito na seoskom području;
- 3) racionalizacija mreže objekata osnovnog obrazovanja i poboljšanje kvaliteta obrazovnog procesa, uz proširivanje obuhvata specijalizovanog i subvencioniranog prevoza na sve učenike osnovnog i srednjeg obrazovanja;
- 4) diverzifikacija i fleksibilnija organizacija usluga i mreže objekata javnih službi (u javnom i privatnom sektoru), kojom će se omogućiti ravnopravno korišćenje za sve kategorije korisnika; i
- 5) preispitivanje i definisanje minimuma normativa za potreban prostor, opremu i sredstva koji će obezbeđivati republički i/ili lokalni nivo upravljanja, uz stimulisanje investicija i donacija privatnog sektora u razvoj javnih službi preko garantovanog minimuma;

Obezbeđenje infrastrukturno opremljenih zona i lokaliteta za razvoj MSP u predviđenim centrima i naseljima

Razvoj i uređenje centara u mreži naselja

Prioritetne aktivnosti:

Kontrola i usmeravanje korišćenja, izgradnje i uređenja prostora na ulazno - izlaznim pravcima u opštinski centar Čačak i u magistralnim i regionalnim infrastrukturnim koridorima.

Razvoj i viši kvalitet usluga i objekata javnih službi u centrima u mreži naselja

Prioritetne aktivnosti:

- Pribavljanje zemljišta u javno vlasništvo i/ili kroz različite modalitete partnerstva s privatnim sektorom (vlasnicima zemljišta) i minimalno komunalno opremanje planiranih zona i lokaliteta u sekundarnim opštinskim centrima do 2011. godine, a u ostalim predviđenim naseljima do 2015. godine.
- Aktiviranje i poboljšanje infrastrukturne opremljenosti postojećih lokacija i napuštenih proizvodnih objekata.

- Izrada i početak realizacije programa revitalizacije, infrastrukturnog opremanja i uređenja izgrađenog prostora sekundarnih opštinskih centara i naselja sa specifičnim funkcijama – banjskih naselja, sa završetkom realizacije programa do 2015. godine.
- Izrada i realizacija programa revitalizacije, infrastrukturnog opremanja i uređenja izgrađenog prostora sekundarnih opštinskih centara do 2015. godine i početak realizacije programa za ostala seoska naselja poštujući hijerarhiju definisanu mrežom naselja.
- Izrada i realizacija programa sanacije i rekonstrukcije, infrastrukturnog opremanja i urbane regulacije započetih i iniciranih zona izgradnje pored magistralnih puteva do 2011. godine.
- Izrada i realizacija programa revitalizacije, infrastrukturnog opremanja i uređenja ostalih započetih i iniciranih zona izgradnje pored magistralnih i regionalnih puteva.
- Podizanje kvaliteta obrazovnog procesa i opremljenosti matičnih osnovnih škola u centrima u mreži naselja do 2011. godine.
- Podizanje nivoa kvaliteta, opremljenosti i organizacije pružanja usluga primarne zdravstvene zaštite u postojećoj mreži objekata u centrima u mreži naselja do 2011. godine.
- Razvoj i organizacija pružanja usluga socijalne zaštite u centrima u mreži naselja i razvoj novih integrisanih programa zdravstvene i socijalne pomoći staračkim domaćinstvima do 2011. godine.
- Razvoj novih usluga, podizanje nivoa kvaliteta i modernizacija administrativno-upravnih usluga u postojećoj mreži objekata mesnih kancelarija u centrima u mreži naselja do 2011. godine, a u ostalim mesnim kancelarijama do 2021. godine.
- Razvoj i organizacija pružanja usluga ustanova kulture iz Čačka u centrima u mreži naselja.

Povećanje dostupnosti i ujednačavanje kvaliteta usluga javnih službi u ostalim naseljima na ruralnom području Opštine

Prioritetne aktivnosti:

- Izrada i realizacija programa racionalizacije i opremanja mreže objekata osnovnog obrazovanja i podizanja kvaliteta obrazovnog procesa na ruralnom području do 2011. godine.
- Proširenje obuhvata specijalizovanog prevoza na sve učenike osnovnog i srednjeg obrazovanja do 2011. godine.
- Izrada i realizacija programa razvoja i organizacije pružanja usluga predškolskog vaspitanja i obrazovanja na ruralnom području do 2011. godine.
- Održavanje i kompletiranje pratećim sadržajima postojećih sportskih terena i razvoj programa i aktivnosti sportskih klubova.
- Organizacija i intenzivniji razvoj mobilnih ekipa dečjih vrtića, primarne zdravstvene i socijalne zaštite.
- Razvoj i modernizacija rada mobilnih i stacionarnih službi veterinarske zaštite i savetodavne poljoprivredne službe.

Infrastrukturni sistemi i komunalna oprema

Povećanje kapaciteta i poboljšanje nivoa saobraćajnih usluga na putnoj mreži

Prioritetne aktivnosti:

Razvoj drumskog saobraćaja na teritoriji opštine-grada Čačka podrazumeva realizaciju sledećih aktivnosti:

- > izgradnja obilaznog puta oko Mrčajevaca;
- > sanacija mosta na Zapadnoj Moravi i Čemernici, na državnom putu I reda- M5;

- > izgradnja nove deonice državnog puta II reda R117, u cilju uklapanja te saobraćajnice u gradsku magistralu Bulevar Vuka Karadxića, izgradnju denivelisanog ukrštaja tog pravca sa Bulevarom oslobođilaca Čačka, kao i izgradnju saobraćajnice od planirane deonice puta R117 do područja fabrike «Sloboda»;
- > saniranje klizišta na sledećim državnim putevima II reda: R 117 (Čačak-Guča), R276 (od Caganja prema Kablaru), R227-a (od državnog puta I reda M5 prema Lučanima);
- > izgradnja pešačkih staza u zonama naselja i autobuskih niša na državnim putevima I reda;
- > izgradnja pešačkih staza u sklopu poprečnih profila deonica državnih puteva II reda u zonama naselja (Zablaće, Slatina, Trbušani...);
- > izgradnja gradskih magistrala:
 - «Severna magistrala» (Đorđa Tomaševića, Slavka Krupeža i dalje prema Parmencu);
 - «Južna magistrala» (Bulevar oslobođilaca Čačka, Ulica broj 10: od «Rampe» u Ljubiću, trasom ulica Prvi oktobar i Dr Dragiše Mišovića);
 - Ulica Svetog Save;
- > rekonstrukcija površinskih raskrsnica u Beljini, Konjevićima i Ljubiću;
- > izgradnja gradskih saobraćajnica:
 - zapadni poluprsten (pravac Ulice četvrtoog jula do severne sabirnice) sa novim mostom;
 - severna sabirnica (između zapadnog i istočnog poluprstena), sa novim nadvožnjakom;
 - istočni poluprsten (od severne sabirnice, preko Ljubić-polja i industrijske zone do Nemanjine ulice) sa novim mostom i podvožnjakom na ukrštaju sa prugom Čačak-Kraljevo;
- > potpuna ili delimična rekonstrukcija oko 50% opštinskih puteva (usklađivanje projektnih elemenata situacionog plana i podužnog profila, proširenje kolovoza u krivinama, smanjenje uspona, ublažavanje krivina...), koju je zbog obima radova neophodno raditi na osnovu projektne dokumentacije;
- > izgradnja pešačkih staza u sklopu poprečnih profila deonica opštinskih puteva u zonama naselja (Trnava, Kulinovci...)
- > prekategorizacija puteva prema geopolitičkom kriterijumu (nekategorisani put Konjevići-Baluga, opštinski put L – 309 Slatina-Mrčajevci);
- > saniranje sledećih kritičnih deonica u smislu stabilnosti trupa puta i kosina:
 - deonica opštinskog puta L-322 od Čačka do Karaule, zbog aktivnog klizišta na stacionaži km 1 + 000,00 m;
 - deonica opštinskog puta L-302 od Čačka do Miokovaca, zbog pojave klizišta na udaljenosti 15 km od Čačka;
 - deonica opštinskog puta L-305, Caganje-Jančići brod, zbog pojave klizišta na udaljenosti 23 km od Čačka;
 - deonica opštinskog puta L-308, Stančići-Gornja Trepča, zbog pojave klizišta na udaljenosti 7 km od magistralnog puta M-5;
 - deonica opštinskog puta L-305, Caganje-Jančići brod, zbog pojave klizišta na udaljenosti 23 km od Čačka;
 - deonica opštinskog puta L-329, Bresnica-Čekerevci, zbog pojave klizišta na udaljenosti 4 km od Bresnice;
- > Izrada katastra saobraćajne signalizacije opštine Čačak.

Razvoj železničkog saobraćaja i železničkih pruga

Prioritetne aktivnosti:

- izvršiti rekonstrukciju, kao i ukidanje određenih pružnih prelaza na pruzi Stalać-Kraljevo-Požega (deonica Goričani-Čačak, od km 86 + 146,00 do km 104 + 817,00), uz njihovo međusobno povezivanje putevima paralelnim sa prugom;
- izvršiti elektrifikaciju deonice pruge Stalać-Kraljevo-Požega (deonica Kraljevo-Čačak);
- izvršiti rekonstrukciju železničke stanice «Prijevor» u cilju njenog prerastanja u terminal za robni rad;
- izvršiti ugrađivanje signalno-sigurnosne opreme na ukrštajima u nivou industrijskih koloseka sa drumskim saobraćajnicama (kolosek ka «Slobodi»);
- izvršiti obnovu gornjeg stroja pruge Stalać-Kraljevo-Požega (deonica Kraljevo-Požega), zbog dotrajalosti drvenih pragova;
- primenom zakonske regulative spriječiti izgradnju objekata u zaštitnom pružnom pojasu, kao i u okviru koridora Stare pruge Čačak-Gornji Milanovac.

Razvoj vazdušnog saobraćaja

Prioritetne aktivnosti:

- izgradnja asfaltirane poletno-sletne staze, dužine 800 metara i širine 20 metara;
- izgradnja auto-moto staze;
- izgradnja objekata za smeštaj turista (bungalovi).

Održavanje i poboljšanje kvaliteta rada i pouzdanosti postojeće i izgradnja nove elektroprenosne i distributivne mreže

Prioritetne aktivnosti:

- o izgradnja novih trafostanica 110/10 kV, preporučenih snaga 2h20 MVA:
 - TS 110/10 kV "Čačak 4" u Konjevićima,
 - TS 110/10 kV "Čačak 5",
 - TS 110/10 kV "Čačak 6",
 - TS 110/10 kV "Čačak 7",
 - TS 110/10 kV "Čačak 8",
 - TS 110/10 kV "Čačak 9",
- predviđenih planom ED „Čačak“, Strategijom razvoja grada Čačka i Generalnim planom naselja Čačak do 2015. godine;
- o izgradnja novih trafostanica 35/10 kV:
 - TS 35/10 kV "Mrčajevci" u Mrčajevcima (u II fazi 110/10 kV), predviđene planom ED „Čačak“, Strategijom razvoja opštine-grada Čačak i Generalnim planom naselja Čačak do 2015. godine;
 - TS 35/10 kV "Kazanica", predviđene planom ED „Čačak“ umesto rekonstrukcije postojeće;

- o zamena pojedinih transformatora u nekim postojećim trafostanicama 110/35 kV („Čačak 1“ i „Čačak 2“), radi pouzdanijeg napajanja,
- o zamena oba transformatora radi isteka veka trajanja u postojećoj trafostanici 110/35 kV „Čačak 1“;
- o zamena pojedinih transformatora radi dotrajalosti (istek veka trajanja) u postojećim trafostanicama 35/10 kV („Ovčar Banja“, „Čačak 4“, „Kazanica“, „Centar“);
- o optimizacija trafostanica 35/10 kV, kroz zamenu svih transformatora snaga 2,5 i 4 MW novim snage 8 MW;
- o poboljšanje kvaliteta upravljanja elektroenergetskim sistemom kroz nastavak započete realizacije sistema daljinskog upravljanja trafostanicama konzumnog područja Elektrodistribucije Čačak.

u oblasti prenosa električne energije su:

- o formiranje 110 kV-nog prstena na teritoriji opštine kroz izgradnju novih dvostrukih dalekovoda 110 kV radi napajanja planiranih TS 110/10 kV (TS „Čačak 3“ – TS „Čačak 5“ – TS „Čačak 9“ – TS „Čačak 4“; TS „Čačak 3“ – TS „Čačak 2“ – TS „Čačak 6“; TS „Čačak 3“ – TS „Čačak 7“; DV 110 kV br. 182 - TS „Čačak 8“);
- o optimizacija, odnosno poboljšanje mreže 35 kV kroz razna pojačanja i zamene vodova i ostalih elemenata mreže, kao što su:
 - dupliranje nekih postojećih vodova (TS „Čačak 1“ – TS „Zablaće“ – TS „Bresnica“; TS „Košutnjak“ – TS „Separacija“ – TS „Brezak“);
 - zamena nekih postojećih vodova (TS „Čačak 1“ – TS „Kazanica“) novim većeg preseka;
 - zamena postojećih drvenih DV stubova novim betonskim;
 - prevođenje delova postojećeg vazdušnog sistema prenosa električne energije 35 kV u podzemni,
- o rekonstrukcija mreže 10 kV i 0,4 kV, kroz:
 - zamenu postojećih drvenih stubova novim betonskim;
 - prevođenje delova postojećeg vazdušnog sistema prenosa električne energije 10 kV i 0,4 kV u podzemni.

Razvoj centralizovanog snabdevanja toplotnom energijom u Čačku

Razvoj gasovodne mreže

Prioritetne aktivnosti:

Razvoj procesa gasifikacije sastoji se iz tri faze.

1. Prva faza koja je započela sa procedurom i sastoji se od sledećih budućih aktivnosti:
 - Nastavak izgradnje postojeće distributivne mreže i priključenje novih korisnika na postojeće MRS i postojeću distributivnu mrežu.
 - Izgradnja novih MRS sa pratećim distributivnim mrežama i to na potezima: Ključ, Centar 2, Avladžinica, Jezdina i Ljubić polje.
 - Spajanje postojeće gradske čelične mreže u prsten pri čemu se obezbeđuju novi priključci za gradske toplane
 - Završetak prve faze planiran je do kraja 2011. godine.

2. Druga faza koja podrazumeva izgradnju:

- nove GMRS Čačak 2 kapaciteta 20.000 m³/h gase na potezu magistralnog gasovoda u KO Trbušani.
- od nove GMRS Čačak 2 planiraju se gradski čelični gasovodi u dva pravca, do mesta spajanja sa postojećim čeličnim gasovovodima (do Lugova i fabrike „Sloboda“). Završetak druge faze planiran je do 2015. godine.

3. Treća faza podrazumeva izgradnju dvostepenih GMRS za seoska naselja koja su na potezu magistralnog gasovoda i to do 2020. godine.

Razvoj toplifikacije

Prioritetne aktivnosti:

Dugoročni plan toplifikacije grada Čačka deli grad na pet zona toplifikacije, pri čemu svaka zona ima svoju toplanu.

- Gradska toplana bi bila smeštena neposredno uz glavnu podstanicu i kao pogonsko gorivo koristila bi prirodni gas, alternativno mazut. Ukupan planirani kapacitet Glavne toplane bi bio 60 MW (3x20 MW) toplotne energije i gradila bi se fazno.
- Toplana „Hotel Morava“ predviđena je u neposrednoj blizini hotela „Morava“. Planirana toplana je ukupne toplotne snage 45 MW (3x15 MW) sa mogućnošću fazne gradnje. Pogonsko gorivo bi bilo gas sa mazutom kao alternativnim gorivom.
- III faza toplane „Ljubić kej“ podrazumevala bi ugradnju još jedne kotlovske jedinice toplotne snage 5.5 – 8 MW.
- Toplana „Šumadija“ bila bi smeštena u prostoru postojeće blokovske kotlarnice. Toplana je planirana sa ukupnim kapacitetom 10 MW, a kao pogonsko gorivo koristio bi se gas.
- Toplana „Dom zdravlja“ bi bila smeštena u prostoru sadašnje kotlarnice Doma zdravlja. Sa toplotnim kapacitetom od 15 MW kao pogonsko gorivo koristila bi gas sa mazutom kao alternativnim gorivom.

Razvoj telekomunikacija

Prioritetne aktivnosti:

Planom Preduzeća za telekomunikacije “Telekom Srbija“ A.D. planira se:

- o rekonstrukcija postojećih objekata, koja podrazumeva sledeće:
 - nastavak, ili bolje rečeno završetak započete digitalizacije TT centrala,
 - optičko povezivanje novih digitalnih centrala, kojima se vrši zamena postojećih analognih, sa matičnom centralom,
 - prevodenje postojeće vazdušne TT mreže u podzemnu, u skladu sa saobraćajnim i urbanističkim rešenjima, radi efikasnijeg iskorišćenja prostora,
 - zamenu postojećih drvenih TT stubova novim betonskim prema planu “Telekom“-a, na području na kome je planirano zadržavanje vazdušne TT mreže,
 - zamenu postojećih dotrajalih ili TT vodova sa nedovoljnim kapacitetom, novim vodovima;
- o proširenje postojeće telefonske mreže:
 - na mestima gde nije dovoljno razvijena;

o izgradnja novih objekata:

- novih digitalnih TT centrala, prema planu, radi bolje pokrivenosti područja,
- novih digitalnih mini TT centrala (MSAN-ova), prema planu, smeštenih u odgovarajuće ormane na otvorenom prostoru,
- nove optičke mreže, prema planu, radi povezivanja novih digitalnih TT centrala sa matičnom, i mini centrala u sistem,
- nove optičke mreže, prema planu, radi povezivanja postojećih i novoplaniranih digitalnih TT centrala u optički prsten,
- nove TT mreže, prema planu, na mestima gde ne postoji (ruralna područja),
- novih baznih WLL stanica radi realizacije fiksne bežične telefonije (karakteristika ruralnih područja),
- nove optičke mreže, prema planu, radi poboljšanja regionalne optičke mreže.

o infrastrukturno opremanje u cilju prelaska na mreže narednih generacija, radi korišćenja sledećih multimedijalnih servisa i aplikacija:

- govorni servisi,
- servisi za podatke (širokopojasni pristup internetu),
- video servisi (video na zahtev, razni vidovi TV i internet komunikacije), korišćenjem pristupne telekomunikacione mreže, koja treba da pretrpi rekonstrukciju i to:
 - ugradnju raznih tipova multipleksera radi povećanja propusnog opsega postojećih bakarnih telefonskih linija,
 - prevodenjem vazdušne mreže izvedene koaksijalnim kablovima (samonošivi kablovi), u podzemnu mrežu korišćenjem postojeće i novoprojektovane TT kanalizacije, u cilju poboljšanja situacije kad su u pitanju kvalitet rada i troškovi održavanja,
 - korišćenje opreme za bežični pristup, naročito na ruralnim područjima, ili u gradu gde je ekonomski nemoguće obezbediti drugi vid pristupa,
 - ugradnju optičkih kablova, naročito za potrebe poslovnih korisnika, koji do sada nisu polagani u delu pristupne mreže,

• Mreže mobilnih telefonija:

Planom preduzeća koja se bave mobilnom telefonijom "Telekom Srbija 064" i "Mobtel Srbija 063" predviđa se izgradnja većeg broja novih baznih stanica mobilne telefonije sa svojim antenskim sistemima i to:

- 62 "Telekom"-a,
- 40 "Mobtel"-a,

kao i formiranje nekoliko novih radio-relejnih pravaca (koridora) koji se u potpunosti ili delom prostiru preko područja grada Čačka i to:

- 5 "Telekom"-a,
- 7 "Mobtel"-a.

• TV i radio sistemi:

Usklađivanje sa povećanjem potreba korisnika, koje nameće brz tehnički napredak, kao i sa zakonskom regulativom, usmerava buduće planove postojećih i budućih radio i TV stanica i drugih preduzeća (naročito javnih) na:

- povećanja kvaliteta postojećih i uvođenje novih servisa,

- dosledniju primenu Zakona o radiodifuziji,
- nastavak, u maloj meri započete akcije ostvarivanja pristupa internetu instalacijama kablovskih televizija,
- proširenje postojećih mreža,
- rekonstrukciju postojećih mreža postepenim prevođenjem vazdušne u podzemnu korišćenjem TT ili sopstvene kanalizacije i usklađivanje sa saobraćajnim i urbanističkim rešenjima, radi efikasnijeg iskorišćenja prostora,
- izgradnju novih mreža,
- primenom različitih sistema telekomunikacija (optički, GSM/GPRS, RDS ili drugi radio sistemi...) uvođenje novih sadržaja i rešenja u oblasti javnog života građana, kao što su:
- video nadzor javnih površina,
- automatska naplata parkinga,
- daljinsko upravljanje i nadzor javnom rasvetom,
- unutrašnja komunikacija u javnim preduzećima,
- međusobno povezivanje i umrežavanje svih javnih preduzeća,
- formiranje jedinstvenog opštinskog informatičkog sistema povezivanjem svih opštinskih jedinica (razna odeljenja unutar ili van opštinske zgrade, kao i isturena odeljenja, odnosno mesne kancelarije po mesnim zajednicama).

Integralno upravljanje komunalnim otpadom

Prioritetne aktivnosti:

Osnovna koncepcija, principi, uslovi i plan upravljanja otpadom obuhvata mere za:

- realizaciju koncepta regionalizacije, uključivanje na regionalnu deponiju preko mreže transfer stanica,
- sva rešenja do realizacije osnovnog koncepta su prelazna i u funkciji konačnog rešenja, prevencija, unapređenje i smanjenje nastajanja otpada na izvoru,
- postepeno uvođenje šema razdvojenog sakupljanja i sortiranja otpada i uvođenje reciklaže,
- poboljšanje organizacije sakupljanja i transporta,
- uvođenje modernih sudova za odvojeno sakupljanje otpada i savremene, specijalizovane opreme za transport,
- optimizacija učestalosti sakupljanja i transportnih sredstava, u zavisnosti od gustine stanovanja, gustine naseljenosti, broja stanovnika, turista i ostalih korisnika prostora,
- pouzdano, ekološki održivo i prihvatljivo konačno odlaganje otpada na regionalnoj deponiji.

Razvoj turizma, organizacija i uređenje turističkih prostora

Prioritetne aktivnosti:

Grad, uz pomoć nadležnog ministarstva, turističkih organizacija i turoperatora, različitih nevladinih i drugih (planinarske, etno-ekološke i sl.) organizacija, trebalo bi da preduzme sledeće aktivnosti:

- Definisanje i formiranje specifičnog turističkog proizvoda, razvoja i organizacija turističke ponude do 2011. godine.
- donese program prezentacije turističkih vrednosti i ponude;
- utvrdi i realizuje program uređenja i opremanja turističkih prostora;

- formira organizaciju za pružanje usluga kreiranja celogodišnje objedinjene turističke ponude, koja će učestvovati u svim turističkim aktivnostima;
- organizuje edukaciju lokalnog stanovništva (za domaćinski turizam) i njihovog uključivanja u turističke programe na prostoru lokalne zajednice;
- organizuje izradu i novelaciju turističkih informatora za teritoriju Opštine, a po sistemu tematskih i saobraćajnih razgledanja i obilazaka i dr.

Zaštita životne sredine

Prioritetne aktivnosti:

- razvoj područja u skladu sa procenjenim kapacitetom prostorno-ekoloških celina, zona i lokacija,
- namena prostora i uslovi korišćenja prirodnih resursa, usaglašeni sa prostorno-ekološkim kapacitetom, značajem područja i faktorima ograničenja,
- planirani razvoj zasnovan na kvalitetnom unapređivanju socio-ekonomskog i tržišno-održivog razvoja, uslov za unapređivanje privrednih, ekoloških, turističkih, rekreativnih i ostalih vrednosti područja,
- razvoj planiranih kapaciteta može biti održiv i ekološki prihvatljiv uz specijalizaciju zasnovanu na obeležijima i prednostima područja opštine Čačak,
- razvoj infrastrukturne i komunalne opremljenosti, saglasno merama zaštite i unapređenja stanja,
- valorizacija i planska podrška specifičnim prednostima u kontekstima šireg okruženja,
- zaštita izvorišta vodosnadbevanja i izvora mineralnih voda prema propisanim uslovima sanitарне zaštite, primenom mera zabrane i ograničenja,
- obavezne su mere sanacije, remedijacije i revitalizacije ugroženih i degradiranih lokacija i zona indirektnog uticaja iz okruženja.

Zaštita kvaliteta vazduha

Prioritetne aktivnosti:

- procenom mogućih uticaja na stanje i kvalitet vazduha (imisija, emisija),
- izborom najbolje ponuđenih rešenja i ekološki prihvatljivih energenata,
- procenom ekološkog kapaciteta zona i lokacija pri realizaciji pojedinačnih Projekata sa aspekta uticaja na kvalitet vazduha,
- preporukama, obavezujućim i stimulativnim merama za korišćenje obnovljivih izvora energije pri realizaciji Projekata – objekata većih kapaciteta,
- obaveznim merama biološke zaštite (ozelenjavanje, pejzažno uređenje) pri formiranju zona i pojaseva sa prioritetskom funkcijom zaštite,
- merama zabrane otvaranje vegetacijskog sklopa i stvaranje “ogoljenih” i otvorenih površina kao izvora eolske prašine,
- usvajanjem Programa izrade katastra zagađivača vazduha po jedinstvenoj metodologiji,
- obaveza izgradnje uređaja za prečišćavanje vazduha (efikasnih filterskih sistema) za objekte (tipologije) izvore aerozagadjenja,
- smanjenjem emisije nespecifičnih polutanata atmosfere iz individualnih ložišta maksimalnim priključivanjem na centralizovan način snabdevanja toplotnom energijom ili gasifikacijom,

- uspostavljanjem kontrole kvakiteta vazduha kroz prostornu monitorsku mrežu (utvrđivanje mernih mesta za praćenje stanja aerozagađenosti specifičnih i nespecifičnih polutanata atmosfere),
- uključivanjem u jedinstvenu strategiju i koncept lokalnog i regionalnog monitoringa za praćenje stanja zagađenosti vazduha i uticaja na ljudsko zdravlje.

Zaštita kvaliteta zemljišta

Prioritetne aktivnosti:

- zaštita zemljišta od zagađivanja,
- zaštita produktivnog zemljišta od neracionalnog korišćenja i degradacije,
- kontrolom upotrebe hemijskih preparata na poljoprivrednim površinama,
- zaštita zemljišta od erodibilnih procesa,
- zabranom deponovanja otpada svih vrsta i drugih materijala van prostora za to namenjenih, uređenih i utvrđenih.

Zaštita kvaliteta voda

Prioritetne aktivnosti:

- zabranom upuštanja otpadnih voda u vodotokove istraživanog područja, priobalja i "podzemlje", bez obaveznog prethodnog tretmana do zahtevanog nivoa,
- obaveznom procenom uticaja mogućih (очекivanih) količina i kategorija otpadnih voda, način tretmana i upravljanja otpadnim vodama pri realizaciji zona, lokacija i pojedinačnih Projekata,
- zaštitom, očuvanje toka i priobalja reka Zapadne Morave, Dičine, Kamenice, Čemernice i ostalih vodotokova od degradacije i zagađivanja,
- formiranjem "zelenog koridora" za pasivnu rekreatciju duž obala reka ovog područja,
- izgradnjom kanalizacione mreže i postrojenja za tretman fekalnih otpadnih voda,
- izgradnjom vodonepropusnih septičkih jama, za pojedinačne Projekte i izdvojene lokacije, kao prelazno rešenje do realizacije kanalizacione mreže, i obavezognog tretmana otpadnih voda do zahtevanog nivoa za upuštanje u recepient,
- uključivanje u monitorsku mrežu kontrole vode reke Zapadne Morave, Dičine, Kamenice, Čemernice.

Zaštita od buke

Prioritetne aktivnosti:

- formiranjem pejzažno uređenih "zelenih" koridora, zona i pojaseva,
- izbor zelenila prilagoditi zonskim i lokacijskim uslovima u skladu sa pejzažnim i ekološko-biološkim zahtevima,
- obaveznim ozelenjavanjem parking-prostora,
- rekonstrukcijom saobraćajnica za očekivanu saobraćajnu opterećenost.

Zaštita prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara

Prioritetne aktivnosti:

- sproveđenje mera zaštite, uređenje, prezentacija i uključivanje prirodnih dobara u turističku ponudu Grada.
- mere stalne kontrole,
- održivog korišćenja i prezentacije,
- karakter predela i pejzaža mora zadržati autohtonu identitet,
- u zoni uređenja i oplemenjavanja osetljivih zona i lokacija uspostaviti maksimalno očuvanje autohtonosti prirodne predeone celine,
- pejzažno uređenje individualnih parcela usaglasiti sa lokacionim uslovima i uslovima zone kojoj pripadaju.

Zaštita i prezentacija nepokretnih kulturnih dobara i njihove okoline

Prioritetne aktivnosti:

- utvrđivanje granica zaštićene okoline, zone sa prelaznim režimom zaštite prostora i/ili šire zone zaštite kategorisanih nepokretnih kulturnih dobara, sa diferenciranim režimima korišćenja, uređenja i izgradnje prostora, kojima će se, pored zabrana, utvrditi i mogućnosti za razvoj komplementarnih aktivnosti (turizma, poljoprivrede i sl.) i izgradnju prostora u funkciji prezentacije spomeničkog nasleda i razvoja lokalne zajednice;
- sproveđenje integralne zaštite nepokretnog kulturnog dobra i prostora zaštićene okoline i zona zaštite;
- povećanje dostupnosti nepokretnih kulturnih dobara, poboljšanjem kvaliteta lokalne putne mreže i njihove prezentacije javnosti;
- utvrđivanje adekvatne namene i korisnika nepokretnih kulturnih dobara u javnom/državnom vlasništvu, radi efikasnije zaštite, prezentacije i ekonomskog vrednovanja dobra; i
- sproveđenje kategorizacije i rekategorizacije najvrednijih nepokretnih kulturnih dobara.

2. UČESNICI U IMPLEMENTACIJI PROSTORNOG PLANA

Ključni učesnici u sprovođenju Prostornog plana su u skladu sa svojim nadležnostima i delokrugom rada: organi upravljanja grada Čačka i Gradska uprava, republički resorni organi i fondovi, republička i gradska javna preduzeća, javne ustanove i posebne organizacije; Regionalna privredna komora Kraljeva, regionalne i lokalne poslovne asocijacije, domaće i strane banke, zainteresovani poslovni subjekti, treći sektor (nevladine organizacije) i stanovništvo grada Čačka.

Ključni učesnici na republičkom nivou upravljanja su ministarstva sa odgovarajućim upravama za poslove poljoprivrede, šumarstva, vodoprivrede, saobraćaja, turizma i usluga, prosvete, zdravstvene zaštite, socijalne politike, izgradnje objekata i zaštite životne sredine; zatim javna preduzeća nadležna za poslove vodoprivrede, elektroprivrede, šumarstva, železničke pruge i telekomunikacije, posebna organizacija/javno preduzeće nadležna za puteve; kao i zavodi nadležni za zaštitu prirode i spomenika kulture i drugi republički resorni organi, organizacije, agencije i fondovi.

Ključni učesnik na regionalnom nivou upravljanja je Regionalna privredna komora Kraljevo, a na lokalnom nivou upravljanja organi grada Čačka, gradska javna komunalna preduzeća, direkcije, agencije, fondovi, javne ustanove i mesne zajednice s područja grada Čačka.

Pored navedenih učesnika neophodno je animirati i organizovati učešće drugih aktera u sprovođenju ovog prostornog plana, u prvom redu poslovne (privredne) subjekte, poslovne asocijacije, nevladine organizacije, udruženja građana i stanovništvo grada Čačka.

3. MERE I INSTRUMENTI ZA IMPLEMENTACIJU PROSTORNOG PLANA

Efikasnost sprovođenja Prostornog plana uslovljena je obezbeđenjem koordinacije predviđenih aktivnosti i različitih aktera/učesnika. Polazi se od iskustava zemalja EU da se uspešna koordinacija može obezbediti primenom multisektorskog pristupa - kombinacije mera i instrumenata različitih politika prema tematskim oblastima i problemima koji se planom rešavaju, kao i uspostavljanjem institucionalno-organizacionih aranžmana i partnerstva na različitim relacijama (javni-privatni sektor, javne-nezavisne institucije-organizacije, nivo upravljanja-javnost i dr.).

Osnovne mere i instrumenti različitih politika za implementaciju planskih rešenja Prostornog plana za period do 2011. godine, odnosno 2015. godine bazirani su na postojećem sistemu upravljanja u Srbiji, u određenoj meri se sugerisu mere i instrumenti koji će, prema očekivanjima, u ovom periodu biti definisani i primenjivani tokom faza pristupanja EU.

Mere i instrumenti za implementaciju Prostornog plana su otvoreni za usklađivanje, s promenama sistema upravljanja i planiranja u Srbiji u toku sprovodenja ovog plana.

3.1. MERE I INSTRUMENTI RAZLIČITIH POLITIKA

Radi sprovođenja Prostornog plana, Skupština grada Čačka pokrenuće preko svojih predstavnika kod nadležnih republičkih organa izmene i inovaciju odgovarajućih propisa, normi i aktivnosti u vezi sa merama i instrumentima politika.

3.1.1. MERE I INSTRUMENTI OPŠTE EKONOMSKE POLITIKE

Značajnim se smatra ustanavljanje mera i instrumenata opšte ekonomske politike, i to:

- 1) Povoljnih dugoročnih kredita i poreskih podsticaja za: (a) privatni sektor i vlasnike nepokretnosti za ulaganja u sprovođenje - mera zaštite i uređenja poljoprivrednog i šumskog zemljišta i šuma, integralnih programa uređenja poljoprivrednog zemljišta i pašnjaka i programa gazdovanja šumama; prikupljanje i prečišćavanje otpadnih voda, sanitarno bezbedno prikupljanje i deponovanje komunalnog otpada, korišćenje alternativnih (novih i obnovljivih) izvora energije; mera zaštite životne sredine i prirodnih resursa, zaštite i prezentacije prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara; (b) razvojno opredeljene poljoprivredne proizvođače, kao i dodatne stimulacije za mlade i proizvođače koji preuzimaju napuštena i staračka gazdinstva i ili uvode metode organske proizvodnje; izgradnju objekata za otkup i preradu lokalnih poljoprivrednih proizvoda, otkup i primarnu preradu šumskih plodova, lekovitog i aromatičnog bilja; izgradnju veterinarskih ambulanti, stanica i apoteka, objekata savetodavne poljoprivredne službe, servisa za poljoprivrednu mehanizaciju i drugih tehničkih servisa, malih i mikro preduzeća na selu, uslužnog i proizvodnog karaktera; (v) izgradnju i modernizaciju sadržaja turističke ponude i opreme (za ulaganja u pribavljanje i uređenje građevinskog zemljišta, komunalno opremanje, izgradnju i rekonstrukciju objekata seoskih

domaćinstava za turistički smeštaj, izgradnju turističke opreme i dr); i (g) privatni sektor za organizaciju i pružanje usluga javnih službi.

2) Osiguranja (garancijski fond) i davanja povoljnih dugoročnih kredita i poreskih podsticaja za privatizaciju i razvoj malih i srednjih preduzeća, s najvećim stepenom osiguranja i najnižim kamatnim stopama za otvaranje novih radnih mesta i početnike koji prvi put započinju proizvodnju ili za pružanje deficitarnih usluga. Učesnici u ustanovljavanju naznačenih mera i instrumenata su ministarstva nadležna za finansije, privredu i poljoprivrednu.

3.1.2. MERE I INSTRUMENTI DRUGIH POLITIKA

3.1.2.1. Politike zaštite i korišćenja poljoprivrednog zemljišta i razvoja poljoprivrede

Osnovne mere i instrumenti politike jesu:

1) Ubrzavanje registracije poljoprivrednih gazdinstava radi obezbeđenja direktnog pristupa širem krugu robnih proizvođača merama podrške iz Agrarnog budžeta Republike za ukrupnjavanje i konsolidaciju zemljišnih poseda, unapređenje bioloških, hemijskih i fizičkih svojstava poljoprivrednog zemljišta i drugim tekućim modalitetima podrške poboljšanju uslova života na selu i održivom razvoju poljoprivrede.

2) Obezbeđenje beneficiranih kamata, kako bi se preko bankarskog sistema mogli koristiti povoljni srednji i dugoročni krediti za investiranje u: (a) integralne programe uređenja poljoprivredno-šumskog zemljišta u zonama zaštite izvorišta voda i drugih posebno vrednih/osetljivih ekosistema; (b) programe revitalizacije pašnjačkog stocarenja, uključujući unapređenje prirodne krmne osnove; i (v) programe razvoja organskih/ekoloških poljoprivrednih sistema, posebno za područja zaštićena po osnovu posebnih prirodnih i/ili kulturno-istorijskih vrednosti, kao i za zone i kompleks rezervisane za razvoj turizma.

3) Obezbeđenje budžetske podrške Republike za održavanje poljoprivredne proizvodnje u brdskoplanskom rejonu, koji ima trajna agroekološka ograničenja, što nalaže uvođenje direktnih subvencija po osnovu doprinosa multifunkcionalnih poljoprivrednih gazdinstava očuvanju prirodnih resursa, biodiverziteta, ambijentalnih i kulturoloških vrednosti prostora na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou.

Učesnici u ustanovljavanju i/ili primeni naznačenih mera i instrumenata su ministarstva nadležna za poljoprivrednu, šumarstvo i zaštitu životne sredine, fondovi za razvoj i zaštitu životne sredine, Gradska uprava Čačka i poljoprivredni proizvođači.

3.1.2.2. Politike zaštite i korišćenja šuma, razvoja šumarstva i lovstva

Osnovne mere i instrumenti politike jesu:

1) Udruživanje sredstava javnih preduzeća i javnih prihoda grada Čačka u oblasti šumarstva i vodoprivrede s privatnim sektorom za finansiranje: (a) unapređenja stanja postojećih šuma i povećanje stepena šumovitosti – Javno preduzeće za gazdovanje šumama "Srbijašume" i privatni šumovlasnici u opštini-gradu; (b) pošumljavanja i održavanja šuma zaštitnog karaktera u slivu izvorišta vodosnabdevanja – Republička direkcija za vode pri Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Javno vodoprivredno preduzeće "Srbijavode", Gradska uprava i privatni šumovlasnici u Gradu; (v) zaštite i očuvanja prirodnih dobara i biodiverziteta – Uprava za životnu sredinu pri Ministarstvu nauke i zaštite životne sredine, staraoci prirodnih dobara, vlasnici nepokretnosti i nevladine organizacije; (g) rekreativnog opremanja, održavanja šume u funkcionalno optimalnijem stanju i obezbeđenja kompenzacionih površina šuma i šumskog zemljišta – Ministarstvo trgovine, turizma i usluga,

Gradska uprava i zainteresovani poslovni subjekti/investitori turističkorekreativne infrastrukture.

- 2) Aktuelizacija katastra nepokretnosti i inventura šuma u državnom i privatnom vlasništvu.
- 3) Obezbeđenje sredstava korisnika lovišta za ulaganja u zaštitu, proizvodnju i uzgoj divljači. Učesnici u primeni ovih mera i instrumenata su nadležna ministarstva i javna preduzeća, Gradska uprava Čačak, vlasnici nepokretnosti/zemljišta i korisnici lovišta.

3.1.2.3. Politike zaštite i korišćenja voda i razvoja poljoprivrede

Osnovne mere i instrumenti politike jesu:

- 1) Svođenje gubitaka u mreži na manje od 20%, odnosno optimalno do 15% i uspostavljanje pouzdanog mernog sistema (sa vodomerima koji registruju potrošnju svakog korisnika) i monitoring sistema (sa merenjem protoka u svim granama sistema, registrovanjem vodnih bilansa registrovane i neregistrovane potrošnje i kontrolom svih ključnih tačaka u mreži), radi obezbeđenja potpune hidrauličke osmotrvosti regionalnog sistema.
- 2) Obezbeđenje sredstava javnih prihoda Republike Srbije i skupština opština Moravičkog okruga u oblasti vodoprivrede, energetike i zaštite životne sredine za finansiranje realizacije Regionalnog Rzavskog sistema za snabdevanje stanovništva vodom, kao i konkurisanje za korišćenje sredstava predpristupnih programa EU za finansiranje lokalnih vodovodnih i kanalizacionih sistema, a naročito za ruralnu sanitaciju naselja.

Učesnici u primeni ovih mera i instrumenata su Republička direkcija za vode pri Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Javno vodoprivredno preduzeće "Srbijavode", Javno komunalno preduzeće "Vodovod - Čačak", kao i korisnici regionalnog vodovodnog sistema "Rzav".

3.1.2.4. Politike razvoja i razmeštaja industrije i MSP

Osnovne mere i instrumenti politike jesu:

- 1) Intenzivnije korišćenje tekućih podsticajnih mera za razvoj privatnog preuzetništva.
- 2) Preduzimanje niza podsticajnih mera na opštinskom nivou u pospešivanju razvoja privatnog preuzetništva (poreske olakšice, obezbeđivanje lokacija, stimulativne mere komunalne politike i politike cena građevinskog zemljišta, organizovanje obuke i kurseva za zainteresovane preduzetnike i druge mere).
- 3) Obezbeđenje uslova za privlačenje investicija/finansiranja (domaćih i stranih) – bankarskih kredita, finansijskih zajmova, strateških partnera i "greenfield" investitora (uz povoljnju lokalnu regulativu); stvaranje povoljne, stabilne i sigurne klime za investicije i nalaženje strateških partnera za restrukturiranje velikih sistema.
- 4) Prilagođavanje organa upravljanja opštine-grada Čačka i Regionalne privredne komore Kraljevo ulozi centralnog planera/koordinatora i kontrolora ekonomskog razvoja, donosioca glavnih strategija, politika i regulacija, zatim javnih preduzeća ulozi javnih servisa za razvoj privrede, uz smanjenje upravnog aparata i efikasnije administriranje.
- 5) Obezbeđenje koordinacije i integrisanja aktivnosti odgovarajućih institucija i organa upravljanja Grada usmerenih na:
 - kontaktiranje potencijalnih finansijera, koordinaciju aktivnosti na traženju i privlačenju najpovoljnijih izvora finansiranja, uključujući bankarski sistem (lokalne banke), odgovarajuće državne fondove i agencije, aktiviranje štednje građana i privlačenje sredstava lokalnih biznismena za finansiranje atraktivnih projekata od interesa za opština-grad Čačak i druge opštine i gradove;

- organizaciju izrade potrebne planske i tehničke dokumentacije i istraživanja, programa, projekcija i biznis planova koji će konkurisati za sredstva različitih fondova, uključujući i fondove za zemlje kandidate za prijem u Evropsku uniju, i institucija (Evropska banka za obnovu i razvoj-EBRD, Evropska agencija za rekonstrukciju-EAR i sl.);
- iniciranje, ostvarivanje saradnje i koordinaciju aktivnosti u Gradu za realizaciju razvojnih projekata preko programa gradskih, regionalnih/okružnih i republičkih organa, organizacija, javnih preduzeća i ustanova i privrednih komora, kao i asistiranje i usmeravanje aktivnosti na prikupljanju sredstava finansiranja od banaka, asocijacija privrednika i nevladinih organizacija; i
- proaktivno i efikasno rukovođenje gradskim budžetom, razvojem Grada, investicijama u razvojne projekte i sl.

Učesnici u ustanovljavanju i primeni ovih mera i instrumenata su ministarstva nadležna za privredu, privatizaciju, trgovinu i usluge, agencije (SIEPA, Agencija za privatizaciju i restrukturiranje, Agencija za osiguranje i kreditiranje izvoznih poslova i dr.) i fondovi (za razvoj i sl.), Regionalna privredna komora Kraljevo, organi upravljanja opštine-grada Čačka, bankarski sistemi i asocijacije proizvođača/preduzetnika.

3.1.2.5. Politike razvoja i organizacije javnih službi

Osnovna mera i instrument politika jeste:

- 1) Obezbeđenje sredstava koja se izdvajaju iz budžeta Republike Srbije preko nadležnih ministarstava, javnih prihoda opštine-grada Čačka u oblasti javnih službi i sredstava privatnog sektora, uz konkurisanje za korišćenje sredstava predpristupnih programa EU i sredstava Svetske banke za programe socijalne i zdravstvene zaštite.

Učesnici u ustanovljavanju i primeni ovih mera i instrumenata su ministarstva nadležna za prosvetu, zdravlje, socijalnu politiku i kulturu, organi upravljanja opštine-grada Čačka, javne ustanove, privatan sektor i nevladine organizacije.

3.1.2.6. Politike razvoja infrastrukturnih sistema i komunalne opreme

Osnovne mere i instrumenti politika jesu:

- 1) Udruživanje sredstava za razvoj magistralne saobraćajne infrastrukture iz budžeta Republike Srbije i sredstava posebne organizacije/javnog preduzeća nadležnog za upravljanje magistralnim i regionalnim putevima, odnosno državnim putevima, i kreditnih sredstava Međunarodne asocijacije za razvoj-IDA za "Projekte izgradnje i rehabilitacije magistralne i regionalne saobraćajne mreže u Republici Srbiji" kroz Program pomoći Svetske banke (FY04).
- 2) Obezbeđenje sredstava iz javnih prihoda Grada, uz participaciju posebne organizacije/javnog preduzeća nadležnog za upravljanje magistralnim i regionalnim putevima, odnosno državnim putevima za rehabilitaciju, rekonstrukciju i izgradnju planiranih lokalnih puteva.
- 3) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije, upravljača javne železničke pruge, fondova za zemlje kandidate za prijem u Evropsku uniju, Evropske banke za obnovu i razvoj-EBRD, Evropske agencije za rekonstrukciju-EAR i drugih kreditnih i sredstva iz donacija za realizaciju planiranog razvoja i modernizacije železničkih pruga.
- 4) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije preko ministarstva nadležnog za energetiku i Javnog preduzeća "Elektromreža Srbije" u planirani razvoj prenosnih sistema i energetskih objekata (mreža i objekti napona 220 i 110 kV - deo) na području Grada i okruženja, kao i sredstava Javnog preduzeća "Elektroprivreda Srbije" u rekonstrukciju

postojeće i izgradnju planirane distributivne mreže i elektroenergetskih objekata (mreža i objekti napona 110 kV – deo, 35 kV i 10 kV) na području Grada.

5) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije preko ministarstava nadležnih za energetiku i rудarstvo i životnu sredinu, sredstava agencija (za energetsku efikasnost), fondova (za zaštitu životne sredine) i sredstava privatnog sektora za istraživanje i komercijalno korišćenje lokalnih, obnovljivih i novih izvora energije, kao autonomnih sistema za zadovoljavanje određenih lokalnih energetskih potreba (u domaćinstvima, poljoprivredi i komercijalnim delatnostima), kao i podsticajnih i kreditnih sredstava za ulaganja u energetski štedljiviju izgradnju i korišćenje objekata i nove energetski efikasnije i ekološki prihvatljivije tehnologije, uključujući i male i mini hidroelektrane na području Opštine.

6) Obezbeđenje sredstava Javnog preduzeća "Srbijagas" Novi Sad, u skladu sa zakonom, Strategijom razvoja energetike Republike Srbije do 2015. godine i Nacionalnim akcionim planom gasifikacije, za realizaciju planiranog snabdevanja Grada prirodnim gasom.

7) Obezbeđenje sredstava telekomunikacionih operatera – "Telekom Srbija", "Mobtel" i drugih operatera s licencom, kao i Javnog preduzeća "Pošta Srbije" za realizaciju planiranih aktivnosti na telekomunikacijama i poštanskom saobraćaju, uz obezbeđenje participacije sredstava javnih prihoda opštine-grada Čačka, iz budžeta Republike Srbije preko ministarstva nadležnog za saobraćaj i veze i drugih izvora za realizaciju ruralnog radiotelefonskog sistema (tačka-više tačka) i mesnih (pristupnih) mreža za retko nastanjene delove područja Grada.

8) Obezbeđenje sredstava javnih prihoda grada Čačka i privatnog sektora, uz konkurisanje za korišćenje sredstava predpristupnih programa EU za razvoj lokalne infrastrukture (lokalnih puteva, vodovoda, kanalizacije ili ruralne sanitacije naselja - sanitarno bezbednog tretmana otpadnih voda, sanitaciju seoskih smetlišta, obezbeđenje komunalne opreme).

9) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije preko nadležnih ministarstava, agencija (za reciklažu, lokalnu infrastrukturu i dr.) i fondova (za zaštitu životne sredine), javnih prihoda Grada Čačka i privatnog sektora, uz konkurisanje Grada za korišćenje sredstava predpristupnih programa EU, Evropske banke za obnovu i razvoj-EBRD, Svetske banke za investicione programe i drugih kreditnih i sredstava iz donacija, za izradu i realizaciju strategije i projekta upravljanja komunalnim otpadom i sanitarno bezbedno deponovanje i recikliranje komunalnog otpada.

10) Kontaktiranje i privlačenje stranih investitora/strateških partnera za realizaciju projekata izgradnje aerodroma i robno-distributivnog i transportnog centra, prvenstveno primenom sistema koncesija.

11) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije preko ministarstava nadležnih za energetiku i životnu sredinu, agencija (za energetsku efikasnost, reciklažu i dugih) i fondova (za zaštitu životne sredine) i iz javnih prihoda Grada za realizaciju programa informisanja i edukacije stanovništva o mogućnostima i efektima štednje i racionalne potrošnje i supstitucije energije, ruralne sanitacije naselja i upravljanja otpadom (selekcije, sanitarno bezbednog odlaganja i reciklaže otpada).

Učesnici ustanovljavanja i primene ovih mera i instrumenata su ministarstva za kapitalne investicije, energetiku i zaštitu životne sredine, posebne organizacije, javna preduzeća, upravljači i operateri infrastrukturnih sistema (državnim putevima, javnim železničkim prugama, prenosnim i distributivnim energetskim sistemima, telekomunikacijama, poštama), agencije (za lokalnu infrastrukturu, energetsku efikasnost, reciklažu i dr.) i fondovi (za zaštitu životne sredine i dr.), zatim Gradska uprava Čačka, javna komunalna preduzeća (za snabdevanjem toplotnom energijom), Javno preduzeće za urbanističko i prostorno planiranje građevinsko zemljište i puteve "Gradac" Čačak i privatni sektor, uz uključivanje Regionalne privredne komore Kraljevo, mesnih zajednica, stanovništva i nevladinih organizacija (za programe informisanja i edukacije stanovništva).

3.1.2.7. Politike razvoja turizma

Osnovne mere i instrumenti politike jesu:

- 1) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije preko ministarstva nadležnog za turizam i usluge i fondova (za razvoj turizma, za razvoj i dr.), javnih prihoda opštine-grada Čačka u oblasti turizma i privatnog sektora, za pripremu i sprovođenje integralnog programa razvoja turizma i komplementarnih delatnosti, planova zaštite i održivog korišćenja predviđenih turističkih prostora, programa razvoja turizma, izgradnje turističke infrastrukture i uređenja prostora.
- 2) Intenzivniji razvoj marketinških aktivnosti na organizaciji turističke ponude prezentiranjem svih turističkih aktivnosti i sadržaja, a naročito obilazaka sa posebnim tematskim, odnosno specifičnim obeležjima namenjenim različitim ciljnim grupama turista – putevi kulture, etnološko-ekološki putevi, sportsko-rekreativne aktivnosti, planinarske staze, lovni, ribolovni i drugi specifični sadržaji i aktivnosti u prostoru Grada.
- 3) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije preko ministarstva nadležnog za turizam i usluge i fondova (za razvoj turizma, zaštitu životne sredine i dr.) i iz javnih prihoda Grada, privatnog sektora i nevladinih organizacija za realizaciju programa edukacije lokalnog stanovništva i njihovog uključivanja u turističke programe na prostoru lokalne zajednice; kao i programa edukacije i pripreme turista za upražnjavanje pojedinih aktivnosti paraglajdinga, alpinizma, orijentiringa i sl.

Učesnici u ustanovljavanju i primeni ovih mera su ministarstvo nadležno za turizam i Gradska uprava Čačka, u saradnji s Turističkom organizacijom grada, privatnim sektorom, nevladinim i drugim organizacijama (planinarske, speleološke i sl.), mesnim zajednicama i lokalnim stanovništvom.

3.1.2.8. Politike zaštite životne sredine, prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara

Osnovne mere i instrumenti politika jesu:

- 1) Osnivanje Gradskih fondova za zaštitu životne sredine.
- 2) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije preko ministarstva nadležnog za životnu sredinu i Fonda za zaštitu životne sredine i iz javnih prihoda Grada za realizaciju predviđenih programa zaštite životne sredine, informisanja i edukacije stanovništva o mogućnostima i efektima unapređenja kvaliteta životne sredine i za uzimanje aktivnog učešća u procesu donošenja odluka od značaja za životnu sredinu, naročito u odlučivanju o strateškoj proceni uticaja planova i proceni uticaja projekata na životnu sredinu.
- 3) Obezbeđenje sredstava iz budžeta Republike Srbije preko ministarstava nadležnih za životnu sredinu i kulturu, javnih prihoda Grada Čačka i sredstava privatnog sektora za sprovođenje zaštite prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara.

Učesnici u ustanovljavanju i primeni ovih mera su ministarstva nadležna za životnu sredinu i kulturu, Zavod za zaštitu prirode Srbije, Zavod za zaštitu spomenika kulture u Kraljevu, Gradska uprava Čačka i privatan sektor, uz uključivanje stanovništva Grada.

3.1.2.9. Politike zaštite, rezervisanja, izgradnje i uređenja prostora

Osnovne mere i instrumenti politike jesu:

1) Rezervisanje prostora za planirane koridore i objekte infrastrukturnih sistema, turističke prostore, započete i inicirane zone izgradnje, zone i lokalitete za smeštaj industrije i MSP, kontrolom primene režima i pravila izgradnje i uređenja prostora koridora utvrđenih Prostornim planom i zakonom.

2) Pribavljanje zemljišta za planirane trase i objekte infrastrukturnih sistema, inicirane zone izgradnje, turističku infrastrukturu i lokalitete za smeštaj industrije i MSP eksproprijacijom i kupovinom zemljišta u javnu/državnu svojinu i ili uključivanjem privatnog sektora (vlasnika zemljišta, developera, preduzetnika i sl.) primenom različitih modaliteta javno-privatnog partnerstva.

3) Celovita transformacija sistema upravljanja građevinskim zemljištem - počev od utvrđivanja javnog i ostalog građevinskog zemljišta, preispitivanja i diferencijacije postojećih naknada za korišćenje građevinskog zemljišta u odnosu na stvarne pogodnosti korišćenja lokacija i naknada za uređivanje građevinskog zemljišta u odnosu na podsticanje ili ograničavanje pojedinih namena i aktivnosti i izgradnje prostora, kao i odgovarajuće poreske olakšice i subvencije za finansiranje saobraćajne i komunalne infrastrukture. U sklopu transformacije sistema upravljanja izgrađenim, tj. građevinskim zemljištem utvrđivaće se i primenjivati destimulativne (povećavanja) ili stimulativne (umanjenja) mere naplate raznih taksa (npr. lokalnih komunalnih taxi i dr.) i visine naknade za korišćenje građevinskog zemljišta za vlasnike nepokretnosti u zavisnosti od toga da li grade i uređuju izgrađeno zemljište u skladu ili sa odstupanjima od pravila utvrđenih ovim prostornim planom.

4) Priprema i postepeno uvođenje sistema kompenzacija i nagodbi (uslova, obračuna, modaliteta i aranžmana) s vlasnicima zemljišta i titularima svojine nad zemljištem za nastale štete, uskraćivanje i umanjenje dobiti, kao i kompenzacionih programa (za razvoj poljoprivrede i sela, lokalnih infrastrukturnih sistema, komunalnih objekata, javnih službi, turizma i dr.) za ograničenja u razvoju lokalnih zajednica na području Prostornog plana, radi sprovodenja režima i mera zaštite prostora i životne sredine u zonama zaštite izvorišta vodosnabdevanja i nepokretnih kulturnih dobara i na području prirodnog dobra i rezervisanog ili proglašenog turističkog prostora.

Učesnici u ustanovljavanju i primeni ovih mera i instrumenata su ministarstva nadležna za izgradnju objekata, saobraćaj, zaštitu životne sredine, vodoprivredu, energetiku, turizam i kulturu, organi upravljanja grada Čačka i republička i opštinska javna preduzeća, direkcije i fondovi, uz uključivanje mesnih zajednica i lokalnog stanovništva.

4. RAZRADA PROSTORNOG PLANA DRUGIM PLANOVIMA

Pokrivenost planskom dokumentacijom na teritoriji grada Čačka:

- Prostor grada tretiran je PP Republike Srbije (Jun 1996. god.) kojom je Grad definisan kao regionalni centar Moravičkog okruga (G. Milanovac, Lučani, Ivanjica i Čačak),
- Područje grada Čačka tretira PPPPN infrastrukturnog koridora Beograd-Južni Jadran, deonica Beograd-Požega (Odluka o izradi PPPPN („Sl. glasnik RS“ 2/2005. god.)), Uredba o utvrđivanju („Sl. Glasnik RS“ br. 37/2006. god.). Auto put prolazi kroz opštinu kroz 12 KO u dužini od 19 km.
- Neposredan uticaj na sistem vodosnabdevanja grada Čačka ima i PPPPN Izvorišta vodosnabdevanja regionalnog podsistema "Rzav" („Sl. glasnik RS“ 05 br. 110-7782/2004-001). Ovim planom obuhvaćene su opštine: Arilje, Požega, Ivanjica, Užice, Nova Varoš, Čajetina u površini od 437.27km². Planirane su akumulacije: "Svračkovo", "Roge" i "Orlovača".
- Za grad Čačak na snazi je Generalni plan naselja Čačak do 2015. god. Ukupna površina ovog plana je 3 800.00 ha što iznosi 6% ukupne teritorije Opštine. Njime je

obrađena cela katastarska opština KO Čačak -1501.25 ha i delovi 11 katastarskih opština ukupne površine 2298.75 ha. Postoji veliki broj, planova detaljne regulacije, preispitanih DUP-a, preispitanih regulacionih planova i urbanističkih planova koji razrađuju konkretan prostor i pojedinačne lokacije.

- Za prostor banje Gornja Trepča urađen je plan detaljne regulacije („Sl. list opštine Čačak” br. 5/2007).
- Van područja pokrivenog važećom planskom dokumentacijom i do izrade planirane planske dokumentacije važiće opšta pravila gradnje i uređenja prostora iz Prostornog plana grada Čačka.

Sagledavajući pokrivenost planskom dokumentacijom na teritoriji grada Čačka neophodno je izraditi sledeće planove:

- Izrada Plana generalne regulacije za naselje Čačak do 2011. g.
- Izrada PPPPN za Ovčarsko – kablarsku klisuru u granicama zaštićenog prirodnog dobra do 2015. g.
- Izrada urbanističke dokumentacije za planirani sekundarni centar Preljina do 2011. g.
- Izrada urbanističke dokumentacije za planirani sekundarni centar Mrčajevci do 2011. g.
- Izrada urbanističke dokumentacije za planirani sekundarni centar Mršinci-Slatina do 2011. g.
- Izrada urbanističke dokumentacije za Ovčar Banju do 2011. g.
- Izrada urbanističke dokumentacije za Slatinsku banju do 2015. g.
- Izrada planske i urbanističke dokumentacije (PDR) za infrastrukturne koridore do 2015. god.
- Izrada urbanističke dokumentacije za groblja.

Neophodno je izraditi niz studija, granskih planova, osnova... prema važećim Zakonima i Propisima iz različitih oblasti gde izdvajamo:

- Agroekonomsku rejonizaciju poljoprivrede do 2011. g.
- Gradsku stambenu strategiju do 2011. g.
- Dokumentaciju, planove, osnove za infrastrukturne sisteme na nivou grada a prema ciljevima iz Strategije planskog područja koji su dati po hijerarhiji i sastavni su deo ovog plana do 2021. g.

5. PODRŠKE IMPLEMENTACIJI PROSTORNOG PLANA

5.1. PODRŠKA INFORMACIONOG, MONITORING I KONTROLNOG SISTEMA

Upravljanje zaštitom, razvojem i uređenjem prostora u skladu sa planskim rešenjima, režimima i pravilima utvrđenim Prostornim planom podrazumeva razvoj informacionih i monitoring sistema i unapređenje kontrolnih sistema u različitim oblastima, koje će u skladu sa zakonom obezbediti za:

5.1.1. RAZVOJ INFORMACIONOG I MONITORING SISTEMA

- 1) Gradska uprava Čačka, u saradnji sa Republičkim geodetskim zavodom, inoviranjem katastarskog premera i ažuriranjem podataka o površinama zemljišta po vlasnicima i kulturama i o izgrađenim površinama zemljišta i objektima.

- 2) Gradska uprava Čačka i opštinska direkcija nadležna za građevinsko zemljište, u saradnji sa Republičkim geodetskim zavodom i Republičkom upravom prihoda, formiranjem baze podataka o građevinskom zemljištu i objektima, tj. vrste fiskalnog katastra izgrađenog zemljišta.
- 3) Gradska uprava Čačka u saradnji sa ministarstvima nadležnim za planiranje i izgradnju prostora i zaštitu životne sredine, tj. Republičkom agencijom za prostorno planiranje i Upravom za zaštitu životne sredine, formiranjem informacionih i monitoring sistema o prostoru i životnoj sredini.
- 4) Gradska uprava Čačka u saradnji sa ministarstvom nadležnim za zaštitu životne sredine, tj. Upravom za zaštitu životne sredine i uz participaciju sredstava Fonda za zaštitu životne sredine formiranjem registra zagađivača i emisija zagađujućih materija.
- 5) Ministarstvo nadležno za šumarstvo, tj. Uprava za šume u saradnji sa Republičkim geodetskim zavodom, uspostavljanjem inventure šuma (u javnom i privatnom vlasništvu); a u saradnjim sa Javnim preduzećem za gazdovanje šumama "Srbijašume", uspostavljanjem informacionog i monitoring sistema o šumama.
- 6) Javno vodoprivredno preduzeće "Srbijavode" u saradnji sa Javnim komunalnim preduzećem "Vodovod" Čačak, izradom registra zagađivača voda za sliv Zapadne Morave na teritoriji opštine Čačak kao i praćenjem zasipanja akumulacija.
- 7) Ministarstvo nadležno za vodoprivredu, tj. Republička direkcija za vode, u saradnji s Javnim vodoprivrednim preduzećem "Srbijavode" i Javnim komunalnim preduzećem "Vodovod" Čačak uspostavljanjem sistema monitoringa kvaliteta vode.
- 8) Gradska uprava Čačka i gradska direkcija nadležna za puteve, kategorizacijom opštinskih puteva u saradnji s posebnom organizacijom/javnim preduzećem nadležnim za upravljanje državnim putevima, formiranjem i održavanjem baze podataka o opštinskim i nekategorisanim putevima povezanim s referentnim sistemom državnih puteva.
- 9) Gradska uprava Čačka u saradnji s agencijama za energetiku i energetsku efikasnost, formiranjem registra potrošača i njihove energetske potrošnje.
- 10) Zavod za zaštitu prirode Srbije i Zavod za zaštitu spomenika kulture u Kraljevu, ažuriranjem registara prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara.

5.1.2. UNAPREĐENJE KONTROLNIH SISTEMA

- 1) Gradska uprava Čačka pojačanim nadzorom nad korišćenjem i izgradnjom prostora:
 - rezervisanog za planirane koridore i zaštitnih pojaseva postojećih infrastrukturnih sistema,
 - započetih i iniciranih zona izgradnje,
 - rezervisanog za turističke prostore i naselja,
 - naselja sa specifičnim funkcijama,
 - zaštićenih prirodnih dobara i zona zaštite nepokretnih kulturnih dobara.
- 2) Gradska uprava Čačka, u saradnji sa ministarstvom nadležnim za poljoprivredu, pojačanim nadzorom nad korišćenjem, zaštitom i uređenjem poljoprivrednog zemljišta, poribljavanjem vodotoka i akumulacije i razvojem ribarstva, primenom sredstava za zaštitu bilja i drugih hemijskih sredstava i pojačanim veterinarsko-sanitarnim nadzorom.
- 3) Ministarstvo nadležno za šumarstvo, tj. Uprava za šume i Opštinska uprava Čačka, pojačanim nadzorom nad gazdovanjem šumama i ostvarivanjem zaštitnih funkcija šuma.
- 4) Ministarstvo nadležno za sanitarnu zaštitu, pojačanim nadzorom nad sprovođenjem mera sanitарне zaštite izvorišta.
- 5) Ministarstva nadležna za vodoprivredu, tj. Republička direkcija za vode, sanitарne zaštite, zaštite životne sredine i Gradska uprava Čačka, pojačanim nadzorom nad radom objekata i

postrojenja za prečišćavanje i distribuciju vode za piće i objekata i postrojenja za prikupljanje i prečišćavanje otpadnih komunalnih i zagađenih atmosferskih voda.

6) Ministarstvo nadležno za zaštitu životne sredine i Gradska uprava Čačka, pojačanim nadzorom nad obavljanjem i kontrolom uticaja aktivnosti na području Grada (saobraćaj, poljoprivreda, turizam i dr.) na kvalitet životne sredine.

7) Ministarstva nadležna za zaštitu životne sredine i kulturu, u saradnji sa nadležnim zavodima za zaštitu prirode i spomenika kulture, pojačanim nadzorom nad zaštitom prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara u toku izgradnje i eksploatacije infrastrukturnih sistema.

8) Gradska uprava Čačka, pojačanim nadzorom nad stanjem komunalnih objekata, pružanjem komunalnih usluga i obavljanjem komunalnih delatnosti.

5.2. INSTITUCIONALNO - ORGANIZACIONA PODRŠKA

Upravljanje zaštitom, razvojem i uređenjem prostora u skladu sa planskim rešenjima, režimima i pravilima utvrđenim Prostornim planom podrazumeva i niz institucionalno-organizacionih mera koje bi trebalo da preduzima Gradska uprava Čačka, u saradnji s republičkim resornim organima, republičkim i regionalnim organizacijama, nevladinim organizacijama i asocijacijama građana, i to:

1) Organizaciono i kadrovsko jačanje gradske službe nadležne za izgradnju i uređenje prostora na području Grada i gradskog centra, koja će obavljati i poslove: (a) informisanja i edukacije javnosti o mogućnostima korišćenja, izgradnje i uređenja prostora na osnovu planskih rešenja i pravila utvrđenih Prostornim planom i urbanističkim planovima; kao i o obavezama, sadržaju i načinu pribavljanja potrebne dokumentacije za gradenje; (b) pripreme i kontrole primene cenovnika za izradu potrebne dokumentacije za izgradnju objekata (urbanističkih uslova i svih vrsta tehničke dokumentacije); i (v) saradnje s kancelarijom, koja će davati mišljenje na urbanističke projekte i idejne projekte za izgradnju objekata i uređenje parcela na području grada Čačka, uz besplatnu edukaciju korisnika, davanje saveta i ukazivanje na dobre primere izgradnje objekata i uređenja parcela i naselja.

2) Organizaciono i kadrovsko jačanje gradske inspekcijske službe za kontrolu izgradnje i uređenja prostora na području Grada, kao i gradske službe za upravljanje zaštitom životne sredine i razvoj partnerstva s nevladinim organizacijama zainteresovanim za unapređenje životne sredine.

3) Poboljšanje koordinacije gradskih javnih preduzeća za komunalne delatnosti, direkcije (za urbanizam, građevinsko zemljište, puteve) i Gradske uprave Čačka (urbanističke, građevinske, katastra i dr.) u pogledu objedinjavanja aktivnosti na pribavljanju i uređenju građevinskog zemljišta, poboljšanju infrastrukturne opremljenosti i komunalne uredenosti područja, a naročito centara u mreži naselja na ruralnom području, rubne zone Čačka, započetih i iniciranih zona izgradnje i turističkih prostora i naselja.

4) Privatizaciono restrukturiranje i komercijalizacija javnih komunalnih službi, radi podizanja konkurentnosti i efikasnosti funkcionisanja tih službi uvođenjem privatnog sektora – privatnog kapitala i privatnih operatera/preduzeća. Formiranje preduzeća u javnom ili javnopravatnom sektoru za upravljanje otpadom na području Grada – Moravičkog okruga.

5) Razvoj i modernizaciju veterinarske i savetodavne poljoprivredne službe, uz obezbeđenje stručnog savetodavstva i informativno-edukativne podrške za permanentno informisanje i obrazovanje poljoprivrednih proizvođača.

6) Formiranje gradske ili regionalne agencije za ruralni razvoj za koordinaciju aktivnosti na izradi i primeni programa integralnog ruralnog razvoja, adekvatno pozicioniranje lokalnih razvojnih mogućnosti i povećanje konkurentske sposobnosti privrednih subjekata i lokalnih zajednica za korišćenje sredstava iz različitih javnih i privatnih, domaćih i stranih izvora.

- 7) Udruživanje poljoprivrednih proizvođača u interesne asocijacije ili zadruge radi specijalizacije, unapređenja, kontrole kvaliteta i marketinga poljoprivrednih proizvoda, kao i interesno povezivanje asocijacija poljoprivrednih proizvođača sa sferom prerade i prometa poljoprivredno-prehrambenih proizvoda.
- 8) Formiranje gradske službe i saveta za energetiku Skupštine grada Čačka za pripremu i praćenje realizacije planova razvoja i energetskih bilansa Grada, kao i gradske energetske inspekcijske službe za nadzor nad radom energetskih uređaja u pogledu efikasnosti korišćenja energije i zaštite životne sredine.
- 9) Uključivanje privatnog sektora u pružanje usluga javnih službi i korišćenje objekata u javnom vlasništvu.
- 10) Organizovanje primarne zdravstvene i socijalne zaštite, predškolskog obrazovanja i vaspitanja, specijalizovanih programa osnovnog obrazovanja i kulture, posebno vodeći računa o specifičnostima ruralnog područja (struktura i razmeštaj stanovništva, komunikacije i sl.) i prihvatljivom nivou kvaliteta življenja potrebnom za održanje lokalnih populacija.
- 11) Razvoj i modernizacija turističke organizacije Grada i razvoj turističko-informativnih centara u Čačku radi organizacije informatičko promotivne podrške razvoju turizma; kao i formiranje regionalne i lokalnih agencija za razvoj turizma, u javnom i privatnom sektoru, za pripremu i realizaciju programa razvoja turizma, izgradnje turističke infrastrukture i uređenja turističkih prostora, mesta i lokaliteta.

ZAVRŠNE ODREDBE PROSTORNOG PLANA

Gradska uprava za urbanizam grada Čačka će pratiti primenu Prostornog plana i najmanje svake četvrte godine podnosići Skupštini grada Čačka izveštaj o sprovоđenju Prostornog plana, posebno prve etape implementacije plana. Sastavni deo tog izveštaja je ocena sprovоđenja Prostornog plana, s eventualnim predlogom dopune i izmene plana.
Na osnovu izveštaja iz prethodnog stava, Gradska uprava Čačka će utvrđivati potrebu da se pristupi dopuni i izmeni Prostornog plana.

V Ovaj Plan stupa na snagu osmog dana od dana objavlјivanja u „Službenom listu grada Čačka“.

SKUPŠTINA GRADA ČAČKA
Broj: 06-148/09-I
27. novembar 2009. godine

PREDSEDNIK
Skupštine grada Čačka,
Veljko Negovanović

SADRŽAJ:

306. Prostorni plan grada Čačka